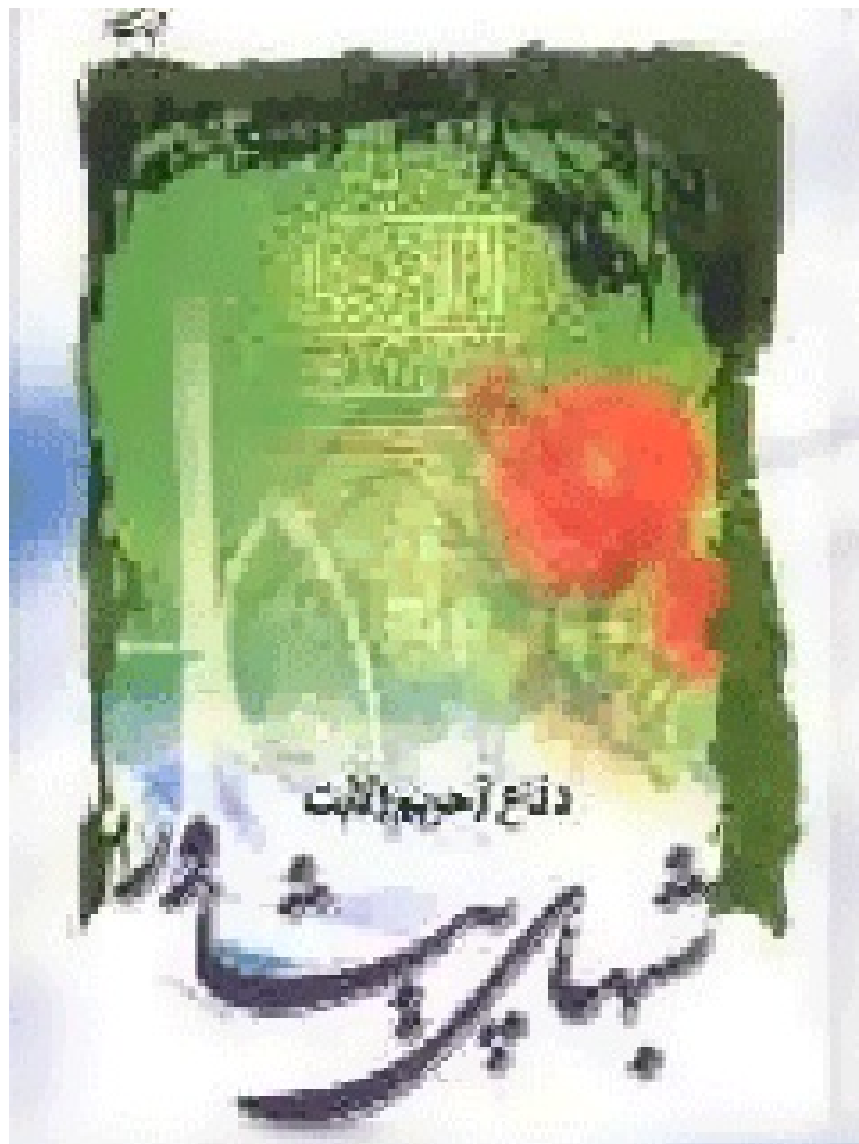

نور فاطمہ زہرا
سلام اللہ علیہا

کتابخانہ دیجیٹل
www.noorfatemah.org

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شب های پیشاور

نویسنده:

سلطان الواعظین شیرازی

ناشر چاپی:

آل طه

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۶	شب های پیشاور
۱۶	مشخصات کتاب
۱۶	زندگینامه
۱۶	صفحه ۷
۱۷	صفحه ۸
۱۷	صفحه ۹
۱۸	صفحه ۱۰
۱۸	صفحه ۱۱
۱۹	صفحه ۱۲
۱۹	صفحه ۱۳
۲۰	صفحه ۱۴
۲۰	صفحه ۱۵
۲۱	صفحه ۱۶
۲۱	صفحه ۱۷
۲۲	صفحه ۱۸
۲۲	صفحه ۱۹
۲۳	صفحه ۲۰
۲۳	صفحه ۲۱
۲۴	صفحه ۲۲
۲۴	صفحه ۲۳
۲۵	صفحه ۲۴
۲۵	صفحه ۲۵

۲۶	صفحه ۲۶
۲۶	صفحه ۲۷
۲۷	صفحه ۲۸
۲۷	صفحه ۲۹
۲۸	صفحه ۳۰
۲۸	صفحه ۳۱
۲۸	صفحه ۳۲
۲۹	صفحه ۳۳
۲۹	صفحه ۳۴
۳۰	صفحه ۳۵
۳۱	صفحه ۳۶
۳۱	صفحه ۳۷
۳۲	صفحه ۳۸
۳۲	صفحه ۳۹
۳۲	صفحه ۴۰
۳۳	صفحه ۴۱
۳۳	صفحه ۴۲
۳۴	صفحه ۴۳
۳۵	صفحه ۴۴
۳۵	صفحه ۴۵
۳۵	صفحه ۴۶
۳۶	صفحه ۴۷
۳۶	صفحه ۴۸
۳۷	صفحه ۴۹

۳۸	صفحه ۵۰
۳۸	صفحه ۵۱
۳۹	صفحه ۵۲
۳۹	صفحه ۵۳
۴۰	صفحه ۵۴
۴۰	صفحه ۵۵
۴۱	صفحه ۵۶
۴۱	صفحه ۵۷
۴۲	صفحه ۵۸
۴۲	صفحه ۵۹
۴۲	صفحه ۶۰
۴۳	صفحه ۶۱
۴۳	صفحه ۶۲
۴۴	صفحه ۶۳
۴۴	صفحه ۶۴
۴۴	صفحه ۶۵
۴۵	صفحه ۶۶
۴۵	صفحه ۶۷
۴۶	صفحه ۶۸
۴۶	صفحه ۶۹
۴۷	صفحه ۷۰
۴۷	صفحه ۷۱
۴۸	صفحه ۷۲
۴۹	صفحه ۷۳

۴۹	صفحه ۷۴
۴۹	صفحه ۷۵
۵۰	صفحه ۷۶
۵۰	صفحه ۷۷
۵۱	صفحه ۷۸
۵۲	صفحه ۷۹
۵۲	صفحه ۸۰
۵۳	صفحه ۸۱
۵۴	صفحه ۸۳
۵۴	صفحه ۸۴
۵۵	صفحه ۸۵
۵۵	صفحه ۸۶
۵۵	صفحه ۸۷
۵۶	صفحه ۸۸
۵۶	صفحه ۸۹
۵۷	صفحه ۹۰
۵۷	صفحه ۹۱
۵۸	صفحه ۹۲
۵۸	صفحه ۹۳
۵۹	صفحه ۹۴
۶۰	صفحه ۹۵
۶۰	صفحه ۹۶
۶۱	صفحه ۹۷
۶۱	صفحه ۹۸

۶۱	صفحه ۹۹
۶۲	صفحه ۱۰۰
۶۲	صفحه ۱۰۱
۶۳	صفحه ۱۰۲
۶۴	صفحه ۱۰۳
۶۴	صفحه ۱۰۴
۶۴	صفحه ۱۰۵
۶۵	صفحه ۱۰۶
۶۵	صفحه ۱۰۷
۶۶	صفحه ۱۰۸
۶۶	صفحه ۱۰۹
۶۷	صفحه ۱۱۰
۶۷	صفحه ۱۱۱
۶۸	صفحه ۱۱۲
۶۸	صفحه ۱۱۳
۶۹	صفحه ۱۱۴
۶۹	صفحه ۱۱۵
۷۰	صفحه ۱۱۶
۷۰	صفحه ۱۱۷
۷۱	صفحه ۱۱۸
۷۱	صفحه ۱۱۹
۷۲	صفحه ۱۲۰
۷۲	صفحه ۱۲۱
۷۳	صفحه ۱۲۲

۷۳	صفحه ۱۲۳
۷۴	صفحه ۱۲۴
۷۴	صفحه ۱۲۵
۷۴	صفحه ۱۲۶
۷۵	صفحه ۱۲۷
۷۵	صفحه ۱۲۸
۷۶	صفحه ۱۲۹
۷۷	صفحه ۱۳۰
۷۷	صفحه ۱۳۱
۷۸	صفحه ۱۳۲
۷۸	صفحه ۱۳۳
۷۹	صفحه ۱۳۴
۷۹	صفحه ۱۳۵
۷۹	صفحه ۱۳۶
۸۰	صفحه ۱۳۷
۸۰	صفحه ۱۳۸
۸۱	صفحه ۱۳۹
۸۱	صفحه ۱۴۰
۸۲	صفحه ۱۴۱
۸۲	صفحه ۱۴۲
۸۲	صفحه ۱۴۳
۸۳	صفحه ۱۴۴
۸۳	صفحه ۱۴۵
۸۴	صفحه ۱۴۶

۸۴	صفحه ۱۴۷
۸۵	صفحه ۱۴۸
۸۶	صفحه ۱۴۹
۸۶	صفحه ۱۵۰
۸۷	صفحه ۱۵۱
۸۷	صفحه ۱۵۲
۸۸	صفحه ۱۵۳
۸۸	صفحه ۱۵۴
۸۹	صفحه ۱۵۵
۹۰	صفحه ۱۵۶
۹۰	صفحه ۱۵۷
۹۱	صفحه ۱۵۸
۹۱	صفحه ۱۵۹
۹۲	صفحه ۱۶۰
۹۲	صفحه ۱۶۱
۹۳	صفحه ۱۶۲
۹۳	صفحه ۱۶۳
۹۴	صفحه ۱۶۴
۹۴	صفحه ۱۶۵
۹۵	صفحه ۱۶۶
۹۵	صفحه ۱۶۷
۹۶	صفحه ۱۶۸
۹۶	صفحه ۱۶۹
۹۷	صفحه ۱۷۰

۹۷	صفحه ۱۷۱
۹۸	صفحه ۱۷۲
۹۸	صفحه ۱۷۳
۹۹	صفحه ۱۷۴
۹۹	صفحه ۱۷۵
۱۰۰	صفحه ۱۷۶
۱۰۱	صفحه ۱۷۷
۱۰۱	صفحه ۱۷۸
۱۰۲	صفحه ۱۷۹
۱۰۲	صفحه ۱۸۰
۱۰۳	صفحه ۱۸۱
۱۰۳	صفحه ۱۸۲
۱۰۴	صفحه ۱۸۳
۱۰۴	صفحه ۱۸۴
۱۰۵	صفحه ۱۸۵
۱۰۵	صفحه ۱۸۶
۱۰۶	صفحه ۱۸۷
۱۰۶	صفحه ۱۸۸
۱۰۶	صفحه ۱۸۹
۱۰۷	صفحه ۱۹۰
۱۰۸	صفحه ۱۹۱
۱۰۸	صفحه ۱۹۲
۱۰۹	صفحه ۱۹۳
۱۰۹	صفحه ۱۹۴

۱۰۹	صفحه ۱۹۵
۱۱۰	صفحه ۱۹۶
۱۱۰	صفحه ۱۹۷
۱۱۱	صفحه ۱۹۸
۱۱۲	صفحه ۱۹۹
۱۱۲	صفحه ۲۰۰
۱۱۳	صفحه ۲۰۱
۱۱۳	صفحه ۲۰۲
۱۱۴	صفحه ۲۰۳
۱۱۴	صفحه ۲۰۴
۱۱۵	صفحه ۲۰۵
۱۱۵	صفحه ۲۰۶
۱۱۶	صفحه ۲۰۷
۱۱۶	صفحه ۲۰۸
۱۱۶	صفحه ۲۰۹
۱۱۷	صفحه ۲۱۰
۱۱۷	صفحه ۲۱۱
۱۱۸	صفحه ۲۱۲
۱۱۹	صفحه ۲۱۳
۱۱۹	صفحه ۲۱۴
۱۲۰	صفحه ۲۱۵
۱۲۰	صفحه ۲۱۶
۱۲۱	صفحه ۲۱۷
۱۲۱	صفحه ۲۱۸

۱۲۲	صفحه ۲۱۹
۱۲۲	صفحه ۲۲۰
۱۲۳	صفحه ۲۲۱
۱۲۳	صفحه ۲۲۲
۱۲۴	صفحه ۲۲۳
۱۲۴	صفحه ۲۲۴
۱۲۵	صفحه ۲۲۵
۱۲۵	صفحه ۲۲۶
۱۲۵	صفحه ۲۲۷
۱۲۶	صفحه ۲۲۸
۱۲۶	صفحه ۲۲۹
۱۲۶	صفحه ۲۳۰
۱۲۷	صفحه ۲۳۱
۱۲۷	صفحه ۲۳۲
۱۲۸	صفحه ۲۳۳
۱۲۸	صفحه ۲۳۴
۱۲۹	صفحه ۲۳۵
۱۲۹	صفحه ۲۳۶
۱۲۹	صفحه ۲۳۷
۱۳۰	صفحه ۲۳۸
۱۳۰	صفحه ۲۳۹
۱۳۰	صفحه ۲۴۰
۱۳۰	صفحه ۲۴۱
۱۳۱	صفحه ۲۴۲

۱۳۱		صفحه ۲۴۳
۱۳۲		صفحه ۲۴۴
۱۳۲		صفحه ۲۴۵
۱۳۳		صفحه ۲۴۶
۱۳۳		صفحه ۲۴۷
۱۳۴		صفحه ۲۴۸
۱۳۴		درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

شب های پیشاور

مشخصات کتاب

سرشناسه : سلطان الواعظین، محمد، ۱۲۷۶ - ۱۳۵۰. عنوان و نام پدیدآور : شب های پیشاور / سلطان الواعظین شیرازی؛ تصحیح و ویرایش محمدباقر احمدی. مشخصات نشر : قم: آل طه، ۱۳۸۸. مشخصات ظاهری : ۹۹۲ ص. شابک : ۱۲۰۰۰۰ ریال : ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۳۷-۰۶-۲ یادداشت : پشت جلد به انگلیسی: Soltanolvaezin Shirazi. Pishavars nights. موضوع : شیعه -- احتجاجات موضوع : شیعه امامیه -- دفاعیه ها و ردیه ها موضوع : اهل سنت -- دفاعیه ها و ردیه ها شناسه افزوده : احمدی، محمدباقر، ویراستار رده بندی کنگره : BP۲۲۸/س ۸ش ۲ ۱۳۸۸ رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۷۹ شماره کتابشناسی ملی : ۲۰۳۱۱۶۳

زندگینامه

hekatat_soltan.png^
مرحوم « سید محمد بن علی اکبر » مشهور به « سلطان الواعظین شیرازی » فرزند اشرف الواعظین حاج علی اکبر در حدود سال ۱۲۷۵ ش. (۱۳۱۴ ق.) در تهران متولد شد و مقدمات را در تهران فرا گرفت. سپس در ۱۲ سالگی به همراه پدرش به عراق رفت و مدت دو سال در کربلا، سطوح متوسطه را خواند. سپس در خدمت پدر به کرمانشاه عزیمت نمود و به تبلیغ شریعت پرداخت. سید محمد سپس برای تکمیل علم و کمال خویش به کشورهای عراق، سوریه، فلسطین، اردن، مصر و هندوستان مسافرت نمود و با گروه های بسیاری از یهودیان، مسیحیان، برهمنیان و مسلمانان اهل سنت و مناظرات دینی و مذهبی داشت. علاوه بر آن، آثار گرانمایی از وی به جای مانده که صد مقاله سلطانی در رد بر یهود و نصارا و نیز گروه رستگاران یا فرقه ناجیه در دو جلد از آن جمله اند. مرحوم سلطان الواعظین، در ربیع الاول سال ۱۳۴۵ هجری قمری در حالی که بیش از سی سال نداشت، بعد از تشرف به حج از طریق دریا، به کراچی و دیگر شهرهای مهم هند و پاکستان رفته و بنا به درخواست دوستان خود و با توجه به شهرتی که داشته، جلسات مناظره متعددی با علمای هندو و سایر مذاهب اسلامی برگزار می کند. از جمله آن ها جلسه ای بوده که در حضور گاندی برگزار شده و با پیروزی او به اتمام رسیده است و در جراید آن روزگار هند چاپ می شود. در شعبان همان سال هم به دعوت « سید عنایت علی شاه نقوی » (مدیر هفته نامه در نجف) و «محمد سرور خان» (از با نفوذترین خاندان قزلباش پاکستان) برای اجرای تنها برنامه سخنرانی عمومی خود به زبان فارسی در هند، « سیالکوت » و از آنجا به « پیشاور » پاکستان که در مرز افغانستان واقع شده می رود. جلسات سخنرانی، عصرها در امام باره (حسینه) مرحوم « عادل بیک رسالدار » با موضوع « اثبات امامت » برگزار می شد و گاهی تا سه ساعت به طول می انجامید! روزی دو نفر از روحانیان اهل سنت به نام های « حافظ محمد رشید » و « شیخ عبدالسلام » که اهل ملتان کابل بودند، به ملاقات ایشان آمده و تا ده شب مشغول مناظره می شوند. این جلسات که در منزل شخصی به نام « میرزا یعقوب علی » برگزار می شد و تا شش ساعت و گاه تا طلوع فجر ادامه می یافت، با حضور چهار نفر خبرنگار و حدود دویست مستمع شیعه و سنی اهمیتی یافته و گزارش آن هر روز صبح در جراید منتشر می گردد. بعدها خود سلطان الواعظین از روی گزارشات چاپ شده در جراید، این مناظرات را در کتابی به نام « شب های پیشاور » مرتب و چاپ کرد. مرحوم سلطان الواعظین شیرازی سرانجام در هجدهم مهر ۱۳۵۰ ش. برابر با بیستم شعبان ۱۳۱۹ ق. در ۷۵ سالگی در تهران درگذشت و با تشییع با شکوهی در مقبره ابو حنین به خاک سپرده شد.

پیش گفتار در دنیای آراء و اندیشه ها، هر فکر و ایده ای با نقد و تشکیک اندیشمندان و صاحب نظران استقبال و مشایعت می شود. در این میان گزاره ها و گزینه هایی ماندگارترند که با رویکردی عقلی و منطقی از عهده پاسخگویی به همه ایرادات و شبهات برآیند. اما همه راهها به این جا ختم نمی شود. اثبات حقایق یک مکتب از طریق پاسخگویی متقن و مستدل به نقدها و شبهات، به همان اندازه که موجب مانایی و جاودانگی و گرایش دلهای جستجوگر و حقیقت جو می شود، سنگواره های متصلب و متعصب را به واکنش و مقابله وامی دارد. بی جهت نیست که آموزه های وحیانی و آیات قرآنی در جاهای مختلف نسبت به اختلاف و درگیری پس از روشن شدن حقایق همواره هشدار داده است. (۱) طبیعی ترین و متداول ترین رفتاری که پس از ناکامی و ناتوانی در بحث و جدل از این سنگواره های انسانی سر می زند، چنگ اندازی به چهره رقیب با حربه «تحریف و افترا» است. فرهنگ سترگ تشیع نیز در طول تاریخ بلند خود، از این تعاملات و تهاجمات بی نصیب نمانده است. پس از آن که در مواجهه و رویارویی با سیل عظیم سؤالات، ایرادات و شبهات ملل و نحل مختلف، آفتاب معارف تشیع و اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله) بر آمد و سحر ساحران را باطل و نخ نما نمود، تازه نوبت به دروغ پراکنی ها و ——— ۱. { وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ } (آل عمران: ۱۹)

صفحه ۸

تحریفات رقیبان رسید. فرهنگ و تاریخ کهن امّیا مظلوم تشیع، مجروح از تحریفات و افترااتی است که یهودیان و یهودی سانان مسلمان به قصد خدشه بر چهره تابناک آن ساختند و پرداختند. اسرائیلیات و آثار سلفیان افراطی از نمونه های بارز این چنگ اندازی دروغین است. با این حال علما و اندیشمندان شیعی با اقتدا به سیره رفتاری اهل بیت (علیهم السلام) همواره شیوه بحث و مدارا پیش گرفتند و در مواجهه با مباحثات و تهاجمات تخریبی مخالفان، هیچگاه سلاح منطق و استدلال را از کف نیانداختند. چهره تابان و درخشان تشیع که امروز چشم و دل همگان را در سراسر جهان شیفته و فریفته خود کرده، ثمره همین تلاش علمی مقدس است که با حمایت ها و هدایت های خلیفه الهی از عهده پاسخگویی روزآمد و منطقی به همه ایرادات و شبهات و زدودن پیرایه ها و خرافه ها برآمده است. نوشتار حاضر با بهره گیری و تأثیرپذیری از کتاب ارزشمند «شبهای پیشاور» فراهم آمده و ضمن پاسخگویی مستدل و مستند به پاره ای از سؤالات و ایرادات مطرح شده، تلاش می کند تحریف ها و پیرایه های نادرستی را که توسط دشمنان کینه توز بر دامن اسلام و تشیع نشسته است، بزدايد. نویسندگان گرچه در این نوشتار بیشترین بهره را از کتاب شبهای پیشاور تألیف مرحوم سلطان الواعظین شیرازی (قدس سره) برده اند لیکن در عین حال منابع دیگر، مخصوصاً منابع قابل قبول اهل سنت، را نیز از نظر دور نداشته اند و کوشیده اند به منابع فوق استناد نمایند. امید آن که خواهران و برادران ایمانی ما از آن بهره مند گردند. چشم براه انتقادات و پیشنهادهای خوانندگان گرامی هستیم. در پایان ثوب این اثر را به پدر و مادری که شیعه علی (علیه السلام) و دلبسته فاطمه (علیها السلام) بودند و شهد محبت اهل بیت (علیهم السلام) را با جانمان درآمیختند، مرحوم «سید عبدالله صانعی» و مرحومه «احترام عربی» تقدیم می داریم. نویسندگان

صفحه ۹

سادات منسوب به پیامبر (ص) هستند یا امیر المؤمنین (ع)؟ پرسش: چرا در بین شیعیان، سادات خود را منتسب به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و از اولاد ایشان می دانند. در حالی که شجره آن ها در نهایت به حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) بر می گردد. بنابراین سادات از بستگان امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند، نه از ذریه و نسل رسول الله (صلی الله علیه و آله)؟ پاسخ: بر اساس شجره نامه ای که معمولاً سادات شیعه دارند، نسب آن ها به یکی از ائمه معصومین می رسد. واضح است که چون بقیه امامان، فرزندان علی و

فاطمه (علیها السلام) هستند، این شجره به راحتی به امام اول شیعیان و حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) متصل می گردد. اما این استدلال که «چون عقبه و نسل هر فرد از طرف اولاد مذکر است و اولاد اناث، آدمی را به اجداد و نسل های قبلی وصل نمی کند، از طرفی چون حضرت محمد (صلی الله علیه وآله) نیز نسلی از اولاد ذکور نداشته است، لذا سادات از نوادگان ایشان نیستند»، یک اعتقاد نادرست و یک شبهه است. برای پاسخ به این شبهه، ابتدا به نقل یک مناظره تاریخی بین امام موسی کاظم (علیه السلام) و هارون الرشید خواهیم پرداخت. دلیل اول: امام موسی کاظم (علیه السلام) می فرماید: روزی در مجلس هارون الرشید - خلیفه عباسی - وارد شدم. از من سؤالاتی را پرسید که یکی از آن ها همین سؤال بود، چنین پاسخ دادم: خداوند در قرآن مجید می فرماید: { وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ یَعْقُوبَ کُلًّا هَدَيْنَا وَ نُوْحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ وَ أَيُّوبَ وَ يُوسُفَ وَ مُوسَى وَ هَارُونَ وَ کَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ * وَ زَكَرِيَّا وَ یَحْيَى وَ عِيسَى وَ إِبْرَاهِيمَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ } (۱) از این آیات نتیجه می شود: اولاد نوح و ابراهیم، داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هارون و زکریا و یحیی و عیسی و الیاس، همگی از صالحین اند. اما چون — ۱ . انعام (۶): ۸۴ و ۸۵

صفحه ۱۰

از برای عیسی مسیح پدری نبود، خدای تعالی او را از طریق حضرت مریم از ذراری انبیا قرار داد. همان طور نیز ما را از طرف مادرمان فاطمه (علیها السلام) از ذریه پیغمبر اسلام قرار داده است. این تفسیر را امام فخر رازی از علمای اهل تسنن در جلد چهارم تفسیر کبیر درباره همین آیه آورده است. او نیز حسن و حسین (علیها السلام) را از طرف مادر، ذریه رسول الله (صلی الله علیه وآله) می داند. دلیل دوم: آیه مباهله در آیه شریفه آمده است: { فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ } هر کس درباره عیسی با تو در مقام مجادله برآید، بعد از آن که با وحی خدا به احوال او آگاهی یافتی، به آن ها بگو: بیایید بخوانیم پسرانمان و پسرانتان، زن هایمان و زن هایتان، و کسانی را که به منزله نفس ما هستند، و خودتان را، آنگاه با هم مباهله نماییم تا دروغگویان و کافران را به لعن و عذاب خدا گرفتار سازیم. (۱) به دلیل آن که در وقت مباهله به جز علی بن ابی طالب، فاطمه، حسن و حسین (علیها السلام) کس دیگری به همراه پیغمبر نبوده است لذا در این آیه مراد از «أَنْفُسَنَا» امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، مراد از «نِسَاءَنَا» فاطمه زهرا (علیها السلام) و مراد از «أَبْنَاءَنَا» حسن و حسین اند که خداوند آنان را پسران پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) نامیده است. حال که به استناد آیه فوق، حسن و حسین فرزندان پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) می باشند. پس معلوم می شود که جمیع سادات بنی فاطمه مفتخر به این افتخار بزرگ بوده و تماماً از ذراری پیامبر عظیم الشأن اسلام می باشند. ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه و ابوبکر رازی در تفسیر آیه مباهله، باتوجه به جمله «أَبْنَاءَنَا» به همین طریق استدلال می کنند که: همانطور که خداوند در قرآن مجید، عیسی مسیح را از طریق مادرش مریم از ذریه ابراهیم خوانده است، حسن و حسین (علیها السلام) از طرف مادرشان فاطمه (علیها السلام) پسران پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) می باشند. — ۱ . آل عمران (۲): ۶۱

صفحه ۱۱

دلیل سوم محمد بن یوسف گنجی شافعی در «کتاب کفایه الطالب»، ابن حجر هیثمی مکی در کتاب «الصواعق المحرقة» از طبرانی از جابر بن عبدالله انصاری و خطیب خوارزمی در مناقب، حدیث زیر را از ابن عباس از پیامبر نقل می کنند «خداوند عزوجل ذریه هر پیغمبری را در صلب او قرارداد و ذریه مرا در صلب علی ابن ابی طالب قرارداد.» (۱) دلیل چهارم: خطیب خوارزمی در مناقب و امام احمد حنبل در مسند و میرسیدعلی همدانی شافعی در موده القربی از پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) چنین نقل می کنند «این دو

فرزندم حسن و حسین، ریحانه های من می باشند و هر دوی آن ها امامند، خواه قائم به امر امامت باشند، خواه ساکت و نشسته.» (۲) دلیل پنجم: ابن حجر مکی در صواعق و محمد بن یوسف گنجی شافعی در کفایه الطالب از خلیفه دوم عمر بن الخطاب نقل می کنند که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که فرمود: «هر حسب و نسبی به جز حسب و نسب من در روز قیامت منقطع است. عصبه هر اولاد دختری از جانب پدر است، مگر فرزندان فاطمه (علیها السلام) که من پدر و عصبه (۳) آن ها می باشم.» (۴) ——— ۱. معجم الکبیر، ج ۳، ص ۴۴؛ جامع الصغیر، ج ۱، ص ۲۶۲؛ کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۰۰؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۵: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَ ذَرِيَّةَ كُلِّ نَبِيٍّ فِي صُلْبِهِ وَ جَعَلَ ذَرِيَّتِي فِي صُلْبِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ». ۲. کنز العمال، ج ۱۲، ص ۱۱۲؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۶: «ابنای هذان ریحانتان، قاما أو قعدا». ۳. عصبه: در اصل پسران و خویشاوندان مذکر از جانب پدر را گویند. ۴. کنز الفوائد، ص ۱۶۷، السیده فاطمه الزهراء، ص ۶۱؛ افحام الأعداء والخصوم، ص ۷۷؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۶: «إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَقُولُ كُلُّ حَسَبٍ وَ نَسَبٍ مُنْقَطِعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا خَلَا حَسَبِي وَ نَسَبِي وَ كُلُّ بَنِي أَنَّثَى عَصِيْبَتُهُمْ لِإِيَّهِمْ مَا خَلَا بَنِي فَاطِمَةَ فَإِنِّي أَنَا أَبُوهُمْ وَ أَنَا عَصَبَتُهُمْ».

صفحه ۱۲

جمع بین نمازها برخلاف سنت پیامبر است؟ پرسش: چرا برخلاف سنت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله)، شیعیان نمازهای ظهر و عصر را با هم و نمازهای مغرب و عشا را هم زمان می خوانند؟ پاسخ: نخست آن که نماز جزء فروع دین است و در مسائل فرعی بین علمای همه مذاهب اختلافات زیادی است، همانطور که پیشوایان و علمای اربعه اهل سنت با هم اختلاف زیادی در این مسائل دارند. ثانیاً جمع خواندن نمازهای ظهر و عصر یا مغرب و عشا، برخلاف سنت رسول الله (صلی الله علیه و آله) نمی باشد، چون ایشان گاهی این نمازها را جمع و گاهی جداگانه می خوانده اند. مثلاً در صحیح مسلم در باب «الجمع بین الصلواتین فی الحضر» از ابن عباس نقل شده که گفت: «بدون خوف و ترس و در غیر سفر، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نمازهای ظهر و عصر را جمع و نمازهای مغرب و عشا را جمع ادا می کردند.» (۱) مجدداً در همان صحیح مسلم و نیز امام حنبل در جزء اول مسند از ابن عباس نقل کرده اند: «با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) هشت رکعت نماز ظهر و عصر و هفت رکعت نماز مغرب و عشا را به طور جمع ادا نمودیم.» (۲) بالاخره چندین حدیث از ابن عباس درباره جمع خواندن نماز ظهر و عصر و نیز مغرب و عشا نقل شده است. برای مثال: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) در حال اقامت در مدینه، نه در حال مسافرت، هفت رکعت (نماز مغرب و عشا با هم) و هشت رکعت (نماز ظهر و عصر با هم) نماز گزارد.» (۳) احمد حنبل در مسند از سعید بن جبیر از ابن عباس روایت ——— ۱. صحیح مسلم، ج ۲، شبهای پیشاور، ص ۱۰۹: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمْعاً وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمْعاً فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَ لَا سَفَرٍ». ۲. سبل السلام، ج ۲، ص ۴۳؛ معجم الکبیر، ج ۱۲، ص ۶۵؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۹: «صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ثَمَانِيًّا جَمْعاً وَ سَبْعاً جَمْعاً». ۳. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۵۳؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۹: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فِي الْمَدِينَةِ مُقِيمًا غَيْرَ مُسَافِرٍ سَبْعاً وَ ثَمَانِيًّا».

صفحه ۱۳

می کند که گفت: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بدون آن که در حالت خوف و ترس، یا در حال سفر باشد نماز ظهر و عصر را جمع خواند.» (۱) در جایی دیگر گفته است: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بدون آن که در حالت خوف و ترس باشد، یا باران بیارد، نماز ظهر و عصر را جمع خواند.» (۲) ابو زبیر دلیل جمع خواندن نماز توسط پیامبر را از سعید بن جبیر سؤال نمود، او گفت: من همین سؤال را از ابن عباس پرسیدم و او پاسخ داد: «به این جهت جمع می خواند تا احدی از امتش در سختی و مشقت

نباشند.» (۳) همچنین در صحیح مسلم از قول عبدالله بن شفیق می گوید: روزی بعد العصر، ابن عباس برای ما خطبه می خواند و سخنرانی می کرد. سخنش به درازا کشید و همچنان برای ما صحبت می نمود تا این که آفتاب غروب کرد و ستاره ها ظاهر شدند. صدای مردم بلند شد: «الصلاة، الصلاة» ابن عباس اعتنایی نکرد. در همین حال مرد دیگری ندای «الصلاة، الصلاة» سرداد. ابن عباس رو به او نمود و گفت: «مادر مرده، مرا سنت یاد می دهی؟ من خودم دیدم که پیامبر خدا نمازهای ظهر و عصر و نمازهای مغرب و عشا را جمع می خواند.» (۴) سپس عبدالله بن شفیق می گوید: چون این حرف برایم غیر قابل قبول بود و گران آمد، نزد ابو هریره رفتم و او نیز گفته های ابن عباس را تأیید کرد. هر چند اخبار و روایات بسیاری در این باب نقل شده، لیکن همین که بابی به نام «جمع بین الصلاتین» اختصاص یافته و احادیث مربوطه در این باب نقل گردیده، محکم ترین دلیل و برهان بر جواز جمع خواندن نماز است. زیرا اگر غیر از این می بود باید باب مخصوصی به نام «جمع بین الصلاتین فی السفر» یا «جمع بین الصلاتین فی الحضر» اختصاص می دادند تا احادیث مربوطه را تفکیک نمایند. — ۱. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۵۱؛ کتاب الموطأ، ج ۱، ص ۱۴۴؛ کتاب الامام، ج ۷، ص ۲۱۶؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۹: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمْعًا بِالْمَدِينَةِ فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلَا سَفَرٍ». ۲. مسند احمد، ج ۱، ص ۲۲۳؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۵۲؛ شبهای پیشاور، ص ۱۱۰: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمْعًا بِالْمَدِينَةِ فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلَا مَطَرٍ». ۳. فتح الباری، ج ۲، ص ۲۰، ص ۱۵۱؛ مسند احمد، ج ۱، ص ۲۸۳؛ شبهای پیشاور، ص ۱۱۰: «أَرَادَ أَنْ لَا يَخْرُجَ أَحَدٌ مِّنْ أَقْمَتِهِ». ۴. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۵۲؛ مسند احمد، ج ۱، ص ۲۵۱؛ شبهای پیشاور، ص ۱۰۹

صفحه ۱۴

از طرفی دیگر، بخاری همین احادیث را در صحیح خود آورده، لیکن به دلایل نامعلومی و با زبردستی آن ها را از محل «جمع بین الصلاتین» به محل دیگری مثل «باب تأخیر الظهر إلى العصر من کتاب مواقیئ الصلاة» و «باب ذکر العشاء والعتمه» و «باب وقت المغرب» انتقال داده است. در پایان یاد آوری این نکته مهم می باشد که نمازها را جداگانه و هر یک را در وقت فضیلتش به جا آوردن به نظر بعضی از علمای شیعه بهتر و افضل است. از طرف دیگر، بعضی از علمای اهل تسنن از جمله شیخ الاسلام انصاری در شرح صحیح بخاری قسطلانی در شرح صحیح بخاری و جم غفیری جداگانه نماز خواندن را افضل ندانسته اند و آن را ترجیح بلا مرجح و خلاف ظواهر احادیث خوانده اند (۱). — ۱. تحفه الباری، ص ۲۹۲، ارشاد الساری، ص ۲۹۳، و ...

صفحه ۱۵

چرا علی (ع) وصیت کرد قبرش پنهان بماند؟ پرسش: چرا امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بر پنهان داشتن قبر خود وصیت و اصرار داشت؟ پاسخ: چون شهادت حضرت، در آغاز زمان شکل گیری قدرت معاویه و طغیان بنی امیه و حضور سایر گروه های زخم خورده ناکثین و قاسطین و مارقین اتفاق افتاد، آن بزرگوار وصیت نمود که جسدش را شبانه دفن نمایند و حتی علامتی بر روی آن نگذارند. فقط عده کمی از اصحاب خاص و فرزندان آن حضرت در موقع دفن حضور داشتند. به همین دلیل، صبح روز ۲۱ ماه رمضان دو محمل به راه افتاد. یکی به طرف مدینه و دیگری به طرف مکه معظمه روانه شد. تا سال ها بعد کسی به جز فرزندان و اصحاب خاص آن حضرت، از محل دفن ایشان خبری نداشت. دلیل این کار هم شاید ترس از آن بود که به قبر مبارک آن حضرت اسائه ادب و بی حرمتی نمایند. چنانچه از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که حضرت امیر (علیه السلام) هنگام وفات به فرزند بزرگش، امام حسن (علیه السلام) سفارش نمود که پس از آن که مرا در نجف دفن نمودی، چهار قبر برای من در چهار موضع: ۱. در مسجد کوفه، ۲. در رجه کوفه، ۳. در خانه جعده حیره، ۴. در عزی حفر کنید تا کسی از محل قبر من آگاهی پیدا

نکند. به همین جهت درباره قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) بین علمای اهل سنت اختلاف وجود دارد. علت پنهان داشتن برای علت یابی این قضیه باید به ظلم هایی که بر اهل بیت پیامبر گذشته مروری کنیم.

صفحه ۱۶

برای مثال علامه مقریزی ابوالعباس احمد بن علی شافعی در کتاب خود (النزاع و التخاصم فی ما بین بنی هاشم و بنی امیه) شرح فجایع اعمال بنی امیه را به تفصیل شرح داده است. در اینجا به دو واقعه مهم آن اشاره می کنیم. در سال ۱۰۵ هجری قمری، هشام بن عبد الملک بن مروان به خلافت رسید. این حاکم قسی القلب، ظلم و ستم نسبت به بنی هاشم را به حد اعلای خود رساند. هنگامی که زید بن علی (پسر امام سجاد (علیه السلام)) از مدینه به شام جهت تظلم خواهی از حاکمان بنی امیه نزد خلیفه رفت و بالاخره توانست با هشام ملاقات نماید. در این ملاقات، قبل از این که زید سخنی بر زبان آورد، هشام به جای خوش آمد گویی و پذیرایی، اهانت ها و دشنام های زشتی به آن بزرگوار داد و او را از دربار خلافت خویش بیرون راند. حتی ابن ابی الحدید می نویسد: بعد از فحاشی ضربات شدیدی بر او وارد کرد. ایشان به ناچار از شام به کوفه رفت و برای مبارزه با ظلم به تشکیل نهضتی علیه امویان پرداخت. یوسف بن عمر ثقفی - حاکم کوفه - با لشکر بسیاری به مبارزه با آن حضرت برخاست. با توطئه وی، ناگهان تیری از سمت دشمن به پیشانی زید اصابت نمود و شربت شهادت نوشید. یحیی پسر زید به اتفاق جمعی دیگر از شیعیان، بدن زید را محرمانه به بیرون شهر برده، در وسط نهر قبری کردند و جسد زید را دفن نمودند. پس از گذاردن سنگ قبر، آب را در آن نهر جاری کردند تا دشمنانش محل قبر زید را نیابند. جاسوسان حکومتی محل قبر را شناسایی و به یوسف بن عمر ثقفی گزارش دادند. او دستور داد که نبش قبر نمایند، جسد زید را بیرون آورده و سرش را از تن جدا نموده آن را برای هشام به شام فرستاد. هشام نیز به یوسف بن عمر ثقفی دستور داد که بدن جناب زید بن علی را، لخت و عریان به دار آویزند. آن ملعون نیز این دستور را عیناً اجرا نمود. یعنی در سال ۱۲۱ هجری قمری بدن فرزند پیامبر خدا به دار آویخته شد، و تا سال ۱۲۶ هجری قمری که ولید بن یزید بن عبد الملک بن مروان به خلافت رسید، همچنان بالای دار بود. سپس ولید دستور داد استخوان های زید را از دار پایین آورده، آتش زدند و خاکسترش را نیز بر باد دادند. همین عمل را با بدن یحیی پسر زید در جرجان (گرجان امروزی) انجام دادند. یحیی

صفحه ۱۷

نیز در میدان رزم به شهادت رسید و سرش را بریده به شام فرستادند. بدنش نیز مدت شش سال بالای دار ماند و دوست و دشمن به حال آن بزرگوار می گریستند. پس از قیام ابو مسلم خراسانی، بدن وی را از بالای دار پایین آورده و در گرجان به خاک سپردند. از آنجایی که امیرالمؤمنین (علیه السلام) از عداوت این خاندان خبیث نسبت به بنی هاشم و همچنین عداوت خوارج نهروان آگاهی داشت، برای پیشگیری از چنین فجایعی وصیت و اصرار بر پنهان داشتن محل دفن خود داشت. لذا قبر ایشان تا زمان خلافت هارون الرشید - خلیفه عباسی - مخفی بود. آشکار شدن مرقد مطهر حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) روزی هارون الرشید در نجف به صحرای نیزاری به شکار رفت. تازی ها و فهدها (سگ و یوزپلنگ شکاری) آهوان را تعقیب می کردند و آهوان به بالای تل نجف (۱) پناه می بردند، تازی ها هم از آن تل بالا نمی رفتند. این عمل چند بار تکرار شد و همین که تازی ها عقب نشینی می کردند آهوان پایین می آمدند. همین که دوباره آهوان را تعقیب می کردند دوباره به بالای تل خاک پناه می بردند و تازی ها از تعقیب آن ها باز می ایستادند. خلیفه هارون الرشید دریافت که باید در این مکان، سزی نهفته باشد که آهوان بدانجا پناه می برند و تازی ها از آن بالا نمی روند. پیرمردی از اهالی آنجا را احضار کرد و راز آن را از پیرمرد جویا شد. پیرمرد گفت: برای گفتن سرّ این تل خاک، از شما امان می خواهم و خلیفه نیز امانش داد. سپس پیرمرد گفت: با پدرم به اینجا آمدم و پدرم در این مکان

زیارت نامه می خواند و نماز می گذارد. از پدرم سؤال کردم که زیارت خواندن در اینجا چه مناسبتی دارد؟ پاسخ داد: با حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) برای زیارت به اینجا می آمدم و ایشان فرمود: اینجا قبر جدش علی بن ابی طالب (علیه السلام) است که به زودی آشکار خواهد شد. — ۱. نجف در لغت به معنای تل خاک و پشته ای است که آب به آن نرسد.

صفحه ۱۸

خلیفه دستور حفر این محل را داد تا به علامت قبری رسیدند و لوحی در آنجا پیدا شد که بر روی آن با خط سریانی دو سطر نقش بسته بود که ترجمه آن چنین است: «این قبری است که نوح پیغمبر آن را برای علی (علیه السلام) وصی محمد (صلی الله علیه و آله) قبل از طوفان به هفتصد سال حفر نمود (۱)». هارون ادای احترام نمود و دستور داد خاک ها را به جای اول خود برگردانند. سپس پیاده شد، پس از وضو گرفتن دو رکعت نماز خواند و با حالتی گریان، خود را به خاک و تربت آن حضرت غلطانید. آنگاه هارون نامه ای به امام موسی کاظم (علیه السلام) در مدینه نوشت و صحت این مطلب را از امام موسی (علیه السلام) سؤال کرد. ایشان آن محل را به عنوان قبر جدش علی بن ابی طالب (علیه السلام) تأیید کرد. سپس به دستور هارون، سنگ بنایی بر آن قبر نهاده شد که به «تحجیر هارونی» معروف شد. (۲) ممکن است مصالح دیگری در نظر آن بزرگوار بوده که در نظر ما پنهان باشد. از آنجمله به دلیل ارادت شدید دوستان و شیعیان آن حضرت با آشکار بودن مرقد مبارک، شیعیان برای زیارت به بارگاه ملکوتی حضرت مشرف می شدند و باعث شناسایی ارادتمندان حضرت می شد و واقعه شهادت حجر بن عدی و میثم تمار برای دیگران تکرار می شد و لذا مخفی بودن مرقد مبارک در دوران بنی امیه و اوائل دوران بنی عباس ممکن است باعث حفظ جان بسیاری از شیعیان شده باشد. — ۱. الغارات، ج ۲، ص ۸۴۶؛ بحار الانوار، ج ۴۲، صص ۲۱۶ و ۲۳۶؛ شبهای پیشاور، ص ۱۲۷، «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، هذا قبر حفره نوح لعلی بن ابی طالب وصی محمد (صلی الله علیه و آله) قبل الطوفان بسبع مائه سنه». ۲. مرقد مطهر امیرالمؤمنین در زمان امام صادق (علیه السلام) برای خواص شیعیان به علت زیارت آن حضرت معلوم شد و در زمان هارون برای همه مکشوف گردید. لازم به ذکر است قبلاً هم ابی حمزه ثمالی توسط امام زین العابدین (علیه السلام) از محل قبر آگاه شده بود (مفاتیح الجنان دو صفحه قبل از باب زیارت وداع امیرالمؤمنین (علیه السلام)). امام حسین (علیه السلام) هم قبلاً آن را به بعضی از خواص نشان داده بودند، کامل الزیارات باب ۹، ج ۲

صفحه ۱۹

قدمت شیعه از زمان پیغمبر گرامی اسلام (ص) پرسش: آیا مذهب شیعه یک مذهب سیاسی است که به دست عبدالله بن سبای یهودی در زمان عثمان - خلیفه سوم - ابداع شد، سپس ایرانیان که با عربها سابقه بدی داشتند با این سلاح در مقابل اعراب مسلمان ایستادند. آنگاه تشیع در زمان دیالمه تقویت گردید و سپس در زمان صفویه مذهب رسمی ایران شد. در صورتی که در زمان نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) نامی از شیعه وجود نداشته است؟ پاسخ: اولاً باید گفت که از دید شیعیان، عبدالله بن سبأ (۱) یک یهودی و ملعون است و در اخبار شیعه از وی مذمت بسیار شده است. ثانیاً شیعه یک حزب سیاسی نیست که در زمان خلافت عثمان درست شده باشد، بلکه سیر طبیعی اسلام است که در آن به دستورات حضرت خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله) دقیقاً عمل شده است. شیعه در لغت به معنی پیرو می باشد و این کلمه برای این مورد اولین بار بر زبان خود صاحب وحی جاری شده است بر زبان کسی که خداوند در قرآن کریم درباره او فرموده است: { وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى } {هرگز با هوای نفس سخن نمی گوید و سخن او غیر از وحی خدا نیست (۲)}. و در قرآن این لفظ چند بار آمده است { وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ } (۳) — ۱. راجع به عبدالله بن سبأ چند نظر وجود دارد: ۱. عبدالله سبأ افسانه ای است و وجود خارجی نداشته و سیف بن عمر تمیمی آن را

ساخته است (علامه عسکری). ۲. وجود خارجی داشته و قبلاً یهودی بوده، اسلام آورده، در زمان یهودیت غلو می کرده، در اسلام هم غلو کرده است و توسط امیرالمؤمنین اعدام شده است. ۳. وجود خارجی داشته، ولی احادیث سیف بن عمر ساختگی بوده است و با توجه به شواهد این به حقیقت نزدیک تر است (علامه شبیری زنجانی). ۲. نجم (۵۳): ۳ و ۳۴. صفات: ۸۳؛ مریم: ۶۹

صفحه ۲۰

حافظ ابو نعیم احمد بن عبدالله - از محدثین بزرگ اهل سنت - در کتاب «حلیه الاولیاء» از ابن عباس روایت می کند که چون آیه شریفه { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ } {آنان که ایمان آورده اند و نیکوکار شدند به حقیقت، بهترین اهل عالمند. پاداش آن ها نزد خدا باغ های بهشت عدن است که نهراها زیر درختانش جاری است و در آن بهشت تا ابد جاودان و متنعمند و خدا از آن ها خشنود است (۱)} بر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نازل شد، پیغمبر خطاب به علی ابن ابی طالب (علیه السلام) فرمود: «یا علی! در این آیه شریفه، مراد از خیر البریه تو و «شیعیانت» می باشید. روز قیامت تو و شیعیانت در حالی که خداوند از شما راضی و شما هم از خداوند راضی و خشنود هستید می آید (۲)». ابو المؤید موفق بن احمد خوارزمی در مناقب حاکم ابوالقاسم عبیدالله بن عبدالله الحسکانی در کتاب «شواهد التنزیل لقواعد التفضیل»، محمد بن یوسف گنجی شافعی در «کفایه الطالب» و سبط ابن جوزی حنفی در «تذکره الخواص» از یزید بن شراحیل انصاری، کاتب امیرالمؤمنین (علیه السلام) خبر داد که گفت: خودم از آن حضرت شنیدم که فرمود به هنگام رحلت خاتم الانبیاء پشت مبارک ایشان به سینه من بود، فرمود: «یا علی! آیا آیه شریفه (کسانی که ایمان آورده اند و صاحبان عمل صالح و خیر البریه...) را نشینده ای؟ به درستی که آن ها «شیعیان» تو می باشند و وعده گاه من و شما در روز قیامت، کنار حوض کوثر خواهد بود. همان روزی که خلایق، برای رسیدگی به حساب گرد آیند، شما را نیز بخوانند، و شما روسفید خواهید بود و شما را پیشوای روسفیدان صدا زنند.» (۳) ————— ۱. بینه (۹۸): ۷ و ۸. ۲. اللمعة البيضاء، ص ۴۱۳، حدیث ۱۱۲۵؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۵۹؛ الدر المنثور، ج ۸، ص ۵۸۹؛ المناقب، ص ۲۶۵، حدیث ۲۴۷؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۶ «أنت یا علی و شیعتک تأتی أنت و شیعتک يوم القيامة راضین مرضیین». ۳. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۱۲۵ و ج ۲، ص ۳۵۷؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۶ «أی علی! لم تسمع قول الله تعالى: { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ } هم أنت و شیعتک و موعدی و موعدکم الحوض إذا اجتمعت الأمم للحساب تدعون غراً محجلین»

صفحه ۲۱

جلال الدین سیوطی در تفسیر خود «الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور» از ابن عساکر دمشقی شافعی از جابر بن عبدالله انصاری که از بزرگان صحابه خاتم الانبیا می باشد نقل می کند که گفت: در خدمت حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) بودیم که علی ابن ابی طالب (علیه السلام) وارد شد، و پیغمبر فرمود: «قسم به کسی که جان من در قبضه قدرت او است، روز قیامت این مرد (اشاره به علی (علیه السلام)) و شیعه او از رستگارانند (۱)». آنگاه آیه مذکور نازل گردید. در همان تفسیر از ابن عباس نیز روایت شده که چون آیه فوق نازل شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) به علی (علیه السلام) فرمود: «روز قیامت تو و شیعیانت در حالی که از خداوند راضی و خداوند هم از شما راضی باشد می آید (۲)». از جابر بن عبدالله انصاری در مناقب نیز نقل شده است که گفت: در خدمت پیامبر گرامی اسلام بودیم که علی (علیه السلام) به طرف ما آمد. پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «برادر من رو به شما آمد (۳)». آنگاه به سمت کعبه نگاه کرد، دست علی را بالا برد و فرمود: «قسم به کسی که جان من در قبضه قدرت اوست، این علی و شیعیان او روز قیامت از رستگارانند (۴)». سپس پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: علی (علیه السلام) قبل از همه شما ایمان آورد و

باوفاترین افراد به عهد خدا می باشد و نیز عادل ترین شماها است و مرتبه اش در نزد پروردگار از همه شماها بالاتر است. در همان وقت، آیه مذکور نازل گردید. از آن به بعد هر گاه علی (علیه السلام) در میان جمعی ظاهر می شد، اصحاب پیغمبر می گفتند: «بهترین مردم آمد (۵)». ابن حجر در باب ۱۱ صواعق و نیز علامه سمهودی در جواهر العقدين از «حافظ جمال الدین محمد بن یوسف زرنندی مدنی» نقل می کند که: چون آیه مذکور نازل ——— ۱. شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۶۷؛ المناقب، ص ۱۱۱؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۷ «و الذی نفسی بیده إن هذا و شيعته لهم الفائزون يوم القيامة فنزل { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ }». ۲. اللمعة البيضاء، ص ۴۱۳، حدیث ۱۱۲۵؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۴۵۹؛ الدر المنثور، ج ۸، ص ۵۸۹؛ المناقب، ص ۲۶۵، حدیث ۲۴۷ «تأتی أنت و شيعتك يوم القيامة راضين مرضيين». ۳. المناقب، ص ۱۱۱؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۷ «قد أتاكم أخي». ۴. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۱۹۷؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۸ «و الذی نفسی بیده إن هذا و شيعته لهم الفائزون يوم القيامة». ۵. الدر المنثور، ج ۶، ص ۳۷۹؛ المناقب، ص ۱۱۲؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۸ «جاء خیر البریة».

صفحه ۲۲

گردید، پیغمبر اسلام خطاب به علی (علیه السلام) فرمود: «یا علی! تو و شیعیانت خیر البریه هستید. روز قیامت تو و شیعیانت در حالی که از خدا راضی و خدا هم از شما راضی است، می آید و دشمنان تو با حالتی خشمناک که دستهایشان به گردنشان بسته می باشد، خواهند آمد. آنگاه امیرالمؤمنین (علیه السلام) پرسید دشمن من کیست؟ فرمود: کسی که از تو بیزاری می جوید و تو را لعن می نماید (۱)». این حدیث با اندک اختلافی در مودة القربی نیز آورده شده است. میر سید علی همدانی شافعی در مودة القربی و ابن حجر در صواعق نیز از ام سلمه زوجه پیامبر نقل می کند که آن حضرت فرمود: «یا علی! تو و شیعیان و اصحاب در بهشت می باشید (۲)». در فصل نوزدهم مناقب، از رسول الله (صلی الله علیه و آله) خطاب به علی (علیه السلام) نقل شده است: «مثل تو در امت من مثل عیسی بن مریم است (۳)» که قوم او سه فرقه شدند - مؤمنین و حواریون، دشمنان او که همان یهود بودند و غلات که درباره او غلو نموده و او را خدا و شریک خدا قرار دادند - امت من هم نسبت به تو، سه فرقه می شوند: «فرقه شیعتک و هم المومنون / فرقه ای شیعیان تو هستند که همانا مؤمنین می باشند / فرقه ای هم دشمنان تو هستند و آنان ناکثین و شکنندگان عهد و بیعت با تو هستند و فرقه ای غلوکنندگان درباره تو هستند و آن ها گمراهان و جاحدین می باشند. سپس افزود: «یا علی! تو و شیعیانت و دوستان شیعیان تو در بهشت و دشمنان و غلوکنندگان درباره تو، در آتش جهنم خواهند بود (۴)». ——— ۱. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، صص ۳۵۷ و ۴۵۲؛ النهایة، ج ۳، ص ۲۷۶ به نقل از الغدير، ج ۳، ص ۷۸؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۸ «یا علی أنت و شيعتك تأتي أنت و شيعتك يوم القيامة راضين مرضيين و يأتي أعداؤك غضباناً مقمحين قال يا رسول الله و من عدوی؟ قال: من تبرا منك و لعنك». ۲. المناقب، ص ۱۱۳؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، صص ۳۲۸ و ۴۲۵؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۹ «یا علی أنت و أصحابك فی الجنة أنت و شيعتك فی الجنة». ۳. الشیعة فی احادیث الفریقین، ص ۱۲۸ به نقل از المناقب، ص ۲۲۶؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۱۰۹؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۹ «مثلک فی امتی مثل المسيح عیسی بن مریم». ۴. المناقب، ص ۳۱۷؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۳۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۱۵۹ «فأنت یا علی و شيعتك فی الجنة و محبوا شيعتك فی الجنة و عدوک الغالی فیک فی النار».

صفحه ۲۳

از طرفی دیگر چون در زمان حیات پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) چهار تن از بهترین صحابه خاص پیامبر یعنی: ۱. ابوذر غفاری، ۲. سلمان فارسی، ۳. مقداد ابن اسود کندی، ۴. عمار یاسر دارای این لقب (شیعه) بوده اند، می توان دریافت که نه تنها لفظ شیعه بعد

از خلافت عثمان به وجود نیامده بلکه از زمان حیات پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) این لفظ رایج بوده است. از طرفی، حافظ ابو نعیم در حلیه الاولیا و ابن حجر در صواعق محرقه از ترمذی نقل نموده اند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «خداوند مرا به دوستی چهار نفر امر نموده و خبر داده است که خدا این چهار نفر را دوست می دارد (۱)» و این چهار نفر عبارت اند از: «علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، ابوذر، مقداد و سلمان». ابن حجر نیز مشابه همین حدیث را از پیغمبر نقل می کند: «بهشت برای سه نفر - علی و عمار و سلمان - مشتاق است (۲)». آیا اعمال و رفتار اصحاب خاص رسول الله (صلی الله علیه و آله) که خداوند امر و خبر از دوست داشتن آن ها داده است، دلالت بر حقانیت شیعه ندارد؟ — ۱. تاریخ الکبیر، ج ۹، ص ۳۱؛ مستدرک الحاکم، ج ۳، ص ۱۳۱؛ شبهای پیشاور، ص ۱۶۱ «إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِحَبِّ أَرْبَعَةٍ وَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ يَحِبُّهُمْ». ۲. سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۳۲؛ مسند ابویعلی، ج ۵ ص ۱۶۶؛ شبهای پیشاور ص ۱۶۱ «الْجَنَّةُ تَشْتَاكُ إِلَى ثَلَاثَةٍ؛ عَلِيٍّ وَ عَمَّارٍ وَ سَلْمَانَ».

صفحه ۲۴

دلایل توجه ویژه ی ایرانیان به تشیع پرسش: چرا ایرانیان توجه خاصی به تشیع دارند؟ پاسخ: بعد از فتح ایران به دست قوای مسلمین، ایرانیان آزادی نسبی داشتند و اکراه و اجباری هم در پذیرش دین مقدس اسلام نداشتند. ولی بر اثر معاشرت با مسلمین، به حقانیت اسلام پی بردند و دین چندین هزار ساله خود را، ناقص تشخیص داده و به اسلام گرویدند. ایرانیان تنها در زمان خلافت هارون و مأمون به ولایت امیرالمؤمنین (علیه السلام) به دلیل تشریف فرمایی حضرت رضا و امامزادگان همراه علاقمند نشدند، بلکه از زمان خود پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) این مودت در دل ایرانیان ریشه دوانید. به طوری که هر ایرانی، پس از آن که به مدینه مسلمان وارد می شد، حق و حقیقت را در علی (علیه السلام) می یافت و به امر و راهنمایی پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به جبل متین و ریسمان ولایت آن حضرت چنگ می زد. نمونه آن ها هم سلمان فارسی بود که بنا به روایت علمای همه فرقه ها، پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) دربار وی فرمود: «سلمان از ما اهل بیت است (۱)» و از همان ابتدا به سلمان محمدی معروف شد. بدان جهت سلمان از شیعیان خالص علی (علیه السلام) گردید که مکرر از پیامبر خدا شنیده بود: «کسی که علی (علیه السلام) را اطاعت نماید، مرا اطاعت نموده و کسی که مرا اطاعت نماید خدا را اطاعت نموده است. کسی هم که با علی (علیه السلام) مخالفت نماید، مرا مخالفت نموده و کسی که مرا مخالفت نماید خدا را مخالفت نموده است (۲)». به همین جهت سلمان از مخالفان سرسخت سقیفه بود. — ۱. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۹۳؛ تحف العقول، ص ۵۲؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۷۵؛ المستدرک، ج ۲، ص ۵۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۱۶۴ «سَلِمَانُ مِنِّي أَهْلُ الْبَيْتِ». ۲. المستدرک، ج ۳، صص ۱۲۱ و ۱۲۸ به نقل از الغدير، ج ۷، ص ۱۷۷؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۲۷۰؛ الکامل، ج ۴، ص ۳۴۹؛ شبهای پیشاور، ص ۱۶۴ «مَنْ أَطَاعَ عَلِيًّا فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ خَالَفَ عَلِيًّا فَقَدْ خَالَفَنِي وَ مَنْ خَالَفَنِي فَقَدْ خَالَفَ اللَّهَ».

صفحه ۲۵

از طرفی دیگر، هر ایرانی که به مدینه می رفت و مسلمان می شد وقتی که برخورد بزرگان و صحابه را می دید، غالباً جذب سجایای اخلاقی امیرالمؤمنین و اهل بیت می شد. علاوه بر این ها برخورد با ملاطفتی که امیرالمؤمنین (علیه السلام) با شاهزادگان اسیر ایرانی نمود، ایرانیان را به مقام شامخ و مقدس آن بزرگوار و عترت طاهره اش، متوجه ساخت. بنابر نقلی، وقتی که اسرای مدائن (تیسفون) وارد مدینه شدند، خلیفه دوم - عمر - دستور داد تمام اسیران زن به کنیزی مسلمانان در آیند. امیرالمؤمنین (علیه السلام) او را از این کار منع نموده و فرمود: شاهزادگان مستثنی و قابل احترام هستند. چون دو دختر یزدگرد پادشاه ایران در میان اسیران بودند به آن ها اختیار داده شد که برخیزند و هر فردی از مسلمانان را که پسندند آزادانه به شوهری خویش اختیار کنند. این

دو دختر در بین مسلمانان نظر کردند و یکی از آن ها به نام «شاه زنان» محمد بن ابی بکر را که تربیت شده خود امیرالمؤمنین (علیه السلام) بود و دیگری که «شهربانو» نام داشت حضرت امام حسین (علیه السلام) را برگزیدند و به عقد شرعی آنان در آمدند. خداوند فرزندی به نام محمد (قاسم فقیه) به شاه زنان داد که وی پدر بزرگ مادری امام ششم شیعیان، امام جعفر صادق (علیه السلام) بود. از شهربانو نیز امام چهارم شیعیان، حضرت زین العابدین (علیه السلام) متولد گردید. پخش این خبر در بین ایرانیان، باعث علاقمندی آنان به امام علی (علیه السلام) شد. مخصوصاً بعد از فتح ایران، قلباً به آن حضرت توجه کامل نمودند. بنابراین وقایعی که در زمان دیالمه و آل بویه اتفاق افتاد، فقط پرده از روی این حقیقت (علاقه به علی و خاندانش) برداشته و ایرانیان آزادی یافتند تا مکنونات قلبی خویش را آشکار نمایند. در دوران سلطنت غازان خان مغول (نام اسلامی او محمود خان بود) که خود او به اهل بیت طهارت توجه خاصی داشت، مذهب تشیع آشکارتر شد. پس از وفات وی، برادرش شاه محمد خدابنده (اولجایتو) به پادشاهی رسید و در حضور خود، مجالس مناظره ای را بین علامه حلی و خواجه نظام الدین قاضی القضاات شافعی ترتیب داد. در آن جلسات، مبحث امامت مورد بحث و بررسی قرار گرفت و علامه حلی، امامت بلافصل امیرالمؤمنین (علیه السلام) را اثبات و ادعای خلافت بقیه خلفا را ابطال و رد نمود. در این

صفحه ۲۶

جلسات، علامه حلی چنان راه تشکیک را بر حضار بست که طرف مقابل او، یعنی خواجه نظام الدین قاضی القضاات شافعی گفت: «دلایل شما بسیار محکم، قوی و متقن است اما چون گذشتگان ما بر این راه رفته اند ما هم برای جلوگیری از تفرقه کلمه اسلام، باید همان راه را رفته و پرده دری نکنیم». از آنجایی که شاه محمد خدابنده تعصبی نداشت، پس از استماع این دلایل، مذهب امامیه را اختیار و به تشیع گروید و آزادی مذهب شیعه را در تمام بلاد ایران صادر و اعلام کرد. سپس به تمام والیان و فرمانداران خود دستور داد که در مساجد و در خطبه ها نام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و سایر ائمه اطهار را بخوانند. او همچنین دستور داد عبارات: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»، «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» و «عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ» را روی مسکوکات رایج حک کنند. سپس علامه حلی را که از حله احضار کرده بود، نزد خود نگه داشت و برای او مدرسه علمیه ساخت. بدین ترتیب، ولایت و امامت علی ابن ابی طالب (علیه السلام) در سراسر ایران جهاتتاب شد و اینک ایرانیان، شیعه علی (علیه السلام) و یازده فرزند معصومش می باشند. به طور کلی علت گرایش به تشیع در ایران از آغاز تا قرن دهم و از قرن دهم تا کنون را چنین می توان خلاصه نمود: ۱- برخورد متعصبانه عمر علیه ایرانیان ۲- سیاست حق گرایانه امیرالمؤمنین نسبت به عموم مردم بدون تعصب قومی ۳- فضائل اهل بیت و برخورد جذاب آن ها با افرادی که از ایران می آمدند ۴- عکس العمل ظلم هایی که به ائمه و شیعیان روا می شد. ۵- اعزام دانشمندان و مبلغین از طرف ائمه (علیهم السلام) مانند زکریا بن آدم، عبدالله بن سعد اشعری... به قم و سایر شهرها ۶- تشریف فرمائی امام رضا (علیه السلام) به ایران ۷- مهاجرت امام زادگان در پی مسافرت ایشان، عزیمت امامزاده ها از ترس خلفا و تبلیغ آن ها در نقاط مختلف ایران، مهاجرت سادات به علت وجود امنیت نسبی. ۸- تلاش علمای شیعه مثل شیخ صدوق، علامه حلی، شیخ بهائی، علامه مجلسی و...

صفحه ۲۷

۹- روی کار آمدن حکومت های شیعی نظیر آل بویه، دیالمه و بویژه صفویان. ۱۰- هماهنگی و همکاری تنگاتنگ علمای شیعه با دولت های طرفدار شیعه نظیر صفویه. ۱۰. اعلام مذهب شیعه به عنوان مذهب رسمی ایران. (۱) — ۱. برای تفصیل بیشتر به کتاب تاریخ تشیع در ایران، رسول جعفریان و کتابهای مشابه مراجعه شود.

صفحه ۲۸

محمد(ص) و علی(ع) از دیدگاه شیعیان به ویژه ایرانیان پرسش: آیا حقیقت دارد که شیعیان و مخصوصاً ایرانیان علی(علیه السلام) را بالاتر از پیامبر خدا(صلی الله علیه وآله) می دانند و حتی او را خدا می خوانند؟! و نیز برخی معتقدند که جبرئیل اشتباهاً وحی را به محمد(صلی الله علیه وآله) نازل کرده، در صورتی که ماموریت جبرئیل، رساندن وحی به علی(علیه السلام) بوده است؟ پاسخ: اگر مطالب فوق در یکی از کتب شیعیان نوشته شده بود و یا یکی از علمای شیعه در جایی بیان کرده بود، طرح این اتهام مناسبت داشت، بر اساس آنچه در کتب اعتقادی شیعه ثبت شده و مطابق روایات نبوی و اهل بیت پیامبر، شیعیان امیرالمؤمنین(علیه السلام) جملگی بندگان حق تعالی هستند. علی(علیه السلام) را امیرالمؤمنین و محمد(صلی الله علیه وآله) را نیز پیامبر و عبد صالح او دانسته، مطیع و فرمانبردار پروردگار متعال هستند. عقیده آن ها درباره علی ابن ابی طالب(علیه السلام) چیزی جز آنچه پیغمبر درباره او فرموده، نیست. آن ها علی(علیه السلام) را عبد صالح پروردگار، وصی و خلیفه بلافصل رسول الله(صلی الله علیه وآله) می دانند. بنابراین هر عقیده دیگری از نظر شیعیان مردود است. البته غلات را نیز از مسلمین ندانسته و آن ها را کافر، مرتد و نجس می دانند. لذا هر کس که با وسوسه شیطان غلو نماید، از شیعیان نمی باشد. حتی خود آن حضرت آنان را مستحق کیفر می دانست. برای مثال وقتی که جمعی از اهالی سودان و هند نزد ایشان آمدند و اقرار به الوهیت آن حضرت نمودند، امام علی(علیه السلام) آن ها را پند داد و موعظه نمود. امام علی(علیه السلام) خود می فرماید: «پروردگارا! همانطور که عیسی از نصاری بیزاری جست من نیز از طایفه غلات بیزارم. پروردگارا آن ها را برای همیشه مخذول و منکوب فرما و احدی از آنان را یاری مفرما(۱)». در جای دیگر نیز می فرماید: «دو طایفه هلاک می شوند و (چون به عمل آن ها راضی نمی باشم) از برای من تقصیر و گناهی ——— ۱. مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۲۶؛ شبهای پیشاور، ص ۱۷۳ «اللهم إني بريء من الغلاة كبراء عيسى ابن مريم من النصاري اللهم أخذلهم أبداً ولا تنصر منهم أحداً».

صفحه ۲۹

نیست. طایفه اول کسانی هستند که در محبت من افراط نموده و بسیار غلو می کنند. طایفه دیگر، آن هایی هستند که بغض و عداوت بی جهت نسبت به من دارند. پس به درستی که نزد پروردگار از کسانی که درباره ما غلو می کنند و مرا از حد خود بالاتر می برند، بیزاری می جویم، همانطور که عیسی ابن مریم از نصاری بیزاری جست(۱). لذا خود امیرالمؤمنین(علیه السلام) و سایر اهل بیت از غلات برائت بسته اند و شیعیان اثنی عشری هم آن ها را جزء مشرکین و کفار می دانند. در کتب شیعه مانند بحار الانوار در مجلد هفتم (چاپ قدیم) به این موضوع پرداخته است. در کتب فقهی شیعه هم نظیر جواهر الکلام، مسالک آن ها را باطل دانسته و ازدواج با آن ها حرام شمرده شده است. شیعیان (بنا به فرمایش امام صادق منقول در کامل الزیارات) پیامبر را بنده خدا و فرستاده و افضل همه پیامبران و ائمه می دانند، آنگاه امیرالمؤمنین را افضل از همه ائمه می دانند و قائل به پیامبری برای غیر پیامبر نیستند و برای حضرت علی(علیه السلام) شأنی را قائلند که پیامبر خدا قائل شده اند و در کتب سنی و شیعه از قول پیامبر نقل شده و ائمه هم همانها را ذکر کرده اند. امام صادق(علیه السلام) فرموده اند: «وما نحن إلا عبید الذی خلقنا واصطفانا والله ما لنا علی الله من حجة و لا معنا من الله برائة و إنا لمیتون و موقوفون و مسؤولون من أحب الغلاة فقد أبغضنا و من أبغضهم فقد أحبنا، الغلاة کفار و المفوضة مشرکون لعن الله الغلاة».(۲) ما بنده او هستیم که ما را خلق کرده برگزید و می میریم. در مقابل خدا ایستاده و مورد سؤال واقع می شویم، کسی که غلات را دوست دارد دشمن ماست و کسی که غلات را دشمن دارد ما او را دوست داریم، غلات کافران و مفوضه مشرکند، لعنت خداوند بر غلات باد. اما جواب تفصیلی بعضی از خطب نهج البلاغه که در باره پیامبر خدا ایراد فرموده

۱. عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۷؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۳۱؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، صص ۲۹۵ و ۳۰۲؛ شبهای پیشاور، ص ۱۷۳ «یهلک فی اثنان و لا ذنب لی، محب مفرط و مبغض مفرط، أنا لنبرأ إلى الله ممن يغلو فینا فوق حدنا کبراءه عیسی ابن مریم من النصاری». ۲. بحار الأنوار، جلد سوم، چاپ قدیم.

صفحه ۳۰

و تواضع های عجیب و غریبی که از خود در مقابل آن بزرگوار نشان داده، می باشد و سخنانی مانند «أنا عَبْدٌ مِنْ عَبْدِ مُحَمَّدٍ»، و این که «مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا»، به اضافه اعترافاتی که حضرت در مورد تلمذ و تعلم خود از رسول الله داشته است. «سافرت مع رسول الله (صلی الله علیه و آله) لیس له خادم غیری، (۱) وَاسِيَّتُهُ بِنَفْسِي فِي الْمَوَاطِنِ الَّتِي تَنْكُصُ فِيهَا الْأَبْطَالُ». (۲) حال این امیرالمؤمنین (علیه السلام) که پیشوای شیعیان است و در عقاید و اعمال، میزان اعمال همه خصوصاً شیعیان است و اولین مؤمن است، آیا به قرآن ایمان داشته است یا نه؟! آیا به سوره بقره آیات ۹۶ و ۹۷ در قرآن کریم ایمان داشته است یا نه که جبرئیل (علیه السلام) وحی را به پیامبر خدا نازل کرده و دشمنی با ملائکه و رسل و جبرئیل و میکائیل از کفار است؟ آیا آن بزرگوار به آیات ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ سوره جن، {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصِيدًا لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا} (۳) ایمان داشته است یا خیر؟ از طرف دیگر معلوم است که ملائکه الهی به دلیل سوره تحریم آیه ۶ {لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ} از گناه و خطا معصوم اند. علاوه بر این، مأموریت های آن ها تحت نظارت کامل پروردگار متعال است همانگونه آیه شریفه {وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا يَنْزِلُ أَيْدِينَا وَمَا خَلَقْنَا وَمَا يَنْزِلُ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا} (مریم - ۶۴) می فرماید نازل شدن آن ها به دستور خداست و خداوند بر ذوات آن ها، افعال و آثار آن ها احاطه کامل دارد و خداوند فراموش کار نیست. — ۱. کتاب حیاة أمير المؤمنين عن لسانه، ص ۵۵ و ۲. همان مصدر، ص ۱۲۵، و باب تعلم و تلمذ آن حضرت از پیامبر خدا، ص ۲۲۲ - ۲۱۰، همان مصدر. نهج البلاغه. ۳. دانای نهان است و کسی را بر غیب خود آگاه نمی کند جز پیامبری که از او خشنود باشد که (در این صورت) برای او از پیش رو و از پشت سرش نگاهبانی خواهد گماشت تا معلوم بدارد که پیامهای پروردگار خود را رسانیده اند و (خدا) بدانچه نزد ایشان است احاطه دارد و هر چیزی را به عدد شماره کرده است.

صفحه ۳۱

همانگونه که آیات سوره جن نیز بر کنترل کامل پروردگار عالم بر افعال رسولان برای این که کاملاً طبق دستور ربوبی عمل کنند دلالت دارد. بنابراین چگونه ممکن است مسلمانی که به قرآن معتقد است و به آیات ذکر شده فوق معتقد است به اشتباه جبرئیل (علیه السلام) در مأموریت نیز معتقد باشد؟! با توجه به روایات مشحون از تواضع و اعتراف به تلمذ که از امیرالمؤمنین (علیه السلام) بدست ما رسیده، چگونه ممکن است شیعه در حالی که با اعتقاد به امامت بلا فصل آن بزرگوار افتخار می کند درباره مولا علی (علیه السلام) و نسبتش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نظری بر خلاف نظر خود علی (علیه السلام) داشته باشد و او را بالاتر از پیامبر بداند؟! اما نعوذ بالله اعتقاد به الاهیت علی (علیه السلام) که کفر صریح است، اعتقاد اقلیتی انحرافی و انشعابی است که از نظر فقه شیعه محکوم به کفر و نجاست هستند، ارتباطی به شیعه ندارد. برای این که معلوم شود چه کسی اهل غلو است خوبست جلد ۷ و ۸ الغدير تورقي شود تا غلاة شناخته شوند!

صفحه ۳۲

شیعیان و دلایل گفتن سلام و صلوات بر معصومین و امامان پرسش: چرا موقعی که شیعیان، نام امامان خود را می برند به جای رضی الله عنهم از سلام الله عليهم یا از صلوات الله عليهم استفاده می کنند. در صورتی که بر طبق آیه شریفه { إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا } خداوند و فرشتگانش به روان پاک پیغمبر درود می فرستند، ای اهل ایمان، شما هم بر او درود فرستاده و سلام گوئید و تسلیم فرمان او شوید (۱). بنابراین سلام و صلوات مخصوص نبی گرامی (صلی الله علیه وآله) اسلام است و شیعیان بر خلاف نص صریح قرآن، عمل می کنند. آیا این کار هم بدعت و هم غلو نیست؟ پاسخ: شیعیان نیز معتقدند که عملی بر خلاف نص قرآن مجید نباید انجام شود. اما مطالب سؤال فوق به دلیل زیر بدعت و غلو نمی باشد. اولاً آیه مورد اشاره فقط سلام و صلوات فرستادن بر رسول الله را امر نموده و هرگز از سلام و صلوات فرستادن بر دیگران ممانعت ننموده است. مثلاً در آیه ۱۵۷ بقره { الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ } خداوند صلوات را بر بندگان زیادی که شامل این آیه شوند نثار می کند، بلکه بر اساس آیه ۴۲ احزاب { هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَىكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ يُخْرِجُكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا }، این درباره صلوات و در مورد سلام نیز، نه تنها منتفی نیست بلکه آیات قرآن آن را تشویق می کند. { وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ } (انعام - ۵۴) ملائکه بر مؤمنان سلام می کنند، رعد آیه ۲۴ و تحت مؤمنان در بهشت به یکدیگر سلام است، ابراهیم - ۲۳.

_____ ۱. احزاب (۳۳): ۵۶

صفحه ۳۳

تا اینجا مربوط به عامه اهل ایمان است که درود و سلام بر آن ها منعی ندارد. اما در مورد اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه وآله) به دلایل زیادی که به برخی از آن ها اشاره می شود از فضیلت بیشتری برخوردار است. خداوند در سوره صفات می فرماید: { سَلَامٌ عَلَى آلِ يَاسِينَ } (۱) و یا در همین سوره، مرتب بر سایر انبیای عظام سلام می فرستد: { سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ } (۲)، { سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ } (۳)، { سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ } (۴)، { سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ } (۵)، واضح است که در این آیات، نوح، ابراهیم، موسی و هارون جملگی پیامبران الهی هستند و بر آن ها سلام گفته است. اما (یاسین) یکی از نام های حضرت ختمی مرتبت است و سلام بر آل او یعنی سلام بر اهل بیت و اولاد او. بنابراین چون در هیچ جای قرآن بر اولاد سایر پیامبران به جز اولاد حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه وآله) سلام نشده است، پس { سَلَامٌ عَلَى آلِ يَاسِينَ } یعنی سلام بر اولاد خاتم الانبیا. مخصوصاً در قرآن مجید و به منظور روشننگری بیشتر امت، پنج نام از دوازده نام مبارک پیغمبر را آورده است که عبارتند از: (نوح، یس، محمد، احمد و عبدالله) از نظر علمای شیعه، مراد از آل یاسین یقیناً آل محمد می باشد. بسیاری از علمای اهل سنت نیز این گونه برداشت نموده اند. مثلاً ابن حجر در صواعق محرقه از ابن عباس و جمعی دیگر از مفسرین نقل می کند که: «مراد از آل یاسین، آل محمد (۶) می باشد». این تفسیر را امام فخر رازی در جلد هفتم تفسیر کبیرش، نقاش از کلبی در باب دوم و نیز سید ابی بکر شهاب الدین علوی در باب اول کتاب «رشفۃ الصادی من بحر فضائل بنی النبی الهادی» بیان کرده است. مهمتر از این مطالب آن چیزی است که امام فخر رازی _____ ۱. صفات (۳۷): ۱۳۰. بنابر قرائتی، «سلام علی آل یاسین» می باشد. ۲. صفات (۳۷): ۱۸۱. ۳. صفات (۳۷): ۷۹. ۴. صفات (۳۷): ۱۰۹. ۵. صفات (۳۷): ۱۲۰. ۶. فتح الباری، ج ۶۵، ص ۲۶۵؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۶ ص ۴۳۵؛ تنبیه الغافلین، ص ۱۴۶؛ شبهای پیشاور، ص ۱۸۰ «أَنَّ الْمُرَادَ بِذَلِكَ سَلَامٌ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ».

صفحه ۳۴

ذکر کرده است «اهل بیت آن حضرت در پنج چیز با آن حضرت برابری می کنند: ۱. در سلام؛ که خدای متعال فرموده است:

سلام بر پیغمبر بزرگوار و نیز بر آل یاسین (یعنی سلام بر آل محمد). ۲. در صلوات بر آن حضرت؛ که در تشهد نماز، براهل بیت اوصولات فرستاده می شود. ۳. در طهارت؛ که خدای متعال فرموده است: طه. یعنی ای طاهر و آیه تطهیر را نازل کرده است. ۴. در تحریم صدقه؛ که بر پیغمبر و بر اهل پیغمبر صدقه حرام است. ۵. در محبت؛ که خدای متعال فرموده است: بگو اگر شما خدا را دوست می دارید، مرا متابعت کنید تا خدا شما را دوست بدارد. درباره اهل بیت آن حضرت فرموده است: ای محمد؛ به آن ها (امت) بگو: من از شما بجز دوستی ذوالقربی و اهل بیتم اجر و مزدی نمی خواهم (۱). بخاری و مسلم در صحیح خود آورده اند که پیغمبر فرمود: «بین من و اهل بیت من در صلوات جدایی نیندازید» به طوری که وقتی آیه شریفه {إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا} بر پیغمبر نازل گردید از ایشان سؤال شد: یا رسول الله؛ چگونه بر شما صلوات بفرستیم؟ حضرت در پاسخ فرمود: «اللهم صل على محمد و آل محمد». امام فخر رازی نیز در جلد ششم تفسیر کبیر پاسخ ایشان را چنین نقل می کند: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ». ابن حجر، دنباله این پرسش را چنین روایت می کند که پیغمبر فرمود: «صلوات بریده و بترا بر من نفرستید (۲)» و ادامه داد که صلوات بترا مثل ——— ۱. بحار الانوار، ج ۲۳، ص ۱۷۰ به نقل از ابن حجر در صواعق از قول فخر الدین رازی؛ نظم در السمطين، ص ۲۹۳؛ شبهای پیشاور، ص ۱۸۰ «إِنَّ أَهْلَ بَيْتِهِ يَسْأَلُونَ فِي خَمْسَةِ أَشْيَاءَ فِي السَّلَامِ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَقَالَ سَلَامٌ عَلَى آلِ يَسٍ وَ فِي الصَّلَاةِ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ فِي الشَّهَادَةِ وَقَالَ طَه أَيُّهَا الطَّاهِرُ وَقَالَ: (وَيُطَهِّرُكُمْ تَطَهِّيراً) وَ فِي تَحْرِيمِ الصَّدَقَةِ وَ فِي الْمَحَبَّةِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ) وَقَالَ: (قُلْ لَا أَشْتَكِيكُمْ عَلَيْهِ أَجراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى)». ۲. مصباح الفقيه، ج ۲، قسمت ۱، ص ۳۷۰؛ شبهای پیشاور، ص ۱۸۲ «لَا تَصَلُّوا عَلَى الصَّلَاةِ الْبَتْرَا»

صفحه ۳۵

«اللهم صل على محمد» می باشد که تکمیل شده آن باید به صورت «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ» باشد. حتی سید ابی بکر شهاب الدین علوی، از علمای اهل تسنن در باب دوم از کتاب «رشفة الصادی من بحر فضائل بنی النبی الهادی»، صلوات بر محمد و آل محمد را در تشهد نماز واجب شمرده است. (۱) شافعی و دیگران بر این عقیده اند و در شعر معروف خود به آن اشاره کرده است: یا اهل بیت رسول الله حبکم *** فرض من الله فی القرآن أنزله کفاکم من عظیم القدر أنکم *** من لم یصل علیکم لا صلاة له ای اهل بیت رسول الله دوستی شما را خداوند در قرآن واجب نموده است. در بزرگی و مقام شما همین بس که هر کس بر شما (آل محمد) صلوات نفرستد نمازش قبول نمی شود. یادآوری این نکته ضروری است که خود اهل سنت نیز بین علی (علیه السلام) و سایر خلفا فرق می گذارند و نوعاً درباره ایشان کرم الله وجهه یا علیه السلام (نظیر فصول المهمة) می گویند و به نظر می رسد که رضی الله عنه رانست به ایشان روانمی دانند. زیرا موجب این گمان می شود که ایشان با دیگران برابر است و حال آن که خود می فهمند که وجداناً این طور نیست. خوب سلام و صلوات بر ائمه هدی (علیهم السلام) بدعت است! اما آیا حذف «حَیَّ عَلَى خَیْرِ الْعَمَلِ» در زمان خلیفه دوم سنت نیست؟ آیا تحریم متعه حج و متعه نساء در زمان او سنت نیست؟ آیا خواندن نوافل ماه مبارک رمضان بصورت جماعت سنت نیست؟ در حالی که در زمان پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) و زمان خلافت ابوبکر و اوایل خلافت خلیفه دوم، «حَیَّ عَلَى خَیْرِ الْعَمَلِ» در اذان گفته می شد، متعه حج و متعه نساء مورد عمل واقع می شد و نوافل فردی خوانده می شد، و او به اجتهاد خود این تغییرات را ایجاد کرد، این ها بدعت و خروج از سنت است یا سلام کردن مؤمنان به یکدیگر و سلام آن ها بر فرزندان پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله)؟ ——— ۱. نسائی، دارقطنی، ابن حجر، بیهقی، ابو اسحق مروزی، سمهودی، دووی (در تنقیح) - سراج الدین قصیمی نیز بر این نظراند. همه در ص ۲۹ تا ۳۵ باب ۲ - «رشفة الصادی من بحر فضائل بنی النبی الهادی». چاپ اعلامیه مصر ۱۳۰۳ هجری.

صفحه ۳۶

شیعیان چند گروه اند و کدام یک از آنها حق است؟ پرسش: شیعیان به چند دسته تقسیم می شوند و کدامیک از آنان بر حق می باشند؟ پاسخ: شیعیان واقعی که همان بندگان مطیع خدا و پیروان خاندان رسالت می باشند، بیش از یک گروه نیستند. شیعیان، دوازده امامی هستند که امام اول آن ها علی ابن ابی طالب (علیه السلام) است و فرزندانش حسن و حسین... تا حضرت حجت مهدی صاحب الزمان (عج) - که هم اینک از دیده ها پنهان است، امامان بعدی آن ها می باشند. در طول تاریخ گروه های منحرف دیگری به نام تشیع و شیعه ظهور نموده اند که غیر از مذهب شیعه دوازده امامی که از طرف پیامبر و امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) منصوص است، سه دسته دیگر خود را پیرو امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می دانند، (فرقه های دیگری هم بوده اند که منقرض شده اند). این سه دسته عبارتند از: ۱. زیدیه؛ که خود را پیرو زید بن علی بن الحسین (علیه السلام) می دانند و مبادی اعتقادی آن ها با مذهب اثنی عشری از هر نظر متفاوت است و در یمن و اطراف آن حضور دارند. البته خود زید بن علی بن الحسین تابع برادر بزرگترش امام محمد باقر (علیه السلام) بود و هیچگونه ادعایی نداشته است. ۲. اسماعیلیه؛ که خود را پیرو اسماعیل فرزند امام صادق (علیه السلام) می دانند (و در گذشته حکومت فاطمیان را در مصر داشته اند و دانشگاه الازهر بنام جامعه الزهرا را تأسیس کرده اند که با رفتن آن ها تغییر نام گرفته) و اکنون در ایران و مصر حضور دارند. اسماعیل در زمان حیات امام صادق (علیه السلام) فوت کرد و خود حضرت ایشان را تشیع و بخاک سپرد و در چند محل از حاضرین در مرگ وی استشهاد کرد. ۳. رَفَضَه و غَلَاة؛ که در مورد امیرالمؤمنین (علیه السلام) غلو تا حد الاهیت می کنند که آن ها جزو دسته بندی شیعیان به حساب نمی آیند و همانطور که گذشت شیعیان آن ها را کافر می دانند و امیرالمؤمنین از آن ها برائت جسته اند. در مقابل این سه گروه، فرقه دیگری وجود دارد که شیعه امامیه اثنی عشری

صفحه ۳۷

(دوازده امامی) نام دارند و شیعه واقعی هستند. این گروه معتقد به ذات واجب الوجود حضرت احدیت - جل و علا - می باشند که احد و واحد است، نظیر و شبیه و عدیل ندارد، نه جسم است و نه صورت، نه عرض است و نه جوهر و از جمیع صفات امکانیه مبرا است. او را خالق اعراض و جواهر می دانند و شریکی در خلق موجودات و در افاضه فیوضات برای او قائل نیستند. چون ذات واجب الوجودش هرگز قابل رؤیت نیست و از طرفی نیز خلق محتاج راهنمایی و هدایت اوست، لذا فرستادگان و رسولانی را از جنس بشر برگزیده، و آنان را با دلایل، براهین، معجزات، بینات و دستورهای کافی، به اقتضای احتیاجات هر زمان، برای هدایت بشر فرستاده است. تعداد آن ها بسیار می باشد؛ اما تمامی آن ها تحت اوامر پنج پیغمبر اولو العزم یعنی: ۱. نوح شیخ الانبیا (علیه السلام) ۲. ابراهیم خلیل الرحمن (علیه السلام) ۳. موسی کلیم الله (علیه السلام) ۴. عیسی روح الله (علیه السلام) ۵. محمد مصطفی خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) هادی و راهنمای بشریت بودند. شیعه معتقد است که دین و شریعت محمد (صلی الله علیه و آله) تا قیامت باقی است. بنابراین «آنچه که محمد حلال نموده تا روز قیامت حلال و آنچه را حرام نموده تا روز قیامت حرام است و شریعت او تا روز قیامت مستمر و پا بر جا است» (۱). طبق اعتقاد شیعیان واقعی، خداوند متعال برای جمیع اعمال آدمی، سزا و جزایی معین فرموده که در بهشت و دوزخ به آن ها داده می شود. به همین جهت معتقد به یوم الجزا است، یعنی در آن روز تمام خلایق از ابتدای آفرینش تا آخرین نفر، دو باره زنده و به صحرای محشر آورده می شوند و پس از رسیدگی و محاکمه، به سزا یا جزای اعمال

_____ ۱. النص و الاجتهاد، ص ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۱۲۴ حدیث ۴۷؛ التحفه السنیه، ص ۱۱۳؛ شبهای پیشاور، ص ۱۸۹ «حَلَالٌ مُحَمَّدٌ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ شَرِيعَتُهُ مُسْتَمِرَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

صفحه ۳۸

خود می رسند. سند محکم و ثابت شیعیان، همین قرآن کریم است که از زمان رسول الله (صلی الله علیه وآله) تا کنون دست نخورده و تحریف نشده می باشد و شیعیان عامل به دستورات آن هستند. شیعیان به همه احکام واجب مندرج در قرآن از قییل نماز، روزه، زکاه، حج، جهاد و غیره معتقدند. همچنین از کلیه معاصی و گناهان کبیره و صغیره نظیر شراب، قمار، زنا، لواط، ربا، قتل نفس و ظلم و ستم و غیر آن ها که در قرآن مجید و اخبار اهل بیت منع شده است، باید اجتناب نمایند. از آنجایی که شیعیان بر این عقیده اند که همانگونه که احکام و دستورات الهی آورنده ای دارد که حکیم متعال او را برگزیده و معرفی نموده است، باید نگاهدارنده ای هم داشته باشد تا بعد از وفات آورنده (پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله)) حافظ، حارس و نگهبان آن دین و شریعت باشد. همانگونه که خداوند این آورنده و پیغمبر را به مردم معرفی نموده است، بایستی وصی خلیفه و نگهدارنده دین را انتخاب و به وسیله آورنده دین (پیغمبر) به امت معرفی نماید. چون تمامی انبیا، اوصیا و جانشینان خود را به امر خدای متعال معرفی نموده اند، خاتم الانبیا که افضل و اکمل همه آن ها می باشد، برای جلوگیری از اختلاف و فساد در بین امتش آن ها را به حال خود رها نموده و بر اساس همین سنت، اوصیای خود را به امر پروردگار معرفی نموده است. تعداد این اوصیا که از جانب خدای متعال معرفی شده اند، دوازده نفر به شرح زیر می باشند: ۱. اول آن ها سید الاوصیا علی ابن ابی طالب (علیه السلام)؛ ۲. پس از او فرزندش حسن (علیه السلام)؛ ۳. سپس برادرش الحسین (علیه السلام)؛ ۴. سپس فرزندش علی زین العابدین (علیه السلام)؛ ۵. سپس فرزندش محمد باقر العلوم (علیه السلام)؛ ۶. سپس فرزندش جعفر الصادق (علیه السلام)؛ ۷. سپس فرزندش موسی کاظم (علیه السلام)؛ ۸. سپس فرزندش علی الرضا (علیه السلام)؛

صفحه ۳۹

۹. سپس فرزندش محمد تقی (علیه السلام)؛ ۱۰. سپس فرزندش علی النقی (علیه السلام)؛ ۱۱. سپس فرزندش حسن العسکری (علیه السلام)؛ ۱۲. سپس فرزندش محمد مهدی (علیه السلام) و هو حجّة القائم الذی غاب عن الانظار لا عن الأمصار ملاً الله الأرض به قسطاً و عدلاً كما ملئت ظلماً و جوراً. بر اساس اعتقاد شیعیان، این دوازده امام بر حق از جانب پروردگار و به وسیله پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) معرفی شده اند که بنابر اخبار متواتر، امام دوازدهم آن ها غیبت اختیار نموده است. در حقیقت خداوند آن وجود مقدس را برای رفع ظلم و جور، و نیز نشر عدالت به عنوان ذخیره و مصلح کل قرار داده است. این اخبار در احادیث اهل سنت نیز موجود است.

صفحه ۴۰

صحیح بخاری و صحیح مسلم در نگاه شیعه پرسش: نظر شیعیان درباره دو کتاب صحیح بخاری و صحیح مسلم (و سایر صحاح) که بعد از قرآن مجید مرجع معتبر اهل سنت می باشد، چیست؟ پاسخ: بسیاری از علمای اهل سنت، مثل شهاب الدین احمد بن محمد قسطلانی در «ارشاد الساری»، علامه ابوالفضل جعفر بن ثعلب شافعی در کتاب «الامتناع فی احکام السماع»، شیخ عبد القادر بن محمد قرشی حنفی در «جواهر المزیئه فی طبقات الحنفیه» و شیخ الاسلام ابو زکریای نووی در شرح صحیح و ابن القیم در «زاد المعاد فی هدی خیر العباد» و... صریحاً به برخی از احادیث صحیحین انتقاد داشته و اعتراف دارند که بسیاری از احادیث ضعیف غیر صحیح در صحیحین موجود است؛ بعضی از روایات غیر صحیح، خنده آور و بعضاً کفرآمیز در آن ها وجود دارد. از جمله، اخبار کفرآمیزی درباره اعتقاد به جسمانیت و رؤیت جسمانی پروردگار در دنیا و آخرت وجود دارد. به طور مثال در باب فضل السجود

من کتاب الأذان از جلد اول، باب الصراط من کتاب الرقاق از جلد چهارم و صفحه ۸۶ جلد اول صحیح بخاری، مطالبی در باب «إثبات رؤية المؤمنين ربهم في الآخرة» وجود دارد که دو نمونه آن در زیر آورده می شود. «همانا شعله های آتش پیوسته زیاد می گردد و آرام نمی گیرد تا آن که خداوند پای خود را بر روی آتش نهاده و امر می کند که تا این زمان کافی است (۱)». همچنین ابو هریره روایت نموده که عده ای از مردم از رسول الله (صلی الله علیه و آله) پرسیدند: «آیا پروردگار خود را در روز قیامت می بینیم؟ ایشان فرمود: آری خواهید دید، مگر در یک روز صاف و آفتابی، در هنگام ظهر از مشاهده خورشید ضرری به شما می رسد؟ عرض کردند: خیر، پس فرمود: آیا دیدن تمامی قرص ماه در شبهای بدون ابر به شما ضرری می رساند؟ عرض کردند خیر. ایشان در ادامه فرمود: لذا رؤیت پروردگار در قیامت به شما ضرری نخواهد رساند، ——— ۱. دفع شبه التشبيه ص ۱۷ / شبهای پیشاور، ص ۱۹۵ «قال أبو هريرة: «أن النار تزفر و تتغيظ تغيطاً شديداً فلا تسكن حتى يضع قدمه فيها فتقول قط قط أي حسبي حسبي»».

صفحه ۴۱

همانطوری که از دیدار یکی از آن دو به شما ضرری نمی رسد. چون روز قیامت فرا رسد، از جانب خداوند اعلام می شود که هر گروهی معبود خود را تبعیت کند. پس افرادی که غیر از خالق یگانه (بت ها) را پرستش کرده اند، همگی در آتش پرتاب می شوند. به طوریکه به جز افرادی که خداوند یگانه را پرستش کرده اند فرد دیگری، خوب یا بد، در خارج جهنم باقی نماند. در آن حال، خالق عالمیان به صورت خاصی که بشر می تواند او را ببیند می آید، و می فرماید: من خالق شما هستم. مؤمنین می گویند: اگر تو خدا باشی، پناه به خدا می بریم! ما گروهی نیستیم که غیر از خالق یکتا را عبادت کرده باشیم. خداوند در جواب می گوید: آیا بین شما و خداوند نشانه ای است که با آن نشانه، خدا را ببینید و بشناسید؟ جواب دهند: آری، پس خداوند ساق پای خود را باز می کند (یعنی پای خود را عربان نشان دهد) آنگاه مؤمنین سر خود را بالا نموده و خداوند را در همان صورتی که نخستین بار دیده اند می بینند. پس می فرماید: من خدای شما هستم. آن ها هم اقرار کنند که تو خدای ما هستی (۱)». اصلاً در این کتاب بابی (فصلی) تحت عنوان «اثبات رؤیت خدای متعال» وجود دارد. در صورتی که قرآن مجید، رؤیت پروردگار را صریحاً نفی نموده و در قرآن مجید می فرماید: { لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ } { هیچ چشمی او را درک نمی کند و او همه دیدگان را مشاهده می کند. او لطیف و نامرئی و به همه چیز آگاه است (۲) ». وقتی حضرت موسی (علیه السلام) بر حسب فشار بنی اسرائیل به هنگام مناجات، تقاضای رؤیت پروردگار را نمود { رَبِّ أَرِنِي } ——— ۱. مسند احمد، ج ۲، ص ۲۷۵ / صحیح بخاری، ج ۱، ص ۱۹۵ / صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۱۲ / شبهای پیشاور، ص ۱۹۵ «هل نرى ربنا يوم القيامة؟ قال: نعم، هل تضارون في رؤية الشمس بالظهرة صحوا ليس معها سحاب، قالوا: لا يا رسول الله و هل تضارون في الرؤية القمر ليلة البدر صحوا ليس فيها سحاب؟ قالوا لا يا رسول الله، قال: ما تضارون في رؤية الله يوم القيامة إلا كما تضارون في رؤية أحدهما إذا كان يوم القيامة إذن مؤذن ليتبع كل أمة ما كانت تعبد فلا يبقى أحد كان يعبد غير الله من الأصنام والنصاب إلا يتساقطون في النار حتى إذا لم يبق إلا من كان يعبد الله من بَرٍّ وفاجر آتاهم رب العالمين في أدنى صورة من التي رأوه فيها و يقول أنا ربكم فيقولون نعوذ بالله منك لا نشرك بالله شيئاً فيقول هل بينكم و بينه آية فتعرفونه بها؟! فيقولون: نعم، فيكشف الله عن ساق ثم يرفعون رؤوسهم و قد تحوّل في صورة التي رأوه فيها أول مرة فقال: أنا ربكم فيقولون أنت ربنا». ۲. انعام (۶): ۱۰۳

صفحه ۴۲

أَنْظُرْ إِلَيْكَ / { خدایا خود را به من آشکار نما تا تو را مشاهده نمایم، خداوند در پاسخ موسی گفت: { قَالَ لَنْ تَرَانِي } { هرگز تا ابد مرا نخواهی دید. (۱) اما عده ای استناد به این پاسخ امام علی (علیه السلام): «خدایی را که نبینم عبادت نمی کنم» (۲) به سؤال

مرد یهودی که از ایشان پرسید: آیا در وقت عبادت خدا را می بینی؟ اشاره می کنند و نتیجه می گیرند که حق تعالی دیدنی است. شیخ صدوق در کتاب «توحید» خود و شیخ کلینی در «اصول کافی» باب ابطال الرؤیه این خبر را به طور کامل چنین نقل می کنند: «عالم یهودی از امیرالمؤمنین (علیه السلام) سؤال کرد: آیا در وقت عبادت خدا را می بینی؟ حضرت فرمود: خدایی را که بنیم عبادت نمی کنم. سؤال کرد چگونه او را می بینی؟ فرمود: ذات باری تعالی را با چشم سر نمی بینم، بلکه او را با چشم قلب به نور حقیقت و ایمان می بینم (۳)». بسیاری از علمای سنی، همانند قاضی بیضاوی و جارالله زمخشری رؤیت جسمانی خدای تعالی را محال عقلی دانسته اند. از آنجایی که فقط اجسام عنصری با چشم سر قابل رؤیت می باشند، لذا اعتقاد به رؤیت خداوند، چه در دنیا و چه در آخرت، قطعاً به معنای آن است که خدا را محاط خود در جهت خاص قرار داده و برای ذات او قائل به جسمانیت شویم. بنابراین، خرافات بسیاری که در صحیحین وجود دارد اعتبار آن ها را مخدوش می کند. مثلاً امام بخاری در کتاب غسل خود، مسلم در باب فضائل موسی (علیه السلام) و امام احمد حنبل در جزء دوم مسند خود از ابوهریره چنین نقل نموده اند: قوم بنی اسرائیل همگی با هم و بدون ستر عورت به آب رفته، خود را شستشو داده و به عورت های یکدیگر نگاه می کردند. چون این کار برای آن ها رسم و عادت شده بود، زشتی و قباح آن از بین ——— ۱. اعراف (۷): ۱۴۳. ۲. تفسیر صافی، ص ۸۴؛ شرح الاسماء الحسنی، ج ۱ صص ۶۴ و ۱۸۹، ج ۲ ص ۲۴؛ اللعنه البیضاء، ص ۱۶۹؛ شبهای پیشاور، ص ۱۹۷ «لَمْ أَعْبُدْ رَبًّا لَمْ أَرَهُ». ۳. بحار الانوار، ج ۴، ص ۴۴ و ج ۴۱، ص ۱۶؛ اضواء الصحیحین، ص ۱۵۱؛ شبهای پیشاور، ص ۱۹۷ «حِجَاءُ حِجْرٍ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَيْلَ رَأَيْتَ رَبَّكَ حِينَ عَيْدَتُهُ؟ قَالَ: فَقَالَ وَيْلَكَ! مَا كُنْتُ أَعْبُدُ رَبًّا لَمْ أَرَهُ. قَالَ: وَكَيْفَ رَأَيْتَهُ؟ قَالَ: وَيْلَكَ لَا تُدْرِكُهُ الْعُيُونُ فِي مُشَاهَدَةِ الْأَبْصَارِ وَلَكِنْ رَأَتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقَائِقِ الْإِيمَانِ».

صفحه ۴۳

رفته بود. فقط حضرت موسی (علیه السلام) به تنهایی به آب می رفت تا کسی عورت او را نبیند. بنی اسرائیل این کار او را دلیل بر نقص وی پنداشته و تصور می کردند که مثلاً ایشان فتق دارد و نمی خواهد کسی از آن مطلع شود. روزی که حضرت موسی (علیه السلام) جهت غسل به داخل آب رفته بود، لباس ها را در آورده و بالای سنگی گذاشت، سنگ با لباس موسی فرار نمود، موسی (علیه السلام) به دنبال او می رفت و می گفت: ای سنگ، لباس هایم را کجا میبری؟ سنگ آن قدر با لباس موسی رفت و موسی (علیه السلام) همچنان لخت و بدون ستر عورت او را تعقیب کرد، تا آن که بنی اسرائیل توانستند به عورت حضرت موسی (علیه السلام) نظر افکنند، و بالاخره دریافتند که موسی عیب و نقصی (فتق) ندارد. پس از آن، سنگ از حرکت باز ایستاد، موسی (علیه السلام) لباس هایش را گرفت و چنان بر سنگ تازیانه زد که سنگ شش یا هفت بار ناله کرد (۱)». نسبت دادن چنین عملی به هر یک از ما چقدر زشت و سخیف است؟ چه رسد به این که آنرا به پیغمبر اولوالعزمی نسبت دهند. آیا می توان باور نمود که سنگ به حرکت در آید و لباس ها را ببرد و در واکنش به تازیانه زدن ناله هم بکند؟! در پاسخ این سؤال عده ای حرکت سنگ را مثل سایر معجزات، از قبیل اژدها شدن عصای موسی می دانند، و از این موضوع غافلند که صدور معجزات و خرق عادات بدان جهت است که خصم را در مقابل صدور آن عمل عاجز و حق را ظاهر نماید. در صورتی که این عمل سنگ، فقط فضاحت را آشکار نموده و اصلاً احقاق حقی در کار نبوده است. خبر دیگری از ابوهریره در جلد اول و جلد دوم صحیح بخاری و نیز در جلد دوم صحیح مسلم بدین گونه نقل شده است: «وقتی ملک الموت به خدمت موسی (علیه السلام) رسید، به محض این که از او خواست تا دعوت پروردگار را اجابت کند، حضرت موسی (علیه السلام) چنان سیلی به چشم ملک الموت زد که چشمش کور شد. پس ملک الموت به سوی پروردگار ——— ۱. مسند احمد، ج ۲، ص ۳۱۵؛ صحیح بخاری، ج ۴، ص ۱۲۹؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۸۳؛ سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۸؛ شبهای پیشاور، ص ۱۹۹ «فَقَرَّ الْحَجَرُ بِثُوبِهِ فَجَمَعَ مُوسَى بِأَثَرِهِ يَقُولُ ثُوبِي حَجَرٌ ثُوبِي حَجَرٌ».

حَتَّى نَظَرَ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى سَوَاءٍ مُوسَى فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ فَقَامَ الْحَجَرُ بَعْدَ حَتَّى نَظَرَ إِلَيْهِ فَأَخَذَ مُوسَى ثَوْبَهُ فَفُطِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا فَوَاللَّهِ إِنَّ بِالْحَجَرِ نَدْبًا سَتَّهُ أَوْ سَبْعَةً...!».

صفحه ۴۴

برگشت و گفت: مرا به سوی بنده ای فرستادی که اراده مردن ندارد و چشم مرا کور نمود. آنگاه خداوند چشم ملک الموت را سالم نمود و به او فرمود: به سوی بنده ام برگرد و بگو: اگر طالب زندگی دنیا هستی، دست خود را بر پشت گاو بگذار، هر چه مو به دستت آمد به همان مقدار بر سالهای زندگانی تو اضافه خواهد شد(۱)». سپس امام احمد حنبل و محمد بن جریر طبری چنین نتیجه گیری می کنند که تا آن هنگام ملک الموت به صورت علنی و آشکار برای قبض روح می آمد، ولی بعد از آن واقعه مجبور شد که پنهانی و مخفیانه برای قبض روح بیاید (شاید از ترس آن که هر دو چشمش کور نشود!) مثالی دیگر بخاری در جلد دوم صحیح خود باب «اللهو بالمحراب» و نیز مسلم در جلد اول صحیح خود باب «الرخصة في اللعب الذی...» از ابوهریره نقل می کنند: «در یک روز عید، جمعی از سیاحان سودانی در مسجد رسول الله (صلی الله علیه و آله) جمع شده بودند و با اسباب لهو و لعب، مردم را سرگرم می کردند. پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به عایشه فرمود: آیا می خواهی تماشا کنی؟ عایشه پاسخ داد آری یا رسول الله. سپس حضرت، عایشه را طوری بر پشت خود سوار نمود که سرش را از روی شانه آن حضرت کشیده و صورت خود را به صورت مبارکش گذارد. حضرت آن ها را مرتباً ترغیب می نمود تا بهتر و خوبتر بازی کنند و عایشه لذت ببرد! تا آن که عایشه خسته شد و پیغمبر (صلی الله علیه و آله) او را بر زمین گذاشت!». آیا چنین اخباری، جعل و بهتان به پیامبران الهی نیست؟! به دلیل وجود اخبار مشابهی که در صحیحین آمده است، اخبار آن ها باید مورد بررسی و تأمل قرار گیرد. چون در تاریخ، افراد زیادی مثل ابوهریره (۲) بوده اند که با دریافت پول از دربار معاویه، حدیث جعل می کرده اند. لذا این گونه احادیث، در میان ——— ۱. مسند احمد، ج ۲، ص ۳۱۵؛ فتح الباری، ج ۶، ص ۳۱۵؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۶۱، ص ۱۷۸؛ ابوهریره، ص ۷۰؛ شبهای پیشاور، ص ۲۰۱ «جاء ملك الموت إلى موسى (عليه السلام) فقال له: أجب ربك، قال أبو هريرة: فطم موسى عين ملك الموت ففقأها! فرجع الملك إلى الله تعالى فقال: إنك أرسلتني إلى عبد لك لا يريد الموت، ففقأ عيني. قال: فرد الله إليه عينه و قال: ارجع إلى عبدی فقل: الحياة تريد فإن كنت تريد الحياة فضع يدك على متن ثور فما توراة بيدك من شعرة فإنك تعيش بها سنه». ۲. پیشتر گفته شد که عمر بن الخطاب او را به جرم جعل حدیث دروغ تازیانه زد.

صفحه ۴۵

صحیحین زیاد به چشم می خورد. در کتاب «صحیح بخاری» خوارج نهروان ثقه (۱) شمرده شده اند. مثلاً عمران بن حطان را که از سران خوارج بوده و در مدح ابن ملجم مرادی شعر سروده، ثقه دانسته است. یاران حجاج بن یوسف از جمله اسماعیل بن اوسط البجلی را که قاتل سعید بن جبیر بوده، ثقه دانسته است. عمر بن سعد که قاتل امام حسین (علیه السلام) بوده را نیز ثقه دانسته است. بخاری روایت از امام صادق (علیه السلام) را ترک کرده، حال آن که شافعی و دیگران ایشان (امام صادق (علیه السلام)) را ثقه دانسته اند. (۲) ——— ۱. حدیث در تعریف شیعه، از نظر اعتبار به چهار بخش عمده تقسیم می شود: ۱. صحیح ۲. حسن ۳. موثق یا ثقه ۴. ضعیف. ثقه یا موثق (مورد اطمینان)، آن حدیثی است که اسامی واسطه ها ذکر شده ولی در میان آن ها اشخاص غیر شیعه دوازده امامی نیز هستند، به شرط این که به راستی و درستی شناخته شده باشند. ۲. الغدير، ج ۵، ص ۲۹۶

صفحه ۴۶

طلب حاجت از امامان (و از غیر خدا) و نذر برای شرک نیست؟ پرسش: در کتب ادعیه شیعیان، زیاد دیده می شود که از امامان خود طلب حاجت می کنند. آیا از غیر خدا طلب حاجت کردن، دلالت بر شرک شیعیان ندارد؟ حتی فقیران شیعه در معابر عمومی یاعلی، یا حسین، یا ابوالفضل، یا امام رضا می گویند و کمتر کسی از آن ها از کلمه یا الله استفاده می کند که همگی آن ها از مظاهر شرک است (چون به غیر خدا توجه می کنند). یا ندورات خود را همواره نذر امام و امامزاده می کنند که نذر برای مخلوق و غیر خدا، شرک است. پاسخ: قبل از پاسخ به این سؤال ابتدا باید تعریف روشن و دقیقی برای شرک، ارائه نمود. ۱. شرک جلی و آشکار، آن است که انسان در ذات یا صفات یا عبادات و افعال برای خداوند متعال شریک قرار دهد. * شرک در ذات: یعنی در الوهیت، ذات و وحدانیت خدای تعالی شریک قرار دهد. مثل نصاری که قائل به پدر، پسر و روح القدس می باشند. هر کدام از این سه، دارای یک ویژگی می باشند که دو تای دیگر ندارد و تا این سه با هم جمع نشوند ذات خداوندی بارز نگردد. * شرک در صفات: آن است که صفات خداوند متعال از قبیل علم، حکمت، قدرت، حیات... را زاید بر ذات باری تعالی بدانند و این صفات را عین ذات او ندانند. اشاعره این گونه می باشند. * شرک در افعال: آن است که خداوند را در معنی و حقیقت، بالذات ندانند. یعنی فردی یا افرادی از مخلوقات را مؤثر (کم یا زیاد، مستقیم یا غیر مستقیم) در افعال و تدابیر الهی بدانند. یا آن که امور بعد از خلقت را واگذار شده به خلق بدانند. یهودیان این گونه می باشند، زیرا آن ها معتقدند که خداوند وقتی خلاق را خلق نمود، از تدبیر امور بازماند

صفحه ۴۷

و به ناچار، کار را به خلق واگذار نموده و خود به کناری رفت. غلات نیز بدین جهت که عقیده دارند خداوند امور را به امامان تفویض نموده تا آن ها خلق کنند و روزی دهند، این گونه می باشند. به همین جهت آن ها را مفوضه نیز می گویند. * شرک در عبادت: آن است که در موقع عبادت توجه، حضور قلب و نیت خود را به غیر خدا متمایل سازد. بنابراین هر عبادتی که نیت آن برای خلق باشد شرک است. چون برای خدا شریک قرار می دهد و او را در مقام عبادت پرستش می کند. ۲. شرک خفی: شرک در اعمال، عبادات و طاعات است و تفاوت آن با شرک در عبادت، بسیار ظریف است. شرک در اسباب نمونه بارز شرک خفی است. * شرک در اسباب: و آن زمانی است که چشم امید و خوف به خلق و اسباب داشته باشیم. مثلاً یک کارمند، مستقلاً و منحصرأ به اداره، کارفرما یا صاحب کارش توجه داشته باشد. اما پاسخ به سؤال درباره شرک شیعیان: * حاجت خواستن از امامان: اگر صرف حاجت خواستن و تقاضا نمودن از مخلوق، شرک باشد پس تمام خلائق مشرکند و اصلاً نمی توان موحدی پیدا نمود. واضح است که روابط اجتماعی جوامع انسانی بر پایه نیاز به یکدیگر بنا شده و کمک خواستن از دیگران در دنیا متداول است. به طوری که به سوی یکدیگر رفته و بدون این که نامی از خدای متعال برده شود تقاضای کمک از دیگری می نمایند. مثلاً: * مریضی به مطب پزشکی می رود و از او درخواست مداوا و معالجه می کند. * غریقی در آب فریاد می زند که از غرق شدن نجاتش دهند. * مظلومی به دادگاه می رود و از قاضی تقاضای دادرسی می کند. * طلبه و دانشجویی نزد استاد رفته و تقاضای آموزش و یادگیری می کند. * کسی که اموالش به سرقت رفته به کلانتری می رود و تقاضای پیدا کردن اموال مسروقه را دارد. * کسی به ناوایی می رود و تقاضای چند قرص نان می کند.

صفحه ۴۸

آیا می توان همگی این افراد را به دلیل این که در محاورات خویش، نامی از خدای متعال نمی برند مشرک دانست؟ یقیناً پاسخ منفی است. حتی بالاتر از همه این ها، انبیا نیز از خلائق، تقاضای کمک و یاری می طلبیده اند. در سوره نمل توجه و دقت شود که

حضرت سلیمان به حضار مجلس گفت: { قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوا أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ قَالَ عِفْرِيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي } کدامیک از شما تخت بلقیس را قبل از این که او نزد من آید و تسلیم امر من شود به اینجا خواهید آورد؟ از آن میان عفریت جن گفت: من در آوردن تخت او به اندازه ای قادر و امینم که قبل از آن که تو از جایگاه قضاوت خود برخیزی آن را به حضورت می آورم. کس دیگری که به بعضی از علوم کتاب الهی دانا بود (آصف بن برخیا) گفت: من پیش از آن که چشم بر هم زنی تخت او را به اینجا می آورم. چون سلیمان سریر را نزد خود مشاهده کرد گفت: این توانایی از فضل خدای من است (۱). بدیهی است که تخت بلقیس با آن عظمت را از راه دور آوردن، آن هم در یک چشم بر هم زدن کار مخلوق عاجز نیست. بنابراین از تقاضا و استمداد طلبیدن سلیمان، جهت انتقال تخت بلقیس می توان دریافت که صرف کمک خواستن و تقاضا نمودن شرک نیست، زیرا شرک یک امر قلبی است. از طرف دیگر خلفای اول و دوم، مخصوصاً به هنگام قضاوت و داوری بین مردم - که خود از آن عاجز بودند - به امیرالمؤمنین (علیه السلام) مراجعه نموده و استمداد می طلبیدند. نمونه های این استمداد در «مناقب» و «جلوه هایی از عدالت مولود کعبه» بسیار است. در زیر فقط به بیان یک مورد از مواردی که خلیفه دوم - عمر بن الخطاب - به اهل بیت و عترت پیغمبر (علیهم السلام) توسل نموده تا به نتیجه برسد بسنده می شود. * ابن حجر مکی در «صواعق محرقة» نقل می کند: ——— ۱. نمل (۲۷): ۳۸ تا ۴۰

صفحه ۴۹

در سال ۱۷ هجری مردم به دفعات زیادی برای استسقا (دعای باران) می رفتند و نتیجه نمی گرفتند تا این که عمر - خلیفه دوم - گفت: فردا به وسیله کسی که دعایش مستجاب می گردد طلب آب خواهم کرد. خلیفه خود نزد عباس عموی پیغمبر رفت و گفت: با ما بیرون بیا تا به وسیله تو از خداوند متعال طلب آب نمایم. عباس گفت: باید صبر نمود تا وسیله آن مهیا شود. آنگاه به بنی هاشم خبر داد که لباس پاک پوشیده و بوی خوش نیز استعمال کنند. سپس امام علی (علیه السلام) در جلو و امام حسن (علیه السلام) در سمت راست و امام حسین (علیه السلام) در سمت چپ و بنی هاشم در پشت سر آن ها حرکت کردند. جناب عباس به عمر گفت: کس دیگری را با ما نفرست. آن ها رفتند تا به مصلی رسیدند و جناب عباس دست به دعا برداشت. جابر نقل می کند که هنوز دعا تمام نشده بود که ابرها به حرکت در آمد و باران باریدن گرفت. امام بخاری نیز در صحیح خود از عمر چنین نقل می کند: «پروردگارا! ما به واسطه عموی پیغمبرمان به تو متوسل شدیم تا باران به ما عطا کنی. پس خداوند به آن ها باران عطا کرد (۱)». ابن ابی الحدید نیز در جلد دوم شرح نهج البلاغه خود نقل می کند: خلیفه با عموی پیغمبر جهت استسقا بیرون رفتند. خلیفه عمر در محل استسقا گفت: «پروردگارا! ما به واسطه عموی پیغمبرت و البته اجدادش و بزرگان آن ها به سوی تو متوسل شدیم. پس مقام پیغمبرت را در عموی او حفظ فرما چون او ما را دلالت نموده که از درگاه با عظمت تو طلب شفاعت و استغفار نمایم (۲)». ۲. نذر امامان در اکثر کتب فقهی شیعیان، فصلی به نام «باب نذر» وجود دارد و تمام رساله های مراجع تقلید و فتاوی آن ها بر این اصل استوار است که نذر، نوعی عبادت است و مانند بقیه عبادات باید برای خدا باشد. دو شرط «نیت قربه الی الله» و «صیغه نذر» را نیز لازمه آن دانسته اند. اگر یکی از آن دو شرط نباشد، نذر محقق نمی شود و این دو شرط مکمل ——— ۱. رفع المناره، ص ۹۱؛ شبهای پیشاور، ص ۲۲۹ «اللَّهُمَّ إِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا فَيْسِقُونَ». ۲. الفایق فی غریب الحدیث، ج ۳، ص ۱۱۵؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۲۶، ص ۳۶۳؛ تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۱۵۰؛ شبهای پیشاور، ص ۲۲۹ «اللَّهُمَّ إِنَّا نَقْرَبُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّكَ وَ قَفِيَةِ آبَائِهِ وَ كَبَرِ رَجَالِهِ... فَاحْفَظِ اللَّهُمَّ نَبِيَّكَ فِي عَمِّهِ فَقَدْ دَلُّونا بِهِ إِلَيْكَ مُسْتَشْفِعِينَ وَ مُسْتَغْفِرِينَ».

صفحه ۵۰

یکدیگرند. نیت نذر مانند بقیه عبادات باید برای خاطر خدا و رضایت او باشد. این نکات در تمام رساله های عملیه فقهای شیعه به وضوح آمده است. بنابراین در ادای نذر، نیت برای غیر خدا حتی نیت پیغمبر و امامان و آل محمد متصور نبوده و باطل کننده نذر است. از آنجایی که تمام شیعیان بر این اعتقادند که اگر کسی «آل محمد» را خدای خود یا آن ها را شریک در ذات و صفات و افعال خدا بداند، قطعاً مشرک است پس نیت آن ها نمی تواند برای غیر خدا باشد. اما شرط دوم که صیغه نذر باشد متمم شرط دوم و تثبیت کننده شرط اول است. بدین معنا که نذر کننده باید در موقع نذر صیغه بخواند و چنانچه نام خدا در آن صیغه نباشد صیغه نذر جاری نمی شود. مثلاً کسی که روزه نذر می کند باید بگوید: «برای خدا روزه می گیرم». بنابراین شیعیان معتقدند که هم نیت نذر و هم صیغه نذر هر دو تأکید بر انجام نذر برای خدا دارند و باید برای رضای خدا باشد، ولی نذر کننده در مصرف نذر خود مختار است. مثلاً نذر می کند که گوسفندی را برای خدا در حرم فلان امام یا امامزاده بکشد. حال می تواند آن را به فقرا بدهد یا اطعام کند و یا به هیئت و عزاداران آن امام و امام زاده بدهد. یا مثلاً نذر می کند تا پول یا لباسی را به اهالی یا فقرا یا عالم یا سیدی از اولاد رسول الله بدهد. چون هم نیت و هم صیغه نذر هر دو تأکید بر انجام نذر برای خدا دارند، لذا هیچ اشکالی بر آن وارد نیست. حال اگر بعضی افراد از این اصل عدول نمایند، نمی توان عمل آن ها را به کل شیعیان تعمیم داد و اصول مسلم شیعه را خدشه دار نمود. ۳. اگر از شیعیان عبارات و اصطلاحاتی چو «یا علی ادرکنی»، «یا حسین ادرکنی» و «یا مهدی ادرکنی» شنیده می شود، معنای آن «یا علی الله ادرکنی»، «یا حسین الله ادرکنی» و «یا مهدی الله ادرکنی» نیست، بلکه چون دنیا دار اسباب است (۱) و شیعیان آن خاندان جلیل القدر را وسیله و اسباب نجات می دانند، لذا به وسیله آن ها به خدای متعال توجه می جویند. — ۱. الصحيح من السیره، ج ۴، ص ۸۷؛ تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۴۰؛ شبهای پیشاور، ص ۲۱۸ «أبی الله أن یجری الأمور إلا بأسبابها».

صفحه ۵۱

به هر حال توجه مستقل ما در طلب حوایج و دفع مشکلات نسبت به ذات یگانه پروردگار همچنان محفوظ است. همانطور که در قرآن مجید آمده است { یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ }؛ ای اهل ایمان تقوای خدا را پیشه کنید و با «وسیله» به درگاه با عظمت پروردگار بروید (۱). از آنجایی که شیعیان، آل محمد سلام الله علیهم اجمعین را عباد الله الصالحین و واسطه فیض از مبدأ فیاض می دانند، بنابراین توسل به آن ها را بر حسب دستور رسول گرامی اسلام لازم می دانند. برای صحت این ادعا نیز می توان به علمای اهل سنت، نظیر ابن ابی الحدید معتزلی استناد نمود. او در جلد چهارم شرح نهج البلاغه خود، خطبه حضرت زهرا (علیها السلام) درباره غصب فدک در حضور مهاجر و انصار را چنین نقل می کند: «خدایی را حمد می کنم که از پرتو نور عظمتش اهل آسمان ها و زمین بندگی می کنند و هدف تمام وسایل، ذات اقدس اوست و ما در میان خلق «وسیله» هستیم (۲)». «حدیث ثقلین» دلیل محکم و مطمئن دیگری مبنی بر جواز توسل و تمسک به آل محمد و اهل بیت رسالت است که حتی جماعت اهل سنت، مثل ابن حجر مکی در صواعق محرقة صحت آن را تأیید می کنند. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) در این حدیث می فرماید: «به درستی که در میان شما دو چیز گرانبها می گذارم. یکی از آن ها کتاب خدا (قرآن مجید) و دیگری اهل بیت من است. پس هر کس که به آن ها توسل و تمسک جوید، قطعاً نجات خواهد یافت. هر کس از آن دوری نماید به تحقیق هلاک خواهد شد، و پس از من، هر کس که توسل و تمسک به آن ها جوید هرگز گمراه نخواهد شد (۳)». — ۱. مائده (۵): ۳۵. ۲. سقیفه و فدک، ص ۱۰۰؛ صحیفه الزهرا (علیها السلام)، ص ۲۷۰؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۱۱؛ شبهای پیشاور، ص ۲۱۹ «و احمدا الله الذی لعظمته و نوره یتغی من فی السموات و الأرض إلیه الوسیلة و نحن وسیلته فی خلقه...». ۳.

المعیار و الموازنه، ص ۳۲۲؛ سنن الکبری، ج ۵، ص ۱۳۰؛ جامع الصغیر، ج ۲، صص ۱۵۶ و ۱۵۷؛ فتح الباری، ج ۱۱، ص ۳۳۳ و ۴۰۸؛ شبهای پیشاور، ص ۲۲۵ «إِنِّي تَارِكُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ، مَنْ تَوَسَّلَ (تَمَسَّكَ) بِهِمَا فَقَدْ نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُمَا فَقَدْ هَلَكَ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا (بعدی)».

صفحه ۵۲

«حدیث سفینه» سند محکم دیگر شیعیان در توسل به اهل بیت و آل محمد است که بیش از صد نفر از بزرگان اهل سنت، از جمله مسلم بن حجاج، احمد بن حنبل، جلال الدین سیوطی، فخر رازی، ثعلبی و محمد بن شافعی در کتب خود ثبت نموده اند که رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: «به درستی که مثل اهل بیت من در میان شما به سان کشتی نوح است. هر کس که بر آن کشتی سوار شد نجات یافت و آنان که از سوار شدن امتناع کردند هلاک گشتند (۱)». امام محمد بن ادریس شافعی آن را به شعر در آورده است و می توان آن را در کتاب علامه فاضل عجیلی به نام «ذخیره المال» یافت. بنابراین با بررسی موارد فوق می توان دریافت که شیعیان بنابر دستور پیامبر خود به خاندان ایشان توسل می جویند. هم چنین با دقت و توجه به دعای شیعیان درباره چگونگی توسل نمودن به معصومین، به وضوح مشاهده می گردد که ائمه معصومین را یکی یکی مخاطب قرار داده و به آن ها گفته می شود «يَا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ يَا سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَاسْتَشْفَعْنَا وَتَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ وَقَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيِ حَاجَاتِنَا يَا وَجِيهًا عِنْدَ اللَّهِ أَشْفَعَ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ» و سپس آن ها را نام می برند و می گویند «ای سید و مولای ما»، به وسیله شما به سوی خدای متعال توسل می جویم و طلب شفاعت می کنیم. ای کسی که نزد خدای بزرگ آبرومند هستید... تا آخر که عموم خاندان رسالت را مخاطب قرار می دهند. در خطاب به آن ها گفته می شود «ای حجت خدا بر خلق». ملاحظه می شود که در همه جا نام مبارک پروردگار است و در هیچ جا برای او شریکی قرار داده نشده است. (۲) از طرف دیگر رفع کامل شبهه به اصل شفاعت باز می گردد. خلاصه بحث این که با توجه به آیه مذکور (مائده ۳۵) اصل مسأله وسیله یا شفاعت در آیات دیگر قرآن پذیرفته ——— ۱. مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۶۸؛ کنز العمال، ج ۱۲، ص ۹۸؛ تفسیر ابن کثیر، ج ۴، ص ۱۳؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۴۴۳؛ شبهای پیشاور، ص ۲۲۷ «إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مِنْ رَكْبِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ». ۲. به دعای توسل در مفاتیح الجنان مراجعه شود.

صفحه ۵۳

شده، { مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ }، (۱) { مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ }، (۲) { يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ }، (۳) { وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْضَى }، (۴) منتهی مطلب این است که آیات شفاعت (مانند آیات علم غیب) ابتدا شفاعت را به خود خداوند نسبت می دهند. در دسته بعد برای غیر خدا اثبات می کند و آن را مقید به اذن و مشیت خود می کند، یعنی هیچ موجودی استقلال در شفاعت ندارد. ولی شفاعت کننده و شفاعت شونده و اصل شفاعت شرایطی دارد که مورد رضایت و اذن خداوند باشد { وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْضَى } (انبیاء ۲۸) (۵)، در روایات اهل سنت نیز شفاعت مورد تأیید قرار گرفته شرح نووی، صحیح بخاری ج ۴، کتاب توحید باب ۲۴ ص ۳۹۲ (۶)، آنگاه که اصل شفاعت ثابت می شود، حق شفاعت پیامبران و ائمه معصومین از احادیث زیادی از جمله حدیث مذکور سفینه ثابت می شود که در کتب فریقین آمده است «ان تمسکتُم به لن تضلوا بعدی». (۷) علاوه بر ائمه، دسته های دیگری حق شفاعت دارند از جمله ۱ - فرشتگان ——— ۱. بقره: ۲۵۵. ۲. یونس: ۳۳. طه: ۴۱۰۹. انبیاء: ۵۲۸. برای تفصیل بیشتر رجوع شود به المیزان ج ۱، ص ۱۵۸. تفسیر موضوعی قرآن آیه الله جوادی آملی، ج ۵، ص ۱۱۷. نووی در شرح صحیح مسلم به نقل از قاضی عیاض: مذهب اهل سنت بر جواز شفاعت است عقلا و بر وجوب شفاعت است نقلاً، زیرا هم

آیات تصریح دارد و هم اخبار صحیح.... تنها خوارج و گروهی از معتزله شفاعت را نپذیرفته اند و شفاعت پنج قسم است ۱ - شفاعت پیامبر برای سرعت در حساب. ۲ - شفاعت پیامبر برای ادخال به بهشت. ۳ - شفاعت برای نجات از آتش ۴ - شفاعت برای اهل آتش. ۵ - شفاعت برای ترفیع درجه اهل بهشت. ر.ک. بحار الانوار ج ۸ ص ۶۱. ۷. صواعق محرقه ۸۹ و ۹۰، از امام احمد بن حنبل و طبرانی و مسلم نقل قول نموده که ان لحديث التمسك بالثقلين طرقاً كثيرة وردت عن نيف و عشرين صحابياً (بیش از ۲۰ نفر صحابی نقل کرده اند)

صفحه ۵۴

۲ - شهدا ۳ - علما ۴ - خویشاوندان ۵ - همسایگان ۶ - مؤمنین ۷ - مجاهدان ۸ - صدیقین ۹ - اطفال سقط شده ۱۰ - قران کریم ۱۱ - و از همه مهمتر خود خداوند که همه شفاعت، با اذن و رضایت اوست. یادآوری این نکته ضروری است که به نص قرآن شهدا زنده اند و ائمه افضل بر شهدا هستند. بطریق اولی نزد خداوند رزق دارند و همان طور که پیامبر در حال حیات (۶۴ نساء) حق شفاعت دارد، همه دسته های مذکور می توانند بعد از وفات حق شفاعت داشته باشند. تفاوت دیدگاه توحیدی اسلام با دیدگاه بت پرستان در مورد شفاعت این است که بت پرستان برای بت های خود حق شفاعت بالاستقلال قائل بودند و حق شفاعت به آن ها تفویض شده است. ولی همانطور که گذشت در اسلام شفاعت به نحو عدم استقلال به اذن و رضایت خدا برای گروهی که ذکر شد و از آیات و روایات نتیجه می شود فقط امکان پذیر است { هُوَ لَا شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ } (۱). وهابیان به پیروی ابن تیمیه درباره شفاعت نظراتی دارند که با همه مذاهب اسلامی متفاوت است. آن ها با این که اصل شفاعت را پذیرفته اند ولی می گویند حق نداریم درخواست شفاعت از پیامبر و دیگران داشته باشیم بلکه باید از خدا بخواهیم که او پیامبر را در حق ما شفیع گرداند و این خلاف صریح قرآن است. { يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا } (۲) { وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ } (۳)... که گذشت. ۱ - یونس: ۲۱۸. یوسف: ۹۷. ۳. نساء: ۶۴ و محمد (صلی الله علیه وآله): ۱۹

صفحه ۵۵

بوسیدن ضریح ائمه و خواندن نماز زیارت در حرم امامان پرسش: آیا خواندن نماز زیارت در حرم امامان، یا بوسیدن ضریح و قبور ائمه، سزاوار یک موحد مسلمان است و این گونه اعمال مرده پرستی و شرک نمی باشد؟ پاسخ: با پرسش چند سؤال که پاسخ روشنی دارند به تشریح و پاسخگویی سؤال فوق خواهیم پرداخت. آیا به هنگام عیادت بیماران یا ملاقات زندانیان، بردن هدیه ای چون کتاب، دسته گل، میوه و یا چند کمپوت کار ناپسندی است؟ آیه به هنگام دیدار دوست، بردن هدیه ای هر چند کوچک، کار زشتی بوده و نشانه ای از شرک در آن است؟ آیا در هنگام ملاقات و دیدار یکی از عزیزانی که مدتی است او را ندیده اید، روبوسی و مصافحه نشانه پرستش آن فرد می باشد و کار زشت و ناپسندی است؟ در کتب اخبار و روایات، بابی تحت عنوان «ثواب هدیه دادن به مؤمن» وجود دارد و رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) هم بر آن سفارش نموده اند. بنابراین زمانی که شخصی به دیدار و ملاقات کسی می رود، هدیه بردن او نشانه ای از انسانیت اوست و از نظر اسلام نیز مستحب مؤکد است. حال هنگامی که به دیدار یکی از دوستان یا بستگان متوفی خود می روید، چه هدیه ای می توان برایش برد؟ آیا می توان باز همان گل، کتاب، کمپوت و میوه را برای او برد؟ یا این که با قرآن خواندن، صلوات فرستادن، دعا کردن، ذکر و نماز خواندن و... برایش خیرات می فرستید؟ به دلیل آشکار و واضح بودن پاسخ این سؤال، توصیه شده است تا برای ارواح والدین و مؤمنین نماز هدیه نمایید. نماز هدیه باید دقیقاً و بیژگی بقیه نمازهای یومیه را داشته باشد و عیناً مانند آن ها باشد، یعنی هم قربه الی الله و هم رو به قبله باشد. در حال خواندن چنین نماز هدیه ای با شرایط فوق، چه نشانه ای از شرک می توان یافت؟! بر این اساس است که پیشوایان دینی تأکید

نموده اند که زائرین

صفحه ۵۶

پس از زیارت ائمه، دو رکعت نماز قربه الی الله خوانده و ثوابش را نثار روح آن ها نمایند. به دنبال علاقه وافر شیعیان به امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) طبیعی است اگر شیعه بخواهد نسبت به کسی شرک ورزد و یا درباره او غلو نماید لاجرم بایستی این کار را برای امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) از همه بیشتر و شدیدتر انجام دهد. بنابراین پس از بررسی آداب زیارت آن امام، چنانچه آثار شرک در زیارت نامه امام علی (علیه السلام) وجود نداشته باشد، منطقی است که در زیارت نامه بقیه ائمه که اولاد او می باشند نیز آثار شرک وجود نداشته باشد. در آداب زیارت ایشان آمده است: چون به خندق کوفه رسیدی بگو «الله أكبر أهل الكبرياء و المجد و العظمه الله أكبر أهل التكبير و التقديس...» و چون به دروازه نجف رسیدی بگو { الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ... } و چون به در ورودی صحن مطهر رسیدی بخوان «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ...» و وقتی که به بقعه مبارکه رسیدی بخوان «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ...». سپس زیارت های گوناگون دیگری که شامل سلام بر پیامبر و امیرالمؤمنین (علیه السلام) است را بخواند. پس از اتمام زیارت نامه، دو رکعت نماز به عنوان هدیه برای آن امام بخواند. نماز هم باید با همان ویژگی فوق و با نیت تقرب به خدا و رو به قبله باشد. پس از فراغت از نماز و در تعقیبات نماز، این دعا را باید بخواند «پروردگارا دو رکعت نماز به سوی سید و مولای خود، ولی تو و برادر رسول تو، امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب (علیه السلام) هدیه نمودم... (۱)». تا آنجا که میگویند: خدایا برای تو نماز و رکوع و سجده کردم زیرا برای غیر تو نماز و رکوع و سجود جائز نیست که خدائی غیر از تو نیست... آیا زیارت نامه ای که از آغاز تا فرجامش ذکر است و حمد و ستایش خدا و — ۱ . المزار، ص ۵۰؛ تاریخ بغداد، ج ۴، ص ۴۶۸؛ شبهای پیشاور، ص ۲۴۶ «اللهم إني صليت هاتين الركعتين هدية مني إلى سیدی و مولای ولیک و أخی رسولک أمير المؤمنين و سید الوصیین علی بن ابی طالب صلوات الله علیه و علی آله اللهم فصل على محمد و آل محمد و تقبلها مني و أجزني على ذلك جزاء المحسنين، اللهم لك صلیت و لك رکعت و لك سجدة و حدک لا شریک لك لأنه لا تكون الصلاة و الركوع و السجود إلا لك لأنک أنت الله لا إله إلا أنت».

صفحه ۵۷

وحدانیت حق و شهادت به رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)، اگر علی (علیه السلام) را عبد صالح خدا بخواند شرک است؟! باید گفت نه تنها شرک نیست که توحید محض است؟! اما درباره بوسیدن ضریح و قبور ائمه که بسیاری از مخالفان شیعه آن را حمل بر سجده می کنند باید گفت: اولاً «اعمال هر کسی در گرو نیت او می باشد (۱)». ثانیاً بوسیدن ضریح و قبور ائمه به قصد سجده بر آن ها نیست بلکه برای اظهار شدت و کثرت علاقه و محبت به آن ها است. بنابراین، این کار به منزله تکریم و تعظیم آن ها است و هیچ شیعه ای به قصد و نیت خدا بودن یا شریک برای خدا قرار دادن، هرگز این چنین بر روی خاک نمی افتد (۲). اگر اینگونه اعمال شرک و کفر می بود پیامبران گذشته چنین کارهایی را انجام نمی دادند. همانطور که می دانید قبلاً در زمان حضرت یوسف و یعقوب (علیهما السلام) که هر دو پیامبر الهی بوده اند، اینگونه کارها انجام می شده است. قرآن مجید می فرماید: { وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَ خَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا } {پدر و مادر را بر تخت نشاندند و آنگاه به خاک افتادند و او را سجده نمودند. در آن هنگام یوسف به پدرش گفت: این تعبیر خوابی است که قبلاً دیده ام و پروردگار آن خواب (۳) را محقق گردانید (۴)». در مقابل این عمل نه حضرت یوسف و نه پدرشان حضرت یعقوب آن ها را منع نکرده اند. سجده روی خاک یا تربت حضرت سید الشهدا (علیه السلام) سجده برای خداست نه سجده به خاک، همانند سجده فرشتگان به آدم که

اطاعت خداوند و انجام فرامین او بودند. آنکه آدم در برابر خدا قرار گرفته و به جای خداوند به او سجده شود. — ۱. شرح سنن النسائی، ج ۷، ص ۲۴۲؛ فتح الباری، ج ۱، ص ۹ «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ». ۲. هر چند شایسته نیست با چنین حالتی که مخصوص خدای متعال است در برابر و مقابل غیر خدا و بدون نیت قرار گیرد. ۳. در ابتدای همین سوره خبر می دهد که یوسف به پدرش گفت: خواب دیده ام که آفتاب و ماه و یازده ستاره مرا سجده می کردند. حضرت یعقوب چنین تعبیر کرد که به زودی به مقام بزرگی خواهی رسید و پدر و مادر و یازده برادر تو را تعظیم خواهند کرد. ۴. یوسف (۱۲): ۱۰۰

صفحه ۵۸

آیا می توان گفت که آن دو پیامبر الهی و نیز ملائکه مشرک بوده اند و فقط ابلیس موحد بوده است؟ سجده بر آدم به نص صریح قرآن توحید محض و به فرمان الهی بوده است. اما درباره بوسیدن و لمس کردن در و دیوار و ضریح معصومین و امام زاده ها و اشیای متعلق به آنان باید گفت: این کار نه تنها بدعت و حرام نیست بلکه به دلیل متبرک بودن آن ها ریشه در رفتار پیامبران پیشین نیز دارد. در قرآن مجید آمده است که وقتی حضرت یوسف خود را به برادرانش معرفی نمود و آن ها را مورد عفو و بخشش قرار داد، به آن ها گفت: { إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَاَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا } {پیراهنم را با خود نزد پدرم ببرید و بر صورتش افکنید تا دیدگانش بینا گردد(۱)}.. سپس در جای دیگری از همین سوره آمده است: { فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا } {چون مژده دهنده نزد پدر آمد، پیراهن را بر صورت پدر افکند و یعقوب بینایی خود را بازیافت. (۲)} آیا می توان رفتار این دو پیامبر الهی - یوسف صدیق که توصیه به مالیدن پیراهن بر چشمان پدرش نموده و یعقوب که آن را انجام داده است - را شرک به خدا و حرام دانست؟ آن هم داستانی که از زبان قرآن مجید نقل شده است؟ علاوه بر این، در صحیح بخاری از عبدالله بن عمر نقل شده است که: «پیامبر را در حالی دیدم که حجرالاسود را لمس می کرد و می بوسید(۳)». بر همین مبنا است که کلیه مسلمین جهان به هنگام زیارت خانه خدا، برای لمس کردن و بوسیدن حجرالاسود مدتها به صف می ایستند. حال که بوسیدن سنگ حجرالاسود و لمس کردن پیران یوسف و مالیدن بر چشم مجاز می باشد، بدیهی است که می توان در و دیوار و ضریح امامان را لمس نمود و بوسید، زیرا تفاوتی بین اشیای (از جهت متبرک بودن آن ها) وجود ندارد؟! — ۱. یوسف (۱۲): ۹۳. ۲. یوسف (۱۲): ۹۶. ۳. مسند احمد، ج ۱، صص ۱۶ و ۲۶؛ صحیح بخاری، ج ۲، ص ۱۶۰ «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ».

صفحه ۵۹

باید توجه داشت بوسیدن قبور ائمه از روی «محبت» است نه از روی «عبودیت»، و آیا هرکسی را از روی محبت بوسیدند، عبادت کرده اند؟! مانند بوسیدن فرزندان، بوسیدن عکس و یا وسائلی که یادگار فرزندی است که به مسافرت رفته و یا از دنیا رفته، شرک است. احمد بن حنبل در مسند (ج ۶، ص ۷۶) و ابن شیه در تاریخ مدینه (ج ۱، ص ۹۰) از عایشه نقل می کند: پیامبر رفتند و بازگشتند سؤال کردم کجا بودید؟ فرمود: به من امر شد به بقیع بروم برای آن ها دعا کنم و بر آن ها نماز بخوانم.

صفحه ۶۰

نظریه ی علمای اهل سنت درباره ی تبرک، مس منبر و قبر پیامبر و صالحان پرسش: نظر علمای اهل سنت در باره تبرک و مس منبر و قبر پیامبر و قبور صالحین چیست؟ پاسخ: ۱. عبدالله فرزند احمد بن حنبل می گوید از پدرم سؤال شد که مس منبر رسول الله و تبرک به آن و بوسیدن قبر شریف به قصد ثواب چه حکمی دارد؟ پدرم گفت اشکالی ندارد. (۱) ۲. رملی شافعی: تبرک به قبر پیامبر و یا علما و یا اولیا جائز است و بوسیدن و استلام آن اشکالی ندارد. (۲) ۳. محب الدین طبری شافعی: بوسیدن قبر و دست

گذاشتن بر روی آن جایز است و سیره عمل علماء و صالحان بر آن است. (۳) ۴. عسقلانی می گوید: در زمان عمر مردم گرفتار قحطی و خشکسالی شدند، یکی از اصحاب پیامبر به قبر پیامبر متوسل شد، گفت یا رسول الله استسق لأمتك فانهم قد هلكو. (۴) ۵. دانشمندانی چون ابن حیان، ابن خزیمه، ابو علی خلال، شیخ الحنابلہ در زمان گرفتاری به قبور اهل بیت پیامبر متوسل می شدند. (۵) ————— ۱. وفاء الوفا، ج ۴، ص ۱۴۱۴. ۲. كنز المطالب، ص ۲۱۹. ۳. اسنى المطالب، ج ۱، ص ۳۳۱. ۴. فتح الباری، ج ۲، ص ۵۵۷. ۵. كتاب الثقات، ج ۸، ص ۴۵۶، تهذيب التهذيب، ج ۷، ص ۳۳۹، تاريخ بغداد ج ۱، ص ۱۲۰

صفحه ۶۱

دلایل زیارت اموات و پیشوایان و دعا برای آن ها پرسش: چرا شیعیان به زیارت اموات و پیشوایان خود، می روند و دعا می کنند و با آن ها صحبت می کنند؟ پاسخ: یکی از عقاید محکم و استوار الهیون که آن ها را از مادیون متمایز می سازد، اعتقاد به حیات جاودان پس از مرگ و بقای روح پس از فنای جسم می باشد. بر اساس این اعتقاد، جسم و بدن افراد از بین می رود ولی در عالم برزخ، روح و نفس آدمی در قالبی دیگر و بسیار لطیف تر زنده خواهد ماند. هر کس بر اساس اعمالش در دنیا، از نعمات الهی متنعم و یا معذب خواهد بود. استناد ما به آیات قرآنی است که شهدا را زنده خطاب می کند و آن ها را متنعم به نعمات الهی می داند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: { وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ } {گمان نکنید که کشته شدگان در راه خدا مرده اند بلکه آن ها زنده و نزد خدای خود روزی می خورند (۱)} . به ویژه در ادامه همین آیه، حالت عمومی تری را بیان کرده و می فرماید: { وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } {به مؤمنانی که به شهدا نپیوسته اند مژده دهید که در پس آن ها خواهند آمد (برای آخرت خواهند شتافت) و از مردن نهراسند و غمگین و ناراحت نباشند (۲)} . با توجه به آیات قرآنی، آیا می توان شهدا و مؤمنین را مرده پنداشت؟ واضح است که پاسخ منفی است و در حقیقت آن ها زنده اند. اما آیا زنده بودن این اشخاص، فقط منحصر و محدود به روزی خوردن و ارتزاق آن ها است و سایر ویژگی های زندگان را ندارند؟ آیا زنده بودن آن ها فقط به دهان و دندان داشتن برای خوردن است، ولی گوش و زبان برای شنیدن و جواب دادن ندارند؟ یقیناً اینگونه نیست، چون زنده اند، قادر به شنیدن و حرف زدن هم ————— ۱. آل عمران (۳): ۱۶۹ ۲. آل عمران (۳): ۱۷۰

صفحه ۶۲

می باشند، گوش های ما قادر به شنیدن صدای آن ها نیست. به دلایل فوق و بر اساس اعتقاد شیعیان، امامان، صالحین و شهدا زنده اند و ما در مقابل قبور آن ها ایستاده و با آن ها سخن می گوئیم. برای آن ها دعا، قرآن و نماز می خوانیم و حاجات خود را به واسطه مقام، ارج، قرب و عزتی که نزد پروردگار دارند با آن ها در میان گذاشته تا آن ها نزد خدا شفاعت کنند و برای ما دعا کنند تا خداوند به ما نیز توجه نماید. اما اجابت این حوایج بستگی به اراده ذات حق تعالی دارد. بی جهت نیست که در زیارت حضرت سید الشهداء امام حسین (علیه السلام) آمده است: «شهادت می دهم که کلام مرا می شنوی و جواب مرا می دهی (۱)» یا در خطبه ۸۳ نهج البلاغه آمده «این مطلب را از خاتم النبیین (صلی الله علیه و آله) بگیری که او فرموده است: هر کس از ما بمیرد در حقیقت مرده نیست و هر کس که به ظاهر بیوسد در حقیقت پوسیده نیست (۲)». بنابراین، ایستادن شیعیان در مقابل قبور ائمه معصومین و خاندان رسالت، ایستادن در مقابل قبور اموات و حرف زدن با مردگان نیست، بلکه به دلیل اعتقاد به توحید و خدا پرستی بر این باورند که در مقابل احیا و زندگانی ایستاده و با زندگان صحبت می کنند. نمونه صحبت با اهل قبور در سیره امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) وجود دارد (حکمت ۱۳ نهج البلاغه). در سنن الکبری نقل شده «ان فاطمه کانت تزور قبر عمها حمزة کل جمعة، فتصلی و تبکی

عنده» (۳) فاطمه زهرا هر جمعه به زیارت قبر عمویش حمزه می رفت و آنجا نماز می خواند و گریه می کرد. عایشه به زیارت قبر برادرش عبد الرحمان در مکه می رفت. او در حبشه وفات کرد — ۱. بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۱۸۰؛ المزار، ص ۹۷؛ شبهای پیشاور، ص ۲۵۶ «أشهد أنك تسمع كلامي و تردّ جوابي». ۲. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۳۷۹؛ شبهای پیشاور، ص ۲۵۶ «أيتها الناس خذوها من خاتم النبیین (صلی الله علیه وآله) أنه يموت من مات منا و ليس بمیت و یبلی من بلی منا و ليس ببال». ۳. سنن الکبری، ج ۴، ص ۱۳۲

صفحه ۶۳

و در مکه دفن شد. (۱) پیامبر (صلی الله علیه وآله) در عمره حدیبیه قبر مادرش آمنه را زیارت کرد و گریه زیادی کرد که همه گریستند. (۲) این احادیث با سند قوی مجوزی بر استحباب زیارت اهل قبور برای زنان نیز هست چون حدیث اول از فریقین به سند صحیح رسیده و فعل حضرت فاطمه (علیها السلام) حجت می باشد. ابن حبان از علمای اهل سنت متوفی ۳۵۰ هـ صاحب کتاب ثقات می گوید: بارها به زیارت قبر علی بن موسی الرضا رفتم در مدتی که در طوس بودم هر وقت مشکلی برایم عارض می شد به زیارت قبر آن حضرت می رفتم و از خدا می خواستم که مشکلم را حل کند و الحمد لله مشکل بر طرف می شد بارها امتحان کردم و نتیجه گرفتم. (۳) ابن خزیمه از اهل تسنن است. شاگردش محمد بن مؤمل می گوید: همراه استادم ابن خزیمه و جمعی از اساتید به زیارت امام رضا در طوس می رفتم. استادم در مقابل مرقد چنان تواضع می کرد که همه در شگفت بودیم. (۴) — ۱. در مصنف عبد الرزاق جلد ۳ ص ۵۷۰ و معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۱۴. مسند أحمد، ج ۶، ص ۷۶، تاریخ مدینه ابن شبه، ج ۱، ص ۳۹۴. ثقات، ج ۸، ص ۴۵۶. تهذیب التهذیب، ج ۷، ص ۳۳۹

صفحه ۶۴

نخستین کسی که از زیارت قبر پیامبر جلوگیری کرد پرسش: اولین کسی که از زیارت قبر پیامبر جلوگیری کرد چه کسی بود؟ پاسخ: روزی مروان حکم دید که شخصی صورت خود را بر قبر پیامبر گذاشته است، با شتاب به سوی او آمد و گردن او را گرفت، از جای بلند کرد و گفت: می دانی چه می کنی؟ منظور وی این بود که چرا به زیارت سنگ و کلوخ آمده ای! زائر که ابویوب انصاری از صحابه پیامبر بود گفت: آری، خوب می دانم که چه می کنم، من هرگز به زیارت سنگ نیامده ام، بلکه به زیارت پیامبر آمده ام. از رسول الله (صلی الله علیه وآله) شنیدم که فرمود بر دین خدا گریه نکنید، اگر متولیان اهل بودند، و آنگاه که نا اهلان بر آن حکم راندند برایش بگریید. حاکم و ذهبی حدیث را صحیح می دانند. (۱) — ۱. حاکم نیشابوری متوفی ۴۰۵ در مستدرک، ج ۴، ص ۵۶۰

صفحه ۶۵

دلایل کفر یزید و لعن بر او پرسش: چرا شیعیان یزید را کافر، فاسد و ملعون می دانند؟ در صورتی که خال المؤمنین معاویه (که خود منصوب عمر و عثمان - خلفای دوم و سوم - در امارت شام بود)، او را به خلافت منصوب نمود. یزید از خطای خود که کشتن نوه پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) بود، پشیمان شد، توبه کرد و خدا نیز او را بخشید. پاسخ: این استدلال که یزید چون به وسیله اسلاف خویش یعنی معاویه منصوب شده است پس باید بر حق باشد و مسلمین نیز تسلیم وی گردند و او را کورکورانه اطاعت نمایند، معقول و منطقی نمی باشد. زیرا اگر این روش انتصاب خلفای مسلمین، دلیل منطقی و معقولی می بود باید در تعیین خلیفه اول از همین شیوه استفاده می شد و او را به صورت شورایی انتخاب نمی کردند. اما استدلال دوم که انتصاب معاویه به وسیله

خلفای قبلی، دلیل بر حقانیت او می باشد با همین روش می توان او را نالایق و غاصب خلافت نامید؛ چون خلیفه بعدی یعنی علی (علیه السلام) او را از امارت شام عزل نمود، اما او به جنگ خلیفه چهارم برخاست و حکومت اسلامی را متزلزل ساخت. از طرف دیگر با قرارداد صلح با امام حسن (علیه السلام) معاویه بر اریکه قدرت تکیه زد و یکی از بندهای قرار داد عدم تعیین ولیعهد از طرف معاویه بود، لذا حکومت یزید از چند جهت نامشروع بود و معاویه در چند جا به آن اقرار کرده بود. از نظر شیعیان، خلیفه و امام باید اولاً معصوم باشد و ثانیاً از جانب خدای متعال منصوب گردد تا واجب الطاعه باشد. از آنجایی که نه یزید و نه معاویه دارای چنین ویژگی هایی نبودند، بنابراین خلافت آن ها بر حق نبوده و در نتیجه از جانب خدای متعال و رسولش نیز نمی باشد. اما در مورد قتل نوه رسول الله (صلی الله علیه و آله): کشتن بدون تقصیر پاره تن پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) یعنی همان کسی که پیغمبر درباره او فرموده است «حسین از من است و من از حسین

صفحه ۶۶

می باشم (۱)» به همراه ۷۲ تن از کوچک و بزرگ این خاندان و اسارت زن و بچه و نوامیس آن ها، فقط یک خطا و لغزش قابل توبه نبوده، بلکه از معاصی کبیره غیر قابل آمرزش است. هر چند باید خاطرنشان ساخت که گناهان یزید تنها منحصر به شهادت خاندان پیامبر نیست، زیرا او به وفور و آشکارا مرتکب گفتار و کردار کفرآمیز بسیاری شده است. برای مثال سگ باز و دایم الخمر بوده است. به طوری که ابتدا جام شراب را به سگ می داده و سپس نیم خورده سگش را می نوشیده است. حتی اکثر علمای اهل سنت (۲) به این ویژگی های زشت و ناپسند یزید معترفند. ابوالفرج ابن جوزی در کتاب خود به نام «الرد علی المتعصب...» همه اشعار و گفتار یزید را ثبت کرده و مثلاً یزید می گوید: «هر چه هست همین دنیاست و غیر از این عالم، عالم دیگری وجود ندارد. پس دست از نعمت ها و لذت های این دنیا بر ندارید». در جای دیگر آورده است «برخیزید و پیاله ها را بگیرید و به ساز و آواز گوش فرا داده، از شراب ناب استفاده کنید و خرافات دین را کنار بگذارید. آن چنان آواز مرا بخود جلب کرده که آنرا با صدای اذان تعویض نمی کنم و پیرزنهای خواننده را با حوریان بهشتی معاوضه نمی کنم». حتی ابن جوزی در کتاب خود آورده است: هنگامی که اسرای کربلا را به شام آوردند، یزید دو بیتی زیر را سرود: «وقتی محمل اسرای آل رسول ظاهر شد کلاغی قارقار می کرد (در عرب صدای کلاغ نحس است و به فال بد می گیرند)، یزید خطاب به کلاغ گفت: ای کلاغ تو چه بخوانی و چه نخوانی من طلب خود را از پیغمبر گرفتم (۳)». این سخن یزید کنایه از آن است که نزدیکان و بستگانم را در جنگ های احد و بدر و حنین کشتند، من هم تلافی کرده و ——— ۱. العمده، ص ۴۰۶؛ مسند احمد، ج ۴، ص ۱۷۲؛ سنن ابن ماجه، ج ۱ ص ۵۱؛ ینابیع الموده لدوی القربی، ج ۲، صص ۳۴، ۳۸، ۹۱، ۲۰۷، ۲۰۸ و ۲۸۳؛ سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۲۴؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «حسین مَنی انا مِنْ حُسَین». ۲. به جز غزازی و دمیری. ۳. جواهر المطالب فی مناقب الامام علی (علیه السلام)، ج ۲، ص ۳۰۱؛ لواعج الاشجان، ص ۲۱۸؛ معالم المدرستین، ص ۱۵۵؛ وفيات الائمة (من علماء البحرين والقطیف)، ص ۴۵۵؛ شبهای پیشاور، ص ۲۶۰؛ لما بدت تلک الرؤوس و اشرقت *** تلک الشموس علی ربی جیرون صاح الغراب فقلت صح أو لا تصح *** فلقد قضیت من النبی دیونی

صفحه ۶۷

فرزندانش را کشتم. به همین مناسبت، مجلس جشن و سروری را ترتیب داده بود و اشعار زیر را قرائت می کرد. یزید در آن اشعار، حیات اجداد کافر خودش را که در جنگ های فوق به دستور پیغمبر کشته شده بودند، آرزو می کرد و می گفت: «ای کاش بزرگان و پیران قبیله من که در جنگ بدر کشته شدند، زاری کردن قبیله خزرج را می دیدند و از شادی فریاد می زدند و می گفتند: ای یزید! دست قوی باد که بزرگان آن ها را کشتی و تلافی «بدر» را نمودی تا عدالت برقرار شود. بنی هاشم با سلطنت

بازی کردند و گرنه، نه خبری از آسمان آمد و نه وحیی نازل شد. اگر انتقام از فرزندان پیغمبر نگیرم، از فرزندان خندف (۱) نیستم. با کشتن فرزند علی (علیه السلام) (انتقام خون اجداد خود را از علی (علیه السلام) گرفتیم (۲)). زشتی و گناهان یزید آنقدر زیاد و عیان است که حتی اکثر علمای اهل تسنن مثل امام احمد حنبل او را کافر و ملعون دانسته و افرادی چون ابوالفرج ابن جوزی کتاب مستقلی (۳) در این زمینه نوشته اند. از طرفی حتی کسانی چون دمیری که از یزید حمایت کرده و او را خلیفه مسلمین دانسته اند، در کتاب «حیات الحیوان» و نیز مسعودی در «مروج الذهب» گفته اند که او میمون های زیادی داشت، لباس های حریر و زیبا به تن آن ها می کرد، گردن بندهای طلا به گردن آن ها می آویخت و آن ها را بر اسب سوار می کرد. بر گردن سگ های خود نیز طوق طلا می انداخت و با دست خود آن ها را شستشو می داد. با جام طلا به آن ها آب می داد و خود، نیم خورده سگان را می خورد. او پیوسته مست و مخمور بود. مسعودی اضافه می کند: یزید سیرت فرعونى داشت، لکن فرعون در مردم داری از یزید عادل تر ——— ۱. یکی از اجداد یزید است. ۲. کتاب الاربعین، ص ۳۷۹؛ روضه الواعظین، ص ۱۹۱؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۲۵۲؛ شبهای پیشاور، ص ۲۶۱... لست من خندف إن لم أنتقم *** من بنی أحمد ما كان فعل قد أخذنا من علی ثارنا *** و قتلنا الفارس الليث البطل» ۳. ينابيع المودة لذوی القربى، ج ۳، ص ۳۳؛ ترجمه الامام الحسين، ص ۳۸۶ «الرد على المتعصب العنيد المانع عن لعن يزید لعنه الله»

صفحه ۶۸

بود. به همین دلیل سلطنت وی لکه ننگی در تاریخ اسلام است. گناهان او از جمله شرب خمر، کشتن آل رسول الله (صلی الله علیه و آله)، لعن وصی پیغمبر یعنی علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، آتش زدن و خراب کردن مسجد الحرام و فسق و فجور فراوان بود. ابن جوزی در تذکره خود می نویسد: در سال ۶۲ هجری عده ای از مردم مدینه به شام رفتند و پس از مشاهده کفریات و فجایع یزید به مدینه برگشته، بیعت خویش را با او شکسته، علناً او را لعن و نفرین می کردند و فرماندارش را از شهر بیرون کردند. پس از آن که یزید مطلع شد، بلافاصله سپاهی بزرگ و سنگین برای سرکوبی اهل مدینه روانه آنجا کرد. مسلم بن عقبه، سه شبانه روز در آنجا قتل عام کرد. به طوریکه خون در کوچه ها جاری شد و مردم در خون، فرو رفتند. مرقد رسول الله (صلی الله علیه و آله) را خون فرا گرفت و مسجد و قرآن حضرت پر از خون شد. در این واقعه، شمار کشتگان به ده هزار تن رسید. بعد از این واقعه و بر اثر تجاوز لشکریان، هزار زن بدون شوهر وضع حمل کردند. جالب این که این واقعه را پیغمبر (صلی الله علیه و آله) پیش بینی نموده و بخاری و مسلم در صحیحین خود، علامه سمهودی در «تاریخ المدینه» و امام احمد حنبل در مسند آن را در کنار حدیثی از ایشان چنین نقل کرده اند: «کسی که اهل مدینه را از روی ظلم و ستم بترساند، خدای تعالی او را در روز قیامت بترساند و لعنت خدا و ملائکه و تمامی مردم بر او باد. خداوند هیچ عملی را از او قبول نمی کند (۱)» و نیز فرموده است: «لعنت خدا بر هر که اهل شهر مرا بترساند (۲)». علامه شبرای شافعی در کتاب خود راجع به لعن یزید می گوید: «لعنت خدا بر او و یاران و اعوان او باد (۳)». علامه سمهودی از علمای اهل سنت در کتاب «جواهرالعقدین» می گوید: عموم علماء بر لعن بر قاتلین حسین و کسی که دستور داد و کسی که اجازه داد و کسی که به آن رضایت داد، اتفاق نظر دارند. ——— ۱. مسند احمد، ج ۴، ص ۵۵؛ ينابيع المودة لذوی القربى، ج ۳، ص ۳۴؛ البداية والنهاية، ج ۸، ص ۲۴۴؛ شبهای پیشاور، ص ۲۶۵ «من أخاف أهل المدینه ظلماً أخافه الله و علیه لعنة الله و الملائكة و الناس أجمعين لا يقبل الله منه يوم القيامة صرفاً و لا عدلاً». ۲. شبهای پیشاور، ص ۲۶۵ «لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَخَافَ أَهْلَ مَدِينَتِي» ۳. شبهای پیشاور، ص ۲۶۵ «فلعنة الله عليه و على أنصاره و على أعوانه - الاتحاف بحب الاشراف»، ص ۲۰

صفحه ۶۹

عن عائشة قالت رسول الله... يبكي فقلت: ما يبكيك؟ قال: «إنَّ جبرئيلَ أَرَانِي التُّرْبَةَ الَّتِي يَقْتُلُ عَلَيْهَا الْحُسَيْنَ فَاشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَيَّ مِنْ يَسْفَكُ دَمَهُ» و بسط يده فإذا فيها قبضة من بطحاء، فقال: يا عائشة والذى نفسى بيده أنه ليحزننى فمن هذا من أمتى يقتل حسيناً بعدى. از عايشه نقل شده که پیامبر گریه می کرد. گفتم چرا گریه می کنی؟ فرمود: جبرئیل خاکی که حسین بر آن کشته می شود را به من نشان داد. پس غضب خدا شدت دارد بر کسی که خون او را می ریزد. آنگاه دست مبارک را دراز کرد و مقداری خاک از بطحاء گرفت. فرمود: ای عايشه قسم به کسی که جان من در دست اوست غمگین شدم از این که بعضی از ائمت حسن را بعد از من می کشند. (۱) قالت ام سلمة كان النبي (صلى الله عليه وآله) نائماً فجاء حسين... فقع على بطنه... فقال: انما جائني جبرئيل وهو على بطني قاعد فقال: لى أُنَجِّيه؟ فقلت: نعم، فقال: أمتك ستقتله ألا- أريك التربة التي يقتل بها؟ قال: فقلت بلى... ام سلمه گفت: پیامبر در خواب بودند. حسین (علیه السلام) آمد بر روی شکم پیامبر نشست. پیامبر فرمود: در همین هنگام جبرئیل نازل شد و گفت: آیا او را دوست می داری؟ گفتم: بله، جبرئیل گفت: ائمت تو او را خواهند کشت. آیا می خواهی تربتی که بر آن کشته می شود به تو نشان بدهم. گفتم: بله. پس بالای زد و این تربت را به من داد، آنگاه تربت قرمزی در دستش بود و گریه می کرد و می فرمود...» (۲)

_____ ۱. ابن عساکر شافعی تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۴، ص ۱۹۵. همان منبع، ج ۱۴، ص ۱۹۴

صفحه ۷۰

تفاوت امامان شیعه با ائمه بقیه مذاهب اسلامی پرسش: آیا تفاوتی بین امامان شیعه و ائمه بقیه مذاهب اسلامی وجود دارد؟ پاسخ: امام در لغت به معنای پیشوای مردم «الامام هو المتقدم بالناس» می باشد. به همین دلیل، امام جماعت یا امام جمعه به کسی اطلاق می شود که پیشوای مردم در نماز باشد. بقیه مذاهب چهارگانه اهل سنت نیز پیشوایان چهارگانه خود (امام ابوحنیفه، امام مالک، امام شافعی و امام احمد حنبل) را از آن جهت امام می نامند که آن ها با اجتهاد و ابتکار خود، حلال و حرام را معین می کرده اند. در مذهب شیعه هم علما و فقهای وجود دارند که در دوران غیبت امام دوازدهم، حضرت ولیعصر - عجل الله تعالی فرج الشریف - بر اساس موازین چهارگانه «کتاب، سنت، عقل و اجماع» فتوا می دهند و حلال و حرام را بر مردم معلوم می کنند. ولی شیعیان بدان جهت آن ها را امام نمی دانند، زیرا امامت به معنای خلافت و ولایت و بصورت مطلق برای هر زمان و هر مکان توسط پیامبر و به امر الهی مختص به اوصیای دوازده گانه عترت طاهره می باشد. (۱) بعد از قرن پنجم و به دستور پادشاه وقت، علمای اهل سنت، باب اجتهاد را مسدود نمودند. آن ها آرای علما و فقها را جمع و منحصر به همان چهار فقیه فوق الذکر بنام امام کردند، یعنی فقط آن چهار نفر را به رسمیت شمردند. از آن زمان تاکنون مذاهب چهارگانه رایج شده است و مردم نیز مجبور به تبعیت یکی از آن ها شده اند. _____ ۱. اما در محدوده زمان، مکان و شرایط خاصی امام بصورت اصطلاحی و به صورت مقید داریم. مانند امام جماعت، امام جمعه یا امام در محدوده زمانی خاص مانند امام خمینی - که رهبری سیاسی و مذهبی دارند که این ها همه از علما هستند و هرگز جزو ائمه اصطلاحی بشمار نمی روند. ضمناً باید دانست که ائمه شیعه را خداوند معین فرموده و از طریق پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) به مردم معرفی کرده و آن ها بر طبق ادله ای که در جای خود آمده معصوم از خطا و گناه هستند و علم آن ها علم افاضی و اشرافی و لدنی است. ولی ائمه سایر مذاهب بین علمای زیادی که با نام امام خوانده می شوند، انتخاب شده اند که اولاً ربطی به عالم غیب ندارند، ثانیاً علم آن ها نیز بر اساس اجتهاد و تأویل خود آن هاست، ثالثاً نه خود آن ها بلکه دیگران آن ها را معصوم از خطا و گناه نمی دانند.

صفحه ۷۱

آیا این چهار نفر دارای ویژگی های بارز و منحصر به فردی هستند؟ برتری های هر کدام بر دیگری چیست که امت اسلام باید بعد

از قرن ها به این چهار نفر رجوع کند؟ آیا این احتمال وجود ندارد که در آینده مجتهدی تربیت شود و ظهور کند که از نظر علم و تقوا، به مراتب بالاتر از آن چهار نفر باشد؟ در این صورت آیا هنوز مردم باید پیرو همان چهار نفر باشند؟ چهار نفری که نه خود از اصحاب پیغمبر (صلی الله علیه و آله) بوده اند، نه او را ملاقات کرده اند و بعد از مدتی مذهبی را ارائه کرده اند. به همین دلیل است که ما معتقد به جمود فکری در بین جامعه مسلمین (اهل سنت) هستیم، زیرا راه تعالی و ترقی و بحث مسائل روز و جدید بسته شده است. در صورتی که یکی از ویژگی های دین اسلام، حفظ اصول و ارزش های مذهبی و همراهی با قافله تمدن، در طول پیشرفت زمان است. این یکی از دلایلی است که از نظر شیعه، تقلید ابتدائاً بر میت جایز نیست و همواره باید از یک مجتهد زنده تقلید نمود. لذا در فقه شیعه باب اجتهاد باز است و علمای شیعه بر اساس روایات پیامبر و اهل بیت پیامبر با در نظر گرفتن کلیه مقتضیات زمان و مکان اجتهاد می کنند و فتوای مناسب با آن می دهند. جالب تر این که، بسیاری از مذهب دیگر اسلامی که خود همچنان پیرو مرده ده قرن پیش می باشند و پیروی مسلمانان را منحصر به یکی از مذاهب اربعه می دانند، شیعیان را مرده پرست، رافضی و مشرک می خوانند. در صورتی که هیچ نص صریحی در باره این چهار نفر وجود ندارد، ولی امام و امامت شیعه، نص صریح پیغمبر بوده که از بیان مجدد آن خودداری می شود. از طرف دیگر لفظ امام را بارها پیامبر برای امیرالمؤمنین بکار بردند: انس بن مالک می گوید پیامبر فرمود: اولین کسی که از این در وارد می شود او امام متقین است و سید و سرور مسلمانان و خاتم اوصیاء یعسوب مؤمنان و کشاننده روسفیدان به بهشت است. (۱) حاکم و بخاری و مسلم در صحیح روایت می کنند پیامبر فرمود: سه چیز درباره علی به من وحی شد، سرور سید مسلمانان و امام متقین و رهبر رو سفیدان بسوی بهشت. — ۱. حلیه الأولیاء - کفایه الطالب...

صفحه ۷۲

امامت از اصول دین است یا فروع دین؟ پرسش: چرا امامت را جزو اصول دین می دانید در حالی که امامت فقط جزو فروع دین می باشد؟ پاسخ: بزرگانی از علمای اهل سنت، نظیر ملاسعد تفتازانی در «شرح عقاید نسفی» و حمیدی در «جمع بین الصحیحین» از پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل کرده اند: «هر کسی که بمیرد و امام زمان خود را نشناخته باشد به درستی که مانند مردمان زمان جاهلیت مرده است (۱)». اگر امامت جزو فروع دین بود، آیا پیغمبر می فرمود: کسی که از امام زمان خود شناخت نداشته باشد و از دنیا برود به طریق اهل جاهلیت مرده است؟ بدیهی است که عدم معرفت و شناخت موردی از فروع دین، موجب تزلزل دین و مردن به سبک جاهلیت نخواهد شد. پس مطابق این برداشت، امامت باید جزو اصول دین باشد که عدم شناخت آن باعث مردن به شیوه جاهلیت می گردد. به همین دلیل است که علمایی چون قاضی بیضاوی - مفسر معروف اهل سنت - در کتاب «منهاج الاصول» با صراحت می گوید: «امامت، از بزرگترین موارد اصول دین است که مخالفت با آن موجب کفر و بدعت می گردد (۲)». ملا علی قوشچی نیز در «شرح تجرید — ۱. مسند احمد، ج ۴، ص ۹۶؛ مجمع الزوائد، ج ۵، ص ۲۱۸؛ شبهای پیشاور، ص ۲۷۹ «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً». ۲. الصوارم المهرقه، ص ۲۶۳؛ شبهای پیشاور، ص ۲۷۹ «إِنَّ الْإِمَامَةَ مِنْ أَعْظَمِ مَسَائِلِ أَصُولِ الدِّينِ الَّتِي مُخَالَفَتُهَا تَوْجِبُ الْكُفْرَ وَالْبِدْعَةَ» شیعه اصول دین را سه تا می داند توحید و نبوت و معاد. به همین دلیل اهل سنت را که به مسأله امامت و بعضی از آنان به عدل اعتقادی ندارند مسلمان می داند. امامت و عدل را جزو اصول مذهب می داند یعنی منکران امامت انتصابی از سوی پیامبر خدا و عدل الهی را در زمره شیعه نمی دانند. منکرین ولایت امیرالمؤمنین و اهل بیت از حقیقت دین و مرحله کمال آن { أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ } و تمام آن { أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي } محروم هستند. این استدلال قاضی بیضاوی با اندکی مسامحه است، زیرا در مورد تارک حج هم آمده است که یا یهودی بمیرد یا نصرانی بمیرد. در مورد منکران ضرورت های دینی مانند اعتقاد به نماز و حج و روزه ماه مبارک رمضان نیز فرموده اند کافر است ولی این دلیل نمی شود که اعتقاد به ضروریات دین جزو اصول دین باشد و بگوئیم یکی از اصول دین نیز اعتقاد به وجوب نماز و روزه و حج و امر به معروف و نهی

از منکر است. اهمیت فوق العاده مسأله امامت که «ما نودی بشیء کما نودی بالولایة» به دلیل این که شرط قبولی سایر اعمال است، موجب شده تا عده ای آن را جزو اصول دین بدانند.

صفحه ۷۳

مبحث امامت می گوید «امامت، ریاست بر عموم مردم در امور دین و دنیا به طریق خلافت پیغمبر است (۱)». قاضی روزبهان نیز می گوید: «در نزد اشاعره، امامت همان خلافت رسول الله (صلی الله علیه و آله) در بر پایی دین و حفظ حوزه ملت اسلام است. به طوری که متابعت او بر جمیع امت واجب است (۲)». آیا امام و امامتی با این ویژگی ها که ریاست عامه مسلمین را به عهده داشته باشد و اطاعتش بر همه واجب و در هر زمانی فقط یک نفر این مسئولیت را بر عهده داشته باشد، و جمیع صفات حمیده و اخلاق پسندیده، علم، زهد، تقوی و شجاعت را دارا باشد و علاوه بر این، هم معصوم و هم به وسیله رسول الله منصوب پرورگار باشد به طوری که عدم شناختش مردن به سبک جاهلیت می باشد، نباید جزو اصول دین باشد؟! آیا تمام انحرافات که در امت واقع شد، حول مسأله امامت نبود؟! — ۱. مجمع الفائدة، ج ۳، ص ۲۱۵؛ شبهای پیشاور، ص ۲۷۹ «و هی رئاسة عامّة فی أمور الدین والدنیا خلافة عن النبی (صلی الله علیه و آله)» ۲. شبهای پیشاور، ص ۲۷۹ «الإمامة عند الأشاعرة هی خلافة الرسول فی إقامة الدین و حفظ حوزه الملة بحيث يجب اتباعه علی كافة الأمة».

صفحه ۷۴

مراتب نبوت از دیدگاه شیعیان پرسش: آیا شیعه بر خلاف آیه شریفه { لَا تَفْرُقْ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ } برای نبوت مراتبی قائل است؟ (۱) پاسخ: در مقام دعوت و هدف بعثت که همانا دعوت به مبدا و معاد و تربیت جامعه است، همه انبیا یکسان می باشند. اما در فضیلت، کمال و سایر ویژگی ها دارای مراتب متفاوتی هستند. برای مثال پیغمبری که بر هزار نفر مبعوث شده با پیغمبری که بر صد هزار نفر مبعوث گشته، با رسولی که بر عموم مردم مبعوث شده، یکسان نمی باشند. همانطور که معلم دبستان، معلم دبیرستان و معلم دانشگاه را - در عین حالی که از یک وزارتخانه و با احکام یکسانی منصوب می شوند - نمی توان برابر دانست و بر حسب فضیلت ها و کمالاتی که هر کدام دارند، محل خدمتشان بالاتر و متفاوت است؛ انبیا نیز همین گونه اند، از جهت رتبه و مقام متفاوتند. چنانچه خداوند در قرآن کریم می فرماید: { تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَ رَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ } {بعضی از پیامبران را بر بعضی دیگر برتری و فضیلت دادیم و درجات برخی از آن ها را بلند گردانیدیم (۲)}، چنانچه در قرآن مجید آمده است، خداوند با برخی از این انبیا مثل حضرت آدم: { يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّةَ } (۳) یا با حضرت موسی: { أَنَا رُبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ } (۴) یا در شب معراج با پیغمبر خدا: { فَأَوْحِيَ إِلَيَّ عَبْدِي مَا أَوْحَى } (۵) سخن گفته است. — ۱. یادآوری این نکته ضروری است که: نبوت خاصه و عامه دلیلی بر فرق گذاشتن بین رسولان نیست. نبوت عامه یعنی اصل رسالت و سفارت بین خدا و خلق به دلیل عقل واجب است که وجود داشته باشد. نبوت خاصه: چه کسی از افراد می تواند واجد آن رسالت و سفارت باشد؟ ۲. بقره (۲): ۲۵۳. بقره (۲): ۴۳۵. طه (۲۰): ۱۲. نجم (۵۳): ۱۰

صفحه ۷۵

مهمترین این ویژگی ها، مقام خاتمیت است که از آن پیغمبر اسلام می باشد. بنابراین، بر اساس آیات قرآن مجید، نبوت مراتب متفاوتی دارد که بالاترین آن، در وجود مبارک خاتم الانبیا خلاصه شده است. مقام ایشان، مادون مقام واجب و مافوق تمام مراتب امکانیه است. چون رسول الله (صلی الله علیه و آله) به بالاترین مرتبه ممکن نایل شدند، نبوت هم به وجود ایشان ختم گردید.

حضرت ابراهیم، پس از امتحان های سه گانه که با جان و مال و فرزند خویش داد، خداوند آن بزرگوار را بلند مرتبه گردانید و ایشان را پس از مقام های نبوت و رسالت به مقام امامت هم منصوب گردانید. از آیه شریفه: {وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ}؛ هنگامی که خداوند ابراهیم را به اموری امتحان کرد و او همه را به جای آورد سپس خداوند فرمود: من ترا برای مردم امام و پیشوا قرار دادم. ابراهیم پرسید آیا این امامت را به فرزندان من هم عطا خواهی کرد؟ خداوند فرمود: امامت که عهد من است به ستمکاران نخواهد رسید (۱)؛ چنین استنباط می شود که، امامت بالاتر از نبوت است؛ چون به شخصی که دارای مقام نبوت، خلافت، رسالت و نیز اولوالعزم بوده، عطا شده است. (۲) ————— ۱. بقره (۲): ۱۲۴. نبوت خاصه یعنی فرد خاصی از بین انسانها که با معجزه ثابت می شود دارای مقام نبوت است. در اینجا باید مقام امامت با مقام نبوت مقایسه شود نه یک امام خاص یا نبی خاص. زیرا افراد دارای مقام امامت از یکی از انبیاء که نبوتش با ادله بی شمار ثابت شده است یعنی رسول الله پایین ترند و از بقیه انبیاء (علیهم السلام) که مصداق هایی هستند که نبوت عامه بر آن ها افاضه شده است بالاتر هستند. بنابراین باید اینگونه بیان شود که مقام امامت از مقام نبوت بالاتر است. به دلیل این که خداوند حضرت ابراهیم (علیه السلام) را بعد از طی مقامات عبودیت و نبوت و رسالت و خلت به مقام امامت در اواخر عمرش مفتخر فرمود. اما این که رسول الله (صلی الله علیه و آله) بالاتر از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است بخاطر این است که رسول الله هم مقام امامت را دارد و هم نبوت، ولی علی (علیه السلام) فقط مقام امامت را دارد.

صفحه ۷۶

منزلت و مقام علی (ع) در مقایسه با سایر پیامبران پرسش: آیا با این که علی (علیه السلام) پیامبر نیست، مقام او هم تراز انبیاء گذشته مانند هارون است؟ پاسخ: حدیث شریف منزلت که تواتر و صحت آن نزد علمای تمام مذاهب اسلامی به اثبات رسیده است؛ یکی از دلایل شیعیان بر خلافت و وصایت بلا فصل و ترجیح بر تمام امت برای امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است. خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله) مکرر به علی (علیه السلام) می فرمود: «آیا از این که نسبت تو به من به منزله هارون به موسی باشد راضی نیستی؟ با این تفاوت که بعد از من دیگر پیغمبری نخواهد آمد (۱)». گاهی هم ایشان به امت فرموده است: «علی بمنزله هارون من موسی....» و این حدیث را جمیع علمای اهل سنت تأیید کرده و آن را حدیث صحیح و متواتر خوانده اند (۲). برای مثال می توان از بخاری در جلد سوم صحیح، مسلم بن حجاج در جلد دوم صحیح، امام احمد حنبل در جلد اول مسند، محمد بن سوره ترمذی در جامع و بیش از ۲۵ مأخذ دیگر که همگی آن ها در صفحات ۲۸۶ تا ۲۸۸ کتاب شبهای پیشاور آورده شده است نام برد که در بین راویان آن ها معاویه بن ابی سفیان نیز دیده می شود. حدیث مهمتری از خلیفه دوم - عمر ابن الخطاب - روایت شده است. خلیفه دوم می گوید: «من و ابو عبیده جراح و تنی چند از اصحاب در مجلسی حاضر بودیم. حضرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حالی که به علی بن ابی طالب (علیه السلام) تکیه داده بود، با دست بر شانه های علی (علیه السلام) زد و فرمود: یا علی! تو اولین مؤمن از نظر ایمان آوردن و اولین مسلمان از نظر اسلام آوردن می باشی». سپس ادامه داد: «یا علی! تو برای من به منزله هارون برای موسی هستی ————— ۱. مناقب امیرالمؤمنین (علیه السلام)، ج ۱، ص ۴۷۲، ۵۰۰ و ۵۰۵؛ المسترشد، ص ۴۵۵؛ شرح الاخبار، ج ۲، ص ۲۱۰؛ کنز الفوائد ص ۲۸۳؛ شبهای پیشاور، ص ۲۸۶ «أما ترضی أن تكون مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي و لو كان لكنته» ۲. البته عالم نمایان اهل سنت همانند آمدی که مردی شریر و تارک الصلاة بوده، آن را معتبر نمی دانند.

صفحه ۷۷

و هر کس که گمان کند مرا دوست دارد و با تو دشمنی ورزد، دروغ گفته است (۱)». خبر فوق را بسیاری دیگر چون: ابن ابی

الحدید در شرح نهج البلاغه و ابن صباغ مالکی در «فصول المهمه» و بسیاری از علمای اهل سنت بیان کرده اند و جای هیچ شک و تردیدی در صحت آن باقی نگذاشته اند. از آنجایی که از نظر مذاهب چهارگانه اهل سنت، رد و شک در گفتار خلیفه دوم جایز و روا نمی باشد؛ لذا در صحت و سقم این حدیث هم نباید شک کرد. مطابق با آیه شریفه { إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَ النَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ وَ الْأَسْبَاطَ وَ عِيسَى وَ أَيُّوبَ وَ يُوسُفَ وَ هَارُونَ وَ سُلَيْمَانَ وَ آتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا } (۲) و نیز آیات شریفه { وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى... وَ وَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا } (۳) که بر نبوت هارون صراحت دارد؛ از آنجایی که هارون، هم مقام نبوت و هم مقام خلافت حضرت موسی را داشت و هم افضل بر تمام بنی اسرائیل بود؛ لذا با استفاده از حدیث منزلت، دو ویژگی برای امیرالمؤمنین (علیه السلام) محرز می گردد: ۱. مقام خلافت و وزارت آن حضرت بعد از رسول الله (صلی الله علیه و آله)؛ ۲. فضیلت و برتری امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر امت و بر تمامی صحابه. همانطور که قبلاً گفته شد درجات انبیا متفاوت است. برخی از آن ها مانند هارون، در امر نبوت استقلال نداشته و تابع پیغمبر صاحب احکام بوده اند. هارون هم تابع برادرش حضرت موسی (علیه السلام) بوده است. ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه خود در ذیل این حدیث می گوید: پیغمبر (صلی الله علیه و آله) با ——— ۱. مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۹۶؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۹۵؛ الشیعه احادیث الفریقین، ص ۵۸۲؛ اصول کافی، ج ۲، ص ۲۳۸، ح ۲۷؛ شبهای پیشاور، ص ۲۹۱ «کنت أنا و أبو بکر و أبو عبيدة بن الجراح و نفر من أصحاب رسول الله (صلی الله علیه و آله) إذ ضرب النبي (صلی الله علیه و آله) علی کتف علی بن أبی طالب فقال يا علی أنت أول المسلمين إسلاماً و أنت أول المؤمنين إيماناً و أنت مني بمنزلة هارون من موسى كذب يا علی من زعم أنه یحبنى و یبغضک». ۲. نسا (۴): ۱۶۱. ۳. مریم (۴): ۵۲ تا ۵۴

صفحه ۲۸

این حدیث، جمیع مراتب و منزلت های هارون را برای علی (علیه السلام) اثبات کرد و اگر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) خاتم الانبیا نبود و قرار می بود که بعد از ایشان پیغمبر دیگری مبعوث شود، یقیناً تنها علی (علیه السلام) واجد این شرایط بود. نه فقط ابن ابی الحدید، بلکه بسیاری دیگر از علمای اهل سنت همچون: علامه جلال الدین سیوطی بر این عقیده اند و از جابر بن عبدالله انصاری از قول نبی گرامی (صلی الله علیه و آله) نقل می کنند: «اگر بنا بود که پس از من پیغمبری بیاید، یا علی تو آن می بودی (۱)». همچنین میر سید علی همدانی - فقیه شافعی - در «موده القربی» از رسول الله (صلی الله علیه و آله) نقل می کند: «به درستی که خداوند مرا بر انبیا برگزیده و اختیار نمود. برای من وصی اختیار نمود و پسر عم مرا وصی من قرار داد و همانطور که بازوی موسی را به برادرش هارون محکم ساخت، بازوی مرا نیز محکم نمود. او خلیفه و وزیر من است و اگر قرار باشد بعد از من پیغمبری وجود داشته باشد، هر آینه او علی (علیه السلام) می باشد. لیکن بعد از من پیغمبری نخواهد آمد (۲)». بنابراین واجد شرایط بودن علی (علیه السلام) برای مقام نبوت، نه تنها غلو شیعیان نیست، بلکه فرموده پیامبر خدا است. این واجد شرایط بودن، بدان معنا است که علی (علیه السلام) در تمامی صفات و خصایص (به جز نبوت) با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شریک می باشد. امام ثعلبی در تفسیر خود و احمد شهاب الدین در کتاب «توضیح الدلائل علی ترجیح الفضایل» درباره علی (علیه السلام) چنین می گوید: «بر کسی پوشیده نیست که مولای ما امیرالمؤمنین (علیه السلام) در بیشتر خصلت های رضیه، افعال زکیه، عادات، عبادات و احوال عالیه شباهت زیادی به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) دارد و این شباهت آنقدر آشکار است که نیاز به برهان، حجت و دلیل ندارد. بعضی از علما، برخی از خصلت های حمیده حضرت که نظیر پیغمبر ——— ۱. صحیح مسلم، ج ۷، ص ۱۲۰؛ صحیح بخاری، ج ۴، ص ۲۰۸؛ مسند احمد، ج ۱ ص ۱۷۳ و ج ۲، ص ۲۳۸؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۱۳۰؛ شبهای پیشاور، ص ۲۹۷ «أما ترضی أن تكون مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي». ۲. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۸۸؛ شبهای پیشاور، ص ۲۹۷ «إن

الله اصطفانی علی الانبیاء فاختارنی و اختار لی وصیاً و خیرت ابن عمی وصیی یشد عضدی کما یشد عضد موسی بأخیه هارون وهو خلیفتی و وزیری ولو کان بعدی نبیاً لکان علی نبیاً ولكن لا نبوه بعدی»

صفحه ۷۹

بوده است را برشمرده اند (۱)». سپس ادامه می دهد: «علی (علیه السلام) در طهارت نظیر پیغمبر (صلی الله علیه و آله) است. علت آن هم قول خدای تعالی در آیه تطهیر است». او در ادامه می گوید: «علی از حیث ولایت بر امت، نظیر پیغمبر است و دلیل آن آیه { إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ } (۲) می باشد. آنگاه می گوید: «علی (علیه السلام) در ادای رسالت و تبلیغ نیز نظیر پیغمبر است و دلیل آن هم سوره براءت است (۳) زیرا موقع نزول این سوره بر حضرت خاتم (صلی الله علیه و آله)، آن آیات را به ابوبکر داد تا در موسم حج بر اهل مکه بخواند. جبریل نازل شد و گفت: به جز خودت یا کسی که از اهل تو باشد، کس دیگری نمی تواند این رسالت را ادا کند. پس پیغمبر به امر پروردگار آیات سوره براءت را از ابوبکر گرفت و به علی (علیه السلام) داد تا در موسم حج آنرا قرائت کند (۴)». امام ثعلبی چنین ادامه می دهد: «آن حضرت در مولای امت بودن نیز، نظیر پیغمبر است و دلیل آن فرموده پیغمبر در غدیر خم می باشد (۵)». آنگاه ادامه می دهد: «علی (علیه السلام) در اتحاد نفسانی نظیر پیغمبر است و نفس علی قائم مقام نفس رسول الله (صلی الله علیه و آله) می باشد (۶) چنانچه ————— ۱. شبهای پیشاور، ص ۲۹۹ «و لا یخفی أن مولانا امیرالمؤمنین قد شابه النبی فی کثیر بل أكثر الخصال الرضیة والفعال الزکیة و عاداته و عباداته و أحواله العلیة وقد صحّ ذلك له بالأخبار الصحیحة والآثار الصریحة و لا یحتاج إلى إقامة الدلیل و البرهان و لا یفتقر إلى إیضاح حجة و بیان و قد عد بعض العلماء بعض الخصال لأمرالمؤمنین علی التي هو فیها نظیر سیدنا النبی الأمی». ۲. مائده (۵): ۵۵. ۳. شبهای پیشاور، ص ۳۰۰ «و نظیره فی الطهارة بدلیل قوله تعالی { إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً ». ۴. كشف الغمة، ج ۱، ص ۳۳۷؛ کتاب الاربعین، ص ۲۳۷؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۰ «و نظیره فی آیه ولی الامه بدلیل قوله { إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ } . ۵. كشف الغمة، ج ۱، ص ۳۳۷؛ کتاب الاربعین، ص ۲۳۷؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۰ «و نظیره فی کونه مولی الامه بدلیل قوله: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ». ۶. كشف الغمة، ج ۱، ص ۳۳۷؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۰ «و نظیره فی مماثلة نفسيهما و أنّ نفسه قامت مقام نفسه (علیه السلام) و أنّ الله تعالی اجرى نفس علی مجرى نفس النبی صلی الله علیه و آله سلم، فقال: { فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ ابْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ... }».

صفحه ۸۰

خداوند در آیه مباحله علی را به منزله نفس آن حضرت قرار داده است (۱) و بالاخره: «و علی (علیه السلام) در باز بودن در خانه اش به مسجد نظیر پیغمبر است (۲) و همانند پیامبر خدا، اجازه ورود به مسجد در حال جنب بودن را دارد (۳)». او در تأیید این ویژگی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می گوید: بخاری و مسلم در صحیحین خود از پیغمبر (صلی الله علیه و آله) نقل می کنند: «احدی بجز من و علی نمی تواند در حال جنب بودن وارد مسجد شود (۴)». که اعطای این ویژگی به علی (علیه السلام) توسط پیامبر خدا به امر خداوند، بخاطر این بود که آن بزرگوار در حدی از طهارت و قداست روح قرار داشتند که جنابت نمی توانست موجب کدورتی و یا تنزل معنوی در آن روح گردد. به هر حال بسیاری از علمای اهل سنت، از جمله جلال الدین سیوطی و امام احمد ثعلبی و سبط بن جوزی از ابوذر غفاری و از اسماء بنت عمیس (همسر ابوبکر) نقل می کنند که در روزی که پیغمبر هم تشریف داشتند، نماز ظهر را در مسجد به جای آوردیم، سائلی از راه رسید و تقاضای کمک نمود. هیچ کس به جز علی (علیه السلام) به او جوابی نداد.

علی (علیه السلام) در حال رکوع اشاره به انگشترش کرد و به سائل اجازه داد انگشتر را از — ۱. مراد از اتحاد نفسانی با پیامبر خدا از حیث مجازی است نه حقیقی، و منظور از آن تساوی روح و کمالات به جز در مقام نبوت و شرایط آن مثل نزول وحی واحکام است. ۲. به دستور پیغمبر درهای تمامی خانه های افراد که به مسجد راه داشت بسته شد به جز خانه های علی و پیغمبر. البته عده ای چون ابوهریره بر این عقیده اند که تمامی درهای ورودی به مسجد بسته شد به جز خانه پیغمبر و ابوبکر! که حال اینگونه راویان حدیث معلوم است. ولی کسانی چون امام حنبل و حاکم نیشابوری و ترمذی و حدود ۱۷ نفر از بزرگان اهل سنت باز بودن در خانه علی به مسجد را مسجل می دانند که اسامی آن ها در صفحات ۳۰۲ و ۳۰۳ کتاب شبهای پیشاور آورده شده است. ۳. کشف الغمّه، ج ۱، ص ۳۳۷؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۱ «و نظیره فی فتح باب فی المسجد کفتح باب رسول الله (صلی الله علیه وآله) و جوازہ فی المسجد کجوازہ و دخوله فی المسجد جنباً کحال رسول الله (صلی الله علیه وآله) علی السواء». ۴. المعجم الکبیر، ج ۲۳، ص ۳۷۳؛ العمده، ۱۷۷؛ کشف اللثام، ج ۱، ص ۳۸۴؛ الحدائق الناضره، ج ۳، ص ۴۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۴ «لَا يَتَّبِعِي لِأَحَدٍ أَنْ يُجَنَّبَ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنَا وَعَلِيٌّ» البته این حدیث را اهل سنت از طریق ابوهریره برای ابوبکر نقل کرده اند ولی سند آن برای امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در ۲۵ مورد اهل سنت حتی از عمر بن الخطاب و ابن عباس و ابن عمر و سعد بن ابیوقاص و جابر بن عبدالله نقل کرده اند و چون این یک مورد بیشتر نمی تواند باشد حدیث ابوهریره رد می شود.

صفحه ۸۱

دستش بیرون آورد. سپس پیغمبر رو به آسمان کرده فرمود: «پروردگارا! برادرم موسی از تو سؤال کرد و گفت سینه مرا فراخ گردان و وظیفه ام را در تبلیغ رسالت آسان نما و... و برادرم هارون را در کار من شریک گردان. پس آیه ای که تقاضای ایشان را پذیرفته بود از جانب خداوند نازل شد که: از طریق وزارت و همدستی برادرت هارون، بازوی ترا محکم ساختیم و قدرت و حکومتی را به شما دادیم که هرگز به شما دست نیابند (۱)». آنگاه پیغمبر ادامه داد: «خداوند! من محمد برگزیده تو هستم. پس سینه ام را گشاده گردان و وظیفه ام را آسان نما. برای من از اهل من وزیری قرار ده که او علی باشد و پشت مرا به وجود او محکم گردان (۲)». ابوذر غفاری می گوید: هنوز دعای پیامبر (صلی الله علیه وآله) تمام نشده بود که جبرئیل نازل گردید و آیه { إِنَّمَا وَفَّيْكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ } (۳) را بر آن حضرت قرائت نمود. بنابراین چنین استنتاج می شود که دعای پیغمبر مستجاب شده و علی (علیه السلام) به وزارت پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) برگزیده شده است. ابن عباس نیز می گوید: صدای منادی را شنیدم که گفت: «ای احمد! آنچه که خواستی به تو عطا شد (۴)». پس پیغمبر دست علی (علیه السلام) را گرفت و فرمود: دست هایت را به سوی آسمان بلند کن و از خدای خود چیزی بخواه تا به تو عنایت کند. علی (علیه السلام) نیز چنین دعا کرد: «خدایا! برای من نزد خود عهدی قرار ده و نزد خود مودّت و محبّت را — ۱. مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۰۹؛ نظم درر السمطین، ص ۸۷؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۷ «اللَّهُمَّ إِنَّ أَخِي مُوسَى سَأَلَكَ فَقَالَ { رَبِّ اشْرَحْ لِي صِدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي... } و اشرکه فی امری فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ قُرْآنًا نَاطِقًا سَنَشْهَدُ عَضْدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكَ سُلْطَانًا فَلَا يَصْلُونَ إِلَيْكَ». در المنثور، تفسیر ثعلبی. ابن جوزی، خواص الأئمّه. ۲. تاویل الآیات، ج ۱، ص ۱۵۱؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۷ «اللَّهُمَّ و أَنَا مُحَمَّدٌ صَفِيكَ وَ نَبِيَّكَ فَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي وَ اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي عَلِيًّا أَخِي أَشَدُّ بِهِ أُزْرِي». ۳. مائده (۵): ۵۵. مطالب السؤال از محمد بن طلحه شافعی، منقبه المطهرین از حافظ ابو نعیم. مسند أحمد بن حنبل. ۴. مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۵۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۸۴؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۸ «یا أحمد قد أوتيت ما سألت». صفحه ۸۲ پدید آر (۱) پس جبرئیل نازل شد و آیه شریفه را { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا } (۲) آنان که ایمان آوردند و نیکوکار شدند خدای مهربان آن ها را محبوب می گرداند (۲) بر پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) خواند. وقتی که اصحاب از این قضیه متحیر

و متعجب شدند، پیغمبر (صلی الله علیه وآله) فرمود: «از چه چیزی متعجب شده اید؟ قرآن چهار قسمت است. یک ربع آن مخصوص ما اهل بیت، یک ربع قرآن حلال، ربع دیگر آن حرام و ربع دیگر فرایض و احکام است. به خدا سوگند کرامت های قرآن درباره علی (علیه السلام) نازل گردیده است (۳)». بنابراین همانطور که موسی کلیم الله در غیبت چهل روزه خود، امتش را به خود وانگذاشت و هارون را که بر همه بنی اسرائیل برتر و افضل بود، وصی و خلیفه خود قرار داد تا در فقدان خود امر نبوت مختل نگردد؛ پیغمبر خاتم (صلی الله علیه وآله) نیز به طریق اولی باید مردم را در غیاب خود و پس از رحلتش، وانگذاشت و شریعت را به دست افراد جاهل، نسپارد تا هر کس به میل خود در آن تصرف کند. به همین جهت تصریح کرده اند: «همان گونه که هارون در غیبت موسی خلیفه و جانشین او بود، علی (علیه السلام) هم در غیبت من خلیفه و جانشین من باشد. البته برخی بر این تصورند که این حدیث، جنبه تشویقی و خصوصی داشته و عمومیت ندارد و چنین استدلال می کنند؛ پیغمبر (صلی الله علیه وآله) علی (علیه السلام) را در غزوه تبوک برای مدت معینی به خلافت برگزید و چون علی دلتنگ آن حضرت شده بود، پیغمبر آن بیانات را از باب تشویق و رفع دلتنگی علی (علیه السلام) فرمود. در پاسخ این قبیل افراد باید گفت: غزوه تبوک یکی از مواردی بوده که پیغمبر چنین بیانی را فرموده است. ایشان در مواردی دیگر از جمله در مراسم مؤاخات در مکه و نیز در مدینه و هر جای دیگری که مقتضی بود همین ——— ۱. شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۶۶؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۸ «اللهم اجعل لی عندک عهداً و اجعل لی عندک وداً». ۲. مریم (۱۹): ۳۹۶. شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۸۴؛ شبهای پیشاور، ص ۳۰۹ «مِمَّا تَتَعَبَّوْنَ . إِنَّ الْقُرْآنَ أَرْبَعَةُ أَرْبَاعٍ فَرِيعٌ فِينَا أَهْلُ الْبَيْتِ خَاصَّةٌ وَ رُبْعٌ فِي أَعْدَائِنَا، وَ رُبْعٌ حَلَالٌ وَ حَرَامٌ، وَ رُبْعٌ فَرَائِضٌ وَ أَحْكَامٌ وَ إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِي عَلِيٍّ كَرَامَةَ الْقُرْآنِ».

صفحه ۸۳

جمله را می فرمود. نکته پایانی این که امام غزالی، ابن ابی الحدید و جارا الله زمخشری از پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) حدیثی را نقل می کنند که فرمود: «علمای امت من مانند انبیای بنی اسرائیل اند (۱)» یا «علمای امت من برتر از انبیای بنی اسرائیل اند (۲)». وقتی که به فرموده پیامبر گرامی اسلام، علمای ما مساوی یا حتی برتر و افضل از انبیای بنی اسرائیل باشند، آیا شخصی مثل امیرالمؤمنین (علیه السلام) از انبیا بالاتر نمی باشند؟! ——— ۱. المکاسب، ج ۳، ص ۵۵۱ و ج ۴ ص ۴۱۵؛ منیه الطالب، ج ۲، ص ۲۳۳؛ نهج الفقاهه، ص ۲۹۹؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۲ «علماء أمتی کأنبیاء بنی اسرائیل». ۲. بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۳۰۴؛ بلغة الفقیه، ج ۳، ص ۲۲۹؛ الذریعة، ج ۱۶، ص ۲۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۳ «علماء أمتی أفضل من أنبیاء بنی اسرائیل».

صفحه ۸۴

باز بودن درهای مسجد برای ابوبکر یا امیرالمؤمنین پرسش: حدیث انسداد درهای مسجد برای همه جز امیرالمؤمنین در بعضی از منابع اهل سنت برای ابوبکر وارد شده! آیا دلیلی از کتب اهل سنت برای اثبات آن برای امیرالمؤمنین وجود دارد؟ پاسخ: برای اطلاع بیشتر به کتب زیر از کتب اهل سنت مراجعه شود: امام احمد حنبل در ۳ مورد در مسند، ج ۱، ص ۱۷۵؛ زج ۲، ص ۲۶؛ زج ۴، ص ۳۶۹. نسائی در سنن - خصائص العلوی. حاکم نیشابوری در مستدرک، ج ۳، ص ۱۱۷ و ۱۲۵. سبط بن جوزی در تذکره، ص ۲۴ و ۲۵. به نقل کتاب شبهای پیشاور ص ۳۰۲، در سی مدرک از معتبرترین کتب اهل سنت آمده و بالاخره یوسف گنجی شافعی در باب ۵۰ کفایة الطالب آن را «حدیث عال» خوانده (از نظر تواتر سند) و آن حدیث چنین است: «سَدُّوا الْأَبْوَابَ كُلَّهَا إِلَّا بَابَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ أَوْماً بَيَّدهُ إِلَى بَابِ عَلِيٍّ (علیه السلام) ...» آنگاه اضافه می کنند، علت آن این است که پیامبر می داند علی و فاطمه و اولادش به نص قرآن تطهیر شده اند. «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ...» دلیل جعلی بودن روایت در شأن دیگران، نفی مطلق است که پیامبر از سایر درب ها فرموده اند و یا باید همه راویان روایت خبر فوق الذکر کاذب باشند که بسیاری از ائمه اهل سنت در بین این ها هستند.

روایت دیگر از عمر بن الخطاب است که حاکم در ص ۱۲۵ مستدرک و سلیمان بلخی حنفی در باب ۵۶ ص ۲۱۰ ینابیع الموده از مسند احمد بن حنبل و خطیب خوارزمی ص ۲۶۱، مناقب ابن حجر در صواعق ص ۷۶ و... نقل کرده اند. عمر گفت: به علی سه خصلت داده شده که اگر یکی از آن ها به من داده می شود

صفحه ۸۵

برای من بهتر بود از حیوانات سرخ مو! ۱. پیامبر دخترش فاطمه (علیها السلام) را به ازدواج او در آورد. ۲. همه درها به مسجد بسته شده، جز در خانه علی و آرام گرفت در مسجد همان طور که برای پیامبر حلال بود. ۳. پرچم روز خیر به او داده شد (او فرمانده لشکر شد).

صفحه ۸۶

دلایل بیعت نکردن امت اسلام و صحابه با علی (ع) بعد از وفات پیامبر پرسش: اگر وصی بودن و ولایت علی (علیه السلام) صحت و عمومیت دارد چرا امت اسلام و مخصوصاً اصحاب پیامبر بعد از وفات ایشان، از بیعت با امام علی (علیه السلام) امتناع نموده و با دیگری بیعت کردند؟ پاسخ: حضرت موسی کلیم الله به صراحت و روشنی، برادرش جناب هارون را خلیفه و جانشین خود قرار داد. ایشان بنی اسرائیل را که بیش از هفتاد هزار نفر بودند جمع نموده و به آن ها تأکید کرد که هارون جانشین و خلیفه من است و همگی بایستی امر او را اطاعت کنید. وقتی که ایشان برای مدت کوتاهی به کوه طور به میهمانی پروردگار رفت، تکلیف مردم کاملاً مشخص شده بود و باید در این ایام از هارون تبعیت می کردند. هنوز مدت یک ماه از غیبت موسی سپری نشده بود که فتنه سامری برپا شد و بین مردم اختلاف پیش آمد. پس از آن که سامری، گوساله طلا را به آن ها نشان داد، بنی اسرائیل دسته دسته هارون، خلیفه مسلم خود را که از جانب موسی تعیین شده بود، رها نموده و در اطراف سامری اردو زدند. در مدت کوتاهی، هفتاد هزار نفر از همان قوم بنی اسرائیل که خلافت هارون را با گوش خود از حضرت موسی شنیده بودند و وجوب اطاعت هارون برایشان بدیهی بود، هارون را رها کرده و گرفتار دسیسه سامری گوساله پرست شدند. حتی وقتی که هارون آن ها را منع کرد، در صدد قتل وی برآمدند. آن قدر هارون اذیت شد که در برگشت از کوه طور، نزد موسی رفت و شکایت و درد دل نمود. این شکایت در قرآن مجید چنین آمده است: { إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْهُنَّ وَكَادُوا يَقْتُلُوْنَ } {این قوم مرا خوار و ضعیف ساختند و می خواستند مرا به قتل برسانند (۱)}». آیا می توان تمرد قوم بنی اسرائیل از هارون، و روی نمودن آن ها به گوساله پرستی را دلیل بر بطلان خلافت هارون و در نتیجه بر حق بودن سامری دانست؟ آیا می توان — ۱. اعراف (۷): ۱۵۰

صفحه ۸۷

گفت: اگر خلافت هارون بر حق بود، بنی اسرائیل به سامری و گوساله پرستی روی نمی آوردند؟ آیا می توان گفت بنی اسرائیل نص صریحی از موسی نداشته اند؟ حال آن که این قوم در شرایطی که خلافت و حقانیت هارون را خود - از زبان موسی شنیده بودند تمرد و سرپیچی نمودند. حال اگر این سابقه تاریخی با سرگذشت امیرالمؤمنین (علیه السلام) بعد از وفات پیامبر مقایسه شود، معلوم می گردد که عمل پیامبر گرامی اسلام، نسبت خود و علی (علیه السلام) را چون نسبت موسی به هارون تلقی کردن، بدون حکمت نبوده است. زیرا آن حضرت همان سرگذشت هارون را برای علی (علیه السلام) پیش بینی می کرد. بعد از وفات رسول الله، همان جماعتی که مکرر از آن حضرت و با صراحت، جانشینی علی (علیه السلام) را شنیده بودند، علی را رها کرده و به پیروی از هوای نفس، حب جاه و مقام و بر اساس عداوت با بنی هاشم، تشکیلات مخصوصی را سازماندهی کردند و به قول امام غزالی از

علمای اهل سنت «حق را پشت سر انداخته و به جهالت اولیه برگشتند». این قوم نه تنها از علی (علیه السلام) برگشتند بلکه بر در خانه علی (علیه السلام)، آتش هم بردند. آن ها با تهدید و فشار، آن حضرت را به مسجد آوردند و او را بر سر دو راهی «بیعت با خلیفه» یا «قتل و گردن زدن» قرار دادند. علی (علیه السلام) خود را به قبر مبارک پیغمبر رساند و خطاب به پیغمبر، همان کلمات هارون را گفت: { إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْنِي وَ كَادُوا يَقْتُلُونَنِي } (۱). آیا این شباهت تاریخی دلیل بر عدم حقانیت علی (علیه السلام) و بطلان خلافت او است؟ به طور کلی برای پاسخ به این سؤال می توان به عوامل زیر اشاره داشت: ۱- وجود منافقین در بین مردم که ایمان آن ها یا ناقص بود یا اصلاً ایمان نداشتند و خود را برای فرصت های بعدی آماده کرده بودند. ۲- جو خفقان بوجود آمده بعد از سقیفه به حدی بود که هیچکس حتی حق نقل حدیث از پیامبر را نداشت و غیر از مؤمنین شجاع کسی سفارشات پیامبر را دنبال نمی کرد، به طوری که بدعت های زیادی گذاشته می شد و جز اقلیتی همه می پذیرفتند! — ۱. اعراف (۷): ۱۵۰

صفحه ۸۸

۳- وجود کینه بین افرادی که بستگانشان در جنگ ها توسط امیرالمؤمنین (علیه السلام) کشته شده بودند. ۴- دقت در عدالت از طرف امیرالمؤمنین که کمتر کسی یارای همراهی با آن را داشت. ۵- امیرالمؤمنین حاضر به باج دهی به هیچ یک از سران قبایل و افراد با نفوذ و گذشتن از اصول نبودند و تنها برای ایشان حفظ اسلام مطرح بود که از هیچ اقدامی در این راستا فروگذار نمی کردند. با وجود این همه روایت با سندهای متواتر و فوق حد تواتر از طریق اهل سنت، اینکه ما سؤال می کنیم که چرا اصحاب پیامبر، علی (علیه السلام) را کنار گذاشتند و دیگران را سر کار آوردند؟! اگر این روایات دروغ باشد پس دیگر اهل سنت از سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) چه چیزی دارند؟ اگر راست است ولی آن ها (اصحاب پیامبر) نشنیده بودند، پس چگونه چراغ هدایتند که «أصحابی کالنجوم بأیهم اقتدیتم اهتدیتم» اگر راست است و آن ها شنیده اند و مخالفت کرده اند پس چگونه اصحاب پیامبر خدا همگی را عدول می دانند؟! وبالاخره ما هستیم و روایات نبوی که حجت است به نص قرآن ما { وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ... } و ما هستیم و عمل صحابه که عمل آن ها هیچ حجیتی ندارد و هیچ آیه ای به حجیت افعال آن ها دلالت نمی کند.

صفحه ۸۹

پیامبر (ص) در کجا و چه زمانی علی (ع) را به جانشینی خود برگزید؟ پرسش: چه زمانی و در کجا پیغمبر (صلی الله علیه و آله) صراحتاً علی (علیه السلام) را به خلافت و جانشینی خود برگزیده است؟ پاسخ: اولین روزی که خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله) نبوت خویش را آشکار ساخت، به خلافت علی (علیه السلام) تصریح نمود که به «حدیث الدار» معروف است. چنانچه امام احمد حنبل در مسند، محمد بن جریر طبری در «تاریخ الامم والملوک» و ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه و حافظ ابو نعیم در حلیه الاولیاء و بسیاری دیگر نقل نموده اند: زمانی که آیه شریفه { وَ أُنذِرُ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ } (۱) نازل شد پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) چهل نفر از اشراف، بزرگان و خویشاوندان خود را در منزل عموی خویش، ابوطالب دعوت کرد و به علی (علیه السلام) فرمود: برای میهمانان یک ران گوسفند و مقداری نان و شیر (تقریباً ۳ کیلو) تهیه نماید. وقتی که اشراف و بزرگان قریش بر سر سفره نشستند، به هم نگاه کردند و با خنده می گفتند: محمد (صلی الله علیه و آله) حتی غذای یک نفر را هم آماده نکرده است. حضرت فرمود: «کلوا بسم الله، با نام خداوند متعال بخورید». حضار تا توانستند غذا خوردند و پس از سیر شدن، دست از غذا کشیدند، اما همچنان غذا تمام نشده بود. آن ها بعدها به یکدیگر گفتند: «این مرد شما را با این غذا سحر و جادو نمود (۲)». آنگاه حضرت برخاسته و لب به سخن گشود که قسمتی از فرمایشات ایشان چنین است: «ای فرزندان عبدالمطلب! خدای تعالی مرا بر عموم مردم و مخصوصاً بر شما مبعوث گردانید. من شما را به دو کلمه دعوت می کنم که بر زبان سبک و آسان، ولی در ترازوی اعمال شما

سنگین و گران است، با گفتن این دو کلمه بر عرب و عجم مالک شوید، تا جمیع امور در اختیار شما قرار گیرد. با این دو کلمه وارد بهشت می شوید و از — ۱. شعراء (۲۶): ۲۱۴. مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۳۰۶؛ تاویل الایات، ج ۱، ص ۳۹۴؛ نظم درر السمطین، ص ۸۳؛ نهج الایمان، صص ۲۳۸ و ۲۳۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۱۸ «هذا ما سحرکم به الرجل»

صفحه ۹۰

دوزخ نجات پیدا خواهید کرد. آن دو کلمه: یکی گواهی به وحدانیت خدا و دیگری گواهی به رسالت من است. بنابراین اولین کسی که دعوت مرا اجابت و یاری نماید او برادر من، وزیر من، وارث من و خلیفه بعد از من خواهد بود (۱)». ایشان آخرین جمله را سه بار تکرار نمود. در هر بار به جز علی (علیه السلام) کسی پاسخ نداد و فقط علی (علیه السلام) می گفت: «ای پیامبر خدا من یاریت می دهم و کمک کار تو می باشم (۲)». پس حضرت او را نوید خلافت داد و فرمود: «به درستی که او برادر من، وصی من و خلیفه من در میان شما می باشد (۳)». امام احمد حنبل و میر سید علی همدانی شافعی از پیامبر خدا نقل می کنند که فرمود: «ای علی! تو ذمه مرا بری می کنی و تو خلیفه من بر امت می باشی». (۴) این حدیث در بیش از بیست کتاب معتبر اهل سنت ذکر شده که بیش از حد تواتر است. (۵) امام احمد حنبل و ابن مغازلی و ثعالبی نیز از حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) نقل می کنند: «همانا که تو برادر من، وصی، خلیفه و ادا کننده دین من هستی». (۶) در جایی دیگر ابوالقاسم حسین بن محمد از انس ابن مالک از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل می کند: «به درستی که دوست من، وزیر من، خلیفه من و بهترین کسی که بعد از خود بجای می گذارم تا دین مرا ادا کند و — ۱. الارشاد، ج ۱، ص ۴۹؛ الانوار العلویه، ص ۳۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۱۸ «یا بنی عبد المطلب إِنْ الله بعثني إلى الخلق كافة و بعثني إليك خاصة فقال عز و جل { وَ أُنذِرُ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ } و أنا أدعوكم إلى كلمتين خفيفتين على اللسان ثقيلتين في الميزان تملكون بهما العرب و العجم و تنقاد لكم بهما الأعم و تدخلون بهما الجنة و تنجون بهما من النار شهادة أن لا إله إلا الله و أني رسول الله فمن يجبني إلى هذا الأمر و يؤازرنی عليه و على القيام به یکن أخی و وصی و وزیر و وارثی و خلیفتی من بعدی». ۲. شبهای پیشاور، ص ۳۱۸ «أنا أنصرک و وزیرک یا نبی الله». ۳. مسند احمد، ج ۱، ص ۱۱۱؛ شبهای پیشاور، ص ۳۱۸ «إِنَّ هذا أخی و وصی و خلیفتی فیکم». ۴. عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، ص ۶۵؛ مسند الامام رضا (علیه السلام). ج ۱، ص ۱۳۰؛ ینایع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۸۰؛ شبهای پیشاور، ص ۳۱۹ «یا علی أنت تبریء ذمتی و أنت خلیفتی علی أمتی». ۵. مسند احمد بن حنبل ص ۱۱۱ و ۳۳۱ جلد اول - ثعلبی در تفسیر آیه - ابو نعیم حلیه الاولیاء و بیست مدرک از کتب اهل سنت مذکور در ص ۳۱۷ شبهای پیشاور. ۶. الصوارم المهرقه، ص ۲۰۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۱۹ «أنت أخی و وصی و خلیفتی و قاضی دینی».

صفحه ۹۱

و عده مرا وفا کند، همانا علی ابن ابی طالب (علیه السلام) می باشد (۱)». میر سید علی همدانی شافعی نیز از خلیفه دوم عمر نقل می کند که چون پیغمبر (صلی الله علیه و آله) بین اصحاب خود عقد اخوت بست، فرمود: «این علی برادر من در دنیا و آخرت، خلیفه من در اهل من، وصی من در امت من و وارث و ادا کننده دین من است. مال او از من و مال من از او است. نفع او نفع من و ضرر او ضرر من است. پس هر کس او را دوست دارد مرا دوست داشته، و هر کس با او دشمنی ورزد با من دشمنی داشته است (۲)». باز همان شخص فرمود: «او وزیر و خلیفه من است (۳)». محمد بن یوسف گنجی شافعی نیز از ابوذر غفاری و او از پیغمبر چنین نقل کرده است: «پرچم علی امیرالمؤمنین (علیه السلام) در کنار حوض کوثر بر من وارد شود کسی که پیشوای روی و دست و پا سفیدان است و خلیفه من بعد از من است (۴)». کسانی چون خطیب خوارزمی و ابن مغازلی نیز از پیغمبر نقل کرده اند خطاب به علی (علیه

السلام) فرمود: «من و علی از یک نور آفریده شده ایم. خداوند قبل از خلقت آدم آن نور را در صلب آدم قرار داد. پس همواره با هم یکی بودیم تا در صلب عبدالمطلب از هم جدا شدیم. آنگاه نبوت در من و خلافت در علی مقرر گردید(۵)». ۱. معجم الکبیر، ج ۶، ص ۲۲۱؛ کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۱۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۰؛ «إنّ خلیلی و وزیری و خلیفتی و خیر من أترک بعدی یقضی دینی و ینجز موعدی علی بن ابی طالب». ۲. الخلاف، ج ۱، ص ۲۸؛ مقام الامام علی (علیه السلام) ص ۲۲؛ الامام علی (علیه السلام) فی آراء الخلفاء، ص ۸۵؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۰؛ «هذا علیّ أخی فی الدنیا والآخرة و خلیفتی فی أهلی و وصیّی فی أمتی و وارث علمی و قاضی دینی ماله منّی مالی منه نفعه نفعی و ضرّه ضرّی من أحبّه فقد أحبّنی و من أبغضه فقد أبغضنی». ۳. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۸۸؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۰؛ «وَهُوَ خَلِيفَتِي وَ وزیري» ۴. معجم الاوسط، ج ۳، ص ۶؛ الموضوعات، ج ۱، ص ۳۸۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۰؛ «ترد علیّ الحوض رایة علیّ امیرالمؤمنین و إمام الغر المحجلین و الخلیفه من بعدی». ۵. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۳۰۸؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۶۱؛ شرح الاخبار، ج ۱، ص ۲۲۰؛ نهج الايمان، ص ۲۹۲؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۱؛ «خلقت أنا و علی من نور واحد قبل أن یخلق الله آدم بأربعة آلاف عام فلما خلق آدم ركب ذلك النور فی صلبه فلم نزل فی شیء واحد حتی افترقنا فی صلب عبد المطلب ففی النبوة و فی علی الخلافة».

صفحه ۹۲

محمد بن جریر طبری نیز در «کتاب الولاية» از قول پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) نقل می کند که ایشان در اوایل خطبه غدیر خم فرمود: «جبرئیل از جانب پروردگار، مرا امر نمود که در این مکان قیام نموده و تمامی مردم، از سفید و سیاه را آگاه سازم که علی ابن ابی طالب(علیه السلام) برادر، وصی، خلیفه و امام بعد از من است. ای جماعت! خداوند علی را به عنوان ولی و امام شما نصب، و طاعت او را بر همه واجب نموده است، قول او جایز و حکم او امضا شده است. هر کس با او مخالفت نماید ملعون و هر کس او را تأیید نماید، مشمول رحمت خدای تعالی خواهد بود(۱)». همچنین شیخ سلیمان بلخی حنفی در «ینابیع المودة» روایتی را از ابن عباس از پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) نقل می کند که در آن بسیاری از صفات مخصوص حضرت امیر(علیه السلام) بیان شده است. هر کدام از این صفات می تواند دلیل و گواهی بر اثبات خلافت ایشان باشد. معنی کامل آن حدیث چنین است «یا علی! تو صاحب حوض منی، صاحب پرچم و لوای منی، حبیب دل، وصی، وارث علم من و خلیفه منی. تو امانت دار موارث انبیا و امین خدا و تو حجت پروردگار بر تمامی خلق می باشی. تو رکن ایمان، نگهبان اسلام، چراغ ظلمت، نور هدایت، علم و مرفوع برای اهل دنیا هستی. هر کس از تو پیروی کند نجات یابد و هر کس مخالفت نماید هلاک گردد. ای علی تو راه آشکار و واضح و صراط مستقیم. تو پیشوای سفید رویان، سلطان مؤمنان، آقا و پیشوای همه کسانی هستی که من، آقا و مولای آنان هستم. البته من مولا و آقای هر مؤمن و مؤمنه ای هستم. هر حلال زاده ای تو را دوست می دارد و به جز حرام زاده، کسی تو را دشمن نمی داند. خداوند هیچ گاه مرا به آسمان نبرد و با من تکلم نکرد مگر آن که فرمود: ای محمد! سلام مرا به علی برسان و به او اعلام کن که او امام دوستان من و نور مطیعان من است. پس ای علی! — ۱. الغدیر، ج ۱، ص ۲۱۵؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۲؛ «و قد أمرنی جبرائیل عن ربّی أن أقوم فی هذا المشهد و أعلم کل أبيض و أسود أنّ علیّ بن ابی طالب أخی و وصیّی و خلیفتی و الإمام بعدی... معاشر الناس ذلك فإن الله قد نصبه لكم إماما و فرض طاعته علی کل أحد ماض حکمه جائز قوله ملعون من خالفه مرحوم من صدقه».

صفحه ۹۳

این کرامت گوارای تو باد(۱)». ابوالمؤید موفق الدین که از مشاهیر خطبای خوارزم است، در کتاب «فضائل امیرالمؤمنین» از پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) چنین نقل می کند: وقتی در معراج به سدره المنتهی رسیدم از من سؤال شد که محمد! چه کسی را در

میان خلق فرمانبردارتر نسبت به خود یافتی؟ عرض کردم «علی را»، گفتند به راستی که درست پاسخ دادی. آنگاه از من سؤال شد که «آیا برای خود خلیفه ای انتخاب نموده ای تا مقاصد تو را به مردم برساند و بندگان مرا از کتابم تعلیم دهد». عرض کردم: پروردگارا! هر کس را تو انتخاب نمایی من هم او را اختیار خواهم کرد. پس خطاب آمد که من علی را از برای تو خلیفه و وصی اختیار کردم و او را به علم و حلم خود مفتخر نمودم. او امیر مؤمنان است و به حق، که نه در گذشته و نه در آینده احدی با چنین مقام و منزلتی نخواهد آمد (۲)». همچنین صلاح الدین صفدی در «وافی بالوفیات» گفته است: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بر امامت علی (علیه السلام) صراحت نموده و آن حضرت را به امامت برگزید. صحابه نیز آن را می دانستند اما عمر بن الخطاب امامت و خلافت علی (علیه السلام) را به خاطر ابوبکر کتمان نمود (۳)». ————— ۱. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۳۹۷؛ خلاصة عبقات الانوار، ج ۹، ص ۲۷۹؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۲ «یا علی أنت صاحب حوضی و صاحب لوائی و منجز عداتی و حبیب قلبی و وارث علمی و أنت مستودع موارث الأنبياء و أنت أمين الله فی أرضه و أنت حجة الله علی بریته و أنت رکن الإیمان و أنت مصباح الدجی و أنت منار الهدی و أنت العلم المرفوع لأهل الدنيا من تبعك نجا و من تخلف عنك هلك و أنت الطريق الواضح و أنت الصراط المستقیم و أنت قائد الغر المحجلین و أنت یعسوب المؤمنین و أنت مولی من أنا مولاه و أنا مولی کل مؤمن و مؤمنة لا یحبک إلا طاهر الولادة و لا یغضک إلا خبیث الولادة و ما عرج بی ربی عزّ و جلّ إلى السماء قط و کلمنی ربی إلا قال لی یا محمد أقرئ علیا منی السلام و عرفه أنه إمام أولیائی و نور أهل طاعتی فهنیئاً لك یا علی هذه الکرامة». ۲. المناقب، ص ۳۰۳؛ شبهای پیشاور، ص ۳۲۳ «فهل اتخذت لنفسک خلیفه یؤدی عنک و یعلم عبادی من کتابی ما لا یعلمون، قال: قلت اختر لی فإن خیرتک خیر لی، قال: قد اخترت لك علیاً فاتخذہ لنفسک خلیفه و وصیاً و نحتله علمی و حلمی و هو امیر المؤمنین حقاً لم یلها أحد قبله و لا أحد بعده». فضائل امیر المؤمنین (علیه السلام)، فصل ۱۹، ص ۲۴۰. ۳. بیت الاحزان، ص ۱۲۳؛ شبهای پیشاور، صص ۳۲۳ و ۳۲۴ «نص النبّی (صلی الله علیه و آله) علی أنّ الإمام علی - و عینه - و عرفت الصحابة ذلك ولكن کتمه عمر لأجل أبی بکر رضی الله عنهما».

صفحه ۹۴

بسیاری از علمای اهل سنت از جمله سبط ابن جوزی و سلیمان بلخی حنفی و خطیب خوارزمی و... از قول خلیفه دوم از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) نقل می کنند: «اگر تمام درختان قلم، دریاها مرکب، جنیان حسابگر و آدمیان نویسنده شوند بازهم نمی توانند فضائل علی ابن ابی طالب (علیه السلام) را بر شمرند». کتاب فضل تو را آب بحر کافی نیست *** که تر کنی سر انگشتان و صفحه بشماری از طرفی امام احمد حنبل، طیرانی و سیوطی، از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل کرده اند: «علی با قرآن و قرآن با علی است. این دو تا کنار حوض کوثر از هم جدا نمی شوند. علی از من است و من از علی هستم. هر کس علی را سب نماید مرا سب نموده و هر کس مرا سب کند خدا را سب کرده است (۱)». آنگاه وضعیت معاویه و جانشینان او که تا زمان عمر بن عبد العزیز دستور دادند در منابر بر امیر المؤمنین و فرزندانش اهانت کنند روشن می شود. خلاصه احادیث این موضوع برای آشنائی بیشتر عبارتند از: ۱. حدیث الدار یوم الانذار: این حدیث را در بیست مدرک معتبر علمای اهل سنت از طرق مختلف نقل کرده اند: از جمله احمد بن حنبل در ۳ محل از مسند، ثعلبی در تفسیر آیه انذار، طبری در تفسیر و در تاریخ الامم ابی الحدید از سکافی و ابن اثیر، ابونعیم در حلیه، حمیدی در جمع، بیهقی در سنن و دلائل، حلبی در سیره، نسائی در خصائص، حاکم در مستدرک، بلخی حنفی در ینابیع و گنجی شافعی در کفایه می باشند. اصل حدیث قبلاً ذکر شد، در پایان حدیث حضرت فرمود: هر کس دعوت مرا امروز بپذیرد برادر من، وزیر من، وارث من، خلیفه بعد از من خواهد بود. هیچکس پاسخ نداد. امیر المؤمنین سه بار پاسخ دادند ای پیامبر خدا من شما را یاری می کنم. پیامبر ————— ۱. سبل الهدی والرشاد، ج ۱۱، ص ۲۹۷؛ النص والاجتهاد، صص ۱۰ و ۱۴۴؛ کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۴۶، مستدرک حاکم نیشابوری، ص ۱۲۴ ج ۳، کتر العمال ص ۱۵۳ ج ۶ - ابن حجر مکی

ص ۷۴ صواعق محرقه - تاریخ الخلفاء سیوطی ص ۱۱۶ و...، شبهای پیشاور، ص ۳۳۰ «علی مع القرآن والقرآن مع علی لن یفترقا حتی یردا علی الحوض. علی منی و أنا من علی من سبه فقد سبنی و من سبنی فقد سب الله».

صفحه ۹۵

فرمودند: تو وصی و خلیفه بعد از من هستی «اطلاق بعد» بلا واسطه را می رساند. ۲. حدیث منزلت: پیامبر در چند مورد فرمودند: یا علی تو برای من بمنزله هارون هستی برای موسی، مگر این که بعد از من پیامبری نیست که این حدیث را به طرق مختلف علمای اهل سنت نقل کرده اند که به بیست طریق می رسد و شرح آن گذشت. ۳. حدیث غدیر: پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بازگشت از آخرین حج تمام حجاج را جمع کرده و طی خطبه مفصلی فرمود هر کس من مولای اویم علی مولای اوست، این حدیث فوق حد تواتر است از طرق اهل سنت و شیعه و در طول چهارده قرن در توصیف این واقعه اشعار زیادی سروده شده است که برای تفصیل به کتاب الغدیر مراجعه شود. ۴. احمد بن حنبل در مسند و علی شافعی در موده القری و دیگران از پیامبر نقل می کنند: ای علی تو ذمه مرا بری می کنی و تو خلیفه من بر امت من هستی. ۵. احمد بن حنبل از طرق متعدد و مغالزی شافعی در مناقب و ثعالبی در تفسیر نقل می کنند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمودند: تو برادر من و وصی من و خلیفه من و اداء کننده دین من هستی. ۶. همدانی شافعی در موده القری از عمر بن الخطاب نقل می کند پیامبر فرمود: این علی برادر من در دنیا و آخرت و خلیفه من در خانواده من و وصی من در امت من و وارث علم من، ادا کننده دین من، مال او از من و مال من از او، نفع او نفع من، ضرر او ضرر من، کسی که او را دوست دارد مرا دوست داشته و کسی که با او دشمنی کند با من دشمنی کرده است. ۷. نسائی صاحب یکی از صحاح سته نقل می کند پیامبر بعد از حدیث منزلت هارونی به امیرالمؤمنین فرمود: تو خلیفه من بر هر مؤمن بعد از من هستی ۸- علی مع الحق و الحق مع علی حیث دار علی با حق است و حق با علی هر چه (روزگار) بگردد. (۱) — ۱. مسند احمد حنبل و تفسیر فخر رازی و...

صفحه ۹۶

ایمان علی (ع) تحقیقی بود یا تقلیدی؟ پرسش: با وجود این که علی (علیه السلام) اولین کسی است که اسلام آورد. ولی چون ایشان کودک نابالغی بود، ایمان آوردنش تقلیدی بوده است. اما بقیه خلفا که پیر ورزیده و جهان دیده و صاحب عقل کامل بوده اند به طور تحقیقی ایمان آورده اند. آیا ایمان تحقیقی آن ها افضل از ایمان تقلیدی علی (علیه السلام) نیست؟ پاسخ: در تاریخ آمده است که علی (علیه السلام) به دعوت پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) لبیک گفته و اسلام آورده است. این نقل قول، مورد قبول همه فرقه های اسلامی چه شیعه و چه سنی است. حال باید بررسی نمود که آیا پیغمبر (صلی الله علیه و آله) می دانسته است که بر نوجوان نابالغ تکلیفی نیست؟! چنانچه نمی دانسته است، پس نسبت جهل به حضرت پیامبر داده ایم. و اگر با وجود این که می دانسته، تکلیفی بر نابالغ نیست و او را به اسلام دعوت کرده است، پس کار بیهوده و عبثی انجام داده است. در این صورت، نسبت لغو و عبث به ایشان داده ایم. بنابراین در هر دو حالت مرتکب کفر شده ایم، زیرا در قرآن مجید آمده است: { وَمَا یُنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا- وَحْیٌ یُّوحِی } {پیامبر خدا به هوای نفس سخن نمی گوید: آنچه می گوید: وحی است که به او رسیده است (۱)}.. پس قطعاً پیغمبر (صلی الله علیه و آله) علی (علیه السلام) را لایق، قابل و آماده دعوت می دانسته و زمینه ایمان را در او دیده است که او را به اسلام دعوت نموده است. اگر این زمینه در دیگران بیشتر و بهتر بود، چه بسا آن ها را زودتر به اسلام دعوت می کرد. از طرف دیگر، نه تنها خردسالی و کم سن و سال بودن، با کمال عقل و اراده منافاتی ندارد، بلکه بلوغ سنی فقط برای احکام شرعیه لازم است و برای امور عقلانی شرط سنی وجود ندارد. بدیهی است که ایمان آوردن نیز از امور عقلانی است. بنابراین ایمان آوردن

علی (علیه السلام) در خردسالی از فضایل آن حضرت به شما می رود. همان گونه که قرآن — ۱. نجم (۳): ۳ و ۴

صفحه ۹۷

مجید از زبان عیسی بن مریم - طفل تازه به دنیا آمده - می فرماید: { قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا }؛ به درستی که من بنده خاص خدا می باشم و خداوند کتاب آسمانی و شرف نبوت را به من عطا فرموده است (۱)». در آیه دیگری از همان سوره درباره حضرت یحیی می فرماید: { يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا }؛ در کودکی به حضرت یحیی مقام نبوت را بخشیدیم (۲)». پس آیا می توان اعطای این فضیلت و مقام به یحیی و عیسی را قبل از رسیدن به سن بلوغ، تقلیدی و تلقینی و فاقد اعتبار دانست؟ یقیناً این گونه نیست، زیرا مطابق آیات قرآن برای آن ها فضیلت محسوب می شود. بنابراین می توان نتیجه گرفت که ایمان آوردن در خردسالی برای امام علی (علیه السلام) نیز فضیلت می باشد. از طرف دیگر، چنانچه ایمان آوردن سه خلیفه اول از ایمان آوردن علی (علیه السلام) افضل و برتر می بود از پیامبر خدا به دور و بعید است که در مجلسی که ابوبکر، عمر و ابوعبیده جراح در آن حاضر بودند دست بر شانه علی (علیه السلام) زده و فرمود: «ای علی تو اولین مؤمنی هستی که ایمان آوردی و اولین مسلمی هستی که مسلمان شدی و تو برای من، به منزله هارون نسبت به موسی هستی (۳)»؟ پیامبری که همه معتقدیم بجز وحی سخنی نمی گوید. { وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى } و چون حضرت هارون خلیفه بلا فصل حضرت موسی بوده منظور پیامبر (صلی الله علیه و آله) این بوده که حضرت علی (علیه السلام) خلیفه بلا فصل پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. طبری در تاریخ خود به نقل از سعد ابن ابیوقاص، در پاسخ سؤال پسرش می نویسد: «ابوبکر پس از آن که بیش از پنجاه نفر اسلام آوردند، مسلمان شد. عمر نیز پس از اسلام آوردن ۴۵ مرد و ۲۱ زن مسلمان شد». بنابراین می توان گفت که «اسلام — ۱. مریم (۱۹): ۲۳۰. مریم (۱۹): ۳۱۲. مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۹۰ و ج ۳ ص ۳۷۸؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۴۳۳؛ ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی، ص ۵۸؛ شبهای پیشاور، ص ۳۹۶ «یا علی أنت أول المؤمنين و أولهم إسلاماً و أنت منی بمنزلة هارون من موسی». این حدیث را بارها عمر خلیفه دوم نقل کرده است.

صفحه ۹۸

علی (علیه السلام) از «فطرت»، و اسلام آن ها از «کفر و شرک» بوده است. یعنی آن ها از کفر و شرک و بت پرستی بیرون آمده و به اسلام گرویده اند، در حالی که علی (علیه السلام) حتی لحظه ای تمایل به کفر و شرک نداشته است». به همین دلیل، پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «برترین مرد عالمیان در زمان من علی (علیه السلام) می باشد (۱)». این حدیث را میرسید علی همدانی - فقیه شافعی - در کتاب «مودة القربی» نقل کرده است. همچنین محمد بن یوسف گنجی شافعی در باب ۲۴ کتاب کفایة الطالب از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) چنین نقل می کند: «سبقت گیرندگان همه امت ها در ایمان و توحید سه نفر بودند که شرک به خدا نیاموردند. این سه تن علی ابن ابی طالب (علیه السلام) و حبیب نجار - صاحب یاسین - و حزقیل - مؤمن آل فرعون - بودند که راست کرداران نیز بودند و علی ابن ابی طالب (علیه السلام) افضل آن ها بود (۲)». — ۱. بحار الانوار، ج ۳۷، ص ۴۹؛ منابع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۳۹۹ «أفضل رجال العالمین فی زمانی هذا علی». ۲. مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۹۰؛ بحار الانوار، ج ۶۴، ص ۲۰۵؛ تفسیر قرطبی، ج ۱۵، ص ۲۰؛ شبهای پیشاور، ص ۳۹۸ «سباق الأمم ثلاثة لم يكفروا بالله طرفه عين خربيل مؤمن آل فرعون و حبیب النجار صاحب یاسین و علی بن أبی طالب (علیه السلام) و هو أفضلهم».

صفحه ۹۹

چرا شیعیان به سه شرط انتخاب خلیفه گردن نمی نهند؟ پرسش: در انتخاب خلیفه اول سه شرط رعایت گردیده است که عبارتند از: «اجماع مسلمین»، «سن» و «جهان دیده بودن» و نیز حدیثی که عمر نقل کرده که «سلطنت و نبوت در یک خاندان جمع نمی شود». این سه، شروط اصلی برای حقانیت خلافت بعد از پیغمبر است. زیرا از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل شده است که «امت من بر خطا (گمراهی و ضلالت) اجتماع نمی کنند» (۱). چرا شیعیان به این حق گردن نمی نهند؟ پاسخ: الف - اجماع: با فرض صحت این حدیث، موارد زیر قابل توجه است: در این حدیث چون کلمه امت با «یای متکلم» همراه شده، بدین معنا است که عموم امت من، بر راه خطا و گمراهی نمی روند. یعنی هر گاه همه امت پیغمبر بر انجام کاری اتفاق نظر داشتند آن کار خطا نخواهد بود. این مطلب یعنی «اجتماع بدون استثنا» به نتیجه خواهد رسید، مورد قبول ما است. چون خداوند همواره در میان امت، افرادی را قرار داده که حق با آن ها است و قادرند حق را تشخیص دهند و به آن عمل کنند. یعنی همیشه حجت و نماینده خدا در میان آن ها می باشد و همراهی همه با هم به معنای همراهی بقیه با آن ها است و بدین دلیل از خطا رفتن امت جلوگیری می کنند. اما در عین حال به هیچ عنوان، این حدیث بر این که پیغمبر حق تعیین خلافت را از خود ساقط و به امت واگذار کرده باشد، دلالت ندارد. بنابراین همواره حق تعیین جانشین و خلیفه از آن پیغمبر بوده و با اینگونه احادیث، این حق ساقط نمی گردد. بنابراین با این فرض محال که پیغمبر چنین حقی را به اجماع امت واگذار کرده — ۱. اللمع فی اصول الفقه، ص ۲۴۶؛ شبهای پیشاور، ص ۴۸۰ «لا تجتمع أمتی علی الخطاء - لا تجتمع أمتی علی الضلالة».

صفحه ۱۰۰

باشد، باید همگی مسلمین در تعیین خلافت دخیل بوده و اتفاق نظر داشته باشند تا اجماع حاصل گردد. یا حداقل بایستی همه مسلمین جمع شوند و برای تعیین خلیفه رای خود را داده باشند و کسی که اکثریت آراء را داشته باشد به عنوان خلیفه انتخاب گردد. همان طور که الان در تمامی دنیا برای انتخاب رئیس جمهور عمل می کنند و افراد حائز اکثریت را به عنوان رئیس جمهور بر می گزینند. اما آنچه که بعد از وفات پیغمبر و در محل سرپوشیده کوچکی به نام «سقیفه» اتفاق افتاد تا ابوبکر را به خلافت رسانند، دلالت بر اجماع مسلمین نداشته و یا خیلی خوشبینانه تر - به قول اهل سنت - بر اجماع عقلا، اکابر و صحابه رسول الله (صلی الله علیه و آله) هم دلالت ندارد. در تاریخ مورد قبول شیعه و سنی چنین آمده است: بلافاصله بعد از فوت پیامبر، هنگامی که بنی هاشم سرگرم غسل و کفن و دفن پیغمبر بودند، عده ای از انصار در محلی به نام سقیفه بنی ساعده جمع شدند تا درباره جانشین پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) مشورت نمایند. محمد بن جریر طبری در تاریخ خود می نویسد: خبر به گوش عمر رسید و او خود را به در خانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسانید، ولی وارد خانه نشد تا بقیه صحابه که سرگرم مراسم تغسیل و کفن و دفن رسول الله (صلی الله علیه و آله) بودند او را نبینند. برای ابوبکر پیغام فرستاد که امر مهمی پیش آمده و زودتر خودت را به من برسان. ابوبکر به قاصد گفت: الان فرصت بیرون آمدن ندارم. عمر قاصد را دوباره برگرداند و گفت: امر بسیار مهمی پیش آمده که وجود تو خیلی لازم است. بالاخره ابوبکر بیرون آمد و عمر قضیه اجتماع انصار در سقیفه را به منظور تعیین جانشین پیامبر خدا برای ابوبکر بازگو کرد. دو نفری به سمت سقیفه به راه افتادند و در بین راه ابو عبیده جراح (۱) را دیدند و او را نیز با خود بردند و با عجله به سقیفه رسیدند. در آنجا صحبت هایی رد و بدل شد. ابوبکر با تیزی و زیرکی پیش دستی نمود و خلافت را به ابو عبیده و عمر تعارف کرد. آن ها هم تعارفش را به خود او برگرداندند و گفتند: تو بزرگتر و اولی هستی. از سوی دیگر، در طرف مقابل، سعد بن عباد که از قبیله خزرج بود و قصد امارت — ۱. ابو عبیده گورکن بود.

صفحه ۱۰۱

را داشت، موجب شد تا عمر و ابو عبیده فوراً با ابوبکر بیعت کنند و مسلمین را در مقابل عمل انجام شده قرار دهند. چند نفر دیگر از حضار که از قبیله اوس بودند از روی عداوتی که با قبیله خزرج داشتند نیز با ابوبکر بیعت نمودند. موقعی که این خبر به گوش اسامه بن زید رسید، فوراً خود را به مسجد رسانید و فریاد برآورد که این چه غوغایی است که شما برپا نموده اید و خلیفه تراشی می کنید؟ شما چکاره این امت هستید که بدون مشورت مسلمانان اقدام به تعیین و انتخاب خلیفه می کنید؟ عمر جهت استمالت و پوزش از اسامه جلو رفت و گفت: کار تمام شده و خیلی ها بیعت کرده اند (منظور خودش و ابو عبیده و معدودی از قبیله اوس بود) و تو هم با ابوبکر بیعت نما! اسامه با ناراحتی گفت: پیغمبر خدا مرا بر شما امیر قرار داده و از این امارت هم معزول نشده ام. چگونه امیری که پیغمبر خدا برگزیده است بیاید و با مأمور خود بیعت نماید؟! در این مکان کوچک که تعداد بسیار محدودی جمع شده بودند، نه فقط همه مسلمین، بلکه حتی اکابر و بزرگان صحابه نیز در آنجا حضور نداشتند. بسیاری از اهل سنت معتقدند که به دلیل حیاتی بودن امر خلافت، فرصت خبر رسانی به بقیه صحابه در مناطق مختلف، مانند یمن و شام و مکه وجود نداشته است. در پاسخ به این بهانه اهل سنت باید گفت: حتی محمد بن جریر طبری در تاریخ خود معتقد است که فقط دو قبیله اوس و خزرج می خواستند برای خود امیر تعیین کنند. علاوه بر این، اردوی لشکر اسلام به فرماندهی اسامه بن زید در همان نزدیکی مدینه بود. در این اردو هم عمر و هم ابوبکر تحت فرماندهی اسامه بودند. چگونه عمر و ابوبکر توانستند خود را به سقیفه برسانند ولی دیگر بزرگان همین اردو، از جمله خود اسامه را به دلیل ضیق وقت دعوت نکرده و بی خبر گذاشتند؟! بنابراین به همان دلیل که عمر و ابوبکر توانستند از اردوگاه جدا شده و خود را به سقیفه برسانند، می توانستند در همان زمان و بدون فوت وقت بقیه صحابه ای را که در آن اردوگاه بودند مطلع نموده و به سقیفه بیاورند. بنابراین، از عدم اطلاع رسانی به صحابه و لشکر اسامه می توان دریافت که برنامه و توطئه از پیش طراحی شده ای در حال تکوین و اجرا بوده است. از طرفی دیگر علی ابن

صفحه ۱۰۲

ابی طالب (علیه السلام) که فضایل او مورد اتفاق همه مسلمین است و عضو بسیار مؤثر جامعه مسلمین بود، و نیز عباس عموی پیامبر که شیخ القبیله بود و بسیاری دیگر از بنی هاشم که مورد تأیید پیامبر بودند، و در مدینه هم حاضر بودند را بی اطلاع گذاردند. حال اگر نقشه ای از قبل طراحی نشده بود، چرا عمر وارد خانه پیغمبر نشد تا قضیه را علناً به اطلاع همه بنی هاشم و صحابه برساند و از همه آن ها استمداد نماید؟ آیا ابوبکر عقل کل منحصر به فرد امت بود؟ و بقیه جزو صحابه به حساب نمی آمدند و عترت پیامبر بیگانه بودند؟ و لذا نباید آن ها را مطلع می کرد!! بنابراین آنچه که اتفاق افتاد انتخاب و تعیین خلیفه به وسیله سه نفر بود (ابوبکر، عمر و ابو عبیده) و بعد به تدریج، عوام الناس به آن ها پیوستند. ولی همچنان صحابه و عترت پیامبر از بیعت با خلیفه منصوب آن ها امتناع می کردند. در کجای دنیا، این همه مصلحت اندیشی سراغ دارید که به بهانه مصلحت اندیشی، امت و اسلام را منحصر به این سه نفر کنند و آن را اجماع بنامند؟ آیا این عقیده قابل قبولی است که سه نفر یا بیشتر، در پایتخت یک مملکت جمع شوند و برای بقیه، رئیس جمهور و خلیفه تعیین نمایند؟! آنگاه تبعیت بقیه افراد را واجب پندارند؟ جالب تر این که همه افرادی که در آینده نیز خواهند آمد تحت بیعت و راه آن خلیفه باشند. به طوری که پس از ۱۴۰۰ سال همگی را موظف به این تبعیت بدانند. چنانچه کسانی حتی در فکر و عقیده (نه در عمل) با آن ها مخالف باشند و از آن ها اطاعت و تبعیت نکنند آن ها را مهدور الدم، رافضی و کافر بخوانند! با کدام قانون و با چه حقی این سه نفر (ابوبکر و عمر و ابو عبیده)، و یا اصلاً همه معدود کسانی که در سقیفه جمع شده بودند را باید اجماع مسلمین بخوانیم؟ در صورتی که بین اجماع، اکثریت و اقلیت، تفاوت فاحشی وجود دارد. اجماع یعنی اتفاق نظر همه افراد بدون حتی یک نفر مخالف و یا ممتنع. اکثریت یعنی بیش از نیمی از افراد شرکت کننده و اقلیت یعنی کمتر از نیمی از جمعیت شرکت کنندگان. لذا با این تعاریف باید گفت: در میان شرکت کنندگان در سقیفه، نه تنها اجماعی به وقوع

نیپوست بلکه از ترس این که سعد بن عبادہ - بزرگ قبیله خزرج - خلافت را به

صفحه ۱۰۳

دست نگیرد، عمر و ابو عبیده جراح و قبیله اوس، سیاسی بازی نموده و با ابوبکر بیعت کردند. حتی در خود مدینه سعد بن عبادہ انصاری و اولاد و قبیله اش، بسیاری از خواص صحابه، تمام بنی هاشم و دوستان آن ها و نیز علی ابن ابی طالب (علیه السلام) تا شش ماه، همچنان به مخالفت ادامه داده و زیر بار بیعت نرفتند. بنابراین با مختصر مطالعه ای می توان دریافت که در خود مدینه منوره - که پایتخت حکومت اسلامی آن زمان بود - چنین اجماعی (حتی اجماع اکابر و بزرگان صحابه) هرگز به وقوع نیپوست. بلکه بسیاری از صحابه و رجال به مسجد رفته و با ابوبکر، مجادله و بحث کردند. ابن حجر عسقلانی، بلاذری و نیز محمد خاوند شاه در روضه الصفا، اسامی ۱۸ نفر از بزرگان صحابه که با ابوبکر مخالفت نموده و بیعت نکردند را چنین ذکر کرده اند: ۱. سلمان فارسی ۲. ابوذر غفاری ۳. مقداد بن اسود کندی ۴. عمار یاسر ۵. خالد بن سعید ابن العاص ۶. بریده الاسلمی ۷. ابی بن کعب ۸. خزیمه بن ثابت ذوالشهادتین (لقبی که پیغمبر به او داد) ۹. ابوالهیثم بن التیهان ۱۰. سهل بن حنیف ۱۱. عثمان بن حنیف ذوالشهادتین ۱۲. ابویوب انصاری ۱۳. جابر بن عبدالله انصاری ۱۴. حذیفه الیمان

صفحه ۱۰۴

۱۵. سعد بن عبادہ ۱۶. قیس بن سعد ۱۷. عبدالله بن عباس ۱۸. زید بن ارقم. یعقوبی در تاریخ خود می افزاید که افراد دیگری چون: ۱۹. علی ابن ابی طالب (علیه السلام) ۲۰. عباس بن عبد المطلب ۲۱. فضل بن عباس ۲۲. زبیر بن العوام بن العاص ۲۳. براء بن عازب ۲۴. مقداد بن عمر نیز با ابوبکر بیعت نکردند و شیعه علی (علیه السلام) شدند. با توجه به مطالب فوق، این گونه انتصاب خلیفه، توسط سه نفر در سقیفه را باید اولین کودتای عالم اسلام نامید که تاریخ آن را ثبت کرده است. امام فخر رازی نیز در «نهایه الاصول» به صراحت می گوید: «هرگز در خلافت ابوبکر و عمر اجماع واقع نشد تا پس از کشته شدن سعد بن عبادہ، اجماع منعقد گردید.» اگر اجماع اتفاق می افتاد باید حداقل، عترت و اهل بیت پیامبر (علیه السلام) که در حدیث ثقلین «إِنِّي تَارِكُ فَيْكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا فَقَدْ نَجَوْتُمْ وَلَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهَا أَبَدًا» و حدیث سفینه «مثل اهل بیتی کمثل سفینه نوح، من توصل بهم نجا ومن تخلف عنهم هلك» آن ها را میزان و ملاک نجات دانسته اند، در آنجا حضور می داشتند. از طرف دیگر، بر اساس همین احادیث، چون تشکیل دهندگان سقیفه از اهل بیت و عترت پیامبر دوری گرفته اند، اهل هلاک می باشند. ابن حجر نیز در کتاب «صواعق»، درباره لزوم توجه به اهل بیت رسالت و عترت طاهره (علیه السلام) دو حدیث از ابن سعد از پیامبر نقل می کند:

صفحه ۱۰۵

«من و اهل بیتم درختی در بهشت هستیم که شاخه های آن در دنیا است. پس هر کس که بخواهد راهی به سوی خدا بیابد، باید به آن ها تمسک جوید.» (۱) و نیز «در هر دوره برای امت من عدولی از اهل بیت من وجود دارد که تحریف گمراهان، ادعای مدعیان باطل و تاویل جاهلین را از دین اسلام دور می نماید. به درستی که بدانید امامان شما، پیشوایان شما هستند که شما را به سوی خدای تعالی هدایت می کنند. پس دقت کنید که پیشوایان شما چه کسانی هستند.» (۲) لذا مجدداً یادآوری می نماید که به دلیل وجود اهل بیت پیامبر و عترت او در میان امت - که هرگز به گمراهی نمی روند - و در هر دوره ای این حجت ها در روی زمین وجود دارند، اجماع امت پیامبر به گمراهی و خطا نمی رود. لیکن در قضیه سقیفه، بیعت کنندگان راه خود را از اهل بیت پیامبر جدا کردند و در نتیجه به گمراهی رفتند. اکنون به بررسی چگونگی رفتار با افرادی که بیعت نکردند خواهیم پرداخت تا ماهیت به

اصطلاح «اجماع مسلمین» روشن تر گردد. ابن عبدالبر قرطبی که از بزرگان علمای اهل سنت است در کتاب «استیعاب» و نیز ابن حجر مکی می گویند: سعد بن عبادہ انصاری که خود مدعی مقام خلافت بود، هرگز با ابوبکر و عمر بیعت نکرد و آن ها هم در ظاهر متعرض او نشدند. وی که صاحب قبیله بزرگی بود، از ترس این که در بین مسلمین شورش و بلوایی بر پا نشود به شام رفت و در آنجا سکنی گزید. به تحریک یکی از بزرگان شام، شبانه به او تیراندازی شد و او را کشتند. قاتل او را پیدا نکردند و زدن تیر را به اجنه نسبت دادند. (۳) — ۱. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۴۳۹؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۳ «أنا و أهل بیتی شجرة فی الجنة و أغصانها فی الدنيا فمن شاء أن يتخذ إلى ربّه سیلاً فليتمسک بها» ۲. النص والاجتهاد، ص ۱۳۸؛ کتاب الاربعین، ص ۳۷۸؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۱۳۵؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۳ «فی کلّ خلف من أمتی عدول من أهل بیتی ینفون عن هذا الدین تحریف الضالّین و انتحال المبطلین و تأویل الجاهلین إلّا و إنّ أئمتکم وفدکم إلى الله عزّوجلّ فنظروا من توفدوا». ۳. قاتل سعد بن عبادہ و زننده تیر خالد بن ولید بود. او در ابتدای حکومت ابوبکر، مالک بن نویره را کشت و همسر او را تصرف کرد و مغضوب خلیفه واقع شد. خالد چون می خواست در دوره خلافت عمر خود شیرینی کند، شبانه به سعد بن عبادہ انصاری تیر اندازی کرد تا خود را نزد خلیفه پاک سازد.

صفحه ۱۰۶

اما در مورد بیعت علی (علیه السلام)، همانطور که بخاری در جلد سوم صحیح و مسلم در جلد پنجم صحیح خود می نویسند، بیعت علی بعد از وفات فاطمه (علیهم السلام) بوده است. فاطمه (علیهم السلام) هم چند ماه پس از رحلت پیغمبر فوت کرده است. مسعودی در مروج الذهب می گوید: «هیچ یک از بنی هاشم تا وقتی که فاطمه (علیهم السلام) وفات یافت، با ابوبکر بیعت نکردند.» علی (علیه السلام) را هم با زور شمشیر، آتش زدن خانه اش و تهدید به گردن زدن، مجبور به بیعت با ابوبکر کردند. حداقل ۱۲ نفر از مورخین اهل سنت، خبر فوق را نقل کرده اند. برای مثال: ۱. ابو جعفر بلاذری ۲. احمد بن یحیی بن جابر البغدادی ۳. ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه (۱) ۴. محمد بن جریر طبری ۵. ابن خزابه در کتاب غرر ۶. ابن عبد ربّه در جزء سوم عقد الفرید ۷. ابو محمد عبدالله ابن مسلم بن قتیبه بن عمرو الباهلی الدینوری در جلد اول تاریخ الخلفاء الراشدین ۸. احمد بن عبدالعزیز جوهری ۹. ابو ولید محب الدین محمد بن الشحنة الحنفی در کتاب «روضه المناظر فی اخبار الاوائل والاواخر» و ۱۰. ابی الحسن علی بن الحسین مسعودی در کتاب «اثبات الوصیه» مضمون این خبر را با مختصر تفاوتی چنین روایت کرده اند: (۲) «ابوبکر به عمر گفت: برو آن ها را بیاور تا با من بیعت کنند. اگر از آمدن هم خودداری کردند با آن ها قتال کن. پس عمر همراه اسید بن خضیر و سلمه بن اسلم و عده ای دیگر به در خانه فاطمه (علیها السلام) رفتند. آن ها با خود هیزم بسیاری بر در خانه فاطمه (علیها السلام) — ۱. ج ۲، ص ۶۰؛ ج ۱۴، ص ۱۹۳. ۲. اثبات الوصیه، ص ۱۴۳؛ الوافی بالوفیات، ج ۶، ص ۱۷؛ الملل والنحل، ج ۱، ص ۵۷

صفحه ۱۰۷

بردند. بنی هاشم از جمله عباس عموی پیغمبر و علی (علیهم السلام) و زبیر (۱) در آنجا بودند. عمر گفت: بیرون آیید و با خلیفه، ابوبکر بیعت کنید و گرنه شما را می سوزانم. به فاطمه (علیها السلام) نیز گفت: هر که در خانه است بیرون کن. زبیر شمشیر کشید و عمر گفت: این سگ را بگیرد. شمشیرش را گرفتند و بر سنگ کوبیدند و شکست. بنی هاشم از بیرون آمدن امتناع می کردند. عمر هیزم طلید و گفت: به خدایی که جان عمر در قبضه قدرت او است یا بیرون آیید، یا خانه را با هر که در آنجا است می سوزانم. مردم گفتند: یا اباحفص! - کنیه عمر اباحفص بود - فاطمه (علیها السلام) در این خانه است. عمر در پاسخ گفت: هر کس در

آنجا باشد می سوزانم. پس همه به جز علی (علیه السلام) بیرون آمدند. عمر جهت چاره جویی نزد ابوبکر برگشت. ابوبکر اشخاص دیگری را چند بار فرستاد ولی مایوس برگشتند. مجدداً عمر با جماعتی دیگر بر خانه فاطمه (علیها السلام) هجوم بردند و چون دق الباب کردند، فاطمه (علیها السلام) با صدای بلند گفت: «ای پدر و ای پیامبر خدا! بین بعد از تو از عمر و ابوبکر به ما چه می رسد و چگونه ما را ملاقات می کنند.» مردم با صدای شنیدن ناله و گریه فاطمه (علیها السلام) برگشتند، ولی همچنان عمر و عده دیگری در آنجا باقی ماندند. بالاخره علی (علیه السلام) را به اجبار و زور به سوی ابوبکر کشیدند. بنی هاشم هم با او می آمدند و ناظر قضایا بودند. چون به نزد ابوبکر رسیدند، ابوبکر از علی (علیه السلام) خواست تا بیعت کند. امام علی (علیه السلام) فرمود: من به این مقام بر حق ترم و با شما بیعت نخواهم کرد. اگر از خدا می ترسید باید به حق ما اعتراف نمایید. سپس عمر گفت: تا بیعت نکنی دست از تو برنخواهم داشت. علی (علیه السلام) در پاسخ عمر گفت: خوب با یکدیگر ساخته اید، امروز تو برای او کار می کنی و فردا او آن را به تو بر می گرداند. آنگاه امام خطاب به مردم گفت: به خدا سوگند که ما اهل بیت به این امر بر حق تر هستیم و شما نباید از حق دور شوید. عمر، علی (علیه السلام) را تهدید کرد که اگر بیعت نکنی گردنت را خواهم زد. ابوبکر به عمر گفت: مادامی که فاطمه (علیها السلام) هست او را اکراه نمی کنیم. سپس امیرالمؤمنین (علیه السلام) بدون این که بیعت کند، برگشت و خود را به قبر پیغمبر ——— ۱. امام علی (علیه السلام) درباره زبیر می فرمایند: زبیر همیشه با ما بود تا پسرانش بزرگ شدند و او را از ما برگرداندند.

صفحه ۱۰۸

رسانید و با گریه و ناله عرض کرد: { إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي } (۱) «مردم مرا ضعیف ساختند و خواستند مرا بکشند.» پس از آن، علی (علیه السلام) به خانه خود نزد فاطمه (علیها السلام) برگشت. بعد از مدتی ابوبکر و عمر جهت جلب رضایت فاطمه (علیها السلام) به خانه او آمدند، ولی فاطمه (علیها السلام) فرمود: «به خدا سوگند شما دو نفر مرا اذیت کردید، و در هر نماز شما را نفرین می کنم تا پدرم را ببینم و نزد او از شما شکایت کنم.» سپس فاطمه (علیها السلام) ادامه داد: «به خدا تا زنده ام (تا با خدا ملاقات نمایم) با عمر حرف نخواهم زد.» پس از رحلت فاطمه (علیها السلام) علی (علیه السلام) را دوباره مجبور به بیعت کردند. بنابراین با تعجیلی که در روز سقیفه نمودند، و چند ساعت تأمل و درنگ نکردند تا مراسم تغسیل و تدفین پیامبر تمام شود، و حداقل علی (علیه السلام) - که به فرموده پیامبر جدا کننده حق و باطل است - و نیز عموی بزرگوار پیامبر - که شیخ القبیله بود - بیایند هر صاحب فکری نسبت به آنچه در سقیفه رخ داد بدین می شود و پیش خود خواهد گفت: توطئه ای در کار بوده است، و امروز پس از ۱۴۰۰ سال این اختلاف ها پیش نمی آمد. اما توطئه از این قرار بود: چنانچه صبر می کردند تا افرادی از اردوی اسامه یا از قبیله بنی هاشم در سقیفه حاضر شوند، نام علی (علیه السلام) و عباس هم به عنوان یک داوطلب، مورد وثوق پیغمبر برده می شد. با شواهد و قرائنی که در اختیار بود، کلاه خلافت نصیب ابوبکر و عمر نمی شد و خلافت به صاحب آن یعنی علی (علیه السلام) می رسید. لذا درنگ را جایز ندانسته و گفتند: تا طرفداران علی (علیه السلام) و سایر بزرگان، مشغول غسل و کفن و دفن پیغمبرند باید لباس خلافت را به تن حاضرین و بقیه مسلمین را در مقابل عمل انجام شده قرار داد. احادیث و اخباری که پیامبر تصریح در خلافت امیرالمؤمنین فرمود و همه را علمای اهل سنت بعضی تا حد تواتر نقل کرده اند که در صفحات (۹۵ - ۸۹) گذشت. ——— ۱. همان جمله ای که هارون به برادرش موسی در بازگشت از کوه طور گفت و در سوره طور (۵۲): آیه ۱۵۰ آمده است.

صفحه ۱۰۹

ب - سن بالایی ابوبکر: چنانچه سن، یکی از شرایط خلافت می بود بزرگتر و مسن تر از ابوبکر و عمر بسیار بودند. محققاً ابوقحافه

(پدر ابوبکر) که در آن زمان حیات داشت از خود ابوبکر مسن تر بود و در نتیجه، باید او را به عنوان خلیفه بر می گزیدند. و او همین مورد را در نامه ای به پسرش ابوبکر نوشته بود، لذا این دلیل عملاً و منطقاً نمی تواند درست باشد. اما از نظر تجربه و جهان دیدگی، اگر این شرط نیز باید رعایت می شد و از شرایط خلافت می بود، باید رسول الله (صلی الله علیه وآله) در زمان حیات خویش به آن جامه عمل می پوشانید. در صورتی که می دانیم وقتی رسول الله (صلی الله علیه وآله) در غزه تبوک عازم حرکت بود، در غیاب خود، علی (علیه السلام) را نایب و خلیفه خود قرار داد. ایشان در آن زمان به علی (علیه السلام) فرمود: «تو در اهل بیت من، در خانه من و در محل هجرت من خلیفه من هستی.» (۱) لذا باید این ایراد را به پیغمبر وارد کرد که چرا با وجود شیوخ با تجربه و جهان دیده، علی جوان و کم سن و سال را خلیفه خود قرار داد؟ چرا در موقع فرستادن آیات اول سوره براءت بر اهل مکه، پیرمرد جهان دیده را از وسط راه برگردانده و علی جوان را مامور آن کار بزرگ نمود؟ یا چرا برای هدایت اهل یمن از وجود چنان شیوخ با تجربه ای استفاده نکرد و امیرالمؤمنین (علیه السلام) را مامور هدایت اهل یمن نمود؟ ج - نبوت و سلطنت: اما در پاسخ به قول عمر مبنی بر این که سلطنت و نبوت در یک خاندان جمع نمی شود (۲) باید گفت: اولاً خلافت و امامت، سلطنت و پادشاهی نیست بلکه ادامه نبوت و جزو لاینفک آن است. به همان دلیلی که هارون برادر حضرت موسی از خلافت برکنار نبود، علی (علیه السلام) نیز نباید از خلافت رسول الله (صلی الله علیه وآله) برکنار باشد. آشکارترین و روشن ترین دلیل بر رد حدیث منسوب به عمر بن الخطاب، عمل و پیشنهاد خود او برای نامزدی علی (علیه السلام) بعد از خلافت خودش می باشد، تا این که بالاخره علی (علیه السلام) خلیفه چهارم شد و ——— ۱. کتاب السقیفه، ص ۶۲؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۶ «فأنت خلیفتی فی أهل بیتی و دار هجرتی». ۲. نساء (۴): ۵۴.

صفحه ۱۱۰

همه اهل سنت او را به عنوان خلیفه چهارم قبول دارند. لذا بسیار عجیب است که با مبنا قرار دادن این اصل، خلافت (سلطنت!) بلافاصله علی (علیه السلام) را رد می کنند ولی خلافت بافاصله همان شخص را قبول می کنند. بالاخره دلیل محکم تر استناد به آیه شریفه { أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا } {آیا مردم به آنچه خدا به فضل خود آن ها را برخوردار نموده است حسد میورزند. پس به تحقیق ما بر آل ابراهیم کتاب و حکمت فرستادیم و به آن ها ملک (حکومت) بزرگ عطا نمودیم} می باشد. از آنجایی که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) هرگز بر خلاف نص صریح قرآن سخنی نمی گوید پس این آیه، دلیل بر رد سخن عمر است. یعنی خلافت و نبوت می توانند (و باید) و ممکن است در یکجا جمع گردند. همانطور که محمد بن یوسف گنجی شافعی در باب ۴۴ کفایه الطالب از پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) نقل می کند «و او پادشاه مؤمنین است و او باب من است که می آید. او بعد از من، خلیفه من است.» (۱) ——— ۱. لسان المیزان، ج ۳، ص ۲۸۳؛ میزان الاعتدال، ج ۲، ص ۳؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۴۳؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۹ «و هو یعسوب المؤمنین و هو بابی الذی أوتی منه و هو خلیفتی من بعدی».

صفحه ۱۱۱

علی (ع) فاروق و جداکننده ی حق و باطل پرسش: چرا و به چه استنادی علی (علیه السلام) را فاروق و جدا کننده حق و باطل می خوانید؟ پاسخ: دلیل این ادعای شیعیان، فرمایشات پیغمبر (صلی الله علیه وآله) است که با استناد به منابع اهل سنت درباره آن بحث می شود. بسیاری از علمای اهل سنت، چون شیخ سلیمان بلخی حنفی در باب ۱۶ ینابیع الموده، ابو جعفر احمد بن عبدالله شافعی، میر سید علی همدانی شافعی در موده القربی و همچنین محمود بن یوسف گنجی شافعی در کفایه الطالب، حدیثی را به نقل از ابوذر

غفاری از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل می کنند که آن حضرت چنین فرمود: «به زودی بعد از من فتنه ای برپا می شود، پس اگر چنین شد شما ملزم هستید که با علی بن ابی طالب باشید چون او اولین کسی است که مرا می بیند و روز قیامت با من مصافحه می کند. او با من در مرتبه ای بلند و عالی است. او جدا کننده بین حق و باطل است.» (۱) محمد بن طلحه شافعی در «مطالب السؤل»، بیهقی در «سنن» و نورالدین مالکی در «فصول المهمه» از ابن عباس و سلمان فارسی نقل می کنند که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) با دست مبارک خود به سوی علی ابن ابی طالب (علیه السلام) اشاره کرده و فرمود: «به درستی که علی اول کسی است که به من ایمان آورده و اول کسی است که روز قیامت با من مصافحه می کند. و این علی، صدیق و راستگوی بزرگ است و او فاروق این امت است که حق و باطل را جدا می کند.» (۲) — ۱. ینایع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۳۸۷؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۴۵۰؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۸۷؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۷ «ستكون من بعدی فتنه فإذا كان ذلك فالزموا علی بن أبی طالب فإنه أول من يراني و أول من يصفحني يوم القيامة و هو الصديق الأكبر و هو فاروق هذه الأمة يفرق بين الحق و الباطل». ۲. المعجم الكبير، ج ۶، ص ۲۶۹؛ مناقب امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۶۷؛ مجمع الزوائد، ج ۸، ص ۱۰۲؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۴۱؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۸ «هذا أول من آمن بي و أول من يصفحني يوم القيامة و هذا الصديق الأكبر و هذا فاروق هذه الأمة يفرق بين الحق و الباطل».

صفحه ۱۱۲

امام احمد حنبل در مسند و امام فخر رازی در تفسیر کبیر خود از پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) چنین نقل می کنند: «علی همراه حق و حق همراه علی است هر جا حرکت کند» (۱) و یا فرمایش دیگری مبنی بر: «علی با حق و حق با علی (علیه السلام) است. علی (علیه السلام) به طرف حق می رود، هر گونه که حق حرکت کند.» (۲) از این دو حدیث می توان استنباط نمود: کسی که همواره با حق باشد و یا حق همراه او باشد، ملاک تشخیص حق نیز می باشد. در پایان به ذکر یک واقعه تاریخی بسنده می کنیم: وقتی به ابو ایوب اعتراض کردند و از او پرسیدند که چرا به طرف علی بن ابی طالب (علیه السلام) رفتی و با ابوبکر بیعت نکردی؟ ابویوب در پاسخ گفت: روزی خدمت پیغمبر رسیدم پس از مدتی عمار یاسر هم وارد شد و از آن حضرت سؤالی پرسید. حضرت رسول (صلی الله علیه وآله) ضمن صحبت هایش فرمود: «ای عمار! اگر تمامی مردم به راهی بروند و علی به تنهایی راه دیگری را در پیش گیرد، پس به راهی که علی ابن ابی طالب (علیه السلام) می رود برو. ای عمار از همه مردم بی نیاز شو زیرا علی (علیه السلام) تو را از راه هدایت باز نگرداند و تو را به راه هلاکت و گمراهی راهنمایی نکند. ای عمار! اطاعت علی اطاعت من و اطاعت من اطاعت خدا است.» (۳) — ۱. مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۶۰؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۹ «علی مع الحق و الحق مع علی حیث دار». ۲. بحار الانوار، ج ۲۸ ص ۱۹۰؛ مجمع النورین، ص ۷۳؛ شبهای پیشاور، ص ۴۹۹ «علی مع الحق و الحق مع علی یمیل مع الحق کیف مال». ۳. السقیفه، ص ۶۷؛ شبهای پیشاور، ص ۵۰۶ «یا عمار إن سلك الناس کلهم وادياً و علی وادياً فاسلك وادی علی و خل عن الناس، یا عمار علی لا یردک عن هدی ولا یدلک علی ردی، یا عمار طاعة علی طاعة و طاعة طاعة الله»؛ حلیه الاولیاء، حافظ ابو نعیم؛ مطالب السؤل، محمد بن طلحه شافعی؛ ینایع الموده، باب ۴۳، سلیمان بلخی حنفی، ج ۲، ص ۲۸۷؛ موده القربی، مودت پنجم، میر سید علی همدانی شافعی؛ بلاذری - تاریخ و...

صفحه ۱۱۳

بهشت پاداش محب علی (ع) و گریه کننده بر حسین (ع) پرسش: بعضی عقاید و احادیث شیعیان مانند «کسی که بر حسین گریه کند بهشت بر او واجب می شود» یا «دوست داشتن علی (علیه السلام) حسنه ای است که هیچ گناهی به آن ضرر نمی رساند» باعث

ترویج فساد و فحشا در بین شیعیان نمی گردد؟ آیا می توان گفت: کسی که در هر سال، فقط چند قطره اشک برای حسین بن علی (علیه السلام) می ریزد مثل این است که تازه متولد شده و همه گناهان گذشته او پاک می شود، و جایگاهش بهشت است؟ پاسخ: اولاً اگر به اعتقاد سؤال کننده، اشاعه فساد و فحشا در بین شیعیان به دلیل وجود این احادیث و اعتقادات باشد باید در مذاهب و ادیانی که چنین احادیثی وجود ندارد، این قبیل گناهان و معاصی دیده نشود. حال آن که در بین سایر ادیان الهی و نیز مسلمین سایر مذاهب، این گونه معاصی به چشم می خورد و حتی بیشتر هم دیده می شود. ثانیاً این احادیث فقط منحصر به کتب علمای شیعه نیست، بلکه امام احمد حنبل در مسند، خطیب خوارزمی در فصل ششم مناقب، سلیمان قندوزی حنفی در باب ۴۲ ینابیع الموده و بسیاری از علمای اهل سنت، از انس بن مالک و معاذ بن جبل از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) روایت کرده اند که: «دوستی علی بن ابی طالب (علیه السلام) حسنه ای است که هیچ گناهی به آن آسیب نمی رساند. دشمنی با ایشان نیز گناهی است که با وجود آن هیچ کار خیری نمی تواند مفید واقع شود.» (۱) همچنین از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) آورده اند: «دوستی علی ابن ابی طالب (علیه السلام) گناهان را می خورد، همانطور که آتش، هیزم را در ——— ۱. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۳۷۵ و ج ۲، صص ۷۵ و ۲۹۲؛ القصائد والعلویات، ص ۱۲۲؛ شبهای پیشاور، ص ۵۲۵ «حَبَّ عَلِيَّ حَسَنَةً لَا يَضُرُّ مَعَهَا سَيِّئَةٌ وَ بَغْضُ عَلِيٍّ سَيِّئَةٌ لَا تَنْفَعُ مَعَهَا حَسَنَةٌ».

صفحه ۱۱۴

کام خود فرو می کشد.» (۱) گناهان به دو نوع کبیره و صغیره تقسیم می شود. در قرآن مجید از گناهان صغیره با عنوان سیئه نام برده شده است. چنانچه در قرآن مجید می فرماید: { إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفُرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا }؛ اگر از گناهان بزرگی که نهی شده اید دوری نمایید از بقیه گناهان شما چشم پوشی نموده و شما را به مقام بلند و نیکو خواهیم رسانید.» (۲) ثالثاً وجود این گونه احادیث از ناامیدی مسلمانان پیشگیری می کند، هر چند که موجب امید بی پایان نیز نمی گردد. وقتی که افراد معتقد، گرفتار هوی و هوس شده و مرتکب سیئه ای شوند، ممکن است شیطان آن ها را وسوسه نماید که دیگر درهای رحمت الهی به رویتان بسته شده است و در نتیجه به آن ها تلقین کند که دیگر کنترل نفس، مفهومی ندارد و موجب طغیان و سرکشی آن ها شود و سرانجام آن ها را به سمت و سوی گناهان کبیره سوق دهد. بنابراین برای آمرزش گناهان، باید ابزار و وسایلی باشد که از آن جمله حب علی (علیه السلام) و اولاد علی است. البته باید یاد آور شد که محب علی (علیه السلام) نیز کسی است که پا جای علی (علیه السلام) بگذارد و عملاً و قولاً به دنبال ایشان برود. اما چون عصمت، مخصوص مقام نبوت و امامت است، نمی تواند در عمل همانند علی (علیه السلام) شود. لذا حداقل باید مرتکب معاصی و گناهان کبیره نشود و بر انجام گناهان صغیره نیز اصرار نرزد. آنگاه در زمره شیعیان علی (علیه السلام) قرار گرفته و مشمول آیه فوق می شود. همین طور گریه بر امام حسین (علیه السلام)، یکی دیگر از ابزار عفو و آمرزش گناهان صغیره است. گریه بر حسینی که پیامبر خدا فرموده است: «حسین منی و أنا من حسین» این حدیث بدان معنا است که حسین پاره تن است و دین من به نیروی مظلومیت و جانبازی حسین احیا خواهد شد. آیا عقلاً و منطقاً اگر مسلمانی بر حسین، با این مشخصات و ——— ۱. الموضوعات، ج ۱، ص ۳۷۰؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۳؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۴۱؛ شبهای پیشاور، ص ۵۲۵ «حَبَّ عَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يَأْكُلُ الذَّنْبُوبَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ». ۲. نسا (۴): ۳۱

صفحه ۱۱۵

ویژگی ها بگرید یعنی راه حسین را بشناسد جایگاهش در بهشت نخواهد بود؟ حدیثی از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به نقل از

عایشه از قول جابر و انس بن مالک، پاسخگوی این سؤال خواهد بود. ایشان فرمود: «هرکس حسین را در حالی که عارف به حق او باشد، زیارت کند بهشت بر او واجب می شود.» (۱) عارف به حق حسین نیز بدان معنا است که ایشان را پسر پیغمبر، امام بر حق و وصی سوم رسول الله (صلی الله علیه و آله) بدانیم که قائم به حق بوده و برای احقاق حق کشته شده است. آیا چنین عزاداری، که برای امام حسین (علیه السلام) گریه کند می تواند بر خلاف رویه مولای خود عمل کند؟ و راه انبیا و معصومین را نرود؟ بدین جهت است که محب علی و عزادار حسین، راه آنان را شناخته و گرد معاصی کبیره نمی رود. لذا در احادیث آمده است که بهشت برین برای محب علی و عزادار حسین (علیه السلام) واجب می گردد. در روایات فریقین آمده است که قول «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» موجب دخول بهشت می شود. در جلد ۲، محجة البیضاء، ص ۲۷۲ از پیامبر نقل شده که هر کس «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» را بگوید وارد بهشت می شود. حالا ما می پرسیم چگونه ممکن است صحابه پیامبر که عمری مشرک و بت پرست و بعضی اهل هر گناه و فسق بوده اند با گفتن یک «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» همه گناهانشان پاک شود. و الاسلام یجب ما قبله. ولی گریه بر امام حسین (علیه السلام) و حب علی بن ابی طالب (علیه السلام) معقول نیست که موجب آمرزش یکسال گناه شود. واقعاً چگونه است که مسلمانی که در عمرش کارهای خلافی انجام می دهد، دروغ می گوید، غیبت می کند و... وقتی بر امام حسین گریه کند معقول نباشد که آمرزیده شود. ولی معاویه که بر علیه خلیفه چهارم قیام کرد و باعث کشته شدن ده ها هزار نفر از طرفداران علی (علیه السلام) که بسیاری از آن ها از صحابه پیامبر خدا بودند (مانند عمار یاسر) شد و ——— ۱. شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «من زار الحسین بکربلاء عارفاً بحقه وجبت له الجنة». شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «من بکی علی الحسین عارفاً بحقه وجبت له الجنة».

صفحه ۱۱۶

بعد از استقرار خلافتش آن همه ظلم توسط او و ایادیش بر مسلمانان رفت و به دستور او خلیفه چهارم مسلمین را بر منابر و جایگاه های نماز جمعه لعن و سب می کردند و افرادی مانند حجر بن عدی و یارانش را به جرم براءت نجستن از علی (علیه السلام) کشت و سبط پیامبر امام حسن مجتبی را با فرستادن سم برای جعهده همسر آن حضرت و وعده ازدواج با یزید در صورت ریختن سم در غذای حضرت به شهادت رساند. او نه تنها گناهکار نیست بلکه به خاطر اجتهاد غلطش یک ثواب هم دارد، رضی الله عنه هم هست؟! چگونه است که اگر خداوند چند دروغ و غیبت را بر گریه کننده امام حسین (علیه السلام) ببخشد معقول نیست، ولی بخشیدن معاویه و یزید بن معاویه نعوذ بالله من سبات العقل (۱) است! اگر روایاتی گریه بر امام حسین (علیه السلام) و محبت به علی (علیه السلام) را موجب پاک شدن گناهان می داند موجب جرأت شیعیان بر انجام گناه می شود؟! بنابراین، آن ها باید ملتزم شوند که آیه شریفه {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} {که مفادش این است که غیر از شرک هر گناهی، حتی بدون توبه ممکن است مورد مغفرت الهی قرار گیرد (زیرا با توبه حتی شرک هم بخشیده می شود)، و آیه شریفه {لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً} {موجب جرأت همه مسلمان ها بر گناه شده است! ——— ۱. غفلت و از کار افتادن عقل.

صفحه ۱۱۷

دلایل قیام امام حسین (ع) پرسش: آیا قیام امام حسین (علیه السلام) و کشته شدن وی توسط یزید به دلیل دعوی خلافت و تصاحب ریاست نبوده است؟ پاسخ: دفاع از اسلام، و عمل به وظیفه تنها دلیل قیام حسین بن علی (علیه السلام) بوده و آن حضرت هیچ گاه در پی کسب قدرت، مقام خلافت، حب جاه و ریاست نبوده است. پشتوانه این ادعا دلایلی از قرآن مجید، حدیث و نیز عقل و منطق می باشد. * خداوند در قرآن مجید می فرماید: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً} {خداوند اراده

نموده است که هر ناپاکی و رجسی را از خاندان نبوت بزداید و شما را از هر عیب و نقصی پاک و منزّه گرداند.» (۱) بسیاری از علمای اهل سنت از قبیل: مسلم، ترمذی، ثعلبی، سجستانی، سیوطی، حموینی، احمد بن حنبل، زمخشری، بیضاوی، ابن اثیر، فخر رازی و عسقلانی در تفسیر این آیه آورده اند که: این آیه درباره پنج تن آل عبا یعنی: محمد، علی، فاطمه، حسن و حسین (علیهم السلام) نازل گردیده و آن ها از هر رجس و پلیدی پاک و مبرا می باشند. از طرف دیگر، چون پیامبر می فرماید: «محبت و دوستی دنیا، راس تمام بدیها و خطاها است» (۲) پس قطعاً اباعبدالله الحسین دنبال چنین ریاستی نبوده و اگر کسی عمداً و عالماً آن حضرت را دنیا طلب بخواند، یقیناً منکر قرآن مجید شده است. * اگر قیام ابا عبدالله الحسین (علیه السلام) علیه یزید، جنبه جاه طلبی و ریاست دنیوی داشت، رسول الله (صلی الله علیه و آله) دستور به یاری و کمک ایشان نمی داد. شیخ سلیمان بلخی حنفی در باب ۶۰ ینابیع الموده از بخاری از قول انس بن حارث از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل می کند: «به درستی که پسر من یعنی حسین در سرزمین کربلا کشته می شود. پس هر کس از شما که در آن ——— ۱. احزاب (۳۳): ۲۳۳. الخصال، ص ۲۵؛ عده الداعی، ص ۲۱۱؛ شبهای پیشاور ص ۵۳۵» حَبِّ الدنیا رَأْسَ کُلِّ خَطِئَةٍ».

صفحه ۱۱۸

روز حاضر باشد باید به حسین یاری رساند» (۱) و ادامه می دهد: «انس بن حارث به طرف کربلا رفت و به دستور پیغمبر عمل کرد و با اباعبدالله الحسین (علیه السلام) کشته شد.» * اگر کسی دعوی ریاست داشته باشد و بخواهد علیه دولتی قیام کند، ابتدا باید به فکر جمع آوری لشکریان ورزیده و مجرب باشد. عقل و منطق حکم می کند که با نظامیان ماهر به میدان جنگ برود و در صورت پیروزی و غلبه بر دشمن و آرام شدن اوضاع، خانواده اش را به محل حکومت فتح شده ببرد. در نتیجه مدعی ریاست، باید از بردن همسر، فرزندان، کودکان خردسال، زنان باردار و نوزادان شیرخواره به میدان کارزار اجتناب نماید. اما حرکت دسته جمعی امام حسین (علیه السلام) با خانواده و بچه های خردسال و شیرخوار، دلیل دیگری است که آن حضرت، قصد ریاست و خلافت ظاهری و غلبه بر دشمن را نداشته است. آبیاری شجره طیه «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که جد بزرگوارش پیغمبر (صلی الله علیه و آله) و پدرش علی (علیه السلام) به او سپرده بودند، تنها هدف ایشان بوده است. زیرا شجره طیه ای که از پیغمبر به جای مانده بود به دست قومی افتاده بود که به هیچ چیز اعتقاد نداشتند. برای مثال در زمان عثمان - خلیفه سوم - که دست بنی امیه باز شده بود و زمامدار امور حکومت شده بودند، روزی دست ابو سفیان را که در آن هنگام نایبنا بود گرفته و به مجلسی آوردند تا به عنوان بزرگ قبیله سخترانی کند. او با صدای بلند گفت: «ای بنی امیه، دولت بی پایان خلافت را به دست گیرید که نه بهشتی در کار است و نه جهنمی. ای بنی امیه بکوشید و خلافت را مانند گوی به دست آورید. قسم به آن که (بتها) قسم می خورم پیوسته برای شما آن را آرزو می کرده ام. آن را دست به دست به اولاد خود به ارث برسانید!» (۲) چنین قوم ملحد و معاندی زمام حکومت اسلامی را به دست گرفته بود و ——— ۱. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۳، ص ۸؛ ترجمه الامام الحسین (علیه السلام)، ص ۲۴۷؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۵ «إِنَّ ابْنِي هَذَا يَعْنِي الْحُسَيْنَ يَقْتُلُ بِأَرْضِ يَمَلِكِ لَهَا كَرْبَلَاءَ فَمَنْ شَهِدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَنْصِرْهُ». ۲. یا بنی اُمیَّة تَدَاوَلُوا الْخِلَافَةَ فَإِنَّهُ لَا جَنَّةَ وَلَا نَارَ. یا بنی اُمیَّة تَلَقَّفُوها تَلَقَّفَ الْكَرَّةَ فَوَالَّذِي يَحْلِفُ بِهِ أَبُو سَفْيَانَ مَا زِلْتُ أَرْجُوها لَكُمْ وَلْتَصِيرَنَّ إِلَي صَبِيانِكُمْ وَرِاثَةً.

صفحه ۱۱۹

ریشه اسلام و توحید را می خشکانید. می توان گفت: امام (علیه السلام) با یک تیر سه نشانه را هدف قرار داد: ۱ - با بیعت نکردن خود، یزید را به رسمیت نشناخت. ۲ - حجت را بر مردم کوفه تمام کرد. ۳ - با شهادت مظلومانه خود اسلام را زنده و پاینده ساخت. پس می توان گفت با دعوت های پیاپی مردم کوفه بر حسب ظاهر وظیفه ساقط کردن قدرت بنی امیه بر دوش امام آمد ولی امام از

عالم غیب مطلع بود که انتهای راه شهادت است. سپس برای قوت قلب آنان حقیقت را آشکار نموده و گفت: جدم رسول الله (صلی الله علیه و آله) را در خواب دیدم که به من فرمود: «به سوی عراق خارج شو، به درستی که خدای تعالی می خواهد تو را در آنجا کشته ببیند.» (۱) ایشان در پاسخ به آن هایی که می پرسیدند چرا زنان و کودکان را با خود می برید گفت: جدم فرمود: «خدای تعالی می خواهد آن ها را در آنجا اسیر ببیند.» (۲). پس به امر او زنان و فرزندان را به آنجا می بریم. این بدان معنا است که شهادت شهیدان کربلا و اسارت اسیران، متمم و مکمل یکدیگرند. اسرا پرچم مظلومیت شهدا را بر دوش می کشند و به شام می برند تا ریشه خلافت و قدرت یزید را برکنند. همان طور که در مجلس قدرت و جشن پیروزی یزید، خطابه های حضرت زینب و سیدالسادین، مردم را بیدار و اساس سرنگونی بنی امیه را پایه ریزی کرد و نهضت ضد امویان آغاز گردید. در تاریخ آمده است که حسین (علیه السلام) در طول راه همواره به کنایه و به صراحت خبر شهادت خود را می داد و می گفت: من به کوفه و مقر خلافت نخواهم رسید و در کربلا- کشته خواهم شد، و این فرمایشات با نیت ریاست و خلافت دنیوی منافات دارد. — ۱ .
 اللهوف فی قتلی الطفوف، ص ۸۵؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۹ «أُخْرِجَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ شَاءَ أَنْ يَرَاكَ قَتِيلًا». ۲. لواعج الاشجان، صص ۷۳ و ۲۵۴؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۳، ص ۶۰؛ شبهای پیشاور، ص ۵۴۰ «إِنَّ اللَّهَ شَاءَ أَنْ يَرَاهُنَّ سَبَايَا».

صفحه ۱۲۰

* از طرفی آن حضرت در خطبه ای صریحاً مطالبی بیان نمود که مردم جاه طلب را خوف و ترس برداشت. ایشان فرمود: «هر کس خیال ریاست و حکومت دنیوی در سر دارد بداند که هر کسی که در این سرزمین باشد، کشته خواهد شد و دشمن به غیر از من احد دیگری را نمی خواهد. لذا بیعتم را از گردن شما برداشتم و تا شب تاریک است و کسی شما را نمی بیند، برخیزید و بروید.» هنوز خطبه آن حضرت تمام نشده بود که بسیاری از جمعیت ایشان را ترک کردند و فقط عده کمی باقی ماندند. حال اگر ایشان قصد ریاست دنیوی داشت آیا باید در شب سرنوشت سازی که فردای آن روز، تاریخ رقم خواهد خورد، بیعت و عهد خود را از گردن لشکریانش بردارد و آن ها را از کشته شدن در فردای آن شب خبر دهد تا متفرق شوند؟ یا این که آن ها را به ماندن و استقامت تشویق و ترغیب نماید و فتح و پیروزی ظاهری را به آن ها نوید دهد؟ * در تاریخ آمده است که آن حضرت در ظهر روز عاشورا - که اکثر یارانش به شهادت رسیده بودند و مصایب و بلاها ایشان را احاطه کرده بود - نمازش را ترک نکرد و نماز ظهر را به جماعت اقامه کرد. ایشان با این کار می خواست در آخرین لحظات زندگی، هدف قیام و مبارزه خود را که احیای اقامه نماز بود را به دیگران برساند. بالاخره در زیارت وارث، زائرین آن حضرت، خطاب به ایشان دلایل قیام آن امام را چنین قلمداد می کنند: «شهادت می دهیم که تو اقامه نماز و ادای زکات و امر به معروف و نهی از منکر نمودی و تا هنگام وفات، از خدا و رسولش اطاعت نمودی.» (۱) حدیث «حسین از من است و من از حسین» (۲) که از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) نقل شده — ۱ . مصباح المجتهد، ص ۷۲۰؛ اللهوف فی قتلی الطفوف، ص ۶؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَآمَرْتَ بِالمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ المُنْكَرِ وَأَطَعْتَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَيْثُ أَتَاكَ اليَقِينُ». ۲. صحیح ابن حبان، ج ۱۵، ص ۴۲۸؛ الصحیح من السیره، ج ۶، ص ۱۷۶؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، صص ۳۴ و ۳۸؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «حسین منی و أنا من حسین».

صفحه ۱۲۱

است، مورد قبول تمام علمای فریقین می باشد. معنای قسمت اول که حسین از من است روشن است. تفسیر قسمت دوم این حدیث شاید چنین باشد که: احیای دین من به واسطه حسین است. حسین (علیه السلام) با جانبازی و مظلومیت خویش ریشه ظلم خاندانی را

که می خواستند ریشه دین را بکنند از بین برد و راه گسترش دین را هموار ساخت. پس دین مرا در راه حسین (علیه السلام) بجوید. از طرف دیگر امام حسین (علیه السلام) قصد و هدف خود را از قیام در محل های گوناگون در خطبه ها از مکه تا کربلا بیان فرمودند: در وصیت نامه خود که به برادرشان محمد حنفیه دارند پس از شهادت به توحید و نبوت و معاد فرمودند: «أَنْتِ لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطْرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدَّيْ (صلی الله علیه وآله) ، أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهِيَ عَنِ الْمُنْكَرِ... وَ أَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَأَبِي عَلَيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) فَمَنْ قَبِلَنِي...» (۱). من برای طغیان و لهو و ظلم و فساد خارج نشدم فقط برای اصلاح در امت جدم حضرت محمد (صلی الله علیه وآله) خارج شدم. و این که امر به معروف کنم و نهی از منکر نمایم و به سیره جدم و پدرم حرکت کنم پس هر که (راه) مرا نپذیرفت.... لذا هدف آن حضرت از فرمایشات ایشان آشکار است. ولی چنانچه فرض شود که یکی از اهداف آن حضرت تشکیل حکومت بوده، هر چند با ظواهر اقدامات ایشان همانطور که گذشت تطبیق نمی کند، چه کسی صالح تر از امام (علیه السلام) برای خلافت و جانشینی پیامبر و چه کسی غاصب تر و فاسدتر از یزید! ——— ۱. بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۳۲۹

صفحه ۱۲۲

فواید زیارت قبور ائمه و دیگران پرسش: آیا زیارت قبور ائمه و سایر افراد بدعت نیست؟ این زیارت ها چه فایده ای دارد؟ پاسخ: بدعت به عمل و دستوری اطلاق می شود که از جانب خدا یا رسولش و اهل بیت چیزی درباره آن نیامده باشد. لیکن رفتن به زیارت قبور، مخصوصاً زیارت حسین (علیه السلام) را در کتب معتبر اهل سنت نیز می توان یافت. برای مثال در کتب اهل سنت آمده است که: «روزی رسول الله (صلی الله علیه وآله) در خانه عایشه تشریف داشتند که حسین (علیه السلام) وارد شد. پیغمبر او را در آغوش کشید و بسیار بوسید و بویید. عایشه سؤال کرد: چقدر حسین را دوست می داری؟ حضرت فرمود: مگر نمی دانی او پاره جگر من و ریحانه من است. سپس حضرت گریست و فرمود: جای نیزه ها و شمشیرها را می بوسم که بنی امیه بر حسینم خواهند زد. سپس ادامه داد: او را با لب تشنه می کشند و شفاعت من هرگز به آن ها نمی رسد. خوشا به حال کسی که بعد از شهادت حسینم، او را زیارت کند. عایشه پرسید: اجر زائر حسین چقدر است؟ حضرت فرمود: یک حج من. عایشه تعجب کرد و این سؤال را چندین بار پرسید و هر بار رسول الله (صلی الله علیه وآله) ثواب زیارت حسین را زیادتیر گفت. تا این که فرمود: ثواب زیارت حسین (علیه السلام) برابر نود حج و نود عمره من است که در نامه عمل زائر نوشته می شود.» (۱) البته این کار در اهل سنت و سایر فرق هم وجود دارد، مثلاً زیارت قبر شیخ عبدالقادر گیلانی و امام ابوحنیفه در بغداد، یا خواجه نظام الدین در هند، یا شیخ اکبر مقبل الدین در مصر، از نظر آن ها جائز و ثواب دارد و جماعتی از اهل سنت می روند و زیارت می کنند و هیچ روایتی هم از پیامبر در شأن آن ها نرسیده است. از طرفی قبور اولیاء خدا و ائمه معصومین محل تقرب به خداست، محل عبادت ——— ۱. کامل الزیارات، باب ۲۲، ص ۶۷؛ بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۶۰، امالی شیخ ۶۶

صفحه ۱۲۳

خداوند است. در حرم پیامبر (صلی الله علیه وآله) خداوند را عبادت می کنیم. پیامبر را عبادت نمی کنیم، بلکه پیامبر را زیارت می کنیم و با زیارت پیامبر از ایشان می خواهیم نزد خداوند برای ما شفاعت و طلب آمرزش کند طبق آیه شریفه: { وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَعَفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا } (۱) لذا این کار مورد تأیید خداوند است. امیرالمؤمنین که در آیه شریفه مباحله نفس پیامبر محسوب می شود و اهل بیت معصومین از این قاعده مستثنی نیستند. دختر گرامی پیامبر حضرت زهرا (علیها السلام) به زیارت حمزه و بعد به زیارت پیامبر می رفتند. حضرت امیرالمؤمنین به زیارت قبر حضرت زهرا می رفتند.

پیامبر خدا به زیارت قبور بقیع می رفتند و در اول هر سال به زیارت شهدای احد می رفتند. سیره صحابه و علمای اهل سنت نیز بر همین منوال بوده است که بعضی از موارد آن عبارتند از: ۱. ابو علی خلال، شیخ حنابلہ می گوید: هر گاه به مشکلی برخورد می کنم قبر موسی بن جعفر (علیه السلام) را زیارت می کنم و به ایشان متوسل می شوم و خداوند مشکل مرا آسان می کند. (۲) ۲. قسطلانی می گوید: شایسته است که زائر در کنار قبر پیامبر زیاد دعا و استغاثه کند، متوسل شود، طلب شفاعت کند و بی تابی کند و سزاوار است که خداوند شفاعت پیامبر را در حق او بپذیرد. (۳) ۳. ابن خزیمه، شیخ (استاد) بخاری و مسلم و باصطلاح شیخ الاسلام است، شاگردی دارد بنام محمد بن مومل که می گوید به همراه استادم ابن خزیمه و جمعی به زیارت قبر علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در طوس رفتیم. استادم چنان در مقابل بقعه متبرکه که — ۱. نسا (۴): ۶۴، اگر آن ها (به گناه) به خود ستم کردند (آنگاه) نزد تو آمدند و درخواست استغفار و آمرزش از درگاه خداوند کردند و پیامبر برای آن ها طلب آمرزش کرد خدا را توبه پذیر و مهربان یافتند. ۲. تاریخ بغداد، ج ۱، ص ۱۲۰. المواهب اللدنیه، ج ۳، ص ۴۱۷

صفحه ۱۲۴

تعظیم و تواضع کرد که همگی در شگفت ماندیم. (۱) ۴. محمد بن ادریس شافعی به قبر ابوحنیفه و احمد بن حنبل به قبر شافعی متوسل می شدند. (۲) ۵. در سنن الکبری، از پیامبر روایت کرده که فرموده: «من زار قبری وجبت له شفاعتی». هر که قبر مرا زیارت کند شفاعت من بر او واجب می شود. (۳) ۶. أم سلمة از پیامبر نقل می کند کسی که مرا بعد از وفات زیارت کند مانند کسی است که در حیات با من مصاحبت داشته و کسی که اهل بیت مرا زیارت کند مثل آن است که مرا زیارت کرده است. ۷. انس بن مالک روایت می کند پیامبر فرمود کسی که مرا بعد از وفات زیارت کند، مانند این است که در حال حیات زیارت کرده و هر کس بتواند مرا زیارت کند و نکند هیچ عذری ندارد. (۴) ۸. علامه امینی در کتاب شریف «الغدیر» ۲۲ حدیث متواتر مشابه حدیث مذکور از کتب معتبر اهل سنت نقل کرده است و ۴۲ کلام از ائمه اهل سنت در تأکید استحباب زیارت قبر پیامبر می آورد و متون زیارت را نقل می فرماید. (۵) ۹. فاکهی در حسن الأدب و غزالی در احیاء علوم الدین برای ائمه بقیع زیارت نامه هایی نقل کرده اند. (۶) ۱۰. برای شهداء احد زیاراتی را مستحب دانسته اند بویژه حضرت حمزه از طریق صحابه نقل کرده اند. رحله ابن جیر ۱۵۳، حسن الادب ۸۳، وفاء الوفا، مراقی الفلاح ۱۵۲. و نظایر آن ها که کتب زیادی در خصوص آن نوشته شده است. — ۱. تهذیب التهذیب، ج ۷، ص ۳۳۹. مناقب ابی حنیفه، ج ۲، ص ۱۹۹. سنن الکبری، ج ۵، ص ۲۴۵. وفاء الوفاء، ۴، ص ۱۳۴۶. الغدیر، ج ۵، زیارت مشاهد مشرفه. ۶. حسن الادب: ۸۳، احیاء العلوم، ج ۱، ص ۲۳۲

صفحه ۱۲۵

به طور خلاصه می توان به بعضی از فوائد زیارت مشاهد مشرفه چنین اشاره کرد: ۱. زائر با این کار از سنت الهی سلام و صلوات بر بندگان مقرب تبعیت می کند، سلام و صلوات خدا بر انبیاء و صالحان در قرآن فراوان است. ۲. تشکر از صاحب رسالت و عمل به آیه مودت ذی القربی است. ۳. قدرشناسی از حاملان علوم نبوی است که آن ها را بر مسلمان ها رسانده اند. ۴. با اظهار ارادت به مقربان خداوند، به خداوند تقرب می جوید.

صفحه ۱۲۶

دلایل برتری علی (ع) بر دیگر انبیا پرسش: چرا علی (علیه السلام) را برتر و افضل از بقیه انبیا (به جز خاتم الانبیا) می دانید؟ پاسخ: در روز بیستم ماه مبارک رمضان سال چهارم هجری، آثار مرگ بر چهره امام علی (علیه السلام) ظاهر شده بود. امام به فرزند بزرگش

امام حسن (علیه السلام) فرمود: به شیعیانی که جلو درب منزل اجتماع کرده اند اجازه دهید تا بیایند و مرا ببینند. درب باز شد و شیعیان، دور آن حضرت جمع شده و به گریه و زاری پرداختند. امام علی (علیه السلام) خطاب به آنان فرمود: «قبل از آن که فرصت از دست رود و دیگر نتوانید مرا ببینید، هر سؤالی دارید از من پرسید، لیکن سؤالاتان کوتاه و مختصر باشد.» یکی از سؤال کنندگان، صعصعه بن صوحان بود که روایات او حتی در صحاح اهل سنت هم، آورده شده و مورد اعتماد علمای فریقین می باشد. او از امام پرسید «شما فضیلت بیشتری دارید یا حضرت آدم؟» حضرت فرمود: «خوب نیست که کسی از خودش تعریف نماید» (۱) لکن از این جهت که خداوند فرموده است: «نعمت های خدادادی به خود را نقل کنید: { وَأَمَّا يَنْعَمُهُ رَبُّكَ فَحَدِّثْ } (۲) باید بگوییم: «من از حضرت آدم افضل ام». صعصعه دلیل این برتری را جویا شد و خلاصه پاسخ امام علی (علیه السلام) چنین است: «برای آدم همه جور وسایل راحتی و آسایش و نعمات در بهشت فراهم بود و فقط خداوند او را از خوردن گندم منع نمود. با وجود این ممنوعیت، آدم از گندم خورد و از بهشت رانده شد. در حالی که من از خوردن گندم منع نشده ام، و چون دنیا را قابل توجه نمی بینم به میل و اراده خود، هرگز نان گندم نخورده ام». منظور حضرت آن است که کرامت و فضیلت افراد نزد خداوند به زهد، ورع و تقوای آن ها است. هر کسی از دنیا اعراض بیشتری داشته باشد، یقیناً نزد خدا مقرب تر است. کمال زهد و تقوی هم، اجتناب از حلال ممنوع نشده است که ایشان این کار را انجام داده اند. — ۱. الامام علی (علیه السلام)، ص ۳۶۹؛ اللّٰمعة البیضاء، ص ۲۲۰؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۴ «ترکیه المرء لنفسه قبیح». ۲. ضحی (۹۳): ۱۱

صفحه ۱۲۷

سپس صعصعه پرسید «شما افضل اید یا نوح شیخ الانبیاء؟» حضرت پاسخ داد: «من از نوح افضل ام» و علت این برتری بر نوح را چنین فرمود: «نوح (علیه السلام) قوم خود را به سوی خدا دعوت کرد، ولی آن ها او را اطاعت نکردند و به آن بزرگوار آزار و اذیت بسیاری رساندند. سپس نوح پیغمبر، آنان را نفرین کرد و گفت: پروردگارا! احدی از کافرین را بر روی زمین باقی نگذار. اکنون با وجود این که بعد از وفات خاتم الانبیاء، صدمات و آزار فراوانی از این امت به من رسیده است، هرگز آنان را نفرین نکرده و کاملاً صبر پیشه کردم». ایشان صبر خود را در خطبه شقشقیه چنین توصیف می کند: «در حالی صبر نمودم که در چشمم خار و در گلویم استخوانی بود.» (۱) منظور امام این است که هر کس که بر بلاها و سختی ها بیشتر صبر داشته باشد مقرب تر است. آنگاه صعصعه پرسید: «شما افضل هستید یا ابراهیم (علیه السلام)؟» ایشان پاسخ داد: «من از ابراهیم افضل می باشم» و دلیلش را در قرآن، از زبان ابراهیم (علیه السلام) چنین می فرماید: { رَبِّ اَرْنِیْ کَیْفَ تُحْیِ الْمَیُوتِی قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لِّیُطَمِّنَنَّ قَلْبِیْ } {پروردگارا چگونه زنده کردن مردگان را به من نشان ده. خداوند فرمود: آیا باور نداری؟ پاسخ داد: چرا باور دارم، اما می خواهم با مشاهده آن دلم آرام گیرد. (۲) اما من گفتم: «اگر کشف حجاب گردد و پرده ها بالا رود، یقین من زیادتر نخواهد شد.» (۳) منظور امام آن است که علو درجه هر کس، درجه یقین او می باشد که واجد مقام حق الیقین گردد. در ادامه پرسش صعصعه، امام خود را از موسی (علیه السلام) نیز افضل و برتر خواند و دلیل آن را چنین فرمود: «وقتی که خداوند او را ماموریت داد تا به دعوت فرعون به مصر رود، مطابق قرآن مجید، ایشان عرض کرد: { رَبِّ اِنِّیْ قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ یَّقْتُلُوْا وَ اَخِیْ هَارُوْنُ هُوَ اَفْصَحُ مِنْیْ لِسَانًا فَاَرْسَلْتُهُ مَعِیْ رِدْءًا یُّصَدِّقُنِیْ اِنِّیْ اَخَافُ اَنْ یُّکَذِّبُوْنِ } {خداوند من از آنان یک نفر را کشته ام و می ترسم که آنان مرا به قتل — ۱. الغدیر، ج ۱۰، ص ۱۲۴؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۴ «فَصَبَّرْتُ وَ فِی الْعِیْنِ قَدْی وَ فِی الْحَلْقِ شَجَا». ۲. بقره (۲): ۲۶۰. ۳. شرح الاسماء الحسنی، ج ۱، ص ۱۹۰؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۵ «لو کشف الغطاء ما ازددت یقیناً».

صفحه ۱۲۸

برسانند. برادر هارون را که زبان فصیح تر و گویاتری از من دارد، با من همراه گردان تا یاور و شریک من در امر رسالت باشد، و مرا تصدیق نماید زیرا می ترسم آن ها رسالتم را تکذیب نمایند» (۱) اما موقعی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به من مأموریت داد تا به مکه معظمه روم، و آیات اول سوره براءت را در بالای بام کعبه بر کفار قرائت نمایم - با آن که در آنجا کمتر کسی را می توان یافت که یکی از خویشان و بستگانش به دست من کشته نشده باشد - هرگز و ابداً نهراسیدم. امر پیامبر خدا را اطاعت نمودم و به تنهایی مأموریت خود را انجام داده، آیات سوره براءت را بر آنان قرائت نموده و مراجعت کردم. این سخن امام کنایه از توکل او به خدا است زیرا چون هر کس توکلش بیشتر باشد فضیلت بیشتری دارد و موسی کلیم الله به برادرش هارون اتکا و اعتماد داشت، ولی امیر المؤمنین (علیه السلام) به طور کامل به خدای بزرگ توکل و اعتماد نمود. همچنین امام علی (علیه السلام) خود را برتر و افضل از عیسی مسیح دانست و دلیل آن را نیز چنین بیان کرد: به اذن و قدرت پروردگار، وقتی جبرئیل در گریبان مریم دمید، او حامله شد و زمانی که موقع وضع حملش رسید به مریم وحی شد که: «از خانه بیت المقدس بیرون آی، این خانه محل عبادت است نه محل ولادت و زایشگاه» (۲) به همین دلیل از بیت المقدس بیرون رفت و عیسی در بیابان خشکیده ای متولد شد. اما وقتی مادر من - فاطمه بنت اسد - درد زاییدن گرفت در وسط کعبه به مستجار کعبه متوسل شد و گفت: بارالها بحق این خانه کعبه و بحق کسی که این خانه را بنا نهاده است، درد زایمان را بر من سهل و آسان گردان. در همان وقت دیوار کعبه شکافته شد و مادرم فاطمه با ندای غیبی به داخل خانه راه یافت، من در همان خانه کعبه متولد شدم. بنابراین چون مکه معظمه بر بیت المقدس برتری دارد و مریم از زادن عیسی در بیت المقدس - مکانی پائین تر از مکه - نهی شد زیرا ولی مادر علی (علیه السلام)، برای زادن او به درون کعبه - مکانی برتر از بیت المقدس - دعوت شد، بدین جهت روح، نفس و بدن او از عیسی پاکیزه تر است. ————— ۱. قصص (۲): ۲۳۳. الامام علی (علیه السلام) ص ۳۶۹؛ اللعنة البيضاء، ص ۲۲۱؛ شبهای پیشاور، صص ۴۷۶ و ۸۱۴ «اخرجی عن البيت فإن هذه بيت العباد لا بيت الولادة».

صفحه ۱۲۹

بالاخره کسانی چون ابن ابی الحدید، امام حنبل، امام فخر رازی، شیخ سلیمان بلخی حنفی و بسیاری دیگر، حدیث زیر را از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل نموده اند که فرمود: «هر کس می خواهد به علم آدم نظر کند، به علم علی توجه کند. هر کس می خواهد حقیقت تقوای نوح و حکمت او را ببیند و نیز حلم و خلت ابراهیم، هیبت موسی و عبادت عیسی را ببیند پس به سوی علی بن ابی طالب (علیه السلام) نظر کند» (۱) بالاخره میرسید علی همدانی شافعی در پایان این حدیث می افزاید: «نود خصلت از خصلت های انبیا در حضرت علی (علیه السلام) جمع می باشد که در کس دیگر نمی باشد» (۲) البته تشبیه نمودن علی (علیه السلام) به آدم از بعد علم، بدان جهت است که خداوند در قرآن مجید می فرماید: {وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا} {خداوند همه اسماء را به آدم آموخت} (۳) و تشبیه نمودن حلم علی (علیه السلام) به حلم ابراهیم از آن جهت است که خداوند در سوره توبه فرمود: {إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ} {به درستی که ابراهیم بردبار و حلیم بود} (۴) بنابراین چنانچه کسی در ویژگی بارز هر یک از انبیا با آن نبی مساوی شد می توان نتیجه گرفت که تمام ویژگی های همه انبیا را دارد و لذا برتری او بر آن ها اثبات می گردد. بلخی حنفی و گنجی شافعی در کفایه الطالب از امام احمد حنبل نقل نموده اند: فضائلی که برای علی ابن ابی طالب (علیه السلام) آمده برای هیچ یک از صحابه نیامده است. (۵) ————— ۱. کفایه الطالب، باب ۳۳؛ مسند احمد بن حنبل؛ فخر رازی در تفسیر آیه مباحله؛ محی الدین عربی ۱۷۲؛ یواقیت و جواهر ص ۱۲۱، فصول المهمه، باب ۴۰، ینابیع المودة... «من أراد أن ينظر إلى آدم في علمه و إلى نوح في تقواه و إلى إبراهيم في حلمه و إلى موسى في هيئته و إلى عيسى في عبادته فلينظر إلى علي بن أبي طالب (علیه السلام)». ۲. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، صص ۳۰۷ و ۸۰؛ الامام علی (علیه السلام)، ص ۳۰۱؛ شبهای پیشاور، ص ۴۷۷ «فإن فيه تسعين خصلة من

خصال الأنبياء جمعها الله فيه و لم يجمعها في أحد غيره». ۳. بقره (۲): ۴۳۱. توبه (۹): ۱۱۴. ۵. ينابيع المودة باب ۴۰ - مناقب خوارزمی، کفایه الطالب، باب ۲

صفحه ۱۳۰

امامت و خلافت منحصر به دوازده امام معصوم است، چرا؟ پرسش: چرا شیعیان امامت و خلافت را منحصر به ۱۲ امام می دانند و ائمه چهارگانه اهل سنت را قبول ندارند؟ پاسخ: بسیاری از اوامر و دستورات پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) حتی به وسیله علمای اهل سنت روایت شده که در آن، اهل بیت و عترت طاهره به عنوان عدیل قرآن به امت معرفی شده اند تا به آنان تمسک جویند. از جمله آن ها حدیث ثقلین، حدیث سفینه و حدیث باب حطه از اسناد محکم شیعیان است. حتی در کتب اهل سنت، نمی توان یک حدیث - هر چند یک طرفه - پیدا نمود که پیغمبر امتش را به پیروی از ابوالحسن اشعری و معتزلی و نیز اطاعت از چهار امام اهل سنت یعنی مالک بن انس، احمد بن حنبل، ابوحنیفه یا محمد بن ادریس شافعی ترغیب، تشویق و رهنمون کرده باشد. اما ابن حجر مکی در باب ۱۱ کتاب صواعق و نیز شیخ سلیمان بلخی حنفی در باب ۵۹ ينابيع الموده نقل نموده اند که بیش از ۲۰ نفر از اصحاب رسول الله (صلی الله علیه و آله) حدیث تمسک به ثقلین - قرآن و عترت پیغمبر - را از طرق مختلف نقل کرده اند. بدان جهت که قرآن و عترت با همدیگر حکم ثقلین را دارند و پیروی از هر دوی این ها لازم و واجب است - نه فقط یکی از این دو. اکنون باید دید که آیا می توان قرآن - یکی از ثقل ها - را فدای مصلحت زمان و مکان نموده و آن را عوض کرد و کتاب دیگری را انتخاب و جایگزین آن کرد؟ اگر پاسخ مثبت باشد، پس تغییر ثقل دیگر یعنی همان عترت نیز ممکن خواهد بود. در نتیجه با پذیرفتن تغییر ثقل اول - قرآن - پیروی از غیر اهل بیت میسر و بدون اشکال می شود. اما چون از نظر شیعه، پاسخ این سؤال منفی است یعنی هرگز نمی توان کتاب دیگری را جایگزین قرآن نمود، لذا چون یکی از ثقل ها را نمی توان تغییر داد، ثقل دیگر نیز غیر قابل تغییر می باشد. حال باید بررسی کرد که کدامیک از خلفای سه گانه - ابوبکر و عمر و عثمان - از

صفحه ۱۳۱

عترت و اهل بیت پیغمبر بوده اند تا مطابق دستور رسول الله (صلی الله علیه و آله)، مجبور به اطاعت و پیروی از آن ها باشیم؟ یقیناً تاریخ و اجماع مسلمین اتفاق نظر دارند که عترت پیغمبر، کسان دیگری به جز این سه نفر بوده اند، لذا این ها از عترت و اهل بیت پیغمبر به حساب نمی آیند. اینک این سؤال پیش می آید که اگر پیغمبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) اطاعت و پیروی از فرد یا قومی را امر و توصیه نماید و جمعی از صلحا و صحابه امت بگویند که صلاح در آن است که از افراد دیگری پیروی نمایید، آیا اطاعت امر پیغمبر واجب است یا اطاعت از مصلحت اندیشی صلحا و بزرگان امت؟! از نظر شیعه پاسخ این سؤال «اطاعت محض از پیغمبر گرامی اسلام» است. حال که تاریخ گواهی می دهد که هیچ کدام از خلفای ثلاثه، نه ابوالحسن اشعری، نه معتزلی و نه چهار امام اهل سنت (مالک بن انس، احمد بن حنبل، ابوحنیفه یا محمد بن ادریس شافعی) از اهل بیت و عترت پیغمبر نیستند، و اصلاً هیچ گونه دستور و سفارشی از پیغمبر مبنی بر پیروی از آن ها نرسیده است و حتی تا سال ها بعد از پیغمبر نامی از آن ها در میان نبوده - با فرض این که از علما و فقهای اسلامی بوده اند و بعدها نام آنان جلوه گر شده است - چه دلیلی وجود دارد که همه نسل های گذشته، حال و آینده از این چهار نفر - که اهل سنت سفارش می کنند - پیروی و متابعت نمایند؟ در صورتی که حتی یک حدیث یا روایت نیز در این زمینه وجود ندارد. از طرف دیگر، همه امت اسلام متفق القولند که امام امیرالمؤمنین (علیه السلام) و یازده فرزند ایشان، همگی از عترت صحیح النسب و از اهل بیت خاص پیغمبر به حساب می آیند. پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بارها اطاعت از آن ها را اسباب نجات دانسته و صریحاً فرموده است: از آن ها سبقت نگیرید، زیرا آن ها اعلم بر شما هستند. دلایل

و براهین زیادی مبنی بر متابعت از این دوازده امام وجود دارد. حال باید دید که دلیل پیروی از چهار امام اهل سنت چه بوده و چگونه بوجود آمده است؟ علت پیروی از ائمه اربعه اهل سنت در این است که بعضی از خلفا و پادشاهان مردم را مجبور نمودند که حتماً باید از یکی از این چهار مذهب تقلید نمایند. علی رغم

صفحه ۱۳۲

این که هیچ گونه نص صریح و دستور خاصی از جانب پیغمبر درباره منحصر کردن تقلید به این چهار نفر وجود ندارد، آیا این انحصار، ظلم فاحشی به کلیه فقها و علمای بزرگ اسلام و تضییع حقوق علمی آن ها محسوب نمی شود؟ در حالی که تاریخ نشان داده است بعد از آن ها، فقها و علمای بسیار بزرگی که اعلم و افقه از این چهار امام بوده اند، همواره وجود داشته اند. آیا خود این علمای بزرگی که پس از این چهار امام تربیت می شوند، باید از این چهار نفر تقلید کنند؟ ممکن است در پاسخ، بعضی با قیاس استدلال کنند که به همان دلیل که شیعیان، امامت را به ۱۲ امام منحصر نموده اند، ما نیز امامت را با همان دلایل مشابه به این چهار نفر منحصر می کنیم. در پاسخ باید گفت: خود پیامبر خدا عدد خلفای بعد از خود را به این ۱۲ نفر منحصر نموده است. شیخ سلیمان قندوزی حنفی حموینی در فرائد، امام ثعلبی در تفسیر خود، ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه، خوارزمی و ابن مغزلی در مناقب، همگی به طرق مختلف از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) نقل کرده اند که: تعداد ائمه و خلفای بعد از من دوازده نفر است که جملگی از قریش می باشند. حتی نام آن ها را به ترتیب بیان نموده اند. بنابراین اصلاً قیاس بین این چهار نفر و دوازده امام شیعه، که اوصیای رسول الله (صلی الله علیه و آله) و منصوب و منصوب از جانب حق تعالی می باشند، جایز و روا نمی باشد. از طرف دیگر، برخی از ائمه چهارگانه، نظیر: ابوحنیفه اصلاً و ابداً اهل فقه و اجتهاد نبوده بلکه فقط اهل قیاس بوده اند. جالب تر این که بعضی از ائمه چهارگانه، خود از خوشه چنان خرمین ۱۲ امام شیعه بوده اند. پس اگر تقلید بر این چهار نفر جایز و روا باشد، چرا به سراغ استادان آن ها یعنی کسانی چون امام جعفر صادق (علیه السلام) نباید رفت؟!؟

صفحه ۱۳۳

علت اشتها مذهب شیعه ی اثنی عشری به مذهب جعفری پرشش: به چه علت مذهب شیعه اثنی عشری به مذهب جعفری معروف شده است؟ پاسخ: بر اساس اصل نبوت که هر پیغمبری قبل از وفاتش، وصی و جانشین خویش را از جانب خدا معین می کند، خاتم الانبیا نیز امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را باب علم، وصی و خلیفه خود معرفی و امت را به اطاعت از وی امر نمود. هرچند بعد از وفات پیامبر، خلافت به امام علی (علیه السلام) نرسید، اما دو خلیفه اول در تمام دوره خلافت خود - باستانی اوایل خلافت ابوبکر - در تمام امور با حضرت علی (علیه السلام) مشورت نموده و مطابق راهنمایی های ایشان عمل می کردند. حتی حضرت علی (علیه السلام) راهنمای خلیفه اول و دوم در امر قضاوت آن ها بوده است. وقتی که رجال و دانشمندان سایر ادیان، برای کشف حقایق به مدینه می آمدند تا مناظره و مباحثه علمی نمایند، امام علی (علیه السلام) آنان را مجاب می کرد و بدین طریق از ارایه خدمات شایان علمی خود به جامعه مسلمین دریغ نمیورزید. پس از شهادت امام علی (علیه السلام) زمام امور به دست بنی امیه افتاد و امام حسن مجتبی، امام حسین، امام سجاد و امام باقر (علیهم السلام) تحت فشار شدید و آزار و اذیت اموی ها قرار گرفته و تحت نظر و کنترل بودند. فقط عده قلیلی از شیعیان خاص، موفق به دیدار آن ها و اخذ حقایق و علوم می شدند. بالاخره هر کدام از فرزندان رسول الله (صلی الله علیه و آله) را به طریقی به شهادت رساندند. در اوایل قرن دوم هجری، درگیری های شدیدی بین بنی عباس و بنی امیه شکل گرفت و اموی ها مشغول و مجبور به دفاع از حکومت خود شدند. در نتیجه توان ادامه آن سختگیری ها و کنترل ها را نداشتند. لذا امام صادق (علیه السلام) با استفاده از این فرصت، از انزوا بیرون آمد و در خانه خود را به روی همه مردم باز گذاشت.

ایشان آزادانه در منبر مساجد به نشر علوم و احکام و قواعد دین می پرداخت. در این زمان بیش از چهار هزار طلبه و دانشجوی علم و دانش از دریای بی کران علم آن حضرت بهره می گرفتند. شاگردان خاص آن حضرت با بهره گیری از جلسات درس ایشان، درباره مبانی

صفحه ۱۳۴

علمی، قسمت هایی از چهارصد اصل معروف را نوشتند که به «اصول اربعه مائه» معروف شد. یکی از خوشه چینان مکتب آن حضرت به نام جابر بن حیان کتابی شامل هزار ورق و پانصد رساله به رشته تحریر در آورد. اکابر علما و فقهای اهل سنت، نظیر: ابوحنیفه، مالک بن انس، یحیی بن سعید انصاری، ابن جریج، محمد بن اسحق، یحیی بن سعید قطان، سفیان بن عیینه و سفیان ثوری از مکتب آن حضرت بهره گرفتند. بنابراین برای هیچ کدام از اهل بیت عترت و طهارت، چنین فرصتی پیش نیامده بود تا بتوانند به نشر احکام و قواعد فقهی، تفسیر آیات قرآن مجید و کشف اسرار حقایق بپردازند. چون این موقعیت بیشتر برای امام جعفر صادق (علیه السلام) پیش آمد، لذا مذهب شیعه به نام آن حضرت معروف شد. اشتها مذهب شیعه به نام امام صادق (علیه السلام) هیچ دلالتی بر تفاوت بین ایشان و اجدادش و نیز عمومی بزرگوارش امام حسن مجتبی (علیه السلام) که از امامان برحق شیعه است، ندارد. جای بسی تأسف است که نام این فقیه اهل بیت، جزو نام ائمه اربعه قرار نگرفته و حتی روایت های ایشان را در کتبی مانند صحیح بخاری و صحیح مسلم نیز نیآورده اند؟ و بجای آن مطالبی از خوارج و نواصب را نقل کرده اند!

صفحه ۱۳۵

انتقاد به صحابه کفر نیست؟ پرسش: آیا شیعیان را نمی توان به دلیل طعن، سب و انتقاد به صحابه کافر دانست؟ پاسخ: انتقاد، سب و طعن به مؤمن می تواند دارای چند حالت باشد: * چنانچه انتقاد و سب صحابه مستند، مستدل و منطقی باشد نه فقط کفرآور نیست بلکه مذمت هم ندارد. * چنانچه بدون دلیل و برهان باشد، اتهام است ولی باز هم موجب کفر نمی گردد. * اگر کسی بدون جهت، مؤمنی - هر چند صحابی - را طعن، نقد و یا حتی لعن نماید آن فرد فاسق می شود، ولی هرگز کافر نخواهد شد. * فقط وقتی که به دلیل صحابه پیامبر خدا بودن به آن ها دشنام داده شود، در این صورت دشنام دادنش منتهی به عداوت و اهانت به خدا و رسول او می گردد، و در نتیجه دشنام دهنده کافر می شود. ابن حزم ظاهری اندلسی در جزء سوم کتاب الفصل فی الملل والنحل در این باره چنین می گوید: «اگر کسی به اصحاب رسول الله دشنام دهد و این دشنام از روی جهل و نادانی باشد معذور است، و اگر از روی بصیرت باشد، فاسق خواهد بود.» * امام محمد غزالی نیز می گوید: سب و شتم صحابه ابداً موجب کفر نمی شود حتی سب شیخین نیز کفرآور نمی باشد. به همین دلیل است که در مواردی - که برخی از آن ها در زیر می آید - این دشنام دادن ها و سب کردن ها بین خود صحابه اتفاق افتاده است، ولی ما آن ها را کافر نمی خوانیم. ۱. عمر به پیغمبر (صلی الله علیه و آله) عرض کرد: اجازه بده گردن «حاطب» منافق را بزنم - حاطب از اصحاب بدر و از مهاجرین بزرگ بود. با نسبت دادن نفاق به این صحابی و دشنام دادن به او، هیچ کس عمر را کافر نمی خواند. ۲. امام محمد غزالی در جلد دوم احیاء العلوم، امام احمد بن حنبل در جز اول مسند و ذهبی در تلخیص مستدرک، نقل می کنند که: روزی در زمان خلافت ابوبکر

صفحه ۱۳۶

مردی وارد شد و شدیداً به او فحش و دشنام داد. حاضرین شدیداً متاثر شدند، در این حال ابوبرزه اسلمی گفت: ای خلیفه! اجازه ده تا او را که کافر شده به قتل رسانم. خلیفه پاسخ داد: احدی به جز پیغمبر (صلی الله علیه و آله) نمی تواند چنین حکمی صادر کند. ۳.

معاویه و اتباع او، خلیفه چهارم علی (علیه السلام) را که افضل صحابه بود سب و لعن می کردند. پس چرا او را کافر نمی خوانند؟ ۴. عایشه همواره عثمان - خلیفه سوم - را سب و لعن می کرد و علناً می گفت: «این پیر خرفت که کافر شده است را بکشید» (۱) پس چرا کسی عایشه را کافر نمی خواند؟! حال اگر این حرف را یک شیعه بزند آن وقت او را کافر می خوانند. ۵. ابن ابی الحدید در جلد چهارم شرح نهج البلاغه می گوید: ابوبکر در جریان غصب فدک در مسجد و بالای منبر در مقام انتقاد از امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر آمد و به بهترین صحابه رسول الله (صلی الله علیه و آله) دشنام داد و گفت: «او به سان دم روباهی می باشد و...» (۲) ولی هیچ کس او را ابداً تقبیح نمی کند. ۶. امام احمد بن حنبل در جلد سوم مسند می نویسد: شخصی به خلیفه ثانی نوشت: فردی به شخص شما دشنام می دهد که شما را سب می کند، آیا اجازه می دهید او را بکشم. عمر در پاسخ نوشت: خون هیچ مسلمانی برای سب و شتم نمودن به مسلمان دیگر - مگر رسول الله (صلی الله علیه و آله) - مباح نمی شود. ۷. احمد بن حنبل در جلد دوم مسند و نیز در جلد دوم سیره الحلبیه حلبی و نیز در صحیح مسلم و صحیح بخاری آمده است که: اصحابی مانند ابوبکر و غیره در حضور خود پیغمبر به همدیگر دشنام می دادند و حتی همدیگر را می زدند، و پیامبر خدا آن ها را کافر نمی خواند و آن ها را آشتی می داد. (۳)

_____ ۱. الجمل، صص ۲۴ و ۱۲۸؛ النص والاجتهاد، صص ۳۹۳ و ۴۲۶؛ احادیث ام المؤمنین عایشه، ج ۱، صص ۱۳ و ۱۶۲؛ شبهای پیشاور، ص ۵۸۴ «اقتلو نعثلاً فقد كفر». ۲. سقیفه و فدک، ص ۱۰۴؛ فدک فی التاریخ، ص ۶۷؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۱۵؛ شبهای پیشاور، ص ۵۸۵ «إنما هو ثعالة شهیده ذنبه مرب لكل فتنة هو الذي يقول كروها جذعة بعد ما هربت يستعينون بالضعفة و يستنصرون بالنساء كأم طحال أحب أهلها إليها البغي». ۳. این قبیل اخبار فقط در کتب اهل سنت پیدا می شود و در کتب شیعیان نمی توان چنین اخباری را یافت.

صفحه ۱۳۷

از این مهمتر بنابر اقوال برخی علمای اهل سنت، نظیر: ابوالحسن اشعری اگر کسی قلباً مؤمن ولی به کفر تظاهر نماید یا خدا و رسول را بدون عذر، شدیداً دشنام دهد کافر نمی شود و نمی توان حکم کافر را بر او جاری ساخت. ابن حزم اندلسی در جزء چهارم کتاب الفصل، این عقاید را به طور مفصل شرح داده است. بنابراین لعن و دشنام به هیچ یک از صحابه موجب کفر نمی شود و اگر کسی بدون دلیل و برهان، مؤمنی را سب نماید فاسق است و هر عمل فسقی قابل عفو و آمرزش می باشد. به همین دلیل اگر عده ای از شیعیان برخی از صحابه را سب نمایند نمی توان آن ها را کافر خواند، هر چند بر این باوریم که سب آن ها بدون دلیل و برهان نمی باشد. همچنان که ملا سعد تفتازانی در شرح عقاید نسفی گوید: سب صحابی موجب کفر نیست، از آنجا که بعضی به صحابه حسن ظن داشتند و بدی های آن ها را نادیده می گرفتند و رد این گفتار جنگ هایی است که بین صحابه اتفاق افتاده و حسادت و جاه طلبی آن ها را از راه راست منحرف کرده حتی بزرگان صحابه از کارهای زشت مصون نبوده اند.

صفحه ۱۳۸

هر صحابه ای هادی و مقتدا نیست پرسش: چون پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرموده است: «إِنَّ أَصْحَابِي كَالنَّجْمِ بِأَيْمِهِمُ اقْتَدِيتُمْ اهتديتم» آیا تمامی اصحاب، هادی و مقتدای امت قرار داده نشده اند؟ پاسخ: ابتدا بر فرض صحت سند حدیث روی مدلول حدیث بحث می کنیم تا بعد به سند بپردازیم. صحابه به کسانی اطلاق می گردد که رسول الله (صلی الله علیه و آله) را زیارت نموده و یا موفق به ضبط حدیث از آن حضرت شده باشند. اصحاب می توانند مهاجر یا انصار یا موالی آن ها باشند. به دلیل مطالب سوره منافقون و آیاتی از سوره های توبه و احزاب که شأن نزول آن ها در مذمت منافقین و فاسقین می باشد، نمی توان همه صحابه را پاک و منزّه از جمیع عیوب دانست. از جمله منافقینی که خداوند در قرآن مجید و نیز پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) آن ها را مذمت و اهل

آتش معرفی نموده اند، افرادی هستند که در زمره اصحاب آن ها حضرت بودند. حتی برخی علمای اهل سنت، نظیر هشام بن محمد سایب کلبی کتاب مخصوص درباره صحابه نگاشته اند. داستان عقبه مثال بارزی است که حافظ ابوبکر احمد بن حسین بیهقی شافعی در کتاب «دلایل النبوه» و امام احمد حنبل در جلد پنجم مسند آن را بیان کرده اند. در این واقعه همان عده ای از اصحاب بودند که در صدد قتل خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) بر آمدند. این واقعه در مراجعت پیغمبر از غزوه تبوک اتفاق افتاد. در آن ما جراً ۱۴ نفر از منافقین به طور محرمانه تصمیم به قتل پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) گرفتند. در بطن عقبه و در دامن کوه، راه بسیار باریکی بود که افراد، بایستی یکی یکی از آن عبور نمایند. منافقین در آن محل می خواستند نقشه و نیت شوم خود را عملی نمایند؛ اما جبرئیل مأموریت یافت تا پیامبر خدا را از آن توطئه مطلع نماید و ایشان حذیفه نخعی را مأمور کرد تا در آنجا مخفی شود و در موقعی که با هم صحبت می کنند آن ها را شناسایی نماید. حذیفه هم منافقین را

صفحه ۱۳۹

شناسایی کرد و خود را به پیغمبر رسانید و آن ها را معرفی نمود. هفت نفر از توطئه گران از بنی امیه بودند. حضرت به حذیفه دستور داد تا رازداری نماید؛ زیرا خداوند نگه دارنده او می باشد. در ابتدای شب، کمی بعد از غروب خورشید، خود پیغمبر جلوتر از بقیه حرکت نمود. عمار یاسر مهار شتر را از جلو گرفته بود و حذیفه شتر را از عقب می رانید. وقتی به گذرگاه باریک رسیدند، منافقین که ظرف هایی را پر از ریگ کرده بودند با سر و صدا به طرف شتر پرتاب کردند تا شتر رم کرده و آن حضرت را به دره عمیق پرتاب نماید. آنگاه منافقین فرار کردند و در وسط جمعیت پنهان شدند؛ ولی همانطور که پیغمبر به حذیفه نخعی فرموده بود، خداوند آن حضرت را محافظت نمود. سعد بن عباد از اصحاب کبار بود که با ابوبکر و عمر بیعت نکرد، باتفاق جمهور مورخین از شیعه و سنی در شام ماند تا اواسط خلافت عمر کشته شد. پس اقتدا کردن به او و مخالفت با عمر و ابوبکر به حکم حدیث راه هدایت است. طلحه و زبیر از اصحاب بودند که در مقابل خلیفه چهارم قیام کردند و باعث کشته شدن عده زیادی از مسلمین شدند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره امیر المؤمنین فرموده بودند: حربک حربی؛ چگونه می شود عمل آن ها را حمل بر صحت کرد؟! اجتهاد مقابل نص؟! ابوهیره کذاب نیز از جمله اصحاب بود که عمر - خلیفه ثانی - او را به جرم احادیث دروغ نسبت به پیغمبر تازیانه زد. سمره بن جندب نیز که حدیث وضع می نمود، از صحابه بود. به طور کلی اگر دو نفر از صحابه دو راه مخالف یکدیگر را برگزینند، در این صورت حداقل یک نفر از آن ها بر باطل رفته است. اکنون که مطابق حدیث مذکور، صحابه راهنما و هادی امت هستند، مسلمانان باید از کدامیک پیروی نمایند تا هدایت یابند؟ اگر پاسخ این است که باید بررسی شود کدام یک راه حق را می روند، در این صورت حدیث فوق از درجه اعتبار ساقط می گردد و بدین معنا است که نمی شود بر

صفحه ۱۴۰

صحابه ای اقتدا کرد. اصلاً با فرض درست بودن این حدیث، دیگر نمی توان به شیعیان که به راه جمعی از صحابه - نظیر سلمان، ابوذر، مقداد، عمار یاسر و علی (علیه السلام) - که با ابوبکر بیعت نکردند، می روند ایراد گرفت. آیا علی (علیه السلام) حداقل چهارمین خلیفه بر حق مسلمین و جانشین پیغمبر نبود؟ پس چرا اصحابی مانند طلحه و زبیر در مقابل علی (علیه السلام) ایستادند و باعث خون ریزی بسیاری از مسلمانان شدند؟ راه کدامیک از این دو دسته اصحاب که در مقابل هم قرار گرفتند راه هدایت است؟ راه علی (علیه السلام) یا راه طلحه و زبیر؟ آیا معاویه و عمرو بن عاص از اصحاب نبودند که با خلیفه چهارم جنگیدند و حتی در منابر و خطبه ها او را سب و لعن می کردند و تا هشتاد سال این کار ادامه داشت؟ آیا راه و روش هر دو طرف، راه هدایت است؟ در صورتی که پیامبر به علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: حربک حربی. مگر عثمان - خلیفه سوم - از اصحاب پیامبر خدا (صلی

الله علیه و آله) نبود که امام علی (علیه السلام) خلیفه چهارم - درباره اش فرمود: «و او همانند کلاغی بود که همتش شکمش بود. وای به حال او! اگر پر و بالش چیده می شد و سرش قطع می شد، برای او بهتر بود.» (۱) بنابراین با ذکر این مقدمات و مثال ها باید نتیجه گرفت که: نمی توان هر صحابه ای را ستاره راه و چراغ هدایت پنداشت. ضعف سند از عدم صحت دلایل که بگذریم از نظر سند حدیث با مشکل روبروست. قاضی عیاض در صفحه ۹۱ جلد دوم شرح الشفای گوید: دارقطنی در فضائل و ابن عبدالبر اسناد حدیث را ضعیف و مردود دانسته اند و نیز عبد بن حمید در مسند خود از عبدالله بن عمر نقل نموده که بزار منکر صحت حدیث است. ——— ۱. نهج السعادة، ج ۱، ص ۱۸۱؛ بحار الانوار، ج ۲۸، ص ۳۷۸ «و قام الثالث كالغراب همته بطنه، و يله لو قص جناحه و قطع رأسه لكان خيراً له».

صفحه ۱۴۱

ابن عدی باسناد خود از نافع از ابن عمر نقل نموده اسناد حدیث ضعیف است. بیهقی گوید که متن این حدیث مشهور است ولی سند به علت وجود حارث بن غصین مجهول الحال و حمزه بن ابی حمزه نصیری کذاب مشکل دارد. ابن حزم گفته این حدیث مکذوب و موضوع باطل است. (۱) ——— ۱. شبهای پیشاور، ص ۵۹۵

صفحه ۱۴۲

صحابه معصوم نیستند پرسش: به نظر شیعیان، آیا صحابه مرتکب اعمال زشت و ناپسند و به طور کلی گناه می شده اند یا از معصیت به دور بوده اند؟ پاسخ: شیعیان معتقدند که عصمت، منحصر به ۱۴ معصوم شامل شخص پیامبر، دختر گرامی ایشان فاطمه زهرا (علیها السلام)، امام علی و یازده فرزند ارجمندش (علیهم السلام) که امامت شیعیان را بر عهده داشتند، می باشد. از نظر شیعیان بقیه صحابه از خطا و گناه مصون نبوده و برخی از آن ها حسب عادات دیرینه خود مرتکب گناه می شده اند. برای مثال ابن حجر مکی در جلد دهم فتح الباری می نویسد: ابوطلحه زید بن سهل در منزل خویش مجلس دوستانه ای تدارک دیده بود و ده نفر را به آن مجلس دعوت نمود که همگی شراب نوشیدند. نام این ده نفر را چنین ذکر می کند: ۱. ابوبکر بن ابی قحافه ۲. عمر بن الخطاب ۳. ابوبکر بن شغوب ۴. ابوعبیده جراح ۵. ابی بن کعب ۶. سهل بن بیضا ۷. ابویوب انصاری ۸. ابوطلحه (صاحب مجلس) ۹. ابودجانه سماک بن خرشه ۱۰. انس بن مالک (در آن زمان ۱۸ ساله و ساقی مجلس بوده است). خبر فوق را نیز بیهقی در جلد هشتم کتاب «سنن» از خود انس بن مالک نقل می کند که می گوید: من در آن روز از همه کوچکتر و ساقی مجلس بودم و ابوبکر نیز اشعاری در مرثیه کفار و مشرکین و کشته شدگان بدر می سرود!

صفحه ۱۴۳

بخاری نیز در صحیح خود در تفسیر آیه خمر، مسلم در صحیح خود در کتاب «اشربه باب تحریم الخمر»، امام احمد حنبل در جلد سوم مسند، سیوطی در جلد دوم درالمنثور، طبری در جلد هفتم تفسیر، عسقلانی در جلد چهارم اصابه و بدر الدین حنفی در جلد دهم عمده القاری، مطلب فوق را آورده اند و با توجه به تاریخ مندرج در این کتب، معلوم می شود که این مجلس بعد از نزول آیات تحریم شراب بوده است. خلاف بعدی، نقض عهدی است که برخی از صحابه انجام دادند. در قرآن مجید آمده است: { وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا } {وقتی با خدا عهد نمودید، به آن عمل و وفا کنید و بعد از آن که پیمان بستید، ایمان خود را نشکنید.} (۱) قرآن مجید در آیه دیگری، کسانی که عهد خود را نقض می کنند، ملعون می خواند: { وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ }

«آنان که پس از پیمان بستن، عهد خدا را شکستند و نیز آنچه را خدا دستور به پیوند آن داده، گسستند و در روی زمین فتنه و فساد برانگیختند. لعنت بر آن ها و عذاب الهی بر آنان باد.» (۲) بسیاری از علمای فریقین - شیعه و سنی - معترفند که خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) در روز هجدهم ذی القعدة سال دهم هجری، در مراسم غدیر و در حضور بیش از هفتاد هزار مسلمان، (۳) بالای منبر رفته و خطبه ای در مدح و فضایل علی (علیه السلام) ایراد نموده و گفت: «هر کس را من مولا و ولی او هستم، علی نیز مولا و ولی او می باشد.» (۴) آنگاه دست ها را به آسمان بلند کرد و چنین دعا نمود: «خداوندا کسی که علی را دوست دارد دوست بدار و دشمن علی را دشمن بدار. کسی که علی را یاری نماید یاری فرما و کسی که علی را واگذارد واگذار.» (۵) سپس ——— ۱. نحل (۱۶): ۲۹۱. رعد (۱۳): ۳۲۵. برخی تعداد مسلمین را ۱۲۰ هزار نفر نقل کرده اند. ۴. جواهر الفقه، ص ۱۹۳؛ عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، صص ۱۳۸ و ۱۶۴؛ عمر بن خطاب، ص ۱۹۳؛ شبهای پیشاور، ص ۶۲۲؛ «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ». ۵. البدایه، ص ۱۴۹؛ الخلاف، ج ۵، ص ۳۳۶؛ الامالی، ص ۴۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۰۱، «اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره و اخذل من خذله».

صفحه ۱۴۴

پیغمبر دستور داد خیمه ای برپا کردند و از علی خواست تا در آن خیمه بنشیند و به تمام امت دستور داد که با علی (علیه السلام) بیعت کنند. پیغمبر فرمود: «من از جانب پروردگار مامورم تا برای علی (علیه السلام) بیعت بگیرم.» در ابتدا عمر، بعد ابوبکر و عثمان و طلحه و زبیر بیعت کردند. بنابر آنچه در کتاب «الغدیر» (ج ۱) آمده این حدیث را ۱۱۰ صحابی و ۸۴ تابعی نقل کرده اند و ۳۶۰ دانشمند سنی در ۱۴ قرن این حدیث را روایت کرده اند. (۱) بسیاری از صحابه نیز نقل کرده اند که عمر، بسیار خوشحالی می کرد و می گفت: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) علی (علیه السلام) را راهنما و مهتر و بزرگتر قوم قرار داد.» (۲) خود عمر می گوید: در آن حال جوان زیبا رویی که دارای حسن صورت و بوی خوشی بود پهلوی من نشسته بود. من او را نمی شناختم ولی او به من گفت: «به درستی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) عهد محکمی بست و به جز منافق کسی این عهد را نمی شکند. پس حذر کن که تو باز کننده این عهد نباشی.» (۳) عمر ادامه می دهد که بعد، از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) پرسیدم که آن جوان خوش رو چه کسی بود که من او را نمی شناختم؟ پیغمبر فرمود: «او از اول S..... نبود. او جبرئیل امین بود و آمده بود تا بر آنچه من بر شما گفتم تأکید نماید.» (۴) حال آیا می توان گفت که کدامیک از آن ۵ نفر این عهد و پیمان را رعایت کردند؟ حتی هنوز دو ماه از آن واقعه نگذشته بود که علی (علیه السلام) را به زور شمشیر و تهدید برای بیعت با ابوبکر به مسجد بردند. آیا این کار آن ها نقض عهد و پیمان شکنی نیست که در قرآن مجید مذمت شده است؟ ——— ۱. لیست ۶۰ نفر از آن ها در صفحات ۶۰۲ تا ۶۰۴ کتاب شبهای پیشاور آورده شده است. محمد بن جریر طبری (م - ۳۱۰) در الوالیه از ۷۵ نفر روایت کرده است. ۲. السقیفه ام الفتن، ص ۸۲؛ الغدیر، ج ۱، ص ۳۷۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۰۶؛ «نصب رسول الله علیاً علماً». ۳. السقیفه ام الفتن، ص ۸۲؛ «لقد عقد رسول الله عقداً لا یحلّه إلاّ المنافق فاحذر أن تحله». ۴. موده القری، مودت پنجم.

صفحه ۱۴۵

فدک مال شخص پیامبر بود؟ پرسش: واقعه فدک چه بوده است و مگر فدک مال شخصی پیغمبر بود که بعضی مدعی هستند آن را از فاطمه (علیها السلام) مصادره و ضبط نموده اند؟ پاسخ: بعد از فتح خیبر، بزرگان و مالکین فدک و حوالی آن (۱) به حضور پیامبر رسیدند، و قرار داد صلحی را با وی امضا نمودند که نیمی از فدک برای آن حضرت و نصف دیگر مال خودشان باقی بماند. بعد از بازگشت به مدینه، جبرئیل بر آن حضرت نازل شد و آیه شریفه { وَآتَ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِراً } بازگشت به مدینه، جبرئیل بر آن حضرت نازل شد و آیه شریفه { وَآتَ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِراً } را تلاوت کرد.

«حقوق خویشان و ارحام خود را ادا کن و فقرا و رهگذران بیچاره را به حق خودشان برسان و از اسراف و تبذیر بپرهیز» (۲) را بر آن حضرت خواند. سپس پیامبر خدا در مصداق ذو القربی - خویشان و اقوام - و حق حقوق آن ها تأمل نمود. مجدداً جبرئیل نازل شد و عرض کرد: خداوند می فرماید: «فدک را به حضرت فاطمه واگذار.» (۳) پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز فاطمه (علیها السلام) را خواست و فرمود: «خداوند به من امر نموده که فدک را به تو واگذار کنم» (۴) و بلافاصله ایشان در همان مجلس فدک را به فاطمه (علیها السلام) بخشید. این مطلب را بسیاری از علمای اهل سنت مانند: امام ثعلبی در تفسیر کشف البیان، جلال الدین سیوطی در جلد چهارم درالمنثور و نیز شیخ سلیمان بلخی حنفی و بسیاری دیگر نقل کرده اند که: چون آیه فوق نازل شد، پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فاطمه را خواست و فدک را به او عطا نمود. تا زمانی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) در قید حیات بود، فدک همچنان در تصرف فاطمه بود و ایشان آن را اجاره می داد، و مال الاجاره را به اقساط می آوردند. حضرت فاطمه (علیها السلام) به اندازه قوت یک — ۱. فدک شامل هفت قریه بزرگ، وسیع و حاصلخیز و دارای نخلستان های بزرگ بود. ۲. بنی اسرائیل (۲۷): ۲۶. ۳. فقه القرآن، ج ۱، ص ۲۴۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۳۳ «ادفع فدکاً إلی فاطمة». ۴. تفسیر صافی، ج ۳، ص ۱۸۶، تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۷۶؛ شبهای پیشاور، ص ۶۳۳ «إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ ادْفَعُ إِلَيْكَ فَدَكَ».

صفحه ۱۴۶

شب خود و فرزندان، از اجاره بر می داشت و بقیه را با میل و اراده خویش، در میان فقرای بنی هاشم و سایر فقرا تقسیم می کرد. بعد از ارتحال پیامبر، مامورین خلیفه اول - ابوبکر - ملک فدک را از تصرف مستاجرین آن حضرت در آورده و ضبط نمودند. ابوبکر به حدیث ساختگی «ما جماعت پیامبران چیزی را ارث قرار نمی دهیم و هر چه از ما بماند، صدقه ای است که به امت تعلق خواهد داشت» (۱) استناد می جست. لکن دقت نداشت که: اولاً - فدک ارث نبوده و هبه ای بوده است که به دستور پروردگار در زمان حیات پیامبر به فاطمه (علیها السلام) واگذار شده است. زیرا لازمه ارث بودن، آن است که بعد از وفات پیامبر به او رسیده باشد. ثانیاً از آنجایی که همه پیامبران و انبیای عظام، ارث و وارث داشته و ورثه آن ها پس از فوتشان ماترکشان را تصرف نموده اند، در می یابیم که این حدیث، کاملاً ساختگی، مجعول و در تعارض آشکار با آیات قرآن مجید است. حضرت فاطمه (علیها السلام) در دفاع از خود باستناد به آیات قرآنی فرمود: این همه آیات ارث در قرآن مجید برای عموم مردم - آیه ۷۶ سوره انفال، آیه ۱۲ سوره نسا و آیه ۱۷۶ سوره بقره - و خصوصاً برای انبیا وجود دارد. از آن جمله می توان به آیه شریفه { وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ } «سلیمان از داوود ارث برد»، (۲) آیه شریفه { فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيّاً يَرِثُنِي وَيَرِثْ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ } «خداوند از لطف خویش فرزند صالح و جانشینی شایسته به من عطا کرد که وارث من و همه آل یعقوب باشد» (۳) و نیز آیه { وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى } «هنگامی که زکریا خدا را صدا زد: بار الها! مرا تنها نگذار و به من فرزندی عطا نما تا وارث من باشد که تو بهترین وارث اهل عالم هستی. ما هم دعای او را مستجاب و به او یحیی را عطا نمودیم» (۴) اشاره کرد. مگر آیات قرآن مجید نباید تا روز قیامت بر حقیقت خود باقی — ۱. فتح الباری، ج ۱۲، ص ۶؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۲۴؛ شبهای پیشاور، ص ۶۳۵ «نحن معاشر الأنبياء لا نورث ما تركناه صدقة». ۲. نمل (۲۷): ۱۶. ۳. مریم (۱۹): ۴۵. ۴. انبیا (۲۱):

صفحه ۱۴۷

باشند؟ آنگاه حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) ادامه داد: ای ابوبکر! کدام قانون مرا از ارث پدر محروم کرده که تو مجری آن هستی؟ مگر تو به کلیات و جزئیات قرآن، از پدرم رسول الله (صلی الله علیه و آله) و پسر عمویم علی ابن ابی طالب (علیه السلام)

داناتری؟ چون ابوبکر از پاسخگویی به فاطمه (علیها السلام) درماند، ابتدا سکوت پیشه نمود و سپس با عصبانیت، فحاشی و اهانت به فاطمه (علیها السلام) را آغاز کرد. ابن ابی الحدید در جلد چهارم شرح نهج البلاغه، در جریان منبر رفتن ابوبکر و اهانت هایی را که به دو ودیعه رسول الله (علیه السلام) یعنی فاطمه و علی (علیهما السلام) نموده، ضبط کرده است. ابوبکر اهانت ها را به جایی رساند که فریاد و ناله فاطمه بلند شد و فرمود: امروز شما دل مرا شکستید و حق مرا ستانیدید. ولی من در روز قیامت در محکمه عدل الهی شما را محاکمه خواهم کرد تا خداوند قادر، حق مرا از شما باز پس گیرد. سپس فاطمه (علیها السلام) افزود: ای پسر ابی قحافه! آیا در کتاب خدا آمده است که تو از پدرت ارث ببری و من از ارث پدر محروم باشم؟ افترای بزرگی به خدا بسته ای! آیا عمداً عمل به کتاب خدا را ترک نموده و قرآن را پشت سر انداخته ای؟ آنگاه امام علی (علیه السلام) در مقام دفاع از فاطمه (علیها السلام) بر آمده و در حضور مهاجرین، انصار و بقیه مسلمین خطاب به ابوبکر گفت: «چرا فاطمه (علیها السلام) را از ارث پدر محروم ساخته ای؟ حال آن که علاوه بر ارث، در زمان حیات پدر، متصرف و مالک فدک بوده است؟» ابوبکر که با سلاح اسلام و دفاع از حقوق مسلمانان دنبال مفری می گشت گفت: «فدک متعلق به همه مسلمانان است و اگر فاطمه (علیها السلام) شاهد بیاورد که ملک خود وی می باشد آن را به او باز پس خواهم داد. در غیر این صورت از داشتن فدک محروم است.» امام علی (علیه السلام) گفت: «چرا درباره ما متفاوت از بقیه مسلمانان حکم می کنی؟ حال آن که مدعی باید شاهد بیاورد و مدعی علیه باید فقط سوگند یاد کند. اینک تو بر خلاف دستور پیامبر از فاطمه (علیها السلام) شاهد می خواهی؟! مگر عمل و قول خود فاطمه (علیها السلام) به عنوان یکی از اصحاب کسا که مشمول آیه تطهیر است حق نمی باشد؟! پس از آن، امام علی (علیه السلام) از ابوبکر پرسید: «پس اینک بگو اگر دو شاهد شهادت دهند که از فاطمه (علیها السلام) عمل زشت فحشا سرزده است با او چه خواهی کرد؟» ابوبکر گفت:

صفحه ۱۴۸

همانند زن ها بر او حد جاری خواهم نمود! امام علی (علیه السلام) به ابوبکر گفت: در این صورت در زمره کفار خواهی بود، زیرا شهادت پروردگار درباره طهارت فاطمه (علیها السلام) را رد کرده ای. مگر نمی دانی که خداوند فرموده است: «خداوند اراده نموده است که شما اهل بیت را پاک و پاکیزه گرداند و هر زشتی و بدی را از شما بزداید.» مگر این آیه در حق ما نازل نشده است؟ پس از اقرار ابوبکر به نزول این آیه، امام علی (علیه السلام) افزود: تو ادعای فاطمه (علیها السلام) را که خداوند به طهارتش گواهی داده نمی پذیری، ولی شهادت عربی را که بر پاشنه پای خود ایستاده و بول می کند می پذیری!! امام علی (علیه السلام) پس از گفتن این جملات راهی منزل شد. هیاهوی عجیبی در بین مسلمین به راه افتاد و همگی حق را از آن علی و فاطمه (علیهما السلام) می دانستند و عمل ابوبکر را تقبیح نمودند. ابن ابی الحدید می نویسد: در این هنگام ابوبکر بالای منبر رفت و از مردم خواست که به حرف کسی گوش ندهند. او فحاشی و ناسزاگویی به فاطمه و علی (علیهما السلام) را چنین آغاز کرد: «نعوذ بالله او روباهی است که شاهدش دمس می باشد. او ماجراجو و بر پا کننده فتنه و فساد است که فتنه های بزرگ را کوچک نشان می دهد، و مردم را به فساد و فتنه ترغیب و تشویق می کند. او از زنانی چون ام طحال زانیه کمک و یاری می طلبد.» (۱) این فحش ها و اهانت هایی بود که پیرمرد مصاحب رسول الله (صلی الله علیه وآله) به این دو محبوب و یادگار رسول الله (صلی الله علیه وآله) نثار کرد. امروزه نه فقط شیعیان، بلکه علمای اهل سنت از این کلمات متعجب اند. مثلاً ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه اش می نویسد: از استاد خودم «ابو یحیی نقیب زید البصری» پرسیدم که مخاطب این کنایه ها چه کسی بوده است؟ او گفت: کنایه نبوده بلکه صراحت کلام است. گفتم استاد، اگر صراحت می داشت که من می فهمیدم و سؤال نمی کردم. استاد گفت: آری سلطنت همین است!! یعنی هر عمل زشتی را برای حفظ آن مرتکب می شوند. حال نسبت هایی را که ابوبکر به آن ها داد نظیر روباه، دم روباه، فتنه گر مصاحب زن ——— ۱ . شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۱۵، فدک فی التاریخ، ص ۶۷، سقیفه و فدک، ص ۱۰۴، شبهای پیشاور، ص ۶۴۰

«انما هو ثعالة شهيدة ذنبه».

صفحه ۱۴۹

زانیه و... را در کنار فرمایشاتی از رسول الله (صلی الله علیه و آله) بگذارید که این دو بزرگوار را چنین توصیف نموده است: * «علی با حق و حق با علی است» (۱) * «هر کس به علی ناسزا گوید به من گفته است و...» (۲) * «هر کس علی را بیازارد مرا آزرده» (۳) * «هر کس فاطمه را بیازارد مرا آزرده» (۴) * «من شهر علم ام و علی دروازه آن است» (۵) * «من سرای حکمت و علی ورودی آن است» (۶) * «فاطمه پاره تن من است» (۷) * «علی در قضاوت از همه شما اولی تر است» (۸) دلیل روشن دیگر بر بطلان حدیث مورد استناد ابوبکر، روش و عمل شخص خلیفه است. اگر این حدیث صحیح بود و خلیفه به آن اعتقاد می داشت باید همه آنچه را که از پیغمبر بر جای مانده بود مصادره و ضبط می کرد، و ورثه آن حضرت را از تصرف در ——— ۱. تاریخ بغداد، ج ۱۴، ص ۳۲۲؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۴۴۹؛ الامامة والسياسة، ج ۱، ص ۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۳ «علی مع الحق و الحق مع علی حیث دار». ۲. مسند احمد، ج ۶، ص ۳۲۳؛ المستدرک، ج ۳، ص ۱۲۱؛ مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۳۰؛ الصحيح من السيرة، ج ۲، ص ۲۹۳؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۳ «من سب علیاً فقد سب سب الله». ۳. العمدة، صص ۲۷۶ و ۲۸۴؛ تحف العقول، ص ۴۵۹؛ الانساب، ج ۱، ص ۳۹۶؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۳ «من آذى علیاً فقد آذانی». ۴. شبهای پیشاور، ص ۷۰۲ «من آذى فاطمة فقد آذانی». ۵. المستدرک، ج ۳، ص ۱۲۷؛ مسند ابویعلی، ج ۲، ص ۵۸؛ الجامع الصغير، ج ۱، ص ۴۱۵؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۴ «أنا مدينة العلم و علی بابها». ۶. العمدة، صص ۲۸۵ و ۲۹۵؛ سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۰۱؛ نایب المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۱۸؛ شبهای پیشاور ص ۶۴۴ «أنا دار الحکمة و علی بابها». ۷. صحیح بخاری، ج ۴، ص ۲۱۰؛ صحیح مسلم، ج ۷، ص ۱۴۱؛ صحیح ابن حبان، ج ۱۵، صص ۴۰۸ و ۵۳۶؛ شبهای پیشاور، ص ۷۰۲ «فاطمة بضعة منی فمن أغضبها فقد أغضبني». ۸. نهج الايمان، ص ۳۰۱؛ مفردات غریب القرآن، ص ۴۰۷؛ بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۱۲۷؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۵ «علی أفضا کم».

صفحه ۱۵۰

همه آن ها باز دارد. اما ابوبکر حجره های فاطمه (علیها السلام)، دختر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عایشه و حفصه همسران پیامبر را به آن ها داد. علاوه بر همه این ها، ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه و علی بن برهان الدین شافعی در جلد سوم تاریخ سیره الحلبیه می نویسند: پس از چند روز در ملاقاتی که در منزل ابوبکر واقع شد، ابوبکر از استدلال فاطمه (علیها السلام) متاثر شد و گریست و طی نامه ای نوشت که فدک را به فاطمه (علیها السلام) باز پس دهند. لکن عمر مانع شد و نامه را پاره کرد. جالب تر این که در دوره خلافت همین خلیفه دوم - یعنی عمر - فدک را به اولاد فاطمه (علیها السلام) پس دادند و حتی خلفای بعد از عمر، از جمله امویین و عباسیون نیز فدک را به ورثه فاطمه (علیها السلام) برگرداندند. حال باید پرسید: اگر کار عمر درست بود، پس کار ابوبکر را چگونه می توان توجیه نمود؟ (۱) بسیاری از اهل سنت در توجیه شرعی و قانونی و دفاع از ابوبکر می پرسند: «خلیفه ای که تمام بیت المال مسلمین در تصرف او بوده است، چه نیازی به باغ و ملک فدک داشته است؟» پاسخ این است که یقیناً اقدام ابوبکر نه بر اساس احتیاج و نه به منظور رعایت قوانین شرع بوده، بلکه صرفاً جنبه سیاسی داشته است. غضب و مصادره فدک در حقیقت ادامه ماجرای بنی سقیفه و غضب خلاف بوده است. او می خواسته تا از این طریق خاندان پیامبر را که در مقام خلافت اولویت داشته اند مستاصل نموده، و درگیر و مشغول رفتاری ها و مشکلات روزمره نماید تا به فقر و تهیدستی گرفتار آیند و خود به خود خیال خلافت از سرشان دور شود. زیرا آن ها می دانستند که اگر آن خاندان جلیل القدر و ——— ۱. در الغدير ج ۷، ص ۱۹۴، به نقل از چند مدرک معتبر اهل سنت از جمله صحیح بخاری و صحیح مسلم آمده است که عمر فدک را تسلیم علی (علیه السلام) و عباس

نموده است. همین شخص موقعی که ابوبکر تصمیم گرفت فدک را تسلیم به فاطمه کند، مانع شد و نامه ابوبکر برای تسلیم فدک به فاطمه را پاره کرد. سؤال این است که اگر کار ابوبکر درست است چرا عمر برگرداند و اگر غلط است ادعای ما ثابت شده است. به علاوه می گوئیم عمر چرا یک بام و دو هوا عمل کرد. در یک زمان گفت نه، در یک زمان گفت: آری فدک ملک اهل بیت است کدام درست است؟ البته این بنا به روایت بخاری و مسلم بوده ولی به روایت مشهور زمان عمر بن عبدالعزیز مسترد شده است بنابه روایت اهل سنت، مروان مجدداً آنرا در زمان عثمان غصب کرد و چندین بار رد و بدل شد.

صفحه ۱۵۱

با تقوی، در گیر فقر و تهیدستی نباشند و دستشان از مال دنیا پر باشد، مردم به آن ها رو می آورند. بدین جهت علاوه بر غصب خلافت، فدک را غصب نموده و تمامی راه هایی را که منجر به جلب اموال دنیوی می شد، بر آن ها بستند. غاصبان خلافت، حتی خمس را نیز بر خاندان پیغمبر منع کردند. خداوند به دلیل آن که صدقات را بر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و خاندانش حرام نمود، باب خمس را برای آن ها باز نموده و در قرآن مجید می فرماید: {وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ} (ای مؤمنان! هر چه که به شما غنیمت رسید خمس آن برای خدا، رسولش، خویشان، یتیمان و در راه ماندگان می باشد). (۱) خلیفه اول این حق را از آنان سلب نمود و گفت: خمس باید به مصرف تجهیزات جنگی و خرید سلاح برسد. لذا دست آن خاندان جلیل القدر از همه جا کوتاه گردید که از آن زمان تا به امروز ادامه دارد. طبق نظر فقهای شیعه امامیه که بر اساس آیه مذکور می باشد، خمس به شش قسمت تقسیم می شود: سهم خدا، سهم رسول، سهم ذوی القربی، سهم یتام، سهم فقرا و سهم در راه ماندگان بنی هاشم. سه سهم اول به امام یا نائب الامام داده می شود تا به مصرف مصالح مسلمین برسد. جالب این که بسیاری از علمای اهل سنت نظیر امام ثعلبی، طبری و جلال الدین سیوطی و جار الله زمخشری این کار خلیفه را نیز بدعت پنداشته، و نظر فقهای شیعه را تأیید کرده اند. با یک بررسی اجمالی، عواقب و عوارض جانبی مسأله غصب فدک روشن می گردد. خداوند در سوره هود صریحاً می فرماید: {أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتِهِ شَاهِدٌ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ} (آیا پیغمبری که از جانب خدا دلیل روشنی چون قرآن دارد و با گواه صادقی چون علی (علیه السلام) دارد). (۲) خطیب خوارزمی نیز در مناقب می گوید: از ابن عباس پرسیدند مراد از شاهد کیست و او پاسخ داد: «او علی (علیه السلام) است که برای پیغمبر شهادت ————— ۱. انفال (۸): ۲۴۱. هود (۱۱): ۱۷»

صفحه ۱۵۲

داده و او از پیغمبر است». (۱) حال شهادت شرعی کسی را که در قضیه فدک شاهد پیغمبر بوده است، رد می کنند و می گویند: چون علی (علیه السلام) در این قضیه ذینفع می باشد، پس شهادتش تمایل به نفع خود دارد و لذا شهادتش مردود است. برای کسی که شهادت علی (علیه السلام) را - که مورد تصدیق قرآن است - رد کند چه حکمی می توان داد؟ آیا این آزار و اذیب و سب مولا متقیان علی (علیه السلام) و متعاقباً پیغمبر (صلی الله علیه و آله) نیست؟ حدیث دیگر: بخاری در صحیح، احمد حنبل در مسند، خوارزمی در مناقب و بسیاری دیگر آورده اند که پیامبر خدا، موی خویش را به دست گرفته و فرمود: «یا علی! هر کس به مویی از تو آزار رساند مرا آزار داده و هر کس مرا بیازارد خدا را آزار رسانده است. پس لعنت خدا بر کسی که خدا را اذیت نماید». (۲) راویان این حدیث، هر کدام تار موی خود را به دست گرفته و نشان دادند که شخص پیغمبر این گونه موی خود را به دست گرفت و این حدیث را درباره آزار و اذیت علی (علیه السلام) بیان نمود. سید بن ابوبکر بن شهاب الدین در کتاب «رشفة الصادی» از پیامبر خدا (علیه السلام) چنین روایت کرده است: «هر کس مرا از طریق عترتم اذیت نماید، پس لعنت خدای بر او باد». (۳) آیا ملک

متصرفی فاطمه (علیها السلام) را غصب نمودن و نان اولادهای فاطمه را بریدن و رد شهادت علی، آزار و اذیت پیغمبر خدا نخواهد بود. و موجب لعنت خدا بر آنان نیست؟ نارضایتی فاطمه (علیها السلام) تا دم مرگ و تا واپسین لحظات زندگی ادامه داشت. چنانچه ابومحمد عبدالله بن مسلم دینوری در «الامامة و السياسة» می گوید: فاطمه (علیها السلام) در بستر ——— ۱. بحرانی در غایه المرام، ص ۳۶۹، باب ۶۳، حدیث ۲ / شرح الاخبار، ج ۱، ص ۴۲۰ / شبهای پیشاور، ص ۶۹۶ «هُوَ عَلَىٰ يَشْهَدُ لِلنَّبِيِّ وَ هُوَ مِنْهُ». ۲. تاویل الایات، ج ۲، ص ۶۵ / البرهان، ج ۳، ص ۳۳۷ / شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۹۷ / شبهای پیشاور، ص ۶۹۹ «یا علی من آذی شعرة منك فقد آذانی و من آذانی فقد آذی الله و من آذی الله فعلیه لعنة الله». حافظ ابو نعیم، ما نزل من القرآن فی علی. ۳. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۳، ص ۱۹۲ / مسند زید بن علی، ص ۴۶۴ / شرح الاخبار، ج ۱، ص ۱۶۱ / الجامع الصغیر، ج ۱، ص ۱۵۸ / شبهای پیشاور، ص ۶۹۹ «من آذانی فی عترتی فعلیه لعنة الله». صحیح ابن حبان.

صفحه ۱۵۳

بیماری به ابوبکر و عمر فرمود: «خدا و ملائکه را به شهادت می گیرم که شما دو نفر مرا خشمگین نموده و رضایت را جلب نکردید. اگر پیامبر خدا را ملاقات کنم، شکایت شما را نزد او خواهم نمود.» و نیز می گوید: «فاطمه (علیها السلام) از ابوبکر و عمر غضبناک شد و آن ها را به همین حال ترک نمود تا دار فانی را وداع گفت.» حال خبر فوق را در کنار حدیثی بگذارید که امام احمد حنبل در مسند و سلیمان قندوزی در ینابیع المودة آورده اند که: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «فاطمه پاره تن من، نور چشم من، میوه دل من و روح من است که بین دو پهلوی من قرار دارد. و هر کس او را بیازارد مرا آزرده است. هر کس فاطمه را به غضب آورد مرا به غضب در آورده است. هر کس او را اذیت کند مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند خدا را اذیت نموده است.» (۱) ابن حجر مکی نیز در صواعق و ابو العرفان الصبان در اسعاف الراغیین از رسول الله (صلی الله علیه و آله) آورده اند که فرمود: «ای فاطمه! به درستی که خداوند از غضب تو غضبناک و از رضای تو خرسند می گردد.» (۲) جالب است که عده ای متعصب، به منظور تبرئه نمودن اسلاف خویش، سفسطه نموده و غضب را به دو قسمت دینی و احساسی تقسیم کرده، می گویند: «غضب مورد اشاره در احادیث رسول الله (صلی الله علیه و آله) غضب دینی است، در صورتی که غضب فاطمه در قضیه فدک غضب احساسی و غیر دینی است. مانند خشم و غضب کسی که در موقع نرسیدن به هدف، تغییر حالت داده و این نوع غضب در او آشکار گشته و متأثر می شود، فاطمه (علیها السلام) نیز در آن هنگام نیز چنین غضبی را داشته است. به همین جهت غضب احساسی و غیر دینی فاطمه (علیها السلام) در قضیه فدک غضب پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و پروردگارش را به دنبال ندارد. به ——— ۱. سنن الکبری، ج ۵، ص ۹۷ / معجم الکبیر، ج ۲۲، ص ۴۰۴ / مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۱۱۲ / نظم در المسمطین، ص ۱۷۶ / شبهای پیشاور، ص ۷۰۱ «فاطمه بضعة منی و هی نور عینی و هی ثمرة فؤادی و هی روحی الی بین جنبی من آذاها فقد آذانی و من آذانی فقد آذی الله و من أغضبها فقد أغضبنی يؤذینی ما آذاها». ۲. تاریخ مدینه دمشق، ج ۳، ص ۱۵۶ / ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۲، ص ۱۳۲ و ۴۶۴ / شبهای پیشاور، ص ۷۰۲ «یا فاطمة إن الله عزّ و جلّ یغضب لغضبک و یرضی لرضاک». مستدرک حاکم، اصابه عسقلانی، ج ۴، ص ۳۷۵

صفحه ۱۵۴

همین دلیل بعداً این تاثر فاطمه بر طرف گردیده و به حکم خلیفه رضایت داده است. این طرفداران متعصب چنین می گویند: بعدها که امام علی (علیه السلام) به خلافت رسید فدک را به ورثه فاطمه برنگرداند و این دلیل بر صحت حکم خلفای قبلی و رضایت فاطمه (علیها السلام) است.» پاسخ آن ها چنین است: بدان جهت که مؤمن باید دستورات اخلاقی را رعایت کند، انسان کامل و

مؤمن، هرگز غضب احساسی پیدا نخواهد کرد. آیا فاطمه ای که به کمال ایمان رسیده است، فاطمه ای که پیغمبر درباره اش فرمود: «خداوند قلب و جوارح دخترم فاطمه را تا استخوان های بالای شانه اش مالامال از ایمان نموده است» (۱) آیا مؤمنه ای که تسلیم امر خدا است، وقتی که حاکمی به حق حکم نماید، آشفته خواهد شد و بر او غضب می نماید؟! آن هم غضبی همراه با کینه، و بر غضب خویش تا دم مرگ باقی می ماند و وصیت می کند که آن حاکمان حق نماز خواندن بر جنازه او را ندارند و به همین دلیل او را شبانه دفن کنند تا هر چه جستجو نمایند آن را نیابند؟! از طرف دیگر، چنانچه غضب فاطمه (علیها السلام) احساسی باشد باید پس از عذر خواهی نمودن، بر طرف شود. زیرا پدرش پیغمبر فرموده است: «مؤمن نباید بر حقد و کینه خود باقی بماند». (۲) در روایات نیز آمده است که مؤمن نباید عداوت و کینه اش را بیش از سه روز در دل داشته باشد. اما ملاحظه می شود که فاطمه (علیها السلام) با حالت غضب و نارضایتی از ابوبکر و عمر از دنیا رفت. (۳) با توجه به این ویژگی های فاطمه (علیها السلام) می توان دریافت که غضب فاطمه (علیها السلام) از آن ——— ۱. دلائل الامامه، ص ۱۳۹؛ بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۴۶؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۱۱۶؛ شبهای پیشاور، ص ۷۰۷ «إِنَّ ابْنَتِي فَاطِمَةَ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهَا وَ جَوَارِحَهَا إِيمَانًا إِلَى مَشَاهِدِهَا». ۲. تذکره الموضوعات، ص ۱۴؛ کشف الخفاء، ج ۲، ص ۲۹۳؛ منیه المريد، ص ۳۲۱؛ شبهای پیشاور، ص ۷۰۷ «المؤمن ليس بحقود» ۳. مسند الشاميين، ج ۴، ص ۱۹۸؛ اختیار معرفه الرجال، ج ۱، ص ۳۰؛ صحيح بخاری، ج ۵، ص ۸۲؛ صحيح ابن حبان، ج ۱۱، ص ۱۵۳ و ج ۱۴، ص ۵۷۳؛ شبهای پیشاور، صص ۷۰۰ و ۷۰۸ «غضبت فاطمه من أبي بكر و هجرته إلى أن ماتت» یا «غضبت فاطمه على أبي بكر فهاجرته و لم تتكلم حتى توفيت».

صفحه ۱۵۵

جهت ریشه در دین داشته، که حکمی بر خلاف دستورات پدر بزرگوارش صادر شده است. بنابراین سکوت فاطمه بعد از این واقعه را نباید دلیل بر رضایت او دانست بلکه این مسأله به خاطر شدت فشارهای حکام وقت، و حفظ آبروی خویش بوده است. در مورد این که چرا علی (علیه السلام) پس از به خلافت رسیدن، فدک را بر نگرداند؟ باید گفت: امام علی (علیه السلام) در آن زمان، قدرت و آزادی عمل نداشت و در صورت انجام چنین کاری، فریاد مخالفین بر می خواست که علی (علیه السلام) بر خلاف سیره شیخین عمل می کند، و اتهام مخالفینی نظیر معاویه و اتباعش را مبنی بر این که علی (علیه السلام) منافع خویش را در نظر می گیرد قوت می بخشید. لذا از روی ناچاری صبر پیشه کرد، مخصوصاً که صاحب حق هم از دنیا رفته بود. برای اثبات این که علی (علیه السلام) در عمل آزادی نداشت می توان مثال هایی از منبر پیغمبر، نماز تراویح و تعیین حکم در صفین نام برد. بعد از وفات پیغمبر خلفای قبلی جای منبر رسول الله (صلی الله علیه و آله) را عوض کردند و چون ایشان می خواست آن را به جای اولش برگردانند، مردم زیر بار نرفتند و آن را خلاف سیره شیخین خواندند. و هنگامی که امام علی (علیه السلام) مردم را از خواندن نماز مستحبی تراویح، - که عمر برگزاری آن را به جماعت بدعت گذاشته بود - منع کرد، فریادها بلند شد که علی (علیه السلام) بر خلاف حکم عمر، عمل می کند. قضیه تعیین حکم نیز بر همگان واضح است که ایشان هیچ آزادی و قدرتی در تعیین ابوموسی اشعری در مسأله حکمیت در جنگ صفین نداشت. از طرفی در همان جنگ صفین، ایشان و فرمانده دلیرش مالک اشتر بر آستانه پیروزی بر معاویه بودند که عده ای از سپاهیان خود امام علی (علیه السلام) عرصه را بر ایشان تنگ نموده و امام را به پذیرش حکمیت وادار نمودند. آن ها مالک اشتر را تهدید کردند که در صورت ادامه پیشروی در جنگ با معاویه و عمرو عاص، علی (علیه السلام) را خواهند کشت. آیا خلیفه ای که در یک ماجرای نظامی این قدر تحت فشار باشد، در شرایط غیر نظامی چقدر می تواند آزادی عمل داشته باشد؟! ابو محمد بن مسلم دینوری در جلد اول الامامه و السیاسه و نیز ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه نقل کرده اند که: ابوبکر به عمر گفت: چون ما فاطمه (علیها السلام) را خشمگین و عصبانی کرده ایم بیا با هم به خانه اش برویم و از او دلجویی کنیم. با هم به درب منزل

فاطمه (علیها السلام) رفتند زولی

صفحه ۱۵۶

ایشان اجازه ملاقات نداد. ابوبکر و عمر، علی (علیه السلام) را واسطه قرار دادند. فاطمه در مقابل علی (علیه السلام) سکوت نمود. علی (علیه السلام) به همین مقدار اکتفا نموده و اجازه ورود به منزل داد. وقتی ابوبکر و عمر وارد خانه شدند به فاطمه سلام کردند، ولی فاطمه (علیها السلام) رو به دیوار کرد. ابوبکر گفت: ای حبیبه رسول الله (صلی الله علیه و آله)، به خدا سوگند که من ترا از دخترم عایشه بیشتر دوست دارم. سپس شروع به توجیه عمل خود کرد و گفت: من این کار را به خاطر اجرای دستور رسول الله (صلی الله علیه و آله) انجام داده ام که فرموده بود: ورثه ما ارث نمی برند. فاطمه (علیها السلام) در پاسخ، به امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفت: حدیثی از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به یادشان می آورم که فرمود: «رضای فاطمه رضای من است و خشم فاطمه خشم من است. پس هر کس که دخترم فاطمه (علیها السلام) را دوست بدارد مرا دوست داشته است و هر کس فاطمه را راضی نگه دارد مرا راضی نگه داشته است. هر کس او را به خشم آورد به تحقیق که مرا خشمگین ساخته است.» (۱) سپس هم عمر و هم ابوبکر گواهی دادند که آری این حدیث را شنیده ایم. آنگاه فاطمه (علیها السلام) ادامه داد «خدا و ملائکه را به گواهی می گیرم که شما دو نفر رضای خاطر مرا فراهم ننموده و مرا به خشم آوردید و....» پس از آن ابوبکر متاثر شد، گریست و گفت از خشم تو و خشم آن حضرت به خدا پناه می برم. بالاخره فاطمه (علیها السلام) گفت: «به خدا سوگند که تو را در هر نماز نفرین می کنم.» (۲) ابوبکر با شنیدن این کلمات، خانه فاطمه (علیها السلام) را گریه کنان ترک نمود. اکنون این سؤال مطرح می شود که اگر کسی اموال اجداد شما را به زور مصادره نماید و به اجداد و نیاکان شما ویژگی های ناروا نسبت داده و فحاشی کند با او چه می کنید؟ ۱. الامامة والسياسة، ج ۱، تحقیق الزینی، ص ۲۰؛ عمر بن خطاب، ص ۸۸؛ شبهای پیشاور، ص ۷۱۲ «رضا فاطمه من رضای و سخط فاطمه من سخطی و من أحب فاطمة ابنتی فقد أحبنی و من أَرْضَى فاطمة فقد أَرْضَانِی و من أسخط فاطمة فقد أسخطنی». ۲. افحام الاعداء والخصوم، ص ۸۷؛ الامامة والسياسة، ج ۱، صص ۲۰ و ۳۱؛ حقوق آل البيت (علیهم السلام) ص ۱۸۴؛ شبهای پیشاور، ص ۷۱۲ «و الله لأدعون الله لك في كل صلاة أصليها.. ثم خرج باكياً».

صفحه ۱۵۷

شیعیان و عایشه پرسش: چرا شیعیان عایشه را تقبیح می کنند، و او را صالح و پیرو پیامبر نمی دانند و بعضی به او بد می گویند؟ پاسخ: شیعیان معتقدند اگر کسی به هر یک از مسلمانان، نسبت فحش و قذف دهد مرتکب عمل حرامی شده است. مخصوصاً اگر این عمل ناپسند نسبت به حرم رسول الله (صلی الله علیه و آله) و زنان ایشان از جمله عایشه و حفصه باشد آن فرد ملحد، کافر و ملعون است. اما باید یادآوری نمود که شیعیان، همسران رسول الله (صلی الله علیه و آله) را هم تراز پیامبر خدا نیز نمی دانند. برخی اشخاص به آیه ای از سوره نور که می فرماید: { الْحَبِیْثَاتُ لِلْحَبِیْثِیْنَ وَالْحَبِیْثُونَ لِلْحَبِیْثَاتِ وَالطَّیِّبَاتُ لِلطَّیِّبِیْنَ وَالطَّیِّبُونَ لِلطَّیِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا یَقُولُونَ } «{زنان بدکار و ناپاک شایسته مردانی اینگونه اند، مردانی زشتکار و ناپاک شایسته زنانی بدین صفتند، زنان پاکیزه و نیکو لایق مردانی چنین، مردانی پاکیزه و نیکو در خور زنانی بدین اوصافند و این پاکیزگان از سخن بهتان که ناپاکان درباره آنان می زنند مبرا هستند}» (۱) استناد نموده و همسران پیامبر را هم تراز ایشان می دانند. لکن این آیه بدان معنا نیست که زوجین از همه جهات مثل هم می باشند. هم در جامعه و هم در تاریخ دیده شده است که یکی از زوجین، خوب، مؤمن و مستحق بهشت ولی دیگری بد، کافر، فاسق و مستحق آتش بوده است. همسران نوح شیخ الانبیا و لوط نبی مثالی بر این مدعا هستند. چنانچه خداوند در آیات سوره تحریم می فرماید: { ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِیْنَ کَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ کَانَتَا تَحْتَ عَبْدَیْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِیْنِ فَخَاَتَا

هُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا ﴿۲﴾ شوهران خود را قبول نداشته و به آن ها خیانت می کرده اند.» (۲) البته خیانت زن نوح پیغمبر مخالفت با رسالت وی و بدگویی از آن حضرت بوده است و به مردم می گفت: چون من همیشه با او هستم از حالات او باخبرم و او دیوانه است و فریب وی را نخورید. زن لوط — ۱. نور (۲۴): ۲۲۶. تحریم (۶۶): ۱۰

صفحه ۱۵۸

نبی نیز قوم لوط را از وجود افراد تازه وارد باخبر می ساخت و اسرار خانه همسرش را به دشمنان آن حضرت می داد و موجب فتنه و فساد می شد. قرآن مجید صراحتاً کلمه «خانتاهما» را درباره آنان به کار برده است. اما برعکس، آسیه زن فرعون جزو بهترین زنان دنیا است. به طوری که شوهرش مستحق آتش و جهنم، ولی خود آسیه در زمره چهار زنی است که در قرآن از آنان نام برده شده و مستحق بهشت رضوان است. بنابراین، معنای آیه مذکور چنین است: «زنان ناپاک شایسته مردان ناپاک و مردان ناپاک نیز راغب به آن ها هستند. زنان پاک لایق مردان پاک و مردان پاک نیز تمایل به آن ها دارند.» در حقیقت این آیه تفسیر آیه دیگری از همین سوره است که می فرماید: { الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ } ﴿مرد زناکار جز با زن زناکار و مشرک، و زن زناکار جز با مرد زناکار و مشرک ازدواج نمی کند = این دو فرقه متمایل به هم می باشند.﴾ (۱) بنابراین اگر برخی از زنان پیامبر هم بر خلاف ایشان حرکت کرده اند یا تمرد نموده اند، بر خلاف نص آیات فوق نمی باشد. اما در ذیل به بعضی از مشکلات عایشه که - شیعه و سنی - بدان جهت، او را مورد انتقاد قرار می دهند اشاره می شود. او در تمام دوران عمر خود آرام نبوده و همواره اعمالی را مرتکب می شده که سایر زنان پیغمبر - حتی حفصه دختر عمر - چنین اعمالی را مرتکب نشده اند. بنابراین، اعمال عایشه که در کتب اهل سنت هم فراوان به چشم می خورد، تاریخ زندگی او را لکه دار نموده است. یادآوری این نکته ضروری است که تمامی همسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عایشه، حفصه، ام سلمه، میمونه، ام حبیبه و سوده - به جز ام المؤمنین حضرت خدیجه - به جهت زوجه رسول الله بودن، نزد شیعیان یکسانند و بر خلاف سایر فرقه های مسلمین، برای عایشه و حفصه - به دلیل دختر ابوبکر و عمر بودن - نسبت به بقیه همسران پیامبر، برتری خاصی قائل نیستند. شیعیان، عایشه را نه فقط به خاطر مخالفت هایش با امام علی (علیه السلام)، امام حسن (علیه السلام) و — ۱. نور (۲۴): ۳

صفحه ۱۵۹

اهل بیت طهارت بلکه به دلیل آزار و اذیتی که حتی به خود پیغمبر می کرد، مورد انتقاد قرار می دهند. او بارها از دستورات رسول الله (صلی الله علیه و آله) سرپیچی کرد و علی رغم آگاهی از آیه شریفه: { إِنَّ الدِّينَ يُؤَدُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا } ﴿آنانکه خدا و رسول او را آزار و اذیت کنند خدا آنان را در دنیا و آخرت لعن کرده و برای آنان عذاب بزرگی مهیا ساخته است﴾ (۱) موجبات ناراحتی پیامبر را فراهم می نمود. برای مثال امام غزالی در جزء دوم احیاء العلوم، مولی علی متقی در جلد هفتم کنز العمال، ابویعلی در مسند و ابوالشیخ در کتاب امثال آورده اند که: روزی ابوبکر به ملاقات دخترش عایشه رفت. بین پیغمبر و عایشه ناراحتی پیش آمده بود، لذا پیغمبر ابوبکر را به قضاوت طلبید. عایشه در وقت سخن گفتن: اهانت می کرد و به پیغمبر می گفت: «در گفتار و کردارت عدالت پیشه کن!» این کلمات اهانت آمیز چنان در ابوبکر تاثیر گذاشت که بلافاصله سیلی محکمی بر صورت دخترش نواخت و خون بر جامه اش سرازیر گشت. امام غزالی نیز در همان کتاب نقل نموده که وقتی ابوبکر وارد منزل دخترش عایشه شد، دریافت که رسول الله (صلی الله علیه و آله) از عایشه ناراحت است. لذا خواست تا میان آن ها قضاوت کند. پیغمبر خطاب به عایشه گفت: تو می گویی یا من بگویم؟ عایشه در پاسخ گفت: «شما بگویید. لکن به جز حرف راست و سخن حق چیزی نگویند!!» سپس در جمله دیگری گفت: «تو همان کسی هستی که فکر می کنی پیغمبر خدایی؟!» (۲) اگر

کتب امام غزالی، تاریخ طبری، مسعودی، ابن اعثم کوفی و سایر علمای بزرگ اهل سنت مطالعه شود، ملاحظه می شود که عایشه را متمرّد اوامر خدا و رسولش خوانده اند. مگر در سوره احزاب خطاب به تمام زنان پیغمبر نیامده است که: { وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى } {در خانه هایتان نشسته و آرام گیرید و بدون ضرورت و حاجت بیرون نروید و مانند زمان جاهلیت خود آرایی و آرایش نکنید.} (۳) به همین دلیل تمامی همسران رسول الله دستور قرآن را اطاعت نمودند و به غیر از موارد — ۱ احزاب (۳۳): ۵۷. ۲. در بعضی منابع این جریان به عمر و حفصه نسبت داده شده است. ۳. احزاب (۳۳): ۳۳.

صفحه ۱۶۰

ضروری، از خانه بیرون نرفتند. برای مثال وقتی که از سوده پرسیدند که چرا حج عمره نمی روی؟ گفت یکبار حج بر من واجب بوده که بجای آورده ام و از این به بعد باید اطاعت امر حق { وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ } را بکنم. ایشان تا زنده بود همین کار را انجام داد. قرآن مجید شرط فضیلت زنان پیغمبر را تقوای آنان دانسته و می فرماید: { يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ } {ای زنان پیامبر شما مانند دیگر زنان نیستید و از آنان برترید، اگر متقی و خدا ترس باشید.} (۱) در میان همسران پیامبر، عایشه مستثنی بود و از آیات شریفه قرآن ترمّد می کرد. برای مثال بازیچه دست طلحه و زبیر شد و به جای نشستن در خانه، به بصره رفته دستور داد تا موهای سر و صورت و ابروان عثمان بن حنیف - والی منصوب امام علی (علیه السلام) - را در بصره کنند و پس از ضرب و شتم، او را با تازیانه اخراج نمودند و بیش از یک صد نفر از مردم بی دفاع آن سامان را به قتل رساندند که چهل نفر آن ها در مسجد کشته شدند - به نقل از ابن اثیر، مسعودی، طبری و ابن ابی الحدید - آنگاه خود با پوست پلنگوزره پوش، همانند یک مرد جنگی زمان جاهلیت بر شتری که عسکر نام داشت سوار شد و به میدان آمد. در صورتی که همان طلحه و زبیر و دیگران، زنان خود را در خانه نشانده ولی زوجه پیامبر خدا را با اوصاف فوق به میدان کارزار و نبرد با علی (علیه السلام) فرستادند. همان امیرالمؤمنینی - علی (علیه السلام) - که سه جلد از کتاب صد جلدی حافظ ابن عساکر، در مناقب وی می باشد. در این کارزار - که به دلیل حرکت عایشه اتفاق افتاد - خون هزاران نفر ریخته شد. جنگ عایشه با علی (علیه السلام) نه تنها از روی محبت به علی نبوده، بلکه از روی عداوت و دشمنی با وی بوده و پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) یکی از نشانه های کفر و نفاق را بغض و جنگ با علی (علیه السلام) بیان نموده است. میر سید علی - فقیه همدانی شافعی - در جلد سوم موده القربی از خود عایشه نقل می کند که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود: «خداوند با من عهد نموده که هر کس بر علی خروج کند کافر است و جایگاهش در آتش می باشد.» (۲) نکته جالب توجه آن است — ۱. احزاب (۳۳): ۳۲. ۲. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۹؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۷۵؛ نحو انقاز تاریخ الاسلامی، ص ۱۹۵؛ شبهای پیشاور، ص ۷۳۲ «إِنَّ اللَّهَ قَدْ عَاهَدَ إِلَى مَنْ خَرَجَ عَلَى عَلِيٍّ فَهُوَ كَافِرٌ فِي النَّارِ».

صفحه ۱۶۱

که علی رغم پاسخ عایشه، وقتی از خود عایشه پرسیدند که چرا با شنیدن چنین حدیثی بر علی (علیه السلام) خروج کردی؟ گفت: این حدیث را فراموش کرده بودم تا آن که در بصره بیاد آوردم. تاریخ درباره این حرکت عایشه چنین می نویسد: روزی که از مکه به قصد چنین نبردی حرکت نمود، تمامی دوستانش و حتی زنان پاک رسول الله (صلی الله علیه وآله) او را از انجام چنین حرکتی منع کردند، و یاد آوری نمودند که: مخالفت با علی مخالفت با پیغمبر است. مورخین اهل سنت نقل می کنند که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) به عایشه فرمود: «بترس از آن راهی که سگ های حوآب بر تو پارس کنند» زمانی که عازم بصره بود، اول شب به آب بنی کلاب رسید. سگ ها اطراف محمل او را گرفته و پارس نمودند. عایشه نام این محل را پرسید، گفتند: «حوآب» است ولی در عین حال باز هم اسیر توطئه طلحه و زبیر بود و به راه خود ادامه داد. پس از رحلت امام حسن مجتبی (علیه السلام) نیز سوار قاطر شد

و راه را بر جنازه سبط اکبر پیغمبر، یعنی بر جنازه امام حسن (علیه السلام) بست و اجازه نداد تا امام حسن (علیه السلام) را کنار قبر پیغمبر دفن کنند. مردان بنی هاشم شمشیرها را کشیدند تا او را از سر راه دور کنند، اما امام حسین (علیه السلام) جلوگیری نموده و فرمود: برادرم وصیت نموده که راضی نیست به اندازه سر سوزنی در پی جنازه اش خون بریزد. لذا جنازه را برگرداندند و در قبرستان بقیع به خاک سپردند. مطالب فوق را یوسف سبط بن جوزی در تذکره خواص الامه، علامه مسعودی در مروج الذهب، ابن ابی الحدید در جلد چهارم نهج البلاغه، محمد خواند شاه در روضه الصفا، احمد بن محمد حنفی در ترجمه تاریخ ائمه کوفی و نیز ابن شحنه در روضه المناظر آورده اند. مخصوصاً مسعودی از قول ابن عباس روایت می کند که خطاب به عایشه فرمود: «آیا روز جمل تو را بس نیست تا این که امروز سوار قاطر شوی و راه را بر جنازه پسر پیامبر خدا ببندی؟ گاهی سوار شتر، گاهی سوار قاطر و اگر زنده بمانی سوار فیل نیز خواهی شد - کنایه از این که به جنگ خدا نیز خواهی رفت.» از طرف دیگر، محمد ابن جریر طبری و ابو الفرج اصفهانی در مقاتل الطالبین آورده اند «چون خبر شهادت امام علی (علیه السلام) به گوش عایشه رسید، سجده شکر بجای آورد و اظهار شادمانی و

صفحه ۱۶۲

سرور کرد!! زینب دختر ام سلمه که در آنجا حاضر بود از عایشه پرسید: آیا سزاوار است که از کشته شدن علی (علیه السلام) اینگونه به وجد آیی، شادمانی کنی و سرود بخوانی؟ عایشه که می خواست کار خود را توجیه نماید گفت: «سهواً از روی فراموشی این طور شد و به حال خودم نبودم، اگر دوباره این حالت به من دست داد یادآوری نمایید تا نگویم!» علاوه بر این مگر معتقد به حفظ احترام و ولایت خلفای قبل از علی (علیه السلام) نمی باشیم؟ ابن ابی الحدید در جلد دوم شرح نهج البلاغه، مسعودی در اخبار الزمان و سبط ابن جوزی در تذکره خواص الامه و دیگران نقل می کنند که: عایشه همواره از عثمان بدگویی می کرد تا جایی که فریاد زد «این پیر خرفت را که کافر شده بکشید» ولی به محض کشته شدن عثمان، بهانه ای پیدا کرد تا با امام علی (علیه السلام) مخالفت ورزد، و او را قاتل عثمان بخواند. در پاسخ به عده ای از طرفداران متعصب که معتقدند او توبه کرده و خداوند اشتباهاتش را عفو نموده است، باید یادآوری نمود: ابن قتیبه در معارف، حاکم در مستدرک، محمد بن یوسف زرنندی در کتاب «اعلام سیره النبی» و ابن البیع نیشابوری نقل کرده اند که: عایشه به عبدالله زبیر وصیت کرد که «مرا پهلوی پیغمبر دفن نکنید و در بقیع نزد خواهرانم دفن کنید، چونکه می دانم بعد از پیامبر خدا چه کارهایی انجام داده ام.» عایشه نه فقط پیامبر خدا، امیرالمؤمنین و اولادش را اذیت می کرد، بلکه به سراغ سایر همسران رسول الله (صلی الله علیه و آله) می رفت تا آن ها را بفربید و در این قضایا همراه و همدستان خود سازد، اما خوشبختانه هرگز موفق نشد. واقعه زیر را ابن ابی الحدید از تاریخ ابن مخنف لوط بن یحیی درباره عایشه نقل می کند: «ام سلمه هم برای انجام حج مشرف شده بود. چون شنید که عایشه به خونخواهی عثمان برخاسته و عازم بصره است، بسیار متاثر شد و در مجالس به بیان فضایل امام علی (علیه السلام) می پرداخت. عایشه به ملاقات او شتافت تا او را بفربید و همدست خود ساخته و به بصره برد. ام سلمه گفت: تا دیروز آن همه دشنام به عثمان می دادی و او را پیر خرفت می نامیدی و قتلش را واجب می شمردی. حالا خونش را بهانه کرده ای و در مقابل علی (علیه السلام) می ایستی!! بیادست می آورم روزی را که من و پیامبر خدا به خانه تو آمدم، در آن

صفحه ۱۶۳

میان علی (علیه السلام) نیز وارد شد و با پیغمبر (صلی الله علیه و آله) نجوی نمود، نجوای آنان طول کشید، تو خواستی بر آن حضرت هجوم ببری و من ممانعت کردم، اما گوش ندادی و بر آن بزرگوار حمله بردی و اعتراض کردی که هر نه روز یک روز نوبت من

می شود، آن هم تو آمده ای و پیغمبر را مشغول نموده ای. پیغمبر (صلی الله علیه و آله) غضبناک و صورت مبارکش سرخ گون شد و به تو گفت: «کنار برو، به خدا سوگند که احدی از اهل بیت من با علی دشمنی ننماید، مگر آن که از ایمان بیرون رفته باشد.» (۱) سپس تو نادم و پشیمان برگشتی. عایشه گفت: آری به خاطر دارم. ام سلمه ادامه داد: «روزی تو مشغول شستشوی سر مبارک پیامبر بودی، من غذای حیس تهیه می کردم. آن حضرت فرمود: کدامیک از شما صاحب شتر گنه کاری هستید که سگ های حوآب بر او پارس نمایند، و در پل صراط به رو افتد. من گفتم یا رسول الله! به خدا و رسولش پناه می برم. آنگاه حضرت دست بر پشت تو زد و فرمود: «بپرهیز از این که آن شخص تو باشی.» سپس عایشه تأیید کرد که آری به خاطر دارم. مجدداً ام سلمه گفت: «در یکی از سفرها من و تو همراه پیغمبر بودیم و امام علی (علیه السلام) کفش های ایشان را می دوخت، و ما در سایه درختی نشسته بودیم. پدرت ابوبکر و عمر آمدند، وقتی اجازه ورود خواستند من و تو به پشت پرده رفتیم. پس از مدتی گفتگو با رسول الله (صلی الله علیه و آله) پرسیدند: یا رسول الله! ما قدر مصاحبت تو را نمی دانیم پس ما را تعلیم ده، و بفرماید چه کسی خلیفه و جانشین شما بر ما باشد تا بعد از شما پناهگاه ما باشد. پیغمبر فرمود: من مرتبه، مقام و مکان او را می شناسم ولی اگر او را معرفی کنم، همانطور که بنی اسرائیل از اطراف هارون متفرق شدند شما نیز او را تنها خواهید گذاشت. سپس ابوبکر و عمر سکوت اختیار کرده و بیرون رفتند. پس از آن ما از پشت پرده بیرون آمدیم. من از ایشان سؤال کردم یا رسول الله! چه کسی بر آن ها خلیفه می باشد؟ ایشان فرمود: همان کسی که کفش های پاره مرا می دوزد. گفتم یا رسول الله! به جز علی (علیه السلام) کسی کفش شما را نمی دوزد. رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: «همان علی خلیفه است.» عایشه مجدداً آن را نیز ——— ۱. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۲۱۷؛ العمدۃ، ص ۲۲۰؛ المعیار والموازنه، ص ۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۷۴۰ «ارجعی وراءك و الله لا یبغضه أحد من أهل بیتی و لا من غیرهم من الناس إلا و هو خارج من الایمان».

صفحه ۱۶۴

تأیید کرد. سپس ام سلمه به عایشه گفت: با وجود این که همه این احادیث را می دانی، پس عازم کجا هستی؟ ولی او گفت برای اصلاح بین مردم می روم!! آیا باز هم می توان گفت: عایشه فریب خورده بود یا فراموشی و نسیان بر او غلبه کرده بود!!

صفحه ۱۶۵

دلایل لعن بر معاویه پرسش: چرا خال المؤمنین معاویه را که کاتب وحی نیز بوده است، کافر می دانید و پیوسته او را لعنت می کنید؟ دلایل کفر و لعن معاویه و یزید که هر دو از خلفای بنی امیه هستند چه می باشد؟ پاسخ: یادآوری این نکته ضروری است که معاویه را از آن جهت خال المؤمنین می خوانند که برادر ام حبیبه همسر رسول الله (صلی الله علیه و آله) می باشد. بر این اساس، برادران همه همسران پیامبر باید خال المؤمنین باشند. از جمله همسران رسول الله (صلی الله علیه و آله) عایشه می باشد که هم مقام بالاتری از ام حبیبه دارد و هم پدرش ابوبکر، از پدر ام حبیبه - ابو سفیان - با فضیلت تر بوده و هم در تاریخ بیشتر مطرح است. از آنجایی که مسلمین - مخصوصاً اهل سنت - محمد بن ابوبکر برادر عایشه را خال المؤمنین نمی دانند، لذا استفاده از واژه خال المؤمنین برای معاویه، قطعاً دلایل و انگیزه های سیاسی دارد. این انگیزه ها صرفاً مخالفت با خاندان رسالت و عترت و اهل بیت نبوت است. همین انگیزه های سیاسی است که عنوان خال المؤمنین را به معاویه ای می دهد که به جنگ با عترت طاهره برخاست. او بعد از جنگ با امام الموحدین، او را سب و لعن می کرد و دو فرزند بزرگوارش حسن و حسین (علیهما السلام) را که ریحانه های پیامبر و دو سید اهل بهشت می باشند، کشتار نمود. نه فقط محمد بن ابوبکر را که تربیت شده امیر المؤمنین (علیه السلام)، فرزند خلیفه اول، برادر ام المؤمنین عایشه، و از شیعیان خالص عترت طاهره می باشد خال المؤمنین نمی خوانند، بلکه حتی او را شتم و

لعن و سب نیز می نمایند. بدتر این که، او را از ارث پدر هم محروم ساختند، حتی بعد از فتح مصر توسط معاویه و عمرو عاص، آب را به رویش بستند و او را در شکم الاغ مرده ای نهاده، آتش زدند و شهیدش کردند. از کسانی که معاویه را خال المؤمنین می خوانند این سؤال پرسیده می شود که آیا خال المؤمنین - معاویه - می تواند خال المؤمنین دیگری - محمد بن ابوبکر - را آزار و شکنجه دهد و سپس او را به قتل برساند؟ اگر پاسخ این سؤال منفی است، بنابراین عنوان

صفحه ۱۶۶

خال المؤمنین برای معاویه، نباید ارزشی محسوب شود. از طرف دیگر، کاتب وحی بودن معاویه در هیچ کجای تاریخ نیامده است. بدیهی است، معاویه ای که در سال دهم هجرت، اسلام آورده که فقط دو - سه سال به پایان دوران وحی باقی مانده بود، نمی تواند کاتب وحی باشد. آنچه که تاریخ نشان می دهد این است که، معاویه فقط کاتب مراسلات بوده است. بعد از این که در سال هشتم هجری و در جریان فتح مکه پدرش ابوسفیان مسلمان شد، معاویه نامه های فراوانی برای پدرش نوشت و او را سرزنش می کرد که چرا اسلام آورده ای؟ او همواره پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) را آزار و اذیت می نمود و به ایشان ناسزا می گفت. تا این که در سال دهم هجرت بر اثر بسط اسلام به جزیره العرب و ماورای آن، ناگزیر اسلام آورد و مسلمان شد. او به دلیل سوابق تیره و تارش در بین مسلمانان، انگشت نما و سرافکننده بود. عباس - عموی بزرگوار پیامبر - از آن حضرت تقاضا نمود که مسئولیتی به معاویه واگذار نماید تا از سرافکنندگی و خجالت بیرون آید. آن حضرت هم برای اجابت تقاضای عموی خویش، او را کاتب مراسلات خود نمود. همانطور که مسلم در صحیح خود می گوید: «معاویه نویسنده حضور پیغمبر بود» (۱) و مدائنی نیز می گوید: «زید بن ثابت کاتب وحی، و معاویه نویسنده بین آن حضرت و عرب بوده است» (۲) مفسرین و علمای اهل سنت، نظیر: امام ثعلبی و امام فخر رازی آورده اند که پیامبر خدا در عالم رؤیا دید بنی امیه مانند بوزینگان از منبر آن حضرت بالا و پایین می روند. جبرئیل این آیه شریفه را آورد: { وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ وَنُحَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا } {آنچه که در خواب به تو نشان دادیم فتنه و امتحان برای این مردم می باشد، و درختی است که در قرآن از آن به لعن یاد شده - شجره بنی امیه - و ما به ذکر آیات عظیم، آن ها را از خدا — ۱. النصایح الکافیة، ص ۲۰۶؛ شبهای پیشاور، ص ۷۷۵ «إِنَّ مَعَاوِيَةَ يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله)». ۲. البداية والنهاية، ج ۸، ص ۱۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۷۷۵ «كان زيد بن ثابت يكتب الوحي و كان معاوية يكتب للنبي (صلى الله عليه وآله) فيما بينه وبين العرب» تاریخ دمشق ابن عساکر ۵۹

صفحه ۱۶۷

می ترسانیم و لکن چیزی جز کفر و طغیان بر آن ها نیفزاید» (۱) پس وقتی خداوند شجره بنی امیه را ملعون معرفی کرده و لعنت نموده است، قطعاً شاخه های آن یعنی معاویه و یزید نیز ملعون خواهند بود. در این آیه شریفه { فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ } (۲) نیز صریحاً مفسدین فی الارض و قطع کنندگان رحم را مورد لعنت قرار می دهد. کدام قاطع رحم و مفسد فی الارض از معاویه بالاتر است که فساد او زبازد دوست و دشمنش می باشد؟ همچنین در سوره احزاب می فرماید: { إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا } {آنان که خدا و رسولش را اذیت نمایند، خداوند آنان را در دنیا و آخرت لعنت خواهد کرد» (۳) آیا کسی بیشتر از معاویه به علی، حسن، حسین (علیهم السلام) و سایر اصحاب چون عمار یاسر آزار و اذیت رساند؟ همانطور که قبلاً گفته شد، آزار و اذیت علی (علیه السلام)، آزار و اذیت پیامبر خدا و در نتیجه خداوند می باشد. حتی آزار و اذیت حسن و حسین (علیهم السلام) به شخص پیغمبر بر خواهد گشت، چون ایشان فرموده است: «حسین از من است و من از حسین» (۴) در سوره نسا نیز آمده است { وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ

وَأَعِدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ آیا حجر بن عدی و هفت تن از یارانش به دستور معاویه کشته نشدند؟ و عبد الرحمن بن حسان الغزری را کسی غیر از معاویه زنده به گور کرد؟ آیا حسین و یارانش، به دست کسی جز یزید کشته شدند و سر آنان بریده شد؟ مگر معاویه به جعهده - همسر امام حسن (علیه السلام) - وعده نداد که در صورت کشتن امام، — ۱. بنی اسرائیل (۱۷): ۲۶۰. محمد (۴۷): ۳۲۴. احزاب (۳۳): ۴۵۷. العمد، ص ۴۰۶؛ مسند احمد، ج ۴، ص ۱۷۲؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۱؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، صص ۳۴، ۳۸، ۹۱، ۲۰۷، ۲۰۸، ۴۸۲؛ سنن الترمذی، ج ۵، ص ۳۲۴؛ شبهای پیشاور، ص ۵۳۲ «حسینٌ مِنی اَنَا من حسین» ۵. نسا (۴): ۹۳

صفحه ۱۶۸

یکصد هزار درهم به او بدهد و او را نیز به همسری پسرش یزید در آورد؟ آیا مالک اشتر آن مؤمن پاکدل، که شمشیر برنده امام امیرالمؤمنین (علیه السلام) بود به دست کسی جز معاویه مسموم شد؟ آیا محمد بن ابوبکر را به دستور معاویه نکشتند و سپس در شکم خر مرده ای قرار داده و به آتش کشیدند؟ آیا بسر بن ارطاه آن سفاک خون آشام، ده ها هزار از شیعیان علی (علیه السلام) را در مدینه، صنعا و یمن به دستور معاویه قتل عام نکرد و سپس به بچه ها و زنان آنان رحم نکرد - علامه سمهودی در تاریخ المدینه، ابن خلکان، ابن عساکر و طبری در تاریخ خود و ابن ابی الحدید در جلد اول شرح نهج البلاغه تعداد کشتگان را ۳۰ هزار نفر به غیر از آنان که در آتش سوزانده شدند بیان می کنند. دلیل دیگر بر کفر و لعن معاویه، سب و لعن نمودن مولی الموحدين امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می باشد. به طوری که در خطبه های نماز جمعه و در قنوت نمازها ایشان را سب می کردند. همانطور که قبلاً گفته شد، پیامبر آزار و اذیت و سب علی را آزار و اذیت و سب خود و سپس سب خدا می دانست. در نتیجه سب کنندگان و اذیت کنندگان را ملعون و مستحق جهنم خوانده اند. از این بالا-تر این که ابن حجر مکی در صواعق محرقه این روایت را به اهل بیت تعمیم داده: که هر کس، اهل بیت مرا سب کند مرتد و قتلش واجب است. از طرفی به کرات از پیامبر خدا شنیده شده است که «به جز مؤمن، کسی علی (علیه السلام) را دوست نمی دارد و به جز کافر، کسی با علی (علیه السلام) دشمنی نمیورزد.» (۱) — ۱. کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۲۲؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۳، ص ۸۵ و ج ۲، ص ۲۷۴؛ سیر اعلام انبلاء، ج ۶، ص ۲۴۴؛ تهذیب الکمال، ج ۱۵، ص ۲۳۳؛ معجم الکبیر، ج ۲۳، ص ۳۷۵؛ شبهای پیشاور، ص ۷۸۲ «لا یحب علیاً إلا مؤمن و لا یبغضه إلا کافراً».

صفحه ۱۶۹

مجاز بودن متعه در میان شیعیان پرسش: چرا متعه که بر خلاف سنت پیامبر خدا است، در بین شیعیان مجاز و مشروع می باشد؟ پاسخ: به حکم قرآن مجید در سوره نسا { فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً } ﴿۴﴾ پس از آن که از آنان بهره گرفتید و تمتع برداشتید، مهر معین را به آنان بپردازید که واجب و فریضه است. (۱) در زمان پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) و در تمام دوره خلافت ابوبکر و نیز تا اواسط خلافت عمر، متعه برای کلیه مسلمانان جایز و مشروع بود. این کار در میان امت اسلامی جاری و حلال بوده است. عمر در اواسط دوران خلافتش، با بیان جمله «دو متعه، متعه حج و متعه نسا که در زمان پیامبر وجود داشت را اینجانب حرام اعلام می کنم و عمل کنندگان به آن ها را مجازات می کنم» (۲)، حلال خدا را حرام نمود و سنت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) را زیر پا گذاشته و بدعتی تازه در دین اسلام به وجود آورد. از آن تاریخ تاکنون، پیوسته کلام عمر تقویت شد، و چنان جماعت تسنن آن را پذیرفتند که اینک گمان می کنند این حلال خدا، بدعتی از جانب شیعیان می باشد. حال آن که حرام نمودن متعه، بر خلاف نص صریح قرآن مجید و عمل رسول الله (صلی الله علیه و آله) و اصحاب ایشان است. جالب تر این که عمر

برای این حکم خود اصلاً دلیل و برهانی اقامه نکرده است. او حتی در همین حکم، اقرار می کند که این کار در زمان پیامبر و ابوبکر مشروع و حلال بوده است و من آن را حرام می دانم. برخی از علمای اهل سنت، کاسه داغ تر از آش شده و در کتب خود، ده ها دلیل برای اثبات بر حق بودن این حکم عمر، و باطل و بی اساس بودن حکم قرآن، سنت پیامبر و خلیفه اول آورده اند. برای مثال عده ای آیه فوق را مربوط به نکاح دائم می دانند، لیکن ————— ۱. نسا (۴): ۲۴. شبهای پیشاور، ص ۸۰۲ «متعّان کانتا علی عهد رسول الله صلی الله علیه و آله و أنا أحزّمهما و أعاقب علیهما».

صفحه ۱۷۰

علمایی چون طبری در جزء پنجم تفسیر خود، امام فخر رازی در جزء سوم مفاتیح الغیب و دیگران، این آیه را در کتب خود در باب نکاح المتعه آورده اند. امام بخاری و امام احمد حنبل نیز در صحیحین خود از عمران بن حصین نقل کرده اند که گفت: «آیه متعه در کتاب خدا نازل شد. ما در زمان پیامبر خدا به آن عمل می کردیم. آیه ای هم در حرمت آن نازل نشد و پیامبر خدا هم در زمان حیاتش ما را از آن منع نکرد، مردی به رأی و میل خود هر چه دلش خواست گفت!! بخاری می گوید: این مرد عمر بن الخطاب بوده است.» (۱) برخی دیگر تلاش دارند تا آیه شریفه {إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ} (مگر بر جفت هایشان یا کنیزان ملکی آن ها که هیچ گونه ملامتی در مباشرت این زنان بر آنان نیست) (۲) را ناسخ آیه فوق قلمداد کنند. با اندکی توجه می توان دریافت که سوره مؤنون، سوره مکی و سوره نسا سوره مدنی است. از آنجا که سوره های مکی از نظر زمانی مقدم بر سوره های مدنی می باشند، لذا ناسخ نباید قبل از منسوخ باشد. علاوه بر این و با فرض درست بودن این ادعا، چرا - حتی به اقرار خود عمر خلیفه دوم - این عمل در زمان حیات پیامبر و یا ابوبکر تعطیل و حرام نشد. بسیاری از اکابر علمای اهل سنت از جمله جارالله زمخشری در تفسیر کشاف آیه متعه را از محکومات قرآن دانسته اند که نسخ هم نشده است. به همین دلیل است که مالک بن انس - امام مالکی ها - متعه را هنوز مجاز و مشروع می داند. نداشتن شرایط زناشویی نظیر ارث، طلاق، عده و نفقه، دلیل دیگری است که عده ای برای آن بیان می کنند و زن متعه را زوجه حقیقی نمی دانند. در پاسخ باید گفت: * اولاً متعه خود نوعی نکاح است و مصداق زوجیت نیز بر آن مترتب است، که برای سهولت و آسانی امت و به منظور جلوگیری از زنا، برخی از قیود و شرایط آن ————— ۱. صحیح بخاری، ج ۲، ص ۵۳ و ج ۵، ص ۱۵۸؛ مسند احمد، ج ۴، ص ۴۲۹؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۴۸؛ شرح مسلم، ج ۸، ص ۲۰۵؛ شبهای پیشاور، ص ۸۰۰ «نزلت آیه المتعه فی کتاب الله ففعلناها مع رسول الله و لم ينزل قرآن بحرمته و لم ينه عنها رسول الله حتی إذا مات قال رجل برأيه ماشاء. قال محمد: (يقال انه عمر)». ۲. مؤنون (۲۳): ۶

صفحه ۱۷۱

تخفیف داده شده است. * در مورد ارث باید گفت: ارث بردن از شرایط ثابت زوجیت، به طور مطلق اعم از دائم و موقت نیست چون زنانی هستند که با وجود زوجیت، از شوهر ارث نمی برند، مانند: زوجه کتابیه و زوجه ناشزه و نیز زنی که قاتل زوج خود باشد. * همین طور است حق النفقه این گروه از زنان که از نفقه شوهر محرومند. پس نفقه نیز از شرایط ثابت و حتمی زوجیت نمی باشد. * محرومیت زن متعه از حق الارث نیز بستگی به فتوای فقهای مختلف دارد. * در مورد عده، زن متعه هم باید عده نگه دارد و حداقل آن ۴۵ روز است. برخی دیگر، حکم عمر را به تنهایی سندی معتبر و برای نسخ و لغو متعه، کافی می دانند. در پاسخ باید گفت: مقام و موقعیت ناسخ باید بالاتر از ابلاغ کننده باشد. چون عمر از رسول الله (صلی الله علیه و آله) نمی تواند بالاتر باشد، پس این دلیل هم باطل است. مضافاً بر این که هیچ حدیثی، چه از شیعه و چه از سنی، وجود ندارد که پیامبر، قول عمر را سندیت بخشند و مسلمین را به پیروی از آن فراخوانند. علاوه بر این اگر خلیفه ای بتواند حکم پیامبری را فسخ کند، می توان گفت که: حاکمان و

خلیفه های بعدی نیز می توانند حکم خلیفه را فسخ کنند. از جمله امام علی (علیه السلام) هیچگاه این حکم را نپذیرفته اند و یا حاکمان کشورهای اسلامی صیغه متعه را جایز شمرده اند اما سخن عمر همچنان پابرجاست!! بنابراین به این نتیجه خواهیم رسید که چون آیه متعه، از آیات محکّمات است و در زمان رسول الله (صلی الله علیه و آله) نیز نسخ نگردیده، پس نص صریح قرآن و سنت حسنه پیامبر خدا است که باید تا ابد ادامه داشته باشد، و از شیوع فحشا و زنا جلوگیری نماید. در حقیقت متعه، همان ازدواج ولی با شرایط خفیف تر و آسان تر است.

صفحه ۱۷۲

علی (ع) وصی رسول الله (ص) پرسش: چرا شیعیان علی (علیه السلام) را وصی رسول الله (صلی الله علیه و آله) می دانند؟ پاسخ: هیچ شک و تردیدی نیست که باید فرد واحدی خلیفه جانشین پیغمبر و وصی ایشان باشد، و افراد متعددی در یک زمان نمی توانند عهده دار این مسئولیت باشند. چون قبلاً دلایلی بر اثبات جانشینی و امامت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بیان گردید، لذا در این قسمت فقط به بیان احادیثی از رسول الله (صلی الله علیه و آله) که فقط دلالت بر وصی بودن امام علی (علیه السلام) دارد و او را وصی خود معرفی نموده است، می پردازیم. ۱. امام ثعلبی در تفسیر و ابن مغازلی فقیه شافعی در مناقب و میرسیدعلی همدانی در موده القربی از خلیفه دوم نقل می کنند: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) روزی که بین اصحاب، عقد اخوت و برادری بست، فرمود: این علی (علیه السلام) در دنیا و آخرت برادر من است. او خلیفه من در اهل من، وصی من در امتم، وارث علم من و ادا کننده دین من است. خلاصه بین من و علی (علیه السلام) جدایی نیست. مال او مال من و مال من مال او است. نفع او نفع من و ضرر او ضرر من است. کسی که او را دوست بدارد مرا دوست داشته و کسی که او را دشمن بدارد مرا دشمن داشته است.» (۱) ۲. امام احمد حنبل در مسند، سبط ابن جوزی و ابن مغازلی فقیه شافعی در مناقب نقل می کنند که: انس بن مالک گفت: به سلمان گفتم از رسول الله (صلی الله علیه و آله) پرس که وصی او کیست؟ «سلمان از رسول الله (صلی الله علیه و آله) پرسید که وصی شما کیست؟ ایشان گفت: ای سلمان! وصی موسی چه کسی بود؟ گفتم: یوشع بن نون. پس ایشان فرمود: وصی، وارث، ادا ——— ۱. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ الخلاف، ج ۱، ص ۲۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۷ «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لَقَدْ عَقَدَ الْمَوَاخَاةَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ، قَالَ: هَذَا عَلِيٌّ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَخَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَوَصِيِّ فِي أُمَّتِي وَوَارِثُ عِلْمِي وَقَاضِي دِينِي مَالَهُ مِنْ مَالِي مِنْهُ نَفْعُهُ نَفْعِي وَضَرَرُهُ ضَرَرِي مِنْ أَحَبِّهِ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مِنْ أَبْغَضِهِ فَقَدْ أَبْغَضَنِي».

صفحه ۱۷۳

کننده دین من و وفا کننده به وعده من علی ابن ابی طالب است.» (۱) ۳. موفق بن احمد، الخطبای خوارزم نیز نقل می کند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «برای هر پیغمبر وصی و وارثی است و به درستی که علی، وصی و وارث من است.» (۲) ۴. شیخ الاسلام حموینی از ابوذر غفاری نقل می کند: «رسول الله فرمود: من خاتم پیامبرانم و ای علی! تو خاتم اوصیا تا روز قیامت هستی.» (۳) ۵. خطیب خوارزمی نیز از ام المؤمنین ام سلمه نقل می کند که گفت: «خداوند برای هر پیغمبری وصی اختیار نمود و بعد از من، علی وصی من در امتم، در اهل بیتم و در عترتم می باشد.» (۴) ۶. ابن مغازلی فقیه شافعی، امام بخاری و مسلم از اصبع بن نباته - یکی از یاران و اصحاب خاص امیرالمؤمنین (علیه السلام) - نقل می کنند که ایشان در خطبه ای فرمود: «ای مردم! منم امام خلاق و وصی بهترین مخلوقات، پدر عترت طاهره هادیه. من برادر، وصی، ولی، برگزیده و دوست پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) می باشم. من امیرالمؤمنین، پیشوای دست و پا روسفیدان و سید و آقای اوصیاء می باشم. جنگ با من جنگ با خدا، صلح و سلم با من، صلح و سلم با خدا، اطاعت من اطاعت خدا، دوستی من دوستی با خدا، پیروان من دوستان خدا و یاران من یاران خدا می

باشند.» (۵) — ۱. شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۹۹؛ جواهر المطالب فی مناقب الامام علی (علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۰۷؛ نهج الایمان، ج ۱، ص ۱۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۷ «فقال له سلمان یا رسول الله من وصیک فقال: یا سلمان من کان وصی موسی فقال یوشع بن نون، قال: قال وصیی و وارثی من یقضی دینی و ینجز موعدی علی بن ابی طالب». ۲. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۳۵؛ المناقب، ص ۱۴۷؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۸ «لکل نبی وصی و وارث و إن علیاً وصیی و وارثی». ۳. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۷۳؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۵۴؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۸ «قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) أنا خاتم النبیین و أنت یا علی خاتم الوصیین إلى یوم الدین». ۴. المناقب، ص ۱۴۷؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۳۵؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۸ «إن الله اختار من کل نبی وصیاً و علی وصیی فی عترتی و اهل بیتی و امتی بعدی». ۵. الامالی، ص ۷۰۲؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۴۱؛ ج ۱، ص ۲۴۱؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۸ «أَیُّهَا النَّاسُ أَنَا إِمَامُ الْبَرِّیَّةِ وَ وَصَّی خَیْرَ الْخَلِیْقَةِ وَ أَبُو الْعِزَّةِ الطَّاهِرَةِ الْهَادِیَّةِ، أَنَا أَخُو رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ وَصَّیُّهُ وَ وَثِیُّهُ وَ حَبِیْبُهُ، أَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ قَائِدُ الْعُرَّ الْمُحْجَلِیْنَ وَ سَیِّدُ الْوَصِیِّیْنَ حَرْبُ اللَّهِ وَ سَلَمِی سَلَمُ اللَّهِ وَ طَاعَتِی طَاعَةُ اللَّهِ وَ وَلَا یَتِی وَلَا یُتِی اللَّهُ وَ أَتْبَاعِی أَوْلِیَاءُ اللَّهِ وَ أَنْصَارِی أَنْصَارُ اللَّهِ».

صفحه ۱۷۴

۷. ابن مغازلی شافعی از ابن مسعود نقل می کند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «دعوت و رسالت، به من و علی منتهی شد. زیرا هیچ کدام از ما بر بت سجده نمودیم پس مرا پیغمبر و علی را وصی قرار داد.» (۱) ۸. میر سید علی همدانی شافعی در موده القربی از عتبه بن عامر الجهنی نقل می کند: «با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بر سه چیز بیعت نمودیم: شهادت به وحدانیت خدای متعال که شریکی برای او نیست، نبوت و پیغمبری محمد و این که علی وصی اوست. پس ترک هر کدام از این سه موجب کفر می گردد.» (۲) ۹. از همان مأخذ از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل شده است: «به درستی که خدای متعال برای هر پیغمبری وصی قرار داد. شیث را وصی آدم، یوشع را وصی موسی، شمعون را وصی عیسی و علی را وصی من قرار داد. وصی من بهترین اوصیا می باشد و من دعوت کننده و علی روشن کننده حق و حقیقت است.» (۳) ۱۰. صاحب ینابیع از موفق بن احمد خوارزمی از ابو ایوب انصاری نقل می کند: هنگامی که رسول الله (صلی الله علیه و آله) در بستر بیماری بود، فاطمه بر بالین او آمده و می گریست. پیغمبر به او فرمود: «ای فاطمه! از کرامت های پروردگار به تو این است که همسر تو را کسی قرار — ۱. المصنف، ج ۸، ص ۲۹۶؛ بحر الانوار، ج ۲۵، ص ۲۰۷؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۹ «انتهت الدعوة إلى و إلى علی لم یسجد أحدنا لصنم قط فاتخذنی نبیاً و اتخذ علیاً وصیاً». ۲. مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۳۰۳؛ صراط المستقیم، ج ۲، ص ۵۱؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۹ «بايعنا رسول الله (صلی الله علیه و آله) علی قول أن لا إله إلا الله وحده لا شریک له و أن محمداً نبیه و علیاً وصیه فأی من الثلاثة ترکناه کفراً». ۳. مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۴۷؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۲، ص ۲۸۰؛ الامامه و التبصره، ص ۲۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ص ۲۱۲؛ شبهای پیشاور، ص ۶۴۹ «إن الله تعالی جعل لکل نبی وصیاً، جعل شیث وصی آدم و یوشع وصی موسی و شمعون وصی عیسی و علیاً وصی و وصی خیر الأوصیاء فی البداء و أنا الداعی و هو المضییء».

صفحه ۱۷۵

داد که در اسلام از همه مقدم تر و عملش از همه زیادت تر و صبر و بردباریش از همه بیشتر می باشد. به درستی که خدای بزرگ به اهل زمین نظری افکند، پس از میان آن ها مرا برگزید و به پیغمبری مرسل مبعوث نمود. دوباره نظری افکند، آنگاه همسر تو را از میان آنان برگزید و تزویج شما را به من وحی کرد و نیز او را وصی من قرار داد.» (۱) ابن مغازلی نقل می کند که پیغمبر در ادامه فرمود: «ای فاطمه! به ما اهل بیت هفت خصلت عطا شده که به هیچ کس دیگری تا کنون عطا نشده است و کسی نیز هرگز آن را

درک نمی کند: ۱. افضل پیامبران از ما است و او پدر تو می باشد ۲. وصی ما بهترین اوصیا است و او شوهر تو است ۳. شهید ما بهترین شهدا است و او حمزه عموی تو است ۴. کسی که دارای دو بال است و هر وقت بخواهد در بهشت پرواز می کند از ماست و او جعفر پسر عموی تو است ۵. دو سبط و دو سید جوانان اهل بهشت از ما می باشند و آن ها فرزندان تواند ۶. به آن خدایی که جان من در دست او است مهدی این امت، همان کسی که عیسی بن مریم پشت سر او نماز می گذارد، از ما است و او از اولاد تو می باشد.» (۲) ابراهیم ابن محمد حموینی در فرائد دنباله این حدیث را چنین نقل می کند که پیغمبر بعد از نام مهدی (عج) فرمود: «پس از این که زمین پر از ظلم و فساد شود و زمین را پر از عدل و داد می کند. ای فاطمه! محزون مباش و گریه نکن که خداوند از من بر تو رحیم تر و مهربان تر ——— ۱. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۳، ص ۲۶۹؛ نهج الایمان، ص ۲۲۷؛ العمدۀ، ص ۲۶۷؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۰» یا فاطمة إن لكرامة الله إياك زوجتك من أقدمهم سلماً و أكثرهم علماً و أعظمهم حلماً إن الله تعالى اطلع إلى أهل الأرض اطلاعاً فاختارني منهم فبعثني نبياً مرسلًا ثم اطلع اطلاعاً فاختار منهم بعلك فأوحى لي أن أزوجه إياك و أتخذه وصيًا». ۲. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۴۱، ج ۲، ص ۲۰۹، ج ۳، ص ۳۸۹؛ نهج الایمان، ص ۲۲۹؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۰» یا فاطمة إنا أهل بیت أوتینا سبع خصال لم يعطها أحد من الأولین قبلنا أو قال الأنبياء و لا یدرکها أحد من الآخرين غیرنا نبینا أفضل الأنبياء و هو أبوک و وصینا أفضل الأوصیاء و هو بعلک و شهیدنا خیر الشهداء و هو حمزة عمک و منا من له جناحان يطير بهما فی الجنة حيث یشاء و هو جعفر ابن عمک و منا سبطا هذه الأمة و هما ابناک و منا و الذی نفسی بیده مهدی هذه الأمة».

صفحه ۱۷۶

است، و این به خاطر موقعیت تو در قلب من می باشد ۷. به تحقیق تو را به همسری کسی تزویج نموده که از حیث حسب از همه بزرگتر، از حیث نسب از همه گرامی تر، نسبت به رعیت از همه مهربان تر، به مساوات از همه عادل تر و به قضاوت بین دو نفر از همه بینا تر است.» (۱) مسلماً منظور از وصی پیامبر بودن، وارث و وصی شخصی ایشان نیست، که عده ای می گویند خلیفه وقت می تواند وصی پیغمبر نیز باشد. همانطور که بیان شد، خلافت و وصایت باید هر دو در فرد واحدی جمع شود. به عبارت دیگر، وصایت همان خلافت می باشد. چون با قدری دقت به احادیث مربوطه در می یابیم که اگر وصی بودن علی (علیه السلام) وصایت شخصی بود، در این صورت نیازی به حکم و سفارش پروردگار نبود. همانگونه که شیث، شمعون و یوشع، وصی شخصی پیامبران زمان خویش نبودند. این معنا را ابن ابی الحدید در جلد اول شرح نهج البلاغه چنین می گوید: «هیچ شک و شبهه ای نزد ما نیست که علی (علیه السلام)، وصی رسول الله (صلی الله علیه و آله) است. هر چند کسانی که نزد ما منسوب به عناد هستند با این حقیقت مخالفت ورزیده اند.» (۲) به همین جهت است که به هنگام وفات پیامبر سر مبارک حضرت بر سینه مولانا امیرالمؤمنین (علیه السلام) بوده و در آن هنگام، تمام ابواب علوم را به سینه علی (علیه السلام) باز نموده است. بسیاری از کتب اهل سنت از جمله جلد های چهارم و ششم کتار العمال، جزء دوم طبقات محمد بن سعد کاتب، جلد سوم حاکم مستدرک نیشابوری، جلد سوم مسند امام احمد حنبل و حلیه الاولیا حافظ ابو نعیم جملگی از ام المؤمنین ام سلمه و جابر بن عبدالله انصاری نقل می کنند که رسول الله (صلی الله علیه و آله) به هنگام ارتحال، علی (علیه السلام) را طلبید و سر خود را بر ——— ۱. تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۱۳۰؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۴۱؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۰» و یملاً الأرض عدلاً کما ملئت جوراً یا فاطمة لا تحزنی و لا تبکی فإن الله عزّ و جلّ أرحم بک و أرفّ علیک منی و ذلک لمکانک منی و موقعک من قلبی قد زوجک الله زوجک و هو أعظمهم حسباً و أکرمهم منصباً و أرحمهم بالریة و أعدلهم بالسویة و أبصرهم بالقضیة». ۲. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱، ص ۱۳۹؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۳» فلا- ریب عندنا أن علیاً (علیه السلام) کان وصی رسول الله (صلی الله علیه و آله) و إن خالف فی ذلک من هو منسوب عندنا إلى العناد».

صفحه ۱۷۷

سینه او گذاشت تا روح از بدنش مفارقت نمود. از همه مهمتر، فرمایش خود امیرالمؤمنین (علیه السلام) در نهج البلاغه است که ابن ابی الحدید در جلد دوم شرح نهج البلاغه چنین نقل می کند: «به تحقیق که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) در حالی قبض روح شد که سرش روی سینه من بود. روح آن حضرت در حالی که روی دست من بود خارج شد و من دست هایم را بر صورتم کشیدم.» (۱) در جلد دوم شرح نهج البلاغه نیز نقل شده که هنگامی که امام علی (علیه السلام) همسرش صدیقه کبری را دفن می کرد، خطاب به رسول الله (صلی الله علیه وآله) فرمود: «به تحقیق که تو را در لحد قبر قرار دادم و روح تو بین گلو و سینه من خارج شد.» (۲) با وجود همه این احادیث، هنوز برخی متعصب می پرسند: همانگونه که ابوبکر و عمر مطابق دستور قرآن مجید که می فرماید: { كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْأَدْنَىٰ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ } {چون مرگ بر یکی از شما فرا رسد بر شما است که اگر دارای متاع دنیوی هستید به والدین و خویشان خود به چیز شایسته و حقی وصیت کنید که سزاوار متقین است} (۳) به هنگام فوت وصیت خود را نوشته اند، چرا وصیت نامه ای از رسول الله (صلی الله علیه وآله) که در آن علی (علیه السلام) را وصی خود قرار داده باشد وجود ندارد؟ در بسیاری از منابع مذکور، از جمله در جامع عبد الرزاق آمده است که پیامبر فرمود: «ای علی! تو برادر و وزیر منی که دین مرا ادا، وعده مرا وفا و ذمه مرا بری می کنی. مرا غسل می دهی، دین مرا ادا می کنی و در قبر پنهان می کنی.» (۴) به شهادت تاریخ، ——— ۱. معالم المدرستین، ج ۱، ص ۲۳۵؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۳، ص ۴۳۶؛ احادیث ام المؤمنین عایشه، ج ۲، ص ۲۰۵؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۰، ص ۱۷۹؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۲ «وَلَقَدْ قَبَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وآله) وَإِنَّ رَأْسَهُ لَعَلَى صَدْرِي وَقَدْ سَأَلْتُ نَفْسَهُ فِي كَفِّي فَأَمَرَزْتُهَا عَلَى وَجْهِهِ». ۲. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۰، ص ۲۶۶؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۲ «فلقد وسدتك في ملحودة قبرك و فاضت بين نحري و صدري نفسك». ۳. بقره (۲): ۱۸۰. ۴. ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۱، ص ۳۷۰ و ۳۷۴؛ المباهله، ص ۵۲؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۴ «یا علی أنت أخی و وزیري و تقضی دینی و تنجز وعدی و تبریء ذمتی و أنت تغسلنی و تودی دینی و توارینی فی حفرتی».

صفحه ۱۷۸

امیرالمؤمنین (علیه السلام) همه این سفارشات پیغمبر را انجام داده، ایشان را غسل، کفن و دفن نمود و پانصد هزار درهم دین آن حضرت را هم ادا کرد. همه مسلمین اتفاق نظر دارند که امور فوق، توسط علی (علیه السلام) انجام گردیده و کس دیگری در این کارها پیش قدم نشد. بسیاری از اکابر صحابه که بعدها به خلافت رسیدند به هنگام غسل، کفن و دفن رسول الله (صلی الله علیه وآله) مشغول تعیین خلیفه و تقسیم خلافت بودند. حتی بعدها دین پیامبر (پانصد هزار درهم) را از بیت المال ادا نکردند و این خود، به معنای پذیرش عملی وصی و وارث بودن علی (علیه السلام) می باشد. زیرا اگر کس دیگری وصی و وارث پیامبر بود، او باید عهده دار انجام این امور می شد نه علی (علیه السلام). اما در مورد وصیت مکتوب باید گفت: این رسول الله (صلی الله علیه وآله) نیست که بایستی مانند ابوبکر و عمر وصیت خود را بنویسد بلکه ابوبکر و عمراند که مطابق دستورات ایشان وصیت خود را نوشته اند. پیغمبری که آن همه تأکید بر وصیت دارد تا آنجا که می فرماید: «کسی که بدون وصیت بمیرد مانند زمان جاهلیت مرده است.» (۱) وقتی نوبت به خود ایشان رسید و با آن که ۲۳ سال، وصیت های خود را به یگانه وصی اش گوشزد نموده است، به هنگام وفات، خواست آنچه را در آن مدت گفته بود تکمیل کند تا بدان وسیله از گمراهی، ضلالت، نزاع و دودستگی امتش جلوگیری نماید. بازیگران سیاسی و تشنگان قدرت، ممانعت کردند که ایشان وظیفه الهی و شرعی خود را عملی نمایند. این مطلب را امام بخاری و مسلم در صحیحین خود نقل کرده اند که رسول الله (صلی الله علیه وآله) هنگام رحلت فرمود: «دوات و کاغذ

بیاورید تا برایتان چیزی بنویسم که گمراه نشوید.» عده ای از حضار بر بالین ایشان به اغوای - عمر بن الخطاب - غوغا نموده و گفتند: آن حضرت هذیان می گوید. هم بخاری و هم مسلم در صحیحین و نیز حمیدی در جمع بین الصحیحین و امام احمد حنبل در جلد اول مسند نقل نموده اند که عبدالله بن عباس پیوسته گریه می کرد، اشک می ریخت و می گفت: «یوم الخميس ما یوم الخميس» روز پنجشنبه چه روز پنجشنبه ای؟! از وی پرسیدند مگر در روز پنجشنبه چه ——— ۱. روضه الواعظین، ص ۴۸۲؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۲، ص ۲۴۶؛ نهج الایمان، ص ۲۰۸؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۵ «مَنْ مات بغير وصیَّة مات میتة جاهلیة».

صفحه ۱۷۹

شده است که تو به گریه افتاده ای؟ گفت: چون بیماری بر پیامبر مستولی گشت، فرمود: «دوات و کاغذ بیاورید تا برای شما کتابی بنویسم که بعد از من هرگز گمراه نشوید» (۱) اما بعضی از حضار مجلس مانع شدند و گفتند: «او هذیان می گوید و قرآن ما را بس است.» آن ها نه فقط از وصیت نوشتن آن حضرت ممانعت کردند، بلکه به ایشان زخم زبان هم زدند و گفتند: در آخر عمر هذیان می گوید. امام غزالی در مقاله چهارم سر العالمین می گوید بعد از آن عمر گفت: «این مرد را واگذارید که او هذیان می گوید، کتاب خدا ما را بس است.» (۲) پس از این گفته عمر، اصحاب حاضر دو گروه شدند. عده ای به طرفداری از عمر و جمعی دیگر به منظور آوردن دوات و کاغذ برای پیغمبر مصمم شدند. بالاخره داد و فریاد حضار بلند شد و به هم ریختند. سپس پیغمبر متغیر شد و فرمود: «از نزد من برخیزید که سزاوار نیست نزد من جنگ و نزاع کنید.» (۳) بدین ترتیب در اواخر عمر پیامبر، اولین فتنه در میان مسلمانان شکل گرفت و تخم نفاق و تفرقه در بین مسلمانان پاشیده شد. در این جلسه، عمر جسارت را به جایی رساند که نه تنها رسول الله (صلی الله علیه وآله) را به نام «محمد» هم نخواند بلکه گفت: «این مرد هذیان می گوید» و با نص صریح قرآن مخالفت آشکار نمود. زیرا قرآن می فرماید: { مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ } {محمد (صلی الله علیه وآله) پدر هیچ یک از شما نیست لکن رسول الله و خاتم النبیین است.} (۴) این آیه دلالت بر آن دارد که همواره ایشان را با ادب و احترام یاد کنید و از واژه های «رسول الله» و «خاتم النبیین» استفاده کنید. ——— ۱. بحار الانوار، ج ۲۲، ص ۴۸۶؛ سنن الکبری، ج ۳، ص ۴۳۵؛ عمر بن خطاب، ص ۶۴؛ شبهای پیشاور، ۱۸ سند آورده ص ۶۵۸ «ایتونی بدواة و بیاض اکتب لکم ما لا تضلون بعده أبداً» صحیح بخاری، ج ۲، ص ۱۱۸. مسند احمد بن حنبل، ج ۱، ص ۲۲۲. عمر بن خطاب، ص ۶۲؛ سب الهدی والرشاد، ص ۲۴۷؛ سیره نبویه، ج ۴، ص ۴۵۱؛ سنن الکبری، ج ۴، ص ۳۶۰؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۸ «فقال عمر دعوا الرجل فإنه ليهجر! حسبنا كتاب الله». ۳. عمر بن خطاب، ص ۶۲؛ سب الهدی والرشاد، ص ۲۴۷؛ سیره نبویه، ج ۴، ص ۴۵۱؛ سنن الکبری، ج ۴، ص ۳۶۰؛ شبهای پیشاور، ص ۶۵۸ «قوموا عني ولا ينبغي عندی التنازع». ۴. احزاب (۳۳): ۴۰

صفحه ۱۸۰

برخی از علمای اهل سنت، نظیر قاضی عیاض شافعی در کتاب شفا و نووی در شرح صحیح مسلم گفته اند «گوینده این کلام هر که باشد اصلاً ایمان به رسول الله نداشته و از معرفت کامل به مقام و مرتبه آن حضرت عاجز بوده است.» بدیهی است که عصمت، از صفات خاصه نبوت است و این ویژگی، مختص ایشان، تا واپسین لحظات زندگی است. بنابراین زمانی که می گوید: چیزی برایتان بنویسم تا گمراه نشوید، بدین معنا است که در مقام هدایت، ارشاد و متصل به حق بوده است. آیه شریفه { وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى } نیز بر همین معنا دلالت دارد. بنابراین مخالفت با آوردن دوات و کاغذ برای آن حضرت، مخالفت با پروردگار است و استفاده از کلمه «هذیان» همراه با عبارت «این مرد»، دشنامی آشکار و اهانت به خاتم النبیین (صلی الله علیه وآله) است. واژه بدتر آن است که گفت: «قرآن ما را بس است!!» برخی از مدافعین عمر برای مبرا ساختن وی می گویند: - چون عمر خلیفه پیغمبر

بوده، لذا اجتهاد نموده و قصد و غرضی در کار نبوده است. - عمر برای پیشگیری از اختلاف و خیر خواهی امت از آوردن دوات و کاغذ جلوگیری نموده است. - مصلحت را در گفتن «قرآن ما را بس است» دیده است. - از کجا معلوم است که رسول الله (صلی الله علیه و آله) می خواسته است درباره خلافت چیزی بنویسد؟ در پاسخ این قبیل افراد باید گفت: * اولاً در آن زمان خلیفه نبوده است. اگر تصور خلیفه شدن را در آینده در سر داشته است، پس باید اذعان نمود که طراح توطئه بوده است تا از خلافت علی (علیه السلام) جلوگیری نماید. هر چند با فرض این که خلیفه بوده است، مگر خلیفه می تواند در مقابل نص صریح قرآن اجتهاد نماید؟! * ثانیاً مگر عمر خیر خواهی امت را بهتر از خود پیغمبر می دانسته و می خواسته است اختلافی پیش نیاید. در واقع اگر او معتقد به جلوگیری از اختلاف بود باید قبل از هر

صفحه ۱۸۱

چیزی خود، سکوت اختیار می کرد، نه این که خود موجب اختلاف گردد. * ثالثاً عبارت «قرآن ما را بس است» نشان دهنده این است که او به قرآن وقوف هم نداشته است چون قرآن قلیل اللفظ و کثیر المعانی می باشد. قرآن دارای محکمت و متشابهات، عام و خاص است و نیاز به مبین ربانی دارد. چنانچه قطب الدین شافعی شیرازی، در کشف الغیوب می نویسد: «این امر مسلم است که راه بی راهنما نتوان پیمود. از این کلام خلیفه دوم عمر در عجبم که گفته است: قرآن در میان ما است و ما نیازی به راهنما نداریم. بدیهی است که این حرف، غیر قابل قبول و خطای محض است و همانند کلام کسی می ماند که بگوید: چون کتب طب در میان ما است پس به طبیب نیازی نداریم.» * رابعاً در آن هنگام چیز دیگری از اصول و احکام دین باقی نمانده بود تا پیامبر بخواهد یاد آوری نماید که موجب هدایت مردم گردد زیرا آیه { أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ } نازل شده بود. لذا فقط موضوع جانشینی باقیمانده بود. پیغمبر می خواست گفتارهای پیشین خود را تأیید و تأکید کند. همانطور که امام غزالی در مقاله چهارم سر العالمین می گوید: جمله «لن تضلوا بعدی» در آخرین گفتار پیامبر، می رساند که موضوع هدایت امت در کار بوده و به جز خلافت، چیز دیگری از اصول هدایت باقی نمانده بود. ولی به هر حال ما اصرار بر این نداریم که ایشان حتماً می خواسته راجع به خلافت بنویسد لکن مطمئن هستیم که آنچه می خواسته بنویسد برای جلوگیری از گمراهی امت بوده، تا تکلیف آن ها روشن شود و به وضعیت امروزی گرفتار نیایند. (۱) چون سیاستمداران آن زمان دریافته اند که پیامبر می خواهد درباره چه چیزی بنویسد، ممانعت کردند تا خودشان به نوایی برسند. حتی می توان چنین دریافت که ——— ۱. البته اگر خلیفه حدیث ثقلین را شنیده باشد که «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ» کتاب الله و عترتی ما إِنْ تَمَسَّيْكُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا» وقتی که پیامبر می فرماید: قلم و دوات بیاورید تا چیزی را بنویسم که گمراه نشوید. از ربط و محل اتصال این در جمله بین جلوگیری گمراهی را گرفتن خوب می توانست درک کند که پیامبر راجع به ثقلین و یا ثقل اصغر می خواهد سفارش نماید. البته در جایی خود خلیفه اعتراف کرده من فهمیدم مقصود پیامبر چیست و مانع شدم.

صفحه ۱۸۲

ممانعت آن ها از آوردن دوات و کاغذ خود دلیل آن است که پیغمبر می خواسته مساله خلافت را تعیین کند. به دلیل آن که سیاستمداران می دانسته اند که خودشان خلیفه نخواهند بود لذا از آن جلوگیری نمودند تا تمامی راه ها در آینده مسدود نشود، وگرنه هیچ انسان قسی القلبی از برآورده کردن آخرین خواسته محتضر در حال مرگ - آن هم وجود مبارک خاتم النبیین - جلوگیری نمی کند. به هر حال همه این ها، توجیهات عده ای متعصب است که برای مبرا نمودن عمر به هر قیمتی - حتی به قیمت توهین به پیامبر - بیان می کنند و چشمان خویش را به راحتی و عمدتاً می بندند. در غیر این صورت، وقتی ابوبکر در بستر بیماری بود و وصیت خود را می نوشت، چرا عمر به او نگفت که: هذیان نویسی ای مرد، قرآن و کتاب خدا ما را بس است!!؟

صفحه ۱۸۳

زادگاه علی (ع) و چگونگی نامگذاری آن حضرت پرسش: محل ولادت امیرالمؤمنین (علیه السلام) کجا بوده و نامگذاری ایشان چگونه بوده است؟ پاسخ: برخی چنین تصور می کنند که فاطمه بنت اسد، قبل از زایمان در داخل مسجد الحرام بوده است. هنگامی که درد زایمان فرا رسیده، او نتوانسته از مسجد خارج شود، لذا در همانجا زایمان نموده و علی (علیه السلام) به دنیا آمده است. با این برداشت ولادت علی در داخل کعبه را امری بدون اهمیت و طبیعی قلمداد می کنند. در صورتی که پیشامد مولود کعبه به گونه دیگری بوده است که در زیر بیان می شود. فاطمه بنت اسد در آخرین ماه وضع حمل بوده است. در یکی از روزها که به مسجدالحرام می رود، او را درد زایمان فرا می رسد. او در مستجار کعبه مشغول راز و نیاز و دعا به درگاه احدیت می شود. خدا را به عزت و جلالش سوگند می دهد که خدایا! درد زایمان را بر من سهل و آسان گردان. ناگهان دیوار خانه کعبه (۱) شکافته می شود و ندایی می رسد که: «ای فاطمه! درون آی.» (۲) جماعت مردمی که در اطراف خانه نشسته بودند، متوجه شدند که دیوار خانه کعبه شکافته شد، فاطمه داخل خانه شد و دیوار دوباره به حالت اولیه بازگشت. تعجب همگان از جمله جناب عباس - عموی پیامبر - که در میان جماعت نظاره گر بود برانگیخته شد. با مشاهده این صحنه فوراً خود را به برادرش ابوطالب، کلید دار کعبه رساند و قضیه را به او اطلاع داده و بلافاصله با هم برگشتند. تلاش آن ها برای باز کردن قفل درب کعبه به جایی نرسید. فاطمه بنت اسد تا سه روز بدون هیچ گونه غذا، مراقبت و پرستاری، درون خانه کعبه ماند. خبر این واقعه غیر منتظره در _____ ۱. در آن زمان کعبه در وسط مسجد الحرام قرار داشت و درب آن، هم سطح زمین و همواره بسته و قفل زده بود. فقط در مراسم خاصی درب آن را می گشودند. ۲. الخصال، ص ۵۷۸؛ الثاقب فی المناقب، ص ۵۸؛ تفسیر نور الثقلین ج ۴، ص ۳۴۵؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۵ «یا فاطمه ادخلی البیت». مدینه المعاجز، ۳۳۲

صفحه ۱۸۴

تمام محله های مکه پیچید و نقل مجالس اهالی مکه شد. پس از سه روز، همان محلی که به روی فاطمه باز شده بود، دوباره شکافته شد و فاطمه همراه با نوزادی بر روی دست بیرون آمد. این واقعه همه چشم ها را خیره ساخت و جماعت زیادی که شاهد این پیشامد بودند بر او هجوم آوردند. (۱) به همین جهت است که ولادت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مقایسه با عیسی مسیح تفاوت چشمگیری دارد. زیرا به هنگام ولادت حضرت عیسی، به حضرت مریم که درون بیت المقدس بود، ندا رسید: «از بیت المقدس بیرون آی که اینجا محل عبادت است نه محل زاییدن.» (۲) با توجه به برتری کعبه بر بیت المقدس، این ویژگی و امتیاز تنها برای امیرالمؤمنین (علیه السلام) منحصر به فرد است، که مولود کعبه نامیده شده است. نامگذاری علی (علیه السلام): از آن جایی که تمامی کتب آسمانی، نام محمد (صلی الله علیه و آله) و علی (علیه السلام) را به ترتیب به عنوان نبوت و امامت ذکر کرده اند می توان گفت: پروردگار نام این دو نفر را هزاران سال قبل از خلقت و در ملکوت اعلی ثبت نموده است؛ لذا نامگذاری امیرالمؤمنین (علیه السلام) پس از ولادت ایشان صورت نگرفته است، به طوری که: ۱. محمد بن جریر طبری در تفسیر خود، ابن عساکر در تاریخ خود ضمن توصیف حالات علی (علیه السلام)، محمد بن یوسف گنجی شافعی در کفایت الطالب، حافظ ابو نعیم در حلیه الاولیا و شیخ سلیمان بلخی حنفی در ینابیع الموده نقل کرده اند که رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: «بر بالای عرش این کلمات نوشته شده که به جز خدای یکتای بدون شریک، خدای دیگری نیست. محمد (صلی الله علیه و آله) بنده و رسول من است که او را با علی بن ابی طالب (علیه السلام) تأیید نمودم.» (۳) _____ ۱. مستدرک حاکم، فصول المهمة، فصل اول، ص ۱۴؛ شبهای پیشاور ۲۸۱۶. اللهم البیضاء، ص ۲۲۱؛ الامام علی (علیه السلام) ص ۳۶۹؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۴ «اخرجی عن البیت فإنّ هذه بیت العباد لا بیت

الولادة؛ مناقب ابن المغازلی ۶ ح ۳؛ بحار الانوار ۳۵، ص ۳، ح ۲۶؛ عمده ابن بطریق ح ۲۷ ح ۸، طوائف ۱۶، ح ۲، فصول المهمة ۳۰، علی بن محمد مالکی ابن صباغ. ۳. الکنی واللقاب، ج ۱، ص ۱۶۵؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۷ «مکتوب علی ساق العرش لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وحده لا شریک له و محمد عبدي و رسولی أیدته بعلي بن أبي طالب».

صفحه ۱۸۵

۲. در ینابیع الموده نیز از امام الحرم از سیره ملا (وسيلة المتعبدین) آمده است که رسول الله (صلی الله علیه وآله) فرمود: «در شب معراج که مرا به ملکوت اعلا بردند، به طرف راست بالای عرش نظر کردم کتیبه ای دیدم که بر آن نوشته بود: محمد (صلی الله علیه وآله) پیامبر خداست و او را به وجود علی (علیه السلام) تأیید و یاری نمودیم.» (۱) ۳. خطیب خوارزمی در مناقب، ابن شیرویه در فردوس و ابن مغازلی فقیه شافعی همگی از جابر بن عبدالله انصاری نقل نموده اند که پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود: «پیش از آن که خداوند آسمان ها و زمین را در دو هزار سال خلق کند بر در بهشت کلمات «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»، «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»، علی ولی خدا و برادر پیامبر خدا نوشته شده بود.» (۲) ۴. میر سید علی فقیه شافعی در موده هشتم از موده القربی نقل می کند که پیامبر خدا به علی (علیه السلام) فرمود: «اسم تو را در چهار محل، همراه با اسم خودم دیده ام: الف: در شب معراج وقتی به بیت المقدس رسیدم بر صخره آن - لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ایدته بعلي وزیره - یافتیم. ب: به سدره المنتهی که رسیدیم - اِنِّی اَنَا الله لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدی وَ مُحَمَّدٌ صِفْوَتی من خلقی ایدته بعلي وزیره و نصرته به - را ثبت شده دیدم. ج: وقتی به عرش رب العالمین رسیدم دیدم بر ستون های آن نوشته شده است - اِنِّی اَنَا الله لا إِلَهَ إِلَّا اَنَا مُحَمَّدٌ حبیبی من خلقی ایدته بعلي وزیره و نصرته به. د: وقتی به بهشت رسیدم دیدم بر در بهشت - لا إِلَهَ إِلَّا اَنَا محمد حبیبی من خلقی ایدته بعلي وزیره و نصرته به. نوشته شده است.» ۵ - امام ثعلبی در تفسیر کشف البیان و شیخ سلیمان بلخی حنفی در ینابیع الموده از — ۱. کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۲۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، صص ۲۹۳ و ۲۹۹؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۶ و ۴۲، ص ۳۳۶ و ۳۶۰ و ۴۵۶؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۸ «نظرت إلى ساق الأيمن من العرش فرأيت مكتوباً مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ بعلي و نصرته به؛ ینابیع الموده ص ۲۰۷؛ میزان الاعتدال؛ لسان المیزان ۵، ص ۱۶۷. ۲. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۵۰؛ نظم درر السمطین، ص ۱۲۳؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۸ «مکتوب علی باب الجنة لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلَى أَخُو رَسُولِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْفَى عام».

صفحه ۱۸۶

ابن عباس آورده اند که آیه شریفه: {هُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَبِالْمُؤْمِنِينَ} {خداى تعالى به نصرت خود و یاری مؤمنان تو را موبد و منصور می گرداند}، (۱) درباره علی (علیه السلام) آمده است. همچنین پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود: «دیدم که بر عرش نوشته شده: خدایی به جز خدای یکتای بدون شریک نیست. محمد بنده و رسول من است که او را با علی بن ابی طالب (علیه السلام) تأیید نمودم.» (۲) ۶. آیه ۳۷ سوره بقره دلالت بر آن دارد که چون آدم از خدای خود کلماتی آموخت، پس توبه او پذیرفته شد. امام ثعلبی در تفسیر کشف البیان و شیخ سلیمان بلخی حنفی در ینابیع الموده به روایت از ابن مغازلی شافعی در ذیل آیه فوق آورده اند که از رسول الله (صلی الله علیه وآله) درباره کلماتی که حضرت آدم به آن کلمات توبه نمود و توبه اش پذیرفته شد، پرسیدند. پیامبر خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود: «خدا را به حق محمد، علی، فاطمه، حسن و حسین (علیهم السلام) قسم داد، پس خداوند توبه او را پذیرفت، او را آمرزید و عفو نمود.» (۳) اکنون برای برخی ممکن است این سؤال پیش آید که مگر ابوطالب یا فاطمه بنت اسد، پیغمبر بوده اند که نام علی (علیه السلام) به آن ها وحی شده است؟ باید گفت که وحی به معنای اعلام و ابلاغ پنهانی است. چون وحی دارای مراتبی است، پس صرفاً مخصوص انبیا نمی باشد و چنانچه در قرآن مجید آمده است: {وَأَوْحَى

رُبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخَذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿١﴾ خدا به زنبور عسل وحی کرد که در کوه ها و درختان و سقف های بلند منزل گیرد، (۴) مخلوقات دیگری هم مثل زنبور عسل و مادر حضرت موسی، مورد وحی و الهام قرار گرفته اند. در سوره قصص نیز به مادر حضرت موسی می فرماید: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفَتْ عَلَيْهِ فَأَلْقَيْهِ فِي الْيَمِّ ۖ — ۱ . انفال (۸): ۶۲ . کنز العمال، ج ۱۱، ص ۶۲۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۹۳؛ تاریخ بغداد، ج ۱۱، ص ۱۷۳؛ جواهرالمطالب فی مناقب الامام علی (علیه السلام)، ج ۱، ص ۹۲؛ شبهای پیشاور، ص ۸۱۹ «رأیت مكتوباً على ساق العرش بالنور لا إله إلا الله مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيْدَتُهُ بَعْلَى وَنَصْرَتُهُ بَعْلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ». ۳ . مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۴۳؛ العمدة، ص ۳۷۹؛ تذکره الموضوعات، ص ۹۸؛ شبهای پیشاور، ص ۸۲۰ «سئل بحق محمد و علی و فاطمة والحسن والحسين فتاب عليه و غفر له». ۴ . نحل (۱۶): ۶۸

صفحه ۱۸۷

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢﴾ به مادر موسی وحی کردیم که طفلت را شیر ده و چون از آسیب فرعونیان بر او ترسان شدی، او را به دریا افکن. هرگز نترس و محزون مباش که ما او را به تو باز خواهیم گرداند، و او را از پیامبران مرسل گردانیم. (۱) سوره مریم نیز خبر از راهنمایی مریم مادر حضرت عیسی (علیه السلام) می دهد: ﴿ فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رُطْبًا خَبِئًا فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيَنَّ مِنَ الْمَاشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنْسِيًّا ۖ ﴾ از زیر درخت او را ندا داد که غمگین مباش که خدایت از زیر قدم تو چشمه آبی جاری کند. ای مریم! شاخه درخت را حرکت ده تا از آن برای تو رطب تازه فرو ریزد. از این رطب تناول کن و از این چشمه نیز آب بنوش. چشم خود را به عیسی روشن دار - مواظب باش - و هر کس از مردم را دیدی با اشاره به وی بگو که من برای خدا روزه سکوت نذر کرده ام تا با کسی سخن نگویم. (۲) به استناد همان شواهد، دستور نامگذاری نوزاد متولد شده فاطمه بنت اسد در کعبه به ابوطالب وحی شد. آنگونه که در موده القربی، ینابیع الموده و کفایه الطالب نقل شده: چون مولود کعبه از مادرش فاطمه متولد شد، فاطمه اسم پدرش اسد را بر او نهاد، ولی ابوطالب از این نامگذاری خرسند نبود. پس به فاطمه گفت: «بیا امشب با هم به کوه ابوقیس (یا مسجد الحرام) برویم و خدا را بخوانیم تا شاید برای اسم این بچه راهنمایی شویم. شب هنگام، هر دو به کوه ابوقیس (یا مسجد الحرام) رفته و به دعا مشغول شدند. ابوطالب دعای خویش را آغاز نمود و خواست تا خداوند از خزانه غیب خویش نام این نوزاد را آشکار نماید. در آن هنگام صدایی از آسمان برخاست. ابوطالب سر به آسمان بلند کرد، لوحی از زبرجد سبز مشاهده کرد که بر آن چهار سطر شعر نوشته بود. لوح را برگرفت و بر سینه اش چسباند. در آن لوح اسم «علی» که مشتق شده از «اعلی» است، — ۱ . قصص (۲۸): ۲۷ . مریم (۱۹): ۲۴ و ۲۵

صفحه ۱۸۸

نوشته شده بود. ابوطالب از شدت خوشحالی به سجده افتاد و باری تعالی را شکر نمود. سپس به شکرانه این امر عظیم، ده شتر قربانی نمود و آن لوح را در مسجد الحرام آویخت. بنی هاشم به داشتن آن لوح بر قریش افتخار می کرد. آن لوح تا زمان جنگ حجاج با عبدالله بن زبیر، در مسجد الحرام وجود داشت و بعد مفقود گردید. (۱) — ۱ . موده القربی، مودت هشتم، ینابیع الموده باب ۷، کفایه الطالب.

صفحه ۱۸۹

مقایسه زهد و تقوای علی (ع) با دیگر صحابه پرسش: چرا زهد و تقوای علی (علیه السلام) را با سایر صحابه قابل مقایسه نمی دانید؟ پاسخ: در مورد ویژگی های امیرالمؤمنین (علیه السلام) فقط کافی است به بیان آنچه دیگران درباره ایشان گفته اند، پرداخت. به عنوان نمونه به موارد ذیل توجه شود: ۱. ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه و محمد بن طلحه شافعی در مطالب السؤل از عمر بن عبد العزیز اموی که در زهد و تقوی زبان زد و سرآمد اهل زمان خود بود نقل می کنند: «بعد از پیامبر، در این امت احدی را نمی شناسم که از علی ابن ابی طالب پارسا تر باشد». ۲. ملا علی قوشچی در کتابش می گوید: «عقول عقلا درباره علی (علیه السلام) مات و مبهوت است زیرا او بر گذشتگان و آیندگان قلم کشید». وی اضافه می کند که «شنیدن حالات علی (علیه السلام) و وضع زندگانی او هر آدمی را متحیر می کند». ۳. عبدالله رافع می گوید: روزی به هنگام افطار به خانه امیرالمؤمنین (علیه السلام) رفتم. کیسه مهر شده و سر بسته ای برایش آوردند. چون کیسه را باز کردم، آرد سبوس داری که پوسته های آن را نگرفته بودند در آن یافتم. علی سه کف دست از آن آرد را در دهان خود ریخت و جرعه آبی نیز بالای آن نوشید. سپس خدای را شکر نمود و سر کیسه را دوباره مَهر نمود. علت را پرسیدم که یا علی! چرا دوباره آن را مهر کردی؟ ایشان فرمود: چون حسن و حسین (علیهما السلام) به من محبت میورزند، می ترسم روغن زیتون و یا شیرینی با آن مخلوط نمایند و نفس علی از خوردنش لذت برد. به همین دلیل علی جلو نفس خود را از خوردن غذاهای لذیذ می گیرد تا مغلوب نفس نگردد. ۴. امام علی (علیه السلام) در آخرین شب عمر خود به امام حسن گفت: بگذارید مردم ببینند و اگر سؤالی دارند قبل از این که به من دسترسی نداشته باشند بپرسند. صعصعه از ایشان پرسید دلیل افضل بودن شما بر آدم چیست؟ امام در پاسخ گفت: آدم از گندم منع شده خورد، در حالی که همه چیز برایش مهیا بود ولی علی هرگز گندم نخورد.

صفحه ۱۹۰

۵. سلیمان بلخی در ینابیع الموده، محمد بن طلحه شافعی در مطالب السؤل، خطیب خوارزمی در مناقب و طبری در تاریخ خود از سوید بن غفله نقل نموده اند: «روزی خدمت امیرالمؤمنین (علیه السلام) رسیدم، ظرف ماست ترشی که بوی ترشیدگی آن به مشام می رسید، همراه با قرص نان جوین خشکیده سبوس داری در دست ایشان دیدم. نان به قدری خشک بود که شکسته نمی شد و امیرالمؤمنین (علیه السلام) آن را با زانوی خود می شکست، و در همان ماست ترش نرم می کرد و می خورد. ایشان به من نیز تعارف کرد و من گفتم روزه هستم. ایشان فرمود: از حبیبم پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که هر کس روزه باشد و میل به طعامی پیدا کند و برای خدا از آن نخورد، خداوند از طعام های بهشتی به او بخوراند.» سوید گفت: دلم به حال علی (علیه السلام) سوخت و به فضّه، خادمه آن حضرت که در نزدیک من بود، گفتم: از خدا نمی ترسی که سبوس جو را نمی گیری و برایش نان می پزی؟ فضّه به خدا سوگند خورد که خودش مرا منع کرده تا سبوس آن را نگیرم. سپس امام از من پرسید: به فضّه چه می گفتی؟ برایشان توضیح دادم. آنگاه امام گفت پدر و مادرم فدای رسول الله (صلی الله علیه و آله) باد که سبوس طعامش را نمی گرفت و از نان گندم سه روز سیر نخورد تا از دنیا رفت - کنایه از تأسی ایشان به پیغمبر است. ۶. موفق بن احمد خوارزمی و ابن مغازلی در مناقب نقل می کنند: روزی در دوره خلافت امام علی (علیه السلام) برایش حلوی شیرینی آوردند. ایشان قدری با انگشت از آن حلوا برداشت، بو کشید و فرمود: چه خوش رنگ و خوش بو است! اما از طعم آن خبر ندارم (یعنی تا کنون حلوا نخورده است). گفتم: یا علی! مگر حلوا بر شما حرام است؟ فرمود: حلال خدا حرام نمی شود ولی چگونه راضی شوم که شکم خود را سیر کنم، در حالی که در گوشه و کنار مملکت، شکم های گرسنه وجود دارد؟ ۷. خوارزمی از عدی بن ثابت نقل می کند: روزی برای آن حضرت فالوده آوردند. آن حضرت جلو نفس خود را گرفت و از آن نخورد. ۸. در شب نوزدهم ماه مبارک رمضان سال چهارم هجری، یعنی همان شبی که به دست ابن ملجم فرق مبارکش شکافته شد، افطار را میهمان دختر خود ام کلثوم بود. ام کلثوم در

سفره افطاری اش مقداری نان، شیر و نمک گذارده بود. امام با کمال علاقه ای

صفحه ۱۹۱

که به دخترش داشت، با ناراحتی فرمود: ندیده ام دختری به پدرش این قدر جفا کند! ام کلثوم پرسید: پدر جان مگر چه کرده ام؟ امام گفت: آیا تاکنون دیده ای که در سفره پدرت دو نوع خورشت باشد؟ سپس از او خواست یکی را بردارد. ام کلثوم بر حسب علاقه پدری، نمک را برداشت تا شیر برای پدرش در سفره باقی بماند، ولی امام از او خواست تا نمک را بگذارد و شیر را بردارد. آنگاه امام چند لقمه نان و نمک خورد و فرمود: «در حلال دنیا حساب و در حرام آن عذاب و عقاب وجود دارد.» (۱) ۹. لباس پوشیدن امام بسیار ساده و بی آرایش بود. ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه، ابن مغازلی - فقیه شافعی - و امام احمد حنبل در مسند نقل کرده اند: لباس آن حضرت از پارچه درشت بافت (زبر) بود که به پنج درهم خریده بود. تا آنجا که ممکن بود لباسش را وصله می کرد. اغلب وصله ها از پوست و یا لیف خرما بود. کفشش نیز از لیف خرما بود. ۱۰. محمد بن طلحه شافعی در مطالب السؤل و سلیمان بلخی در ینایع الموده آورده اند: حضرت علی (علیه السلام) در دوره خلافتش آنقدر به لباسش وصله زده بود که پسر عمویش عبدالله بن عباس به ایشان اعتراض نمود. سپس حضرت در پاسخش فرمود: آنقدر وصله روی وصله زده ام که از وصله زننده خجالت می کشم. علی را با زینت دنیا چکار! چگونه به لذتی که فانی و به نعمتی که بقا ندارد دل خوش کرده و خوشحال باشم؟ دیگری به ایشان ایراد می گرفت که در عین خلافت چرا جامعه وصله دار می پوشی؟ حضرت فرمود: «این جامه ای است که دل را خاشع می گرداند، کبر را از انسان دور می کند و مؤمن به آن اقتدا می کند.» ۱۱. محمد بن طلحه شافعی در مطالب السؤل و خوارزمی از ابن اثیر آورده اند: لباس علی و غلامش یکسان بود. هر جامه ای که می خرید دو ثوب (۲) یک شکل و یک قیمت می خرید. یکی را خود و دیگری را به غلامش قنبر می داد. ولی لباس های خوب و ——— ۱. شبهای پیشاور، ص ۸۲۶ «فی حلال الدنیا حساب و فی حرامها عذاب و عقاب». ۲. واحد شمارش لباس.

صفحه ۱۹۲

زیبا را برای یتیمان و بیوه زنان می برد. ۱۲. مذاکرات ضرار بن ضمیره و معاویه بسیار مفصل است. متن کامل این مذاکرات در تذکره خواص الامه، ینایع الموده و نیز در شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید آورده شده است. قسمت پایانی این مذاکره اختصاص به امام علی (علیه السلام) دارد که ضرار در حضور معاویه می گوید: «در شبی تار، علی را دیدم که محاسنش را به دست گرفته و چون مار گزیده ای بخود می پیچد. با حالت حزن و اندوه می گریست و می گفت: ای دنیا! به سراغ دیگری برو، غیر از من کس دیگری را بفریب و مغرور نما، که من فریب تو را نخواهم خورد. بدان جهت که عمر تو کوتاه، خطر تو بسیار و عیش تو بسیار اندک است. مدتی است که تو را سه طلاقه نموده ام و دیگر امید بازگشتی به تو نیست. آه از کمی زاد و توشه و دوری سفر و وحشت راه.» با آن همه قساوت قلب، عداوت، دشمنی و کینه ای که معاویه نسبت به آن حضرت داشت، پس از شنیدن سخنان ضرار در شرح حال امام علی (علیه السلام)، بی اختیار گریه کرد و گفت: «خدا رحمت کند ابا الحسن را، والله و به تحقیق که همین گونه است.» (۱) او در جای دیگری گفت: «زنان عالم از زاییدن فردی چون علی ابن ابی طالب (علیه السلام) عقیم اند.» (۲) ۱۳. زهد امیرالمؤمنین (علیه السلام) از افاضات ربانی است که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به وی بشارت داده است. محمد بن یوسف گنجی شافعی در کفایت الطالب از عمار یاسر حدیثی نقل می کند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به علی (علیه السلام) فرمود: «خداوند تو را با زهد در دنیا به زینتی آراسته است که هیچ کدام از بندگان بدان زینت نشده اند. زیرا در نظر حق تعالی هیچ چیز در دنیا بهتر از زهد نیست. نه تو از لذایذ دنیوی بهره بردی و نه دنیا توانست تو را به استخدام خویش در آورد. خداوند تو را به

دوستی نیازمندانی موفق گردانید که راضی و معتقد به امامت تو — ۱. حقوق آل بیت (علیهم السلام)، ص ۷۴؛ شبهای پیشاور، ص ۸۲۸ «رحمه الله أبا الحسن لقد كان والله كذلك». تذکره خواص الأئمة، ص ۶۶، حلیه الأولیاء، حافظ ابو نعیم، ج ۱، ص ۸۴. فصول المهمة، ۱۲۸، الانحاف بحب الاشراف، شبراوی شافعی، ص ۲۸. الدرجات الرفیعه، ص ۱۶۰؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۱، ص ۲۵۴؛ شبهای پیشاور، ص ۸۲۸ «عقمت النساء أن تلدن مثل علی ابن ابی طالب».

صفحه ۱۹۳

شدند. من از کسانی که از امامت تو پیروی نمودند خرسندم. خوشا به حال آنان که تو را دوست داشته و تصدیق نمودند، و وای به حال دشمنان و تکذیب کنندگانت. آنان که تو را دوست داشتند و تصدیق کردند، در بهشت برین همسایه های تو خواهند بود و در کاخ با عظمت و با شکوه تو در بهشت مصاحب تو می باشند. بر خدا لازم است تا آنانکه با تو دشمنی ورزیدند و تو را تکذیب کردند، روز قیامت آن ها را در جایگاه دروغگویان قرار دهد.» (۱) به خاطر وجود همین زهد و ورع امام بود که او را امام المتقین می خواندند. اولین بار شخص خاتم الانبیا (صلی الله علیه وآله) او را با این لقب خواند و بارها تکرار نموده و به جامعه معرفی کرد، ابن ابی الحدید در جلد دوم شرح نهج البلاغه، حافظ ابو نعیم در حلیه الاولیا و میر سید علی همدانی در موده القربی از انس بن مالک روایت می کنند: روزی رسول الله (صلی الله علیه وآله) به من گفت: آب وضو برای من بیاور. پس از وضو گرفتن دو رکعت نماز بجای آورد و سپس فرمود: «ای انس! اول کسی که از این در وارد شود امام المتقین و سید و سرور مسلمانان، پادشاه مؤمنان (يعسوب ملکه زبور عسل را گویند)، خاتم اوصیا و کشاننده دست و پای روسفیدان به سوی بهشت است.» (۲) انس بن مالک گوید در دل گفتم خدایا! این تازه وارد را مردی از انصار قرار ده، که ناگهان علی (علیه السلام) از در وارد شد. سپس رسول الله با حالتی شاد و خندان برخاست و به استقبال او رفت، دست در گردنش انداخت، او را بوسید و عرق رویش را پاک کرد. علی گفت: یا رسول الله (صلی الله علیه وآله)! امروز کاری برای من می کنی که قبلاً نمی کردی. رسول الله (صلی الله علیه وآله) گفت: چرا نکنم؟ حال آن که تو از جانب — ۱. العمده، ص ۲۶۸؛ مجمع الزوائد، ج ۲، ص ۱۳۳؛ المعجم الاوسط، ج ۵، ص ۸۷؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۲۸۲؛ شبهای پیشاور، ص ۸۲۸ «إن الله قد زينك بزينة لم يزين العباد بزينة أحب إلى الله منها زينك بالزهد في الدنيا وجعلك لا- ترزأ منها شيئاً ولا- ترزأ منك شيئاً و هب لك حب المساكين فجعلك ترضى بهم أتباعاً و يرضون بك إماماً فطوبى لمن أحببك و صدق فيك و ويل لمن أبغضك و كذب عليك فأما من أحببك و صدق فيك فأولئك جيرانك في دارك و شركاؤك في جنتك و أما من أبغضك و كذب عليك فحق على الله أن يوقفه موقف الكذابين يوم القيامة». ۲. تاریخ مدینه، ج ۴۲، ص ۳۰۳؛ الموضوعات، ج ۱، ص ۳۷۶؛ تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۲۶۲؛ شبهای پیشاور، ص ۸۲۹ «یا أنس أول من يدخل عليك من هذا الباب هو امام المتقین و سید المسلمین و يعسوب المؤمنین و خاتم الوصیین و قائد الغر المحجلین».

صفحه ۱۹۴

من، رسالت مرا به خلق خدا خواهی رساند و صدای مرا به آن ها خواهی شنوند و نیز بعد از من آنچه را که مورد اختلافشان باشد بیان خواهی کرد. با این توضیحات، اگر صحابه دیگری دارای این اندازه کمال و تقوی بود آیا بازهم پیامبر اسلام، علی (علیه السلام) را امام المتقین می خواند؟ لیکن از اختصاص این عنوان به امام علی (علیه السلام) در می یابیم که زهد و تقوای ایشان قابل مقایسه با دیگران نمی باشد.

صفحه ۱۹۵

سکوت علی (ع) و بیعت با ابوبکر؟! پرسش: اگر علی (علیه السلام) خلیفه بر حق و بلافضل رسول الله (صلی الله علیه و آله) بود پس چرا با آن همه شجاعت و شهامتی که خاص خود او بود، قیام به حق ننموده و سکوت اختیار کرد و بعد از مدتی نیز بیعت نمود؟ پاسخ: این یک اصل و قاعده کلی است که آنچه را انبیا و اوصیای الهی، مطابق دستورات پروردگار، وظیفه خود تشخیص دهند، عمل می نمایند. علی (علیه السلام) نیز که خاتم الاوصیا و خیرالوصیین است از این قاعده مستثنی نیست. بنابراین نمی توان به ایشان ایراد گرفت که چرا قیام به شمشیر ننموده است، بلکه باید علت این سکوت را جویا شد. با مراجعه به تاریخ انبیا، می توان موارد مشابهی را یافت که همانند علی (علیه السلام) چاره ای جز سکوت نداشته اند. قرآن مجید، شرح حال نوح پیامبر را چنین می گوید: { فَدَعَا رَبُّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَتْتَصِّرُ } (۱) «به درگاه حق تعالی دعا کرد که بارالها! من مغلوب شدم، پس تو به لطف خود مرا یاری نما». (۱) در سوره مریم نیز خداوند از زبان ابراهیم می گوید: وقتی از عمویش «آزر» استمداد طلبید و از او پاسخ منفی شنید، گفت: { وَأَعْتَزِلْكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي } (۲) «از شما و بت هایتان دوری نموده، کنج عزلت اختیار کرده و پروردگارم را می خوانم». (۲) امام فخر رازی در جلد پنجم تفسیر خود می گوید: «منظور ابراهیم از کلمه اعتزلکم، جدا شدن و دوری جستن از مکان و روش آن ها است». در تاریخ آمده است که بعد از آن، حضرت ابراهیم از بابل به سوی کوه های فارس مهاجرت کرد و هفت سال در اطراف آن کوه ها زندگی کرد و کنج عزلت برگزید. سپس دوباره به بابل برگشت و با شکستن بت ها دعوت خویش را آشکار نمود. در سوره — ۱. قمر (۵۴): ۱۰۲. مریم (۱۹): ۴۹

صفحه ۱۹۶

قصص نیز داستان فرار همراه با ترس و خوف حضرت موسی را چنین بیان می کند: { فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } از شهر و دیار خود با ترس و خوف خارج شد و گفت پروردگارا! از این قوم ستمکار نجاتم ده. (۱) همچنین در سوره اعراف، جریان قوم بنی اسرائیل را که در غیاب حضرت موسی - با فریب سامری - گوساله پرست شدند و سکوت حضرت هارون را بیان می کند. بالاخره خداوند در جای دیگری از قرآن مجید می فرماید { وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنُ أُمِّ إِبْنِ الْقَوْمِ اسْتَصْغَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي } از شدت خشم، سر برادرش هارون را گرفت و گفت: ای جان برادر و ای فرزند مادرم! آن ها مرا خوار و زبون داشتند و نزدیک بود مرا به قتل برسانند. (۲) هارون که خلیفه حضرت موسی بود در مقابل فریبکاری سامری - که مردم را منحرف و گوساله پرست کرده بود - قیام نکرد و دست به شمشیر نبرد. قبلاً - گفتیم که رسول الله (صلی الله علیه و آله)، علی (علیه السلام) را نیز به منزله هارون برای خود می دانست. بنابراین وقتی در مقابل کار انجام شده ای قرار گرفت، همانند هارون صبر و تحمل پیشه کرد. زمانی که به زور، او را به مسجد آوردند تا از او بیعت گیرند، خود را به قبر پیامبر رساند و همان کلمات هارون را به پیامبر فرمود: { إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَصْغَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي } (این امت مرا تنها گذارد و ضعیف نمود و نزدیک بود مرا بکشند). (۳) به طوری که ابن مغازلی - فقیه شافعی - و خطیب خوارزمی در مناقب نقل کرده اند، این واقعه هم برای پیامبر و هم برای علی (علیه السلام)، قابل پیش بینی بود و حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) آن را این چنین به امام علی (علیه السلام) تذکر داده بود: «این امت از تو کینه ها در دل دارد و به زودی بعد از من آنچه را که در دل دارند ظاهر می سازند. من تو را به صبر و بردباری سفارش می کنم تا خداوند تو را جزا و عوض خیر عنایت کند». امیرالمؤمنین (علیه السلام) نیز الزام خود به سکوت را، در پاسخ به حضرت فاطمه (علیها السلام) در قضیه غصب فدک یادآوری می کند. در آن زمان حضرت فاطمه (علیها السلام) پس از — ۱. قصص (۲۸): ۲۲۱. اعراف (۷): ۱۵۰. ۳. اعراف (۷): ۱۴۹

صفحه ۱۹۷

آن که حقش را غصب کردند و نومیدانه به خانه برگشت، به امام علی (علیه السلام) گفت: «چون جنین در شکم مادر، پرده نشین و چون متهم و مظنون، در کنج خانه پنهان گشته‌ای! پس از آن که شاه پره‌ای بازها و عقاب‌ها را در هم شکستی، اینک از پره‌ای مرغان ضعیف، عاجز شده‌ای و قدرت توانایی بر آن‌ها را نداری!! اینک پسر ابی قحافه - ابوبکر - عطای بخشیده پدرم و قوت و معیشت فرزندانم را به زور می‌ستانند. با من دشمنی و در سخن گفتن مجادله می‌کند و...». پس از پایان خطابه حضرت فاطمه (علیها السلام)، امام با صبر و حوصله با پاسخ کوتاهی، دلیل سکوت خو را چنین بیان می‌کند: «من در امر دین و احقاق حق تا جایی که ممکن بود، کوتاهی نکرده‌ام. آیا مایلی که این دین، باقی و پایدار بماند و نام پدرت دائم در مناره مساجد برده شود؟» فاطمه پاسخ داد: به راستی این منتهای آمال و آرزوی من است. سپس علی (علیه السلام) گفت: «بنابراین باید صبر و تحمل کنی که پدرت خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) چنین سفارش نموده و گرنه من، قدرت آن را دارم که حق را بگیرم. ولی بدان! که آن وقت دیگر دین محمد (صلی الله علیه و آله) از میان ما رخت بر می‌بندد. پس برای خدا و حفظ دینش صبر کن که ثواب آخرت برای تو، از برگرداندن حق غصب شده ات بهتر می‌باشد.» همین مطلب را امام با بیانی دیگر به ابوسفیان فرمود: پیامبر ابوسفیان را برای جمع آوری صدقات به بیرون از مدینه فرستاده بود و او پس از رحلت پیامبر به مدینه بازگشت. زمانی که مطلع شد ابوبکر زمام امور خلافت را به دست گرفته است، نزد علی (علیه السلام) رفت و گفت: «چنانچه بخواهی مدینه را از سواره و پیاده بر علیه ابوبکر پر می‌کنم.» امام علی (علیه السلام) در پاسخ وی گفت: «دیر زمانی است که تو در صدد ضربه زدن به اسلام و مسلمین هستی، ولی کاری از پیش نبرده‌ای. ما را به سواره و پیاده تو نیازی نیست.» امام سپس ادامه داد: «تو در پی انجام کاری هستی که ما اهل آن نیستیم. پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) با من عهدی نموده است که من بدان پای بندم.» (۱) ملاحظه می‌شود که امام در اینجا نیز دلایل سکوت خود را به روشنی بیان می‌دارد. ——— ۱. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۲، ص ۴۴

صفحه ۱۹۸

ابراهیم ابن محمد ثقفی، ابن ابی الحدید و علی بن محمد همدانی آورده اند: وقتی که طلحه و زبیر بیعت خویش با امام را شکستند و به سوی بصره حرکت کردند امیرالمؤمنین (علیه السلام) از مردم خواست در مسجد جمع شوند و در اجتماع آنان خطبه ای خوانند. پس از حمد و ثنای پروردگار، دلایل سکوت بیست و چند ساله خود را چنین اظهار نمود: «پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ما اهل بیت عترت، خویشان و اولیای حضرت می‌دانستیم که سزاوارترین و محق‌ترین افراد به رتبه و مقام ایشان هستیم. مشکلی هم برای رسیدن به حق و خلافت نداشتیم. گروهی، دست به دست یکدیگر داده و خلافت را از ما گرفته و به دیگری دادند. به خدا سوگند که چشم‌ها گریان، دل‌ها آزرده و سینه‌هایمان از خشم و کینه و نفرت این کار پر بود. اگر خوف تفرقه مسلمانان نبود - که به کفر و قهقرا بر گردند - به خدا قسم که هر لحظه خلافت را تغییر می‌دادم. لکن سکوت اختیار نمودم و آنان مشغول خلافت شدند، تا این که مسلمانان خود با من بیعت نمودند و...» (۱) بنابراین، سکوت و تسلیم اجباری آن حضرت به خلافت ابوبکر و عمر، دلیل بر رضایت ایشان نبوده و صرفاً به جهت حمایت از دین اسلام بوده است. مساعدت ایشان به خلیفه اول و دوم نیز، هرگز به معنای تأیید آن‌ها نبوده است، بلکه در حقیقت، مساعدت به دین مقدس اسلام و حفظ آن بوده است امام علی (علیه السلام) این مطلب را در نامه خود به اهالی مصر که توسط مالک اشتر، ارسال شد یادآوری نموده است. ترجمه قسمتی از آن نامه مطابق جلد چهارم شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید چنین است: «... چون رسول الله (صلی الله علیه و آله) درگذشت، مسلمانان برای خلافت نزاع کردند. به خدا سوگند اصلاً به ذهنم خطور نمی‌کرد و باور نمی‌کردم که عرب، پس از ایشان و با وجود آن همه سفارشات پیغمبر و نصوص آشکار، خلافت را از اهل بیت و خاندانش گرفته و به دیگری واگذارد، و آن را از من دریغ ورزد. آنچه مرا آزرده ساخت، عجله مردم برای بیعت با ابوبکر بود. ابتدا دست ——— ۱. بحار الانوار، ج ۳۲، ص ۱۱۱ / الکافه، ص ۱۹۸

شبهای پیشاور، ص ۸۴۰ «و خشنت و الله الصدور، و ایم الله لو لا مخافه الفرقه من المسلمين أن يعودوا إلى الكفر، و يعود الدين، لكننا قد غیرنا ذلك ما استطعنا، و قد ولی ذلك ولائه و مضوا لسبيلهم و ردّ الله الأمر إلّی، و قد بايعانی و قد نهضنا إلى البصره ليفرقا جماعتكم، و یلقيا بأسکم بینکم».

صفحه ۱۹۹

خود را از بیعت نگه داشتم تا آن که دیدم گروهی از مردم مرتد شده و از اسلام برگشتند و می خواستند دین محمد (صلی الله علیه و آله) را از بین ببرند. پس نگران شدم که اگر به یاری اسلام و مسلمانان نپردازم، رخنه و شکافی در دین افتد که مصیبت و اندوه آن در مقایسه با از دست دادن حکومت و ولایت بر شما بیشتر است (که کالای چند روزه ای است و آنچه به دست آید مانند سراب از دست رفتنی است). لذا در میان آن همه پیشامدها و تبهکاری ها برخاستم، تا جلو آن تبهکاری ها و نادرستی ها گرفته شد و از میان رفت و دین آرام گرفت.» (۱) ابن ابی الحدید، شیخ محمد عبده و شیخ محمد خضری نقل می کنند که ایشان در قسمتی از خطبه شششقیه می فرماید: «پسر ابی قحافه در حالی که می دانست موقعیت من برای خلافت به سان محور وسط آسیا می باشد، خلافت را چون پیراهن به تن کرد... پس من جامه خلافت را رها کرده و در کار خود اندیشیدم که آیا بدون دست (یار و یاور) حمله برده و حق خود را بستانم یا آن که بر ظلمت (کوری و گمراهی خلق) صبر کنم تا پیران فرتوت جوانان پژمرده و پیر و مؤمن رنج کشند تا خدا را ملاقات کنند. هنگامی که تشخیص دادم خردمندی در صبر کردن است، در حالی که خار در چشم و استخوان در گلویم بود و میراث خود را به غارت و تاراج رفته می دیدم، صبر نمودم...». ایشان در خطبه دیگری که برای اصحاب خویش پس از سقوط مصر و شهادت محمد بن ابی بکر ایراد نمود، در قسمتی از آن دلایل امتناع از بیعت ابوبکر را چنین بیان نمود «... من دست نگه داشتم، چون خود را برای تصدی این منصب از ابوبکر شایسته تر ————— ۱. شرح نهج البلاغه صبحی صالح، نامه ۶۲؛ شبهای پیشاور، ص ۸۴۱ «قسمتی از نامه امیرالمؤمنین به اهالی مصر - «فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلی الله علیه و آله) نَذِيرًا لِلْعَالَمِينَ وَمُهِّمًا عَلَى الْمُرْسَلِينَ فَلَمَّا مَضَى ع تَنَازَعَ الْمُسْلِمُونَ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ فَوَاللَّهِ مَا كَانَ يُلْقَى فِي رُوعِي وَلَا يَخْطُرُ بِيَالِي أَنَّ الْعَرَبَ تُزْعِجُ هَذَا الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ ص عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَلَا أَنَّهُمْ مُنْخَوِّعَةٌ عَنِّي مِنْ بَعْدِهِ فَمَا رَاعَنِي إِلَّا أَنْثِيَالُ النَّاسِ عَلَى فُلَانٍ يُبَايِعُونَهُ فَأَمْسَيْتُ كَتَّ يَدِي حَتَّى رَأَيْتُ رَاجِعَهُ النَّاسِ قَدْ رَجَعَتْ عَنِ الْإِسْلَامِ يَدْعُونَ إِلَى مَحَقِّ دِينِ مُحَمَّدٍ ص فَخَشَيْتُ إِنْ لَمْ أَنْصُرِ الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ أَنْ أَرَى فِيهِ ثَلَمًا أَوْ هَدْمًا تَكُونُ الْمُصْطَبِيَّةُ بِهِ عَلَيَّ أَغْظَمَ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّيَّ إِنَّمَا هِيَ مَتَاعُ أَيَّامٍ فَلَا تَلْ يَزُولُ مِنْهَا مَيَا كَمَا يَزُولُ السَّرَابُ أَوْ كَمَا يَتَفَشَّعُ السَّحَابُ فَتَهَضَّتْ فِي تِلْكَ الْأَحْدَاثِ حَتَّى زَاخَ الْبَاطِلُ وَزَهَقَ وَاطْمَأَنَّ الدِّينُ وَتَنَهَّهَ».

صفحه ۲۰۰

می دیدم. مدتی این چنین گذشت و دیدم که گروه هایی از اسلام برگشته و به آیین محمد (صلی الله علیه و آله) پشت نهادند. آنان در پی نابودی دین خدا و امت محمد (صلی الله علیه و آله) بودند. پس نگران شدم که اگر به یاری اسلام و مسلمین برنخیزم، شکافی در آن پدید آید که مصیبت آن برایم از مصیبت از دست رفتن ولایت بر شما - که متاع چند روزه دنیا بود و چون سراب از بین رفتنی و چون ابر ناپایدار است - بزرگتر بود. لذا نزد ابوبکر رفته و با او بیعت نمودم، و بر رفع آن فتنه ها و تنگناها همت گماردم تا این که باطل از بین رفت و کلمه الله برتری یافت، گرچه کافران را خوش نیامد.» (۱) ایشان درباره بیعت با عثمان چنین می فرماید: «از روی اکراه با او بیعت نمودم و این مصیبت را در راه خدا به حساب آوردم. به اطراف خویش نگریستم، یار و یآوری و مدافعی جز اهل بیت خویش برای خود نیافتم. از این که آن ها را در کام مرگ افکنم دریغ نمودم و خار در چشم، دیده بر هم نهاده و استخوان در گلو آب دهان را فرو بردم و خشم خود را که تلخ تر از زهر بود، فرو خوردم. مصیبتی که در دل، دردناک تر از ضربه

کاری بود تحمل نمودم.» (۲) بنابراین قیام نکردن و دست به شمشیر نبردن، و بیعت با خلفای اول و دوم، وظیفه ای بود که علی (علیه السلام) تشخیص داد. نگرانی از زوال دین، تفرقه مسلمانان، شروع جنگ داخلی و در نتیجه غلبه یهود و نصاری و مشرکین بر جامعه نو ظهور مسلمین، دلیل اصلی سکوت آن حضرت بود. از آنجایی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) ایشان را از این جریان با خبر کرده بود، که اصل دین از بین نمی رود و مثل آفتابی است که ممکن است مدتی در پس ابرها پنهان بماند، دین محمد (صلی الله علیه و آله) نیز ممکن است مدتی در پس پرده جهل و عناد باقی بماند ولی، عاقبت آشکار و هویدا می گردد. لذا به اقتضای مصلحت دین، صبر و تحمل نمود تا باعث تفرقه مسلمانان نگردد. از طرفی نهال نو پای اسلام را با مساعدت های خویش آبیاری نمود و فرصت را از دشمن گرفت. در پاسخ به عده ای که می گویند «اگر این شیوه، مصلحت اسلام و مسلمین بود و ——— ۱. الغارات؛ شبهای پیشاور، ص ۸۴۲؛ شرح ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۹۵. ۲. الغارات؛ شبهای پیشاور، ص ۸۴۳»

صفحه ۲۰۱

پیغمبر نیز ایشان را مطلع ساخته بود، چرا از همان ابتدا این تشخیص را نداد و یا در همان ابتدا بیعت نکرد؟» باید گفت: بدان جهت مدتی را صبر کرد و در عین حالی که دست به شمشیر نبرد، از بیعت اجتناب نمود تا در مناظرات و مجالس، به اثبات حق و حقوق اهل بیت و خاندان پیامبر پردازد؛ تا حق و حقیقت بر همگان معلوم گردد، و دیگران نیز دریابند که بر حسب اجبار، به بیعت تن داده و رضایت قلبی ندارد. روشن است اگر از ابتدا ایشان از روی اجبار و بدون روشنگری با خلیفه اول بیعت می کرد، الان دیگر راه دفاع از اهل بیت بسته بود و چه بسا شیعه ای وجود نداشت تا بدین شبهات پاسخ دهد. امام علی (علیه السلام) در جای دیگری در پاسخ به خوارج که می گفتند: «علی وصی پیامبر بود اما نتوانست و وصایت را ضایع نمود!» فرمود: «این شما بودید که توصیه پیامبر را نادیده گرفتید و دیگران را بر وصی او، مقدم دانستید و زعامت و رهبری را از من دریغ داشتید. آیا نمی دانید که اوصیا وظیفه ندارند مردم را به خود دعوت کنند، اما انبیا که خداوند آن ها را به رسالت بر می گزیند باید مردم را به سوی خود دعوت نمایند. لیکن چون «وصی» معرفی شده است نیازی به دعوت مردم به سوی خود ندارد و هر کس به خدا و رسولش ایمان آورده است، باید توصیه پیامبر را با جان و دل اطاعت کند.» ایشان ادامه دادند: «پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) درباره من فرموده است «یا علی أنت بمنزلة الكعبة تُؤتی ولا تأتی (۱)» یا علی! تو نسبت به من همچون کعبه هستی که مردم باید نزد آن روند، نه این که کعبه نزد آن ها رود.» حال اگر مردم حج را ترک کنند، این کار خدشه ای به جایگاه بیت الله الحرام نمی رساند، بلکه مردم به خاطر ترک زیارت خانه خدا، معصیت می کنند زیرا خدای تبارک و تعالی، خانه خود را به مردم معرفی نموده و تردیدی در آن نیست؛ لذا زیارتش بر کسانی که استطاعت دارند واجب شده است.» ——— ۱. اسد الغابه، ج ۴، ص ۳۶؛ تاریخ دمشق، ج ۲، ص ۴۰۷؛ مناقب ابن مغازلی، ص ۱۰۶، ح ۱۴۹؛ المسترشد محمد بن جریر طبری، مناقب ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۳۸؛ منابع المودّة، ج ۲، ص ۸۵، کنوز الحقایق.

صفحه ۲۰۲

پاسخ علی بن ابیطالب (ع) و عمر به سوالات شرعی و فقه مربوط به آن پرسش: امام علی (علیه السلام) در مورد سؤالات شرعی به عمر مراجعه می کرده یا عمر از امام سؤال می کرده است؟ پاسخ: در مورد امام علی (علیه السلام) فقط به ذکر یک حدیث از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) اکتفا می شود که فرمود: «انا مدینه العلم و علی بابها» و نیز «انا دار الحکمه و علی بابها.» اگر جواب سؤال اول مثبت باشد، بدان معنا است که گنجینه علم و حکمت رسول الله (صلی الله علیه و آله) کامل نبوده که در و دروازه آن به عمر - خلیفه دوم - نیاز داشته و با مراجعه به او، پاسخ مسائل فقهی خود را از عمر می گرفته است. در این صورت باید نتیجه گرفت که

عمر، محل رجوع خود پیغمبر نیز بوده است!! اما در مورد عمر، به ذکر چند واقعه بسنده می شود، و نتیجه گیری درباره پاسخ این سؤال به خواننده واگذار می گردد. ۱. ابن ابی الحدید آورده است: عبدالله بن مسعود از فقهای بزرگ مدینه بود و عمر اصرار داشت که وی همواره همراه او باشد تا در مواقع لزوم، پاسخگوی سؤالات علمی و فقهی که از عمر می پرسند، باشد. ۲. اکابر علمای اهل سنت، نظیر: جلال الدین سیوطی در درالمنثور، جارالله زمخشری در جلد اول تفسیر کشاف، فاضل نیشابوری در جلد اول تفسیر غرایب، ابن ابی الحدید در جلد اول شرح نهج البلاغه، حمیدی در جمع بین الصحیحین و ذهبی در تلخیص مستدرک آورده اند: روزی عمر، برای اصحاب خطبه ای خواند و اخطار نمود هر کس زنی بگیرد و مهر زنش بیشتر از چهارصد درهم باشد او را حد زده، زیادتی مهر را از او گرفته و به بیت المال مسلمین واریز می کنم. زنی از میان جمعیت برخاست و صدا زد: ای عمر! کلام تو اولی تر است یا کلام خدا؟ عمر در پاسخ گفت: البته کلام خدا. سپس زن گفت: مگر نه آن است که خداوند در قرآن مجید می فرماید: { وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ

صفحه ۲۰۳

إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا } اگر خواستید زنی را رها کنید و زن دیگری به جای او اختیار کنید، و مال بسیاری مهر او کرده اید نباید چیزی از مهر او را باز گردانید. (۱) عمر از شنیدن پاسخ این زن، مات و مبهوت شد و گفت: «همه شما حتی زنانی که در حجله ها هستند از عمر فقیه تر و داناترید.» (۲) عمر سپس به بالای منبر برگشت و حرف قبلی خود را لغو کرد. ۳. حمیدی در جمع بین الصحیحین نقل می کند که در زمان خلافت عمر، پنج مرد را با زنی گرفته بودند، و ثابت شد که مرتکب زنا شده اند. بلافاصله عمر دستور داد آن ۵ نفر را سنگسار کنند. در این هنگام، علی (علیه السلام) وارد شد و به عمر گفت: هر چند همه این ها یک عمل را انجام داده اند اما حکم هر کدام متفاوت است و احکام یکسانی ندارند. امام علی (علیه السلام) دستور داد آن پنج نفر را آورند، و حکم آن ها را چنین صادر کرد: اولی را گردن زدند، دومی را سنگسار کردند، سومی را ۱۰۰ تازیانه، چهارمی را پنجاه تازیانه و بالاخره پنجمی را ۲۵ تازیانه زدند. عمر تعجب کرد، و دلیلش را پرسید. امام گفت: اولی کافری است که در ذمه اسلام بوده و با زن مسلمان زنا نموده است، دومی مردی زن دار بود، سومی مرد مجرد، چهارمی غلام بود و پنجمی مردی ابله و کم عقل بود. ۴. امام احمد حنبل در مسند، حمیدی در جمع بین الصحیحین، بخاری در صحیح، خوارزمی و جمعی دیگر نقل می کنند: زن حامله ای را نزد عمر آوردند و پس از بازجویی، اقرار به زنا نمود، و خلیفه حکم سنگسار او را صادر کرد. امام علی (علیه السلام) گفت: حکم تو درباره این زن قابل اجرا است، اما تو بر طفلی که در رحم او است تسلطی نداری. پس عمر زن رها کرد تا برود. ۵. امام احمد حنبل، امام احمد بن عبدالله شافعی و سلیمان و سلیمان بلخی حنفی و بسیاری دیگر نقل کرده اند: زن دیوانه ای را نزد عمر آوردند که متهم به زنا بود، و خود آن زن نیز اعتراف کرده بود. خلیفه دستور داد تا او را سنگسار نمایند. امیرالمؤمنین (علیه السلام) که در ——— ۱. نسا (۴): ۲۴. ۲. کتاب الاربعین، ص ۴۲۷، عین العبره، ص ۱۶، سبیل السلام، ج ۳، ص ۱۴۹، شبهای پیشاور، ص ۸۵۲ «کلکم أفتقه من عمر حتی المخدرات فی الحال».

صفحه ۲۰۴

آن جا حاضر بود، خطاب به عمر گفت: از پیغمبر شنیدم که فرمود: قلم از سه گروه برداشته می شود: «خوابیده تا بیدار شود، دیوانه تا عاقل شود و بچه تا به سن تکلیف برسد». ۶. امام احمد حنبل در مسند، حمیدی در جمع بین الصحیحین و بیهقی در جلد اول سنن و عده ای دیگر نقل می کنند: در زمان خلافت عمر، مردی نزد وی آمد و گفت: من جُنُب شده ام و آب نیافته ام تا غسل کنم. حکم چگونه است؟ عمر گفت: تا وقتی آب نیافتی نماز نخوان. هر گاه آب یافتی غسل کن و نماز بخوان. عمار یاسر که در آنجا

حاضر بود به عمر گفت: یادت می آید که در یکی از سفرها بر حسب اتفاق به غسل احتیاج پیدا کردیم، چون آب نبود تو نماز نخواندی ولی من گمان کردم که تیمم بدل از غسل، آن است که تمام بدن خود را بر زمین بمالم. لذا خود را بر زمین غلطانده و نماز خواندم. چون خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسیدیم حضرت تبسمی کرد و گفت: در تیمم همین قدر بس است که کف دو دست را با هم بر زمین زده و بعد هر دو کف دست را بر پیشانی بمالند. سپس کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را بر پشت دست چپ گذاشته و مسح نمایند. پس چگونه می گویی نماز نخواند؟ عمر چون پاسخی نداشت گفت: ای عمار از خدا بترس! ۷. نور الدین مالکی در فصول المهمه آورده است که مردی را نزد خلیفه عمر آوردند و در حضور جمعی از او پرسیدند: چگونه دیشب را صبح کردی؟ او گفت: «صبح کردم در حالی که فتنه را دوست می دارم و از حق کراهت دارم، یهود و نصاری را تصدیق می کنم، چیزی را که ندیده ام به آن ایمان دارم و اقرار به چیزی دارم که خلق نشده است.» عمر دستور داد بروند علی (علیه السلام) را بیاورند. چون امیرالمؤمنین (علیه السلام) آمد، قضیه را برای آن حضرت بازگو کردند. سپس امام فرمود: این مرد درست گفته است. چود مرادش از فتنه، اموال و اولاد است زیرا در قرآن مجید آمده است: { اَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ } (۱). منظور از حق همان مرگ است چنانچه در سوره ق می فرماید: { وَجَاءَتْ سَيِّكْرَةُ الْمَوْتِ } (۲). منظورش از تصدیق یهود و نصاری تکذیب هر دوی آن ها ————— ۱. انفال (۸): ۲۸. ۲. ق (۵۰): ۱۹

صفحه ۲۰۵

می باشد چون در قرآن آمده است: { وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ } (یهود می گفتند: نصاری بر حق نیستند، و نصاری می گفتند: یهود بر حق نیستند.) (۱) لذا منظور مرد از این جمله، تکذیب هر دو فرقه آن ها می باشد. مراد از «ایمان به چیزی که ندیده است» آن است که به خدای نادیدنی ایمان دارد و بالاخره منظور از «اقرار به چیزی که خلق نشده» قیامت است که هنوز به وجود نیامده است. سپس عمر گفت: «به خدا پناه می برم از هر معضلی که علی در او نباشد و اگر علی نبود عمر هلاک می شد.» (۲) همچنین در جای دیگری گفته بود: «مباد آن روزی که مشکلی برایم پیش آید، و علی (علیه السلام) در دسترس نباشد» (۳)، یا خطاب به سایر صحابه پیامبر خدا می گفت: تا علی (علیه السلام) در مسجد است احدی حق ندارد زبان به فتوا بگشاید.» (۴) و نظیر این وقایع در تاریخ زیاد نقل شده است. (۵) ————— ۱. بقره (۲): ۱۱۳. ۲. مسند زید بن علی، ص ۳۳۵؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۲، صص ۱۸۴، ۱۸۵ و ۱۸۷؛ ینابیع المودة لذوی القربی، ج ۳، ص ۱۴۷؛ شبهای پیشاور، ص ۸۶۴ «أعوذ بالله من معضلة ليس لها أبو حسن... لو لا- على لهلك عمر». ۳. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد، ج ۱، ص ۱۸؛ عمر بن خطاب، ص ۳۷۱ «لا- بقيت لمعضلة ليس لها أبو حسن». ۴. بحار الانوار، ج ۴۱، ص ۱۴۱، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد، ج ۱، ص ۱۸؛ المناظرات فی الامامة، ص ۴۴۵ «لا يفتين أحد في المسجد و علي حاضر». ۵. در کتاب شبهای پیشاور، ص ۸۶۴، سی مورد از کتابهای اهل سنت نقل می کند که عمر بن الخطاب برای حل مسائل از امیرالمؤمنین سؤال کرده است.

صفحه ۲۰۶

چرا شیعه دست بسته نماز نمی خواند؟ پرسش: چرا شیعه دست بسته نماز نمی خواند؟ پاسخ: ۱- چون شیعه آن را حرام و هیچیک از مذاهب اهل سنت آن را واجب ندانسته اند. بعضی آن را مستحب و گروهی در نمازهای واجب آنرا مکروه شمرده اند و زمان پیامبر و خلیفه اول همه صحابه دست باز نماز می خوانده اند تا در زمان خلیفه دوم این بدعت گذاشته شد. ابن رشد قرطبی اندلسی از علمای اهل سنت می گوید: (۱) درباره دست روی دست گذاشتن در نماز میان علماء (اهل سنت) اختلاف است، مالک ابن انس در نمازهای واجب مکروه و در نماز نافله آن را جائز شمرده و جمهور آن را مستحب دانسته اند. علت این اختلاف نظر روایات

صحیحی است که به دست ما رسیده که نماز پیامبر را توصیف می کند و در آن نقل نشده که پیامبر دست راست روی دست چپ می گذاشته اند. از طرفی به مردم امر شده که دست روی دست گذاشته نماز بخوانند (دستور دهنده معلوم نیست). عمده دلیل جمهور اهل سنت دو روایت است: ۱ - بخاری از سهل بن سعد نقل می کند که مردم مأمور شدند که (مردان) دست روی دست نماز بخوانند. ابو حازم می گوید این را (صحیح) نمی دانم مگر این که امر کننده پیامبر باشد (که معلوم نیست). (۲) ۲ - روایت دوم هم مرسل است زیرا اهل سنت روایت علقمه بن وائل از پدرش را مرسل می دانند و معتبر نمی شمارند. (۳) ۱ - بدایه المجتهد، جلد اول کتاب الصلاة فصل دوم، مسأله پنجم، ص ۱۳۶ - ۱۹۳. ۲ - صحیح بخاری، ج ۱، ص ۱۳۵. ۳ - تهذیب التهذیب، ج ۷، ص ۲۴۷

صفحه ۲۰۷

طبق بعضی روایات منقول است که روزی چند نفر از اسرای مجوس بر عمر وارد شدند و جهت ادای احترام دست به سینه بودند. علت آن را پرسید. گفتند ما برای احترام به بزرگان چنین می کنیم. عمر پسندید و دستور داد در نماز برای خضوع بیشتر چنین کنند. (۱) ولذا ائمه اهل بیت آن را جائز ندانسته اند. ۱ - جواهر الکلام، ج ۱۱، ص ۱۹؛ پاسخ به شبهات، طبسی.

صفحه ۲۰۸

معصومین و علم غیب پرسش: علم غیب مخصوص پروردگار است. آیا کسان دیگری چون معصومین هم غیب می دانسته اند؟ موارد یا مصادیقی از آن را بیان نمایید. پاسخ: در قرآن مجید آیاتی وجود دارد که صراحتاً علم غیب را مخصوص خداوند می داند. مثلاً در آیه شریفه ای از سوره انعام که در نماز غفیله نیز خوانده می شود، می فرماید: { وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } {کلید مخازن غیب نزد خداست و کسی جز او بر آن آگاهی ندارد...} (۱) علم غیبی که شیعیان برای انبیاء و اوصیاء قائلند شریک بودن در صفت خدایی نیست، بلکه قسمتی از وحی و الهام است که از جانب خداوند بر آن ها نازل شده است، و حقایق را بر آن ها کشف می نماید. علم را به دو نوع ذاتی و عرضی تقسیم می کنند. علم ذاتی یا علم مطلق، منحصر بفرد و مخصوص ذات اقدس پروردگار است. در حیطه عقل بشر قابل تصور نیست و بشر از آن عاجز است. لذا آنچه که بشر می گوید اثبات اجمالی آن است. علم عرضی نیز خود به دو قسم دیگر تقسیم می شود: علم اکتسابی و علم لدنی. علم اکتسابی به واسطه مدرسه رفتن و آموزش دیدن به دست می آید، و به همان مقداری که زحمت می کشیم حاصل می گردد. علم لدنی علمی است که بدون تحصیل، از مبدأ فیاض افاضه می شود. خداوند در قرآن مجید می فرماید: { وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا } {از نزد خود به او علم لدنی آموختیم.} (۲) بنابراین هیچ مسلمانی نمی تواند ادعا کند که علم به غیب، جزو ذات پیغمبر و امامان است. یعنی آن ها نیز همانند خداوند، ذاتاً عالم به علم غیب هستند. ۱ - انعام (۶): ۵۹. ۲ - کهف (۱۸): ۶۵

صفحه ۲۰۹

بر حسب اعتقاد شیعیان، در مواقعی که مشیت و اراده الهی تعلق گیرد و مصلحت بدانند، به هر یک از مخلوقات خویش علم و قدرت عطا می کند. این افاضه علم، گاهی به واسطه معلم و افراد بشر و گاهی بدون واسطه آن ها صورت می گیرد. نوع دوم افاضه علم، به علم لدنی و علم غیب تعبیر می شود و بدون مکتب رفتن و معلم دیدن حاصل می شود. خداوند در سوره جن صریحاً می فرماید: { عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ } {...} {خداوند که عالم و دانای غیب است، احدی را بر غیب خویش

آگاه نمی سازند، مگر کسانی که از رسولان برگزیده خویش را...» (۱) این آیه صراحت کامل دارد که برگزیدگان و رسولان، مستثنای علم غیب هستند که خداوند به آن ها افاضه می کند. در سوره آل عمران نیز می فرماید: { وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمَتُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ } {خداوند متعال همه شما را از اسرار غیب آگاه نسازد، لکن وقتی که مشیت الهی بر پیغمبری تعلق گیرد او را برگزیند. پس شما به خدا و پیغمبرش بگروید که چون ایمان آورید و پرهیزگار شوید، اجر عظیمی خواهید یافت.} (۲) این آیه نیز صراحت دارد که افراد برگزیده ای از جانب حق، به عنوان رسول انتخاب می شوند و به اذن و امر پروردگار، عالم به علم غیب می شوند. استثنایی که در این دو آیه وجود دارد بدین معنا است که علم غیب جزو ذات پروردگار است ولی کسانی نیز مستثنی شده اند. در آیات دیگری از قرآن مجید، این موارد استثنا به صراحت مشخص شده است. در سوره آل عمران، حضرت عیسی به قوم خود بنی اسرائیل می فرماید: { وَأَتَّبِعْكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ } {به شما بگویم که در خانه هایتان چه می خورید و چه ذخیره دارید.} (۳) در سوره کهف می فرماید: { قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ } {ای رسول! به آن ها بگو: من نیز چون شما بشری هستم که به من وحی} _____ ۱. جن (۷۲): ۲۶. آل عمران (۳): ۱۷۹. آل عمران (۳): ۴۹

صفحه ۲۱۰

می رسد، و جز این نیست که خدای شما خدای یکتا و واحدی است.» (۱) آیا رسیدن وحی به پیامبران، چیزی جز افاضه علم حق تعالی به دریافت کنندگان وحی است؟ آیه دیگری از سوره کهف صراحت دارد که به پیغمبر، علم لدنی آموختیم: { وَعَلَّمْنَاهُ مَنْ لَدُنَّا عِلْمًا } (۲) و آموزش این علم، چیزی جز علم غیب نیست (در اینجا نیز پیغمبر مستثنی شده است). لذا چون این استثنائات محدود و مخصوص برگزیدگان حق تعالی است، هر کس دیگری چنین ادعایی کند، کذاب و بازیگر است. بنابراین با توجه به آیات مذکور، دریافت وحی و افاضه علم غیب به پیامبران و رسولان برگزیده خداوند اثبات می شود. از آنجا که معصومین، برگزیدگان خداوند و خلفای منصوب و مخصوص رسول الله (صلی الله علیه وآله) می باشند که خداوند به وسیله خود پیامبر، آن ها را برگزیده است، پس این افاضه را نیز می توان به آن ها تعمیم داد. به عبارت دیگر، شیعه اعتقاد دارد همان پرده و حجابی که در مقابل دیدگان عالمیان است، که نمی گذارد در این عالم به جز آنچه ظاهر و نمایان است را ببینند، در مقابل دیدگان انبیا و اوصیای آن ها نیز می باشد. به اقتضای زمان و مکان، همان خدای عالم الغیب که قادر به افاضه فیض می باشد، به هر مقدار و هر وقت که صلاح بداند و مقتضی باشد، پرده ها را از مقابل دیدگان آن ها برداشته تا پشت پرده را ببینند و از اسرار غیب خبر دهند. هر گاه هم که صلاح نباشد، پرده می افتد و بی خبر می مانند. به همین جهت است که ائمه در برخی موارد، اظهار بی اطلاعی کرده اند. عبارت «اگر از خود علم غیب می دانستم خوبی ها و خیرات خود را زیاد می کردم»، (۳) بدین مفهوم است که مستقلاً از پیش خود خبری از غیب ندارم؛ مگر آن که پرده ها بالا رود، افاضه فیض گردد و حقایق مستور و پنهان بر او مکشوف گردد. به عبارت دیگر، شیعه معتقد است که خلفای رسول الله (صلی الله علیه وآله) باید مانند خود آن حضرت، عالم به ظاهر و باطن امور باشند. بلکه در جمیع صفات - به غیر از مقام نبوت و - ۱. کهف (۱۸): ۱۱۰. ۲. کهف (۱۸): ۶۴. ۳. جواهر الکلام، ج ۱، ۱۸۵؛ کفایه الاثر، ص ۳۰۰؛ جامع البیان، ج ۹، ص ۱۹۰؛ شبهای پیشاور، ص ۹۱۲ { لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاشْتَكَيْتُ مِنَ الْخَيْرِ }.

صفحه ۲۱۱

رسالت و شرایط خاصه آن مثل نزول وحی و کتاب و احکام - باید مانند ایشان باشند. لازمه این اعتقاد، وجود خلیفه ای است که خود رسول الله (صلی الله علیه وآله) از طرف خداوند منصوب نماید، نه خلیفه ای که برگزیده جماعتی از مردم باشد - هر چند پیغمبر

آن خلیفه انتخابی را نفی و حتی کسانی چون معاویه را لعن کرده باشد. خلفای مورد نظر شیعه، دوازده نفرند که اولین آن‌ها امام المتقین علی (علیه السلام) و سپس یازده فرزند بزرگوارش می‌باشند. ضروری است مجدداً یادآوری شود: اظهار عجز و ناتوانی خلفای انتخابی جمعی از مردم، در برابر سؤالات علمی و مطلق علم - چه رسد به علم غیب و آگاهی از اسرار و باطن امور - نشانه‌ای از برحق نبودن آن‌ها است. دارا بودن علم غیب را - کنار رفتن پرده‌ها و مکشوف شدن حقایق مستور - برای نخستین امام و جانشین برحق پیامبر اثبات می‌کنیم و برای بقیه یازده امام بزرگوار، فقط به ذکر مصادیقی از علم الغیب خواهیم پرداخت. حدیث مدینه که به حد تواتر رسیده است و بیش از ۲۰۰ نفر از علمای اهل سنت نقل کرده‌اند، یکی از دلایل ما است. اسامی ۵۰ نفر از آن‌ها در صفحات ۹۱۶ تا ۹۱۸ کتاب شبهای پیشاور آمده است. پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) این حدیث را در زمان‌ها و مکان‌های مختلف و به مناسبت‌های گوناگونی بیان کرده است: «من شهر علمم و علی دروازه آن است. پس هر کس می‌خواهد از آن بهره برد، باید به سوی در ورودی آن یعنی علی (علیه السلام) بیاید.» (۱) اصل کامل حدیث را ابن مغازلی شافعی و بسیاری دیگر، از ابن عباس و جابر بن عبدالله انصاری نقل کرده‌اند. در این حدیث آمده است: پیامبر (صلی الله علیه و آله) بازوی علی (علیه السلام) را گرفت و فرمود: «این مرد امیر و رئیس نیکوکاران و قاتل کافران است. یاور او یاری شود و خوار کننده او خوار گردد. سپس صدای خود را بلند کرد و گفت: من شهر علمم و علی دروازه آن است، پس هر کس که می‌خواهد از آن بهره برد، باید به سوی در ورودی آن یعنی ——— ۱. المستدرک، ج ۳، ۱۲۷؛ الموضوعات، ج ۱، ص ۳۵۱؛ الکامل، ج ۳، ص ۴۱۲؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۱ «أنا مدينة العلم وعلي بابها ومن أراد العلم فليأت الباب»

صفحه ۱۱۲

علی (علیه السلام) برود.» (۱) حدیث دیگری که تا حدودی به همان اندازه حدیث مدینه، به حد تواتر رسیده، حدیث دار الحکمه است که پیامبر فرمود: «من سرای حکمت و علی دروازه آن، هر کس می‌خواهد از آن بهره برد، باید به نزد علی برود.» (۲) چون در عربی، آوردن «ال» بر سر «علم» و «حکمت» نشانه عام بودن، جامعیت و کلیت آن است، پس علم و حکمت به طور عام و یا به عبارتی هر علم و حکمتی را شامل می‌شود. از آنجایی که پیغمبر، شهر علم و حکمت بوده است، علم جامع، شامل ظاهر و باطن امور، آشکار و مستور، مشهود و غیب و همه علوم خدادادی است. لذا علی (علیه السلام) نیز در ورودی و دروازه رسیدن به همه علوم است که در وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌باشد. بنابراین، علی (علیه السلام) عالم به ظاهر و باطن قرآن نیز بوده است. چنانچه حافظ ابونعیم در جلد اول حلیه الاولیاء، محمد بن یوسف گنجی شافعی در کفایه الطالب و سلیمان بلخی در ینایع الموده از کاتب وحی عبدالله بن مسعود نقل کرده‌اند که گفت: «قرآن بر هفت حرف نازل شد و هر حرفی از آن‌ها دارای ظاهر و باطنی است. علم ظاهر و باطن قرآن نزد علی بن ابی طالب (علیه السلام) می‌باشد.» (۳) ابو حامد غزالی در کتاب بیان علم لدنی نقل نموده است که علی (علیه السلام) فرمود: «رسول خدا (صلی الله علیه و آله) زبان خود را در دهان من گذارد. پس از لعاب دهان آن حضرت برای من هزار باب از علم باز شد که از هر باب آن هزار باب دیگر باز می‌شود.» (۴) ابن مغازلی شافعی نیز از ابن عباس از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نقل می‌کند که فرمود: «چون شب معراج به مقام ——— ۱. مناقب خوارزمی، مناقب ابن مغازلی، تاریخ ابن عساکر، ینایع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۱۹؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۱ «هذا أمير البررة و قاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله فمد بها صوته ثم قال أنا مدينة الحكمه و علي بابها فمن أراد الحكمه فليأت الباب». ۲. نهج الايمان، ص ۳۴۲؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۰ «أنا دار الحكمه و علي بابها فمن أراد الحكمه فليأت الباب». ۳. فتح الملك العلي، ص ۷۲؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۳ «ان القرآن أنزل على سبعة أحرف ما منها حرف إلا وله ظهر و بطن و ان علي ابن ابی طالب عنده علم الظاهر و الباطن». ۴. ینایع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۳۱؛ شرح الاخبار، ج ۲، ص ۳۰۸؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۴ «إن رسول الله (صلی الله علیه و آله)

علمنی ألف باب، کل باب منها یفتح ألف باب، فذلک ألف ألف باب حتّی علمت علم المنایا و البلیا و فصل الخطاب».

صفحه ۲۱۳

قرب رسیدم، خداوند با من حرف زد و نجوی نمود. پس هر چه را یاد گرفتیم به علی (علیه السلام) نیز آموختم؛ لذا علی باب علم من است. (۱) از عایشه حدیث مفصلی منقول است که در آخر آن می گوید: «پیغمبر علی (علیه السلام) را خواست و او را به سینه خود چسباند و عبا را به سر کشید. من سرم را نزدیک بردم و هر چه گوش دادم چیزی نفهمیدم. تا این که علی (علیه السلام) سر برداشت و عرق از جبین مبارکش سرازیر شده بود. به علی (علیه السلام) گفتم: یا علی! پیغمبر در این مدت طولانی به شما چه می گفت؟ ایشان پاسخ داد: به درستی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) به من هزار باب علم آموخت که از هر باب آن، هزار باب دیگر گشوده می شود. (۲) بنابراین، فرمایش امام علی (علیه السلام) که به کرات از مردم خواسته است: «پرسید قبل از این که دیگر مرا نیابید، که در سینه من علم فراوان است» (۳) دلالت بر وجود منبع عظیم علم رسول الله (صلی الله علیه و آله) و نیز احاطه کامل ایشان به جمیع علوم است. به همین دلیل هیچ یک از صحابه، به این صراحت و یا حتی به کنایه، مردم را به پرسیدن از خود دعوت نکرده اند. همانطور که علمای اهل تسنن از صحابه نقل کرده اند از سعید بن المسیب نقل شده کسی غیر از علی (علیه السلام) نگفت سلونی... (۴) جفر جامعه از جمله راه هایی که از جانب پروردگار و به وسیله خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) به علی بن ابی طالب (علیه السلام) افزوده می شده «جفر جامعه» (۵) بوده است که مورد تأیید علمای اهل سنت نیز می باشد. جفر جامعه، کتابی است مخصوص علی (علیه السلام) که در آن کتاب کلیه — ۱. ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۴۵؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۴ «لما صرت بین یدی ربّی کلمنی و ناجانی فما علمت شیئاً إلاّ علمته علّیاً فهو باب علمی». ۲. شرح الاخبار، ج ۲، ص ۳۰۸؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۷ «قد علّمتی رسول الله ألف باب من العلم و من کل باب یفتح ألف باب». ۳. کشف الیقین، ص ۵۶؛ ینابیع الموده لذوی القربی، ج ۱، ص ۲۲۴؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۷ «سلونی قبل أن تفقدونی فإنّ بین الجوانح منّی علماً جمّاً». ۴. اسد الغابه، ج ۴، باب علی. ۵. ابو حامد غزالی؛ ینابیع الموده ۴۰۳؛ در المنظم محمد بن طلحه حلبی.

صفحه ۲۱۴

حوادث عالم تا انقراض آن به طریق رمز نوشته شده است و اولاد آن حضرت به آن کتاب حکم می کنند. در سال دهم هجرت و پس از مراجعت از حجه الوداع، جبرئیل بر رسول الله (صلی الله علیه و آله) وارد شد و خبر وفات آن حضرت را به ایشان داد. آن حضرت دست های خود را به سوی پروردگار بلند کرد و گفت: خدایا به من وعده دادی و هرگز خلف وعده نمی کنی. سپس به پیغمبر (صلی الله علیه و آله) دستور رسید که علی (علیه السلام) را بردار و با او به بالای کوه احد رفته و پشت به قبله بنشینید. حیوانات صحرا را صدا کن تا جواب دهند. در میان آن ها بز سرخ رنگ بزرگی را می بینی که شاخ های او اندکی بالا آمده است. به علی دستور ده تا او را ذبح کند و پوست آن را از سمت گردن بکند و وارونه دباغی نماید. آنگاه جبرئیل برای تو دوات و کاغذ و مرکب می آورد که از جنس مرکب های زمین نمی باشد. پس از آن هر چه جبرئیل به تو می گوید آن را به علی بگو تا بر آن پوست دباغی شده بنویسد. آن پوست برای همیشه باقی مانده، مندرس نشده و محفوظ خواهد ماند. هرگاه آن را بکشایند تازه خواهد بود. پیغمبر خدا (صلی الله علیه و آله) مطابق همان دستور، به بالای کوه احد رفت و عمل کرد. جبرئیل نیز قلم و دوات و مرکب خدمت ایشان آورد. حضرت نیز به علی (علیه السلام) دستور داد و علی (علیه السلام) آماده انجام وظیفه شد. آنگاه جبرئیل از جانب رب جلیل، کلیات و جزئیات وقایع مهم عالم را به پیغمبر گفت. پیغمبر هم به علی باز می گفت و علی (علیه السلام) بر آن پوست می نوشت. جبرئیل گفت و علی (علیه السلام) می نوشت تا آن که پوست های باریک دست و پای بز هم نوشته شد. در آن

کتاب «هر چه بوده و هست و تا روز قیامت خواهد بود» (۱) ثبت شد. تمام وقایع را، حتی اسامی اولاد و ذراری دوستان و دشمنان، و هر آنچه بر هر یک از آن ها تا روز قیامت وارد خواهد شد، نوشتند. آنگاه پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) آن جلده و جفره را به علی (علیه السلام) داد و جزو اسباب وراثت و ولایت و امامت قرار گرفت. هر امامی که از دنیا برود، آن را به امام بعد از خود به وراثت می سپارد. اکنون ممکن است این سؤال مطرح شود که چگونه همه وقایع عالم در پوست بزی — ۱. مکاتیب الرسول، ج ۲، ص ۶۷؛ بحار الانوار، ج ۲۶، ص ۲۷؛ شبهای پیشاور، ص ۹۲۹ «کَلَّمَا كَانَ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

صفحه ۲۱۵

نوشته می شود؟ معلوم است که بزغاله عادی و معمولی نبوده و علی (علیه السلام) نیز آن را با رمز می نوشته است. درک و استخراج از این کتاب نیز فقط مخصوص ائمه اطهار می باشد. روزی همه فرزندان امیرالمؤمنین (علیه السلام) جمع بودند آن کتاب را به فرزندش محمد حنیفه که بسیار عالم و دانا بود داد، ولی او نتوانست از آن چیزی درک نماید. بنابراین، هر چه ائمه اطهار از وقایع بعد از خود خبر می داده اند همگی از این کتاب بوده است. شیوه دیگری که پیغمبر بر امیرالمؤمنین (علیه السلام) افاضه فیض می کرد، کتاب مهر شده ای است که جبرئیل برای آن حضرت آورده است. مورخ محقق، ابوالحسن علی بن الحسین مسعودی در کتاب «اثبات الوصیه» نقل می کند: جبرئیل با فرشتگان مقرب، کتاب مسجلی را از جانب پروردگار برای پیغمبر (صلی الله علیه و آله) آورد و عرض کرد به جز وصی شما بقیه افراد حاضر در مجلس، بیرون روند تا کتاب وصیت تقدیمتان گردد. پیغمبر هم از همه اطرافیان حاضر به جز علی، فاطمه، حسن و حسین (علیهم السلام) خواست تا بیرون روند. سپس جبرئیل گفت: یا رسول الله (صلی الله علیه و آله)! خداوند به شما سلام می رساند و می فرماید: این عهدنامه ای است که با تو پیمان بستم و ملائک گواهی دادند. آنگاه آن کتاب را از جبرئیل گرفته و به علی (علیه السلام) داد. پس از قرائت آن کتاب فرمود: این عهد پروردگار من به سوی من است و امانت او است. پس به تحقیق پیام حق را رسانده و ادا نمودم. امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفت: من هم به تبلیغ، نصیحت و راستی بر آنچه که گفתי شهادت می دهم. چشم، گوش، گوشت و خونم به آن گواهی می دهد. سپس رسول الله (صلی الله علیه و آله) به امام علی (علیه السلام) فرمود: این وصیت من از جانب پروردگار است. آن را از من بگیر و وفای به آن را قبول و ضمانت نما. علی (علیه السلام) آن را قبول کرد و یاری بر آن را از خداوند سبحان خواست. در آن کتاب، با امیرالمؤمنین (علیه السلام) شرط شده است که «دوستی با دوستان خدا، و دشمنی با دشمنان خدا و براءت و بیزاری از آن ها، بردباری و صبر بر ظلم و ستم و فرو نشانیدن آتش غیظ و غضب وقتی که حق مسلم تو را از تو سلب و خمس تو را تصرف نمایند و حرمت تو را نگه ندارند و محاسنت را با خون سرت رنگین کنند.» در پاسخ، امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفت: قبول نمودم که اگر حرمت مرا شکستند، سنت را تعطیل، احکام کتاب را پاره، کعبه را خراب و محاسنم را از خون سرم خضاب کنند، صبر و تحمل و

صفحه ۲۱۶

بردباری پیشه کنم. آنگاه جبرئیل و میکائیل و ملائکه مقرب را بر امیرالمؤمنین شاهد و گواه گرفت. آنچه را به علی رسانده بود به فاطمه، حسن و حسین (علیهم السلام) نیز رساند و تمام وقایع را برای آن ها شرح داد. سپس آن وصیت نامه را با مهر طلایی که آتش ندیده بود، مهور گردانید و تحویل علی (علیه السلام) داد. اما برخی از وقایعی که معصومین از آینده خبر داده اند برای نمونه در زیر آورده می شود. ۱. ابن ابی الحدید معتزلی در جلد اول شرح نهج البلاغه از رسول الله (صلی الله علیه و آله) نقل می کند که به علی (علیه السلام) فرمود: «به زودی بعد از من با ناکثین و قاسطین و مارقین جنگ می کنی.» (۱) مورخین در تاریخ ثبت نموده اند که بعد از حدود سی سال، امام علی با ناکثین (اهل جمل، به اغوای طلحه و زبیر و به رهبری عایشه)، قاسطین (اتباع معاویه و عمرو

عاص در واقعه صفین) و مارقین (خوارج نهروان) جنگید. ۲. در شرح مواقف، ماجرای عهدنامه مامون خلیفه عباسی و امام هشتم را نوشته که پس از آن که مامون با زور و تهدید، امام رضا (علیه السلام) را مجبور به قبول ولایتعهدی خود نمود، عهدنامه ای نوشت و آن را برای امضا نزد امام رضا (علیه السلام) بردند. امام شرحی بدین مضمون بر آن نوشت: «... به درستی که او مرا به ولایت عهدی و امارت بزرگ مسلمین منصوب کرد. اگر بعد از او زنده بمانم که جفر جامعه دلالت بر خلاف آن دارد (یعنی بعد از او زنده نخواهم بود) نمی دانم که تحولات روزگار نسبت به من و شما چگونه خواهد بود (یعنی می دانم). حکم از آن خدا است که به حق بین افراد داوری خواهد کرد. او بهترین جدا کننده حق و باطل است (خیر الفاصلین)». سپس امام رضا (علیه السلام) عهدنامه را امضا نمود. ۳. ابن ابی الحدید در جلد اول شرح نهج البلاغه آورده است: شخصی در مسجد از جا برخاست و از امیرالمؤمنین (علیه السلام) پرسید: بگو ببینم که در هر طرف سر و صورت من چقدر موجود دارد؟ حضرت فرمود: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) مرا خبر داده است که در پای هر ——— ۱. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۱۳۰؛ عوامل اللثالی، ج ۴، ص ۸۷؛ الغدير، ج ۱۰، ص ۴۷؛ شبهای پیشاور، ص ۹۱۱ «ستقاتل بعدی الناکثین والقاسطین والمارقین»

صفحه ۲۱۷

موی سر تو، ملکی است که تو را لعنت می کند و در پای هر موی صورت تو شیطانی است که تو را می فریبد. در خانه تو گوساله ای است که پسر پیغمبر را خواهد کشت. سؤال کننده، انس نخعی بود که در آن هنگام فرزندش «سنان» کودک بود که در خانه بازی می کرد و در سال ۶۱ هجری قاتل حسین بن علی (علیه السلام) بود. برخی نیز گفته اند که سؤال کننده سعد بن ابیوقاص (۱) بوده و پسرش عمر بوده که فرمانده لشکر کربلا شد و امام حسین (علیه السلام) را شهید کرد. ۴. امام احمد حنبل در مسند و ابن ابی الحدید در جلد اول شرح نهج البلاغه آورده اند: روزی امام علی (علیه السلام) در دوران خلافت ظاهری اش در مسجد کوفه نشسته بود و اصحاب، دور ایشان را گرفته بودند. شخصی گفت خالد بن ولید عویطه در وادی القربی از دنیا رفته است. حضرت فرمود: «او نمرده است و نخواهد مرد تا آن که سردار لشکر گمراهی و ضلالت شود و علمدار او حبیب عمار خواهد بود». جوانی از میان جمعیت صدا زد یا علی! منم حبیب بن عمار، که از دوستان واقعی و صمیمی شما می باشم. حضرت فرمود: «دروغ نگفته و نخواهم گفت. زمانی را می بینم که خالد، سردار لشکر گمراهان است و تو علمدار او هستی. سپس امام اشاره به باب الفیل نموده و گفت: از این در وارد مسجد می شوی و پرده پرچم تو به در مسجد گیر کرده و پاره خواهد شد.» سال ها از این موضوع گذشت و در زمان خلافت یزید، عبیدالله زیاد والی کوفه شد. لشکر بزرگی را به جنگ و مقابله با امام حسین (علیه السلام) فرستاد. اکثر همان مردمی که آن روز در اطراف علی (علیه السلام) نشسته بودند و این خبر را شنیده بودند، در مسجد حاضر بودند که صدای هلهله و هیاهوی لشکریان بلند شد. خالد بن ولید عویطه، سردار لشکر گمراهی و ضلالت که عزم کربلا و جنگ با پسر پیغمبر را داشت، برای مانور و نمایش از باب الفیل وارد مسجد شد. به هنگام ورود علمدار او، که حبیب بن عمار بوده، پرده پرچم او به در مسجد گرفت و پاره شد. آنگاه منافقین به حقیقت علم و صداقت امیرالمؤمنین (علیه السلام) پی بردند. ۵. تمامی نهج البلاغه حکایت از اخباری مثل غلبه مغول ها، سلطنت چنگیزخان، ——— ۱. ممکن است هر دوی آن ها نیز در دو مجلس مختلف چنین سؤال را پرسیده باشند.

صفحه ۲۱۸

حالات خلفای جور و طرز رفتار با شیعیان را پیش بینی نموده که همه آن ها در صفحات ۲۰۸ تا ۲۱۱ جلد اول شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید مفصلاً بیان شده است. ۶. علی (علیه السلام) به اهل کوفه خبر داد که به زودی معاویه بر آن ها چیره شده و آن ها را به

سب و لعن امیرالمؤمنین و ادار می کند. پس از شهادت امام علی (علیه السلام)، معاویه بر کوفه مستولی شد و مردم را به سب و لعن امیرالمؤمنین (علیه السلام) و تبری جستن از ایشان امر می کرد. این کار تا هشتاد سال ادامه داشت و حتی در خطبه های نماز و مناظر، ایشان را سب کرده و لعنت می فرستادند. تا این که در زمان خلافت عمر بن عبد العزیز، این عمل قبیح ممنوع شد. ۷. قبل از وقوع جنگ نهروان که با خوارج اتفاق افتاد، امام خبر قتل ترملة، رئیس فرقه خوارج که معروف به ذوالثدیه بود را داد. ایشان فرمودند: که در این جنگ بیش از ده نفر نجات پیدا نمی کنند و بیش از ده نفر از مسلمانان کشته نمی شود. بعدها تمامی فرمایشات ایشان عیناً به وقوع پیوست. ۸. ابن اثیر در جلد چهارم اسد الغابۀ نقل نموده: زمانی که عبد الرحمن بن ملجم مرادی به حضور امام علی (علیه السلام) رسید در حضور اصحاب، زبان به مدح آن حضرت گشود و با زبان شعر گفت: خداوند تو را به امامت خلق برگزیده، و تو بری و خالص از عیب و نقصی، تو صاحب جود و سخایی و.... جمیع اصحاب از کثرت علاقه ابن ملجم به امام علی (علیه السلام) و نیز از زبان شیوای او متعجب شده و انگشت حیرت به دهان گرفتند. ولی امام در پاسخ وی و با زبان شعر گفت: من تو را نصیحت می کنم که علناً و آشکارا از دوستان من باشی حال آن که از دشمنان من باشی. من زندگانی تو را می خواهم و تو مرگ و کشتن مرا می خواهی. تو ای غدار ظاهر دوست، از قبیله مرادی هستی. عبد الرحمن گفت: مثل این که اسم مرا شنیده ای و از من خوشستان نمی آید. امام گفت: نه، به وضوح و آشکارا می بینم که تو قاتل منی و محاسنم را به خون سرم خضاب خواهی کرد. ابن ملجم گفت: اگر چنین است پس دستور دهید تا مرا به قتل برسانند. حضار نیز چنین تقاضایی را نمودند. امام در پاسخ گفت: دینم اجازه قصاص قبل از جنایت را به من نمی دهد. ۹- فخر الدین طریحی نجفی در کتاب معروف «مجمع البحرین» که بیش از سیصد

صفحه ۲۱۹

سال پیش تالیف شده است درباره لغت «کوکب» از امیرالمؤمنین (علیه السلام) چنین نقل می کند: «این ستارگان که در آسمانند، شهرهایی هستند مثل شهرهای روی زمین.» (۱) ۱۰- نقل کرده اند: وقتی ریحانه رسول الله امام حسین (علیه السلام) به دنیا آمد، مردم گروه گروه بر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) وارد می شدند و به آن حضرت تبریک می گفتند. شخصی در میان جمعیت به ایشان گفت: یا رسول الله! امروز از امام علی (علیه السلام) امر عجیبی دیدم. وقتی خواستیم برای تبریک خدمتتان برسیم، علی (علیه السلام) ما را منع کرد و گفت: یکصد و بیست هزار فرشته از آسمان نازل شده اند و در حضور پیغمبر (صلی الله علیه و آله) می باشند. ما متعجب شدیم که علی (علیه السلام) چگونه از شمار این فرشتگان آگاه است. آیا شما به ایشان چیزی فرموده اید؟ پیغمبر (صلی الله علیه و آله) تبسمی نموده، از علی (علیه السلام) پرسید: چگونه تعداد فرشتگان را شمردی؟ حضرت فرمود: ملائکی که بر شما وارد می شدند و سلام می کردند، هر کدام با زبانی و لغتی با شما صحبت می کردند. من آن لغت ها را شمردم و دیدم که با یکصد و بیست هزار لغت با شما صحبت کرده اند، پس آمار فرشتگان را دریافتم. آنگاه حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) فرمود: «خداوند علم و حلم تو را زیاد کند یا اباالحسن.» (۲) ۱- مجمع البحرین، ج ۴، ص ۵۹؛ مستدرک البحار، ج ۹، ص ۲۰؛ شبهای پیشاور صص ۹۵۱ و ۹۵۸ «هذه النجوم التي في السماء مدائن مثل المدائن التي في الأرض». ۲- مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۳۳۱؛ بحار الانوار، ج ۴۰، ص ۱۷۱؛ شبهای پیشاور، ص ۹۶۱ «زادك الله علماً و حلماً يا أبا الحسن».

صفحه ۲۲۰

سجده ی شیعیان بر مهر و تربت پرسش: چرا شیعیان بر مهر و تربت سجده می کنند؟ پاسخ: بخاری در صحیح از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقل می کند: جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهوراً، زمین سجده گاه و مایه پاکیزگی برای من گردیده است. (۱) سجده کردن یعنی صورت روی زمین گذاردن، آن هم زمین پاک. لذا شیعیان به تاسی از پیغمبر خود که سجده بر زمین را واجب می دانند، بر

زمین سجده می کنند. به دلیل آن که اغلب خانه ها، منازل و مساجد، مفروش می باشد و دسترسی به زمین آسان نیست و از طرفی جمع کردن فرش ها در وقت نماز ممکن و مقدور نمی باشد، لذا شیعیان قطعاتی از زمین و خاک پاک را که مهر یا تربت نامیده می شود با خود همراه دارند تا برای سجده کردن به زحمت نیفتند. بنابراین شیعیان همواره مهری را به نیت قطعه ای از زمین همراه دارند تا بتوانند مطابق دستور قرآن مجید سجده نمایند. این قطعه از زمین، آن طور که مغرضان بر ضد شیعیان تبلیغ می کنند به نیت بت نمی باشد. اخباری از اهل بیت طهارت رسیده است که سجده بر تربت پاک حسین که به خاک کربلا معروف است، موجب فضیلت بیشتر و ثواب زیادتر می شود. بدیهی است که سجده بر تربت کربلا مستحب است و واجب نیست. در مورد اهمیت خاک کربلا، جلال الدین سیوطی در خصائص الکبری از ام سلمه و نیز عایشه نقل می کند: «دیدم حسین (علیه السلام) در آغوش جدش رسول الله (صلی الله علیه و آله) نشسته است و خاک سرخ رنگی در دست آن حضرت می باشد. آن حضرت آن خاک را می بوسد و می گیرد. ام سلمه پرسید یا رسول الله! این خاک چیست؟ ایشان فرمود: جبرئیل مرا خبر داده است که حسینم را در سرزمین عراق می کشند. این خاک را از آنجا برایم آورده است، و من بر مصایب حسینم گریه می کنم. سپس تربت را به ام سلمه داد و فرمود: چون دیدی این خاک به خون تبدیل ——— ۱. کتاب الصلاة، ص ۹۱

صفحه ۲۲۱

شد، پس بدان که حسینم را کشته اند. ام سلمه آن خاک را در شیشه ای نگاه داشت تا در ظهر روز عاشورای سال ۶۱ هجری، آن خاک به خون تبدیل شد و ام سلمه دریافت که حسین را به شهادت رسانده اند.» بر این اساس، اعتقاد شیعیان که گرفته از نص قرآن و سنت پیامبر و توضیحات ائمه معصومین (عترت پیامبر و ثقل اصغر) است، سجده بر وجه الارض است، یعنی خود زمین و هر چه مصداق زمین باشد، مانند سنگ بشرط آن که نظیر طلا و نقره (و سایر فلزات و سنگهای قیمتی) معدنی نباشد و چیزهایی که از زمین می روید، (بشرط آن که خوراکی و پوشاکی نظیر پنبه نباشد). لذا بهتر است سجده بر خاک کند و فرش و آسفالت (قیر) و نظایر آن ها چون از مواد معدنی است نمی توان بر آن سجده کرد. سجده بر خاک کربلا (با حکمت هایی که ائمه فرموده اند) فضیلت بیشتری دارد، چون شهادت امام حسین نمونه کامل بندگی است و در کربلا سر به خاک بندگی نهاد و در این راه خون او بر زمین ریخته شد. لذا سجده بر خاک کربلا نه تنها شرک نیست، بلکه توحید کامل است و سجده برای امام حسین نیست، سجده بر بهترین خاک است برای خدا. اگر سجده بر تربت امام حسین شرک باشد، سجده ملائکه بر خاک آدم هم شرک است. در حالی که خداوند هرگز دستور به شرک نمی دهد، بلکه به توحید کامل دستور می دهد. شیطان که ظرفیت توحید کامل را نداشت، سجده نکرد. لذا سجده ما، سجده بر خاک کاملترین خلیفه خدا در زمان خود و به امر خدا و برای خدا است. شواهدی از فعل پیامبر و صحابه مسلم در صحیح خود به سند صحیح از انس روایت کرده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطعه حصیری داشت بنام خمره و بر آن نماز می خواند. (۱) در سنن الکبری از جابر بن عبدالله انصاری نقل می کند: نماز ظهر را با پیامبر ——— ۱. صحیح مسلم ۱، ص ۱۰۱؛ مجمع الزوائد ۲، ص ۵۷

صفحه ۲۲۲

می خواندم پس مشتی از سنگ ریزه و شن از زمین بر می داشتم، تا خنک شود و بر آن سجده می کردم. (۱) در سنن بیهقی از صالح سبایی نقل می کند: پیامبر شخصی را در حال سجده کنار خود مشاهده فرمود که بر پیشانی خود دستاری بسته بود. پیامبر (صلی الله علیه و آله) عمامه را از پیشانی وی کنار زد. (۲) در همان کتاب از عیاض بن عبدالله قرشی نقل می کند: پیامبر خدا مردی را در حال سجده دید که بر گوشه عمامه خود سجده می کند پس با دست اشاره کرد دستار خود را بردار و به پیشانی او

اشاره فرمود. نافع می گوید: عبدالله بن عمر بن الخطاب به هنگام سجده دستار خود را برمی داشت تا پیشانی خود را بر زمین بگذارد. (۳) — ۱. سنن الکبری ۲، ص ۴۳۹. سنن بیهقی، ج ۲، ص ۱۰۵. سنن بیهقی، ج ۲، ص ۱۰۵

صفحه ۲۲۳

اختلاف مذاهب چهارگانه با یکدیگر پرسش: آیا مذهب چهارگانه با یکدیگر اختلاف دارند؟ آیا هیچ یک از نظرات آن ها با نص قرآن مخالف است؟ پاسخ: یکی از اعمال مسلم آن در باب طهارت، وضو و غسل با آب مطلق و پاک می باشد. خداوند در قرآن مجید می فرماید: { إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ } «چون برای اقامه نماز برخاستید پس صورت و دست هایتان را تا مرفق بشوید.» (۱) این آب باید پاک باشد و اگر یافت نشد، باید تیمم نمود. در سوره نسا آمده است: { فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ } «چون آب نیاید پس با خاک پاک تیمم کنید و به صورت و دست هایتان مسح بکشید.» (۲) از این دو آیه استنباط می شود که برای نماز خواندن راه حل دیگری وجود ندارد. این حکم مورد اتفاق شیعیان، مالکی ها و شافعی ها می باشد. امام اعظم ابوحنیفه که غالب فتوایش بر اساس قیاس است، حکم می دهد که اگر در سفر آب نیافتید، عمل غسل و وضو را می توان با نیبذ (آب خرما) انجام داد. این مطلب در صحیح بخاری نیز تأیید شده به طوری که بخاری در صحیح خود فصلی را با عنوان «لا يجوز الوضوء بالنبذ ولا المسكر» دارد. امام فخر رازی نیز در جلد سوم تفسیر مفاتیح الغیب خود در ذیل آیه تیمم می گوید: «شافعی وضو با آب خرما را جایز نمی داند حال آن که ابوحنیفه آن را در سفر جایز می داند.» (۳) برخی دلیل ابوحنیفه را حدیثی از ابو زید مولى عمر بن حریت نقل می کنند که ابن مسعود در لیلۃ الجن با رسول الله (صلی الله علیه و آله) بود و چون آب نداشتند حضرت فرمود: چون هم خرما و هم آب، پاک بوده است با همان آب خرمایی که داری می توانی — ۱. مائده (۵): ۲۶. سوره نسا (۴): آیه ۴۳. ۳. شبهای پیشاور، ص ۸۷۷ «قال الشافعی رحمه الله لا يجوز الوضوء به نبذ التمر و قال ابوحنیفه رحمه الله يجوز ذلك في السفر».

صفحه ۲۲۴

وضو بگیری. این حدیث به چند دلیل باطل است. اولاً پیغمبر (صلی الله علیه و آله) در لیلۃ الجن تنها بوده و خود عبدالله بن مسعود گفته است: در لیلۃ الجن احدی با رسول الله (صلی الله علیه و آله) نبود. ثانیاً لیلۃ الجن در مکه و قبل از هجرت اتفاق افتاده و آیه تیمم در مدینه نازل شده است. بنابراین حتی در صورت درست بودن این حدیث، این آیه ناسخ آن می باشد. ثالثاً ذهبی در میزان الاعتدال این مرد را شناخته شده نمی داند و می گوید هیچ حدیث دیگری از او نقل نشده است. در آیه دیگری از سوره مائده آمده است: { وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ } «سر و پاهاى خود را تا بر آمدگی پشت آن مسح کنید.» (۱) همین آیه نیز می فرماید: { فَاعْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ } «صورت و دست های خود را بشوید.» (۲) به دلیل وجود «واو عطف» باید ترتیب به همان جوری که در قرآن مجید آمده است، باشد. بدین ترتیب باید اول صورت و بعد دست ها شسته شود. به همین دلیل، در دنباله آیه آمده است: ابتدا مسح سر و سپس مسح پشت پاها و جوب پیدا می کند. لکن اکثر علمای اهل سنت، فتوا به شستن تمام پا در وضو می دهند. جالب است که در مسافرت یا جایی که مشکل باشد، مسح بر جوراب یا کفش را مجاز می دانند که این عمل بر خلاف دستور و فتوای اول می باشد. به دلیل آن که در آنجا می گویند: پاها را باید شست و مسح را بر آن جایز نمی دانند. به طریق اولی مسح بر کفش و جوراب نیز نباید کافی باشد. هیچ دلیل، حدیث، روایت و آیه ای وجود ندارد و معلوم نیست که چرا شستشوی پا را به مسح جوراب و کفش تنزل داده اند؟ در حالی که آیه شریفه دلالت بر مسح دارد { وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ } امام فخر رازی بیان می کند که امام احمد حنبل، اسحق، سفیان ثوری و اوزاعی فتوای جایز بودن مسح بر عمامه و کلاه را داده اند! — ۱. مائده (۵): ۶

۲. مائده (۵): ۶

صفحه ۲۲۵

بسیاری از فقهای اهل سنت، فرش های بافته شده از پشم، پنبه، ابریشم، چرم، آکرلیک، مشمع، موکت و کلاً هر آنچه که روی زمین پهن شده باشد را جزو زمین می دانند و سجده بر آن را مجاز می دانند. در صورتی که اگر از کارشناسان، متخصصان و دانشمندان پرسیده شود که آیا این موارد جزو زمین هستند؟ پاسخ منفی خواهند داد. از این قبیل اختلافات بین فرق چهارگانه اهل سنت، بسیار دیده می شود و اصلاً به یکدیگر نیز هیچ اعتراضی نمی کنند. در حالی که برخی از این فتاوی بر خلاف نص صریح قرآن می باشد.

صفحه ۲۲۶

نماز تراویح چیست؟ پرسش: نماز تراویح چیست و در کجا تشریع شده است؟ پاسخ: نوافل شبهای ماه مبارک رمضان مورد قبول فریقین است و پیامبر فقط آن را به صورت فردی می خوانده و امیرالمؤمنین و ائمه اهل بیت همگی آن را مانند بقیه نمازهای مستحبی به صورت فردی می خواندند. - طبق نقل بخاری عمر بن الخطاب دستور به جماعت داد و از کرده خود خشنود بود و می گفت «نعم البدعة هذه...» (این چه بدعت خوبی است؟!)(۱) - قسطلانی آن را تشریع عمر می داند عمر آن را با تعبیر بدعت آورد؛ چون پیامبر برای مردم جماعت خواندن نماز تراویح را بیان نکرده و در زمان ابوبکر نبوده است.(۲) عینی: عمر تعبیر «بدعت» آورد؛ چون پیامبر جماعت را برای این نماز تشریع نکرد و در زمان ابوبکر هم نبود.(۳) قلقشندی: عمر اولین کسی است که جماعت رمضان را تشریع کرد و آن در سال ۱۴ هجری بود.(۴) - بیهقی چهار روایت از قول امیرالمؤمنین نقل می کند و خودش سند همه را ضعیف می شمرد که در آن ها امیرالمؤمنین نماز تراویح را تأیید کرده اند. - ائمه شیعه همگی نماز تراویح را بدعت و جماعت نمازمستحبی راحرام دانسته اند.(۵) - عبدالله بن عمر بشدت از آن نهی می کرده است. - در جواز به جماعت خواندن نوافل رمضان هیچ روایتی از پیامبر و اهل بیت پیامبر نرسیده است.(۶) — ۱. صحیح بخاری، ج ۱، ص ۳۴۲. ۲. ارشاد الساری ج ۴، ص ۶۵۶. ۳. عمده القاری، ج ۱۱، ص ۱۲۶. ۴. مآثر الاناقه فی معالم الخلافه، ج ۲، ص ۳۳۷. ۵. سرائر، ج ۳، ص ۶۳۹. ۶. پاسخ به برخی شبهات - طبسی.

صفحه ۲۲۷

آیا شیعه حق است با این که در اقلیت است؟ پرسش: آیا شیعه ای که در اقلیت است و پیروان اندکی دارد، می تواند بر حق باشد؟ پاسخ: آمارهای فعلی دنیا نشان می دهد که جمعیت دنیا بیش از ۶ میلیارد نفر است. کل مسلمانان (شامل شیعیان و مذاهب چهارگانه شافعی، حنبلی، مالکی و حنفی و نیز وهابیون) حدود ۵/۱ میلیارد و جمعیت شیعیان به تنهایی حدود ۳۵۰ میلیون نفر می باشد. بیش از ۲ میلیارد از جمعیت ۶ میلیاردی جهان در چین و هندوستان زندگی می کند که اکثریت قریب به اتفاق آنان بت پرست، گاو پرست و حتی شیطان پرست هستند. اگر منطق سؤال فوق صحیح باشد بدان معنا است که می توان آن را تعمیم داده و پرسید: «اگر اسلام و دین محمد(صلی الله علیه وآله) بر حق است، پس چرا مسلمین در اقلیت هستند و اکثر مردم جهان آن را نپذیرفته اند؟» در پاسخ به هر دو سؤال باید گفت: هرگز اکثریت، نشانه حقانیت نمی باشد و تعداد پیروان و طرفداران یک عقیده، موجب شناخت حق و باطل نمی شود. زیرا در این صورت هم شیعه، هم اسلام و هم توحید و نبوت را نمی توان بر حق دانست؟ استناد به قرآن مجید و بیان حدیثی از امام الموحیدین علی(علیه السلام) پشتوانه این استدلال است. قرآن مجید در بسیاری از موارد به تعریف و تمجید اقلیت ها و نکوهش اکثریت پرداخته است. برای مثال در سوره اعراف می فرماید: { وَلَا تَجِدْ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ }.

«اکثر آنان را شاکر و سپاسگزار نخواهی یافت.» (۱) در سوره انفال نیز می فرماید: {إِنْ أُولَآئِهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} {به جز پرهیزگاران کسی اولیای او نیست و البته اکثر آنان نمی دانند.» (۲) در سوره سبا نیز آمده است: {وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ} {و اندکی از بندگان من سپاسگزارند.» (۳) — ۱. اعراف (۷): ۱۷ ۲. انفال (۸): ۳۴ ۳. سبا (۳۴): ۳۶

صفحه ۲۲۸

بر اساس همین آیات است که امیر مؤمنان، در جریان جنگ جمل در پاسخ فردی که پرسید «چطور ممکن است این همه مخالفان تو که اکثریت را تشکیل می دهند بر باطل باشند؟» فرمود: «حق و باطل را با تعداد پیروان آن نمی توان شناخت. حق را بشناس، سپس اهل آن را خواهی شناخت. باطل را بشناس، آنگاه اهل آن را خواهی شناخت.» (۱) از سوی دیگر، یکی از منابع فقه، اجماع است. اجماع، عبارت است از اتفاق نظر تمامی مسلمین جهان بر انجام امری. در این اصل، یک نکته مهم نهفته است که اقلیت خواص مسلمین، باید همراه و همگام با اکثریت باشند تا اجماع حاصل شود. در غیر این صورت اجماع حاصل نمی شود و اکثریت به وقوع می پیوندد. البته واضح است که تفاوت اکثریت و اجماع در همین است. لذا می توان استنباط نمود که در اینجا اقلیت، ممکن است بر حق باشد در حالی که اکثریت نظر دیگری دارند. به همین جهت است که اکثریت، جزو منابع فقه به حساب نیامده و از اجماع به عنوان منابع فقه یاد شده است. — ۱. الانساب الاشراف، ص ۲۳۸ «إِنَّ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ لَا يَعْرِفَانِ بِأَقْدَارِ الرِّجَالِ. اعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفِ أَهْلَهُ، اعْرِفِ الْبَاطِلَ تَعْرِفِ أَهْلَهُ».

صفحه ۲۲۹

دلایل مؤمن بودن ابوطالب پرسش: آیا ابوطالب مؤمن بوده است؟ به چه دلیل؟! پاسخ: ۱. اصیغ ابن نباته که از روات مورد وثوق اهل سنت است از امیرالمؤمنین نقل می کند: به خدا قسم پدرم ابوطالب و جدم عبدالمطلب و هاشم و عبد مناف هرگز بت را عبادت نکردند. ۲. خطبه عقد پیامبر و حضرت خدیجه را که حضرت ابوطالب انشاء کرد، حکایت بر اعتقاد به توحید و نبوت ابراهیم و اسماعیل دارد «الحمد لله الذی جعلنا من ذریه ابراهیم...» ۳. سلیمان بلخی حنفی در ینابیع الموده از موفق بن احمد خوارزمی از محمد بن کعب روایت کرده که ابوطالب به فرزندش علی (علیه السلام) دستور داد همواره پشتیبان و کمک و یاری دهنده «پیامبر» باش. در نتیجه، اولاً اقرار به پیامبری پیامبر کرده است. ثانیاً به فرزندش دستور داده از پیامبر پشتیبانی کند. ۴. جریان دفاع از پیامبر در شعب: اگر کسی به پیامبر ایمان نداشته باشد، این چنین تا پای جان از پیامبر دفاع می کند. مگر بقیه عموهای پیامبر چنین دفاعی از پیامبر داشتند؟! هیچ کس به اندازه ابوطالب از پیامبر دفاع نکرد. ۵. به فرزندش جعفر طیار دستور داد به او ایمان بیاور، پشت سر پیامبر نماز بگزار. جعفر هم ایمان آورد و نماز گزارد و این اشعار را ابوطالب سرود که دلیل بر ایمان اوست: إِنْ عَلِيًّا وَجَعْفَرًا ثَقْتِي *** عِنْدَ مَلَمِ الزَّمَانِ وَ النُّوبِ لَا تَخْذَلَا وَ انصرا ابن عمكما *** أَخِي لَأُمِّي مِنْ بَيْنِهِمْ وَ أَبِي وَ اللَّهِ لَا أَخْذَلَ النَّبِيَّ وَ لَا *** يَخْذَلُهُ مِنْ بَنِي ذُو حَسَبٍ

صفحه ۲۳۰

علی و جعفر مورد وثوق من هستند، در روزهای سخت و گرفتاری ها پشتیبان من هستند، وانگذازید پسر عم خود را یاری نمایید، پسر برادر پدر و مادری من، به خدا دست از یاری پیامبر بر نمی دارم، پیامبری که دارای حسب و نسب است. در این اشعار: ۱. دوبار اقرار به پیامبری پیامبر نموده، ۲. بهترین فرزندان را به پشتیبانی او واداشته، ۳. اعلام پشتیبانی شدید از پیامبر نموده، ۴. اقرار به توحید هم در قسم اوست به بت ها قسم نخورده است دیوان ابوطالب پر از اشعار توحیدی است. ۶. پیامبر بعد از وفات او گریه

شدیدی کرد و به امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) دستور داد او را چون بقیه مؤمنین کفن و دفن کنند و مدتی از خانه بیرون نمی آمد و برای او استغفار می کرد. اگر مشرک بود پیامبر با { إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ } (۱) برای او استغفار می کرد؟! (۲) ۷. برای دفاع از پیامبر ایمان خود را ظاهر نکرد تا بتواند در میان مشرکین از پیامبر دفاع کند و لذا تا وفات کرد خداوند به پیامبر دستور داد که از مکه خارج شو که دیگر ابی طالب نیست که از تو دفاع کند و او هجرت کرد. — ۱. نساء (۴): ۲۱۱۶. طبقات محمد بن سعد، شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، الاسلام فی العم و آباء، محمد بن سید رسول برزنجی، خواص الامه، سبط ابن جوزی، تاریخ دمشق - ابن عساکر.

صفحه ۲۳۱

دلایل علاقمندی و شیفتگی مردم به علی (ع) پرسش: چرا مردم شیفته و دلباخته علی ابن ابی طالب (علیه السلام) هستند؟ پاسخ: ابن هجر از علمای اهل سنت چهل حدیث در فضائل امیرالمؤمنین انتخاب کرده و در کتاب «صواعق محرقه» نقل کرده. در حدیث ۱۷ به نقل از پیامبر روایت شده: هر که علی را دوست دارد مرا دوست داشته، هر که مرا دوست دارد خدا را دوست دارد، کسی که علی را دشمن بدارد با من دشمنی کرده و هر که با من دشمنی کند با خدا دشمنی کرده است. او در حدیث ۸ می گوید: مرا به جز مؤمنین دوست ندارند و به جز منافقین با من دشمن نیستند. در حدیث نهم که حدیث مدینه است، پیامبر فرمود: من شهر علمم و علی درب آن شهر، هر کس بخواهد به آن وارد شود باید به جانب در رود. این احادیث به خاطر فضایی است که خداوند به امیرالمؤمنین عطا فرموده است. فضایل و کمالات امیرالمؤمنین نه تنها به شهادت پیامبر در هیچ یک از صحابه وجود نداشته، بلکه به شهادت دوست و دشمن در بزرگان عالم بی نظیر بوده است و البته انسان ها فطرتاً شیفته کمالات هستند. انسان ها فطرتاً عدالت را دوست دارند هر چند در عمل تحمل آن را کمتر دارند، ولی به عدالت گستران عشق میورزند. امیرالمؤمنین شخصیتی است که دشمن بزرگ آن حضرت یعنی معاویه در مقابل کمالات آن حضرت سر خضوع فرود آورده و بعد از شهادت ایشان گفته است: «مادر دهر عقیم است که فرزندی چون فرزند ابوطالب بزاید». - از نظر علم: امیرالمؤمنین باب علم پیامبر است و عالم به ظاهر و باطن اولین و آخرین است و دشمنان همه اقرار کرده اند. - از نظر شجاعت: حرف اول در جبهه های جهاد می زده و پیامبر به فرمان الهی فرماندهی را به امیرالمؤمنین می سپرده است.

صفحه ۲۳۲

- از نظر ایشار: در لیلۃ المیت در شب هجرت به جای پیامبر خوابید و جان خود را سپر بالای جان پیامبر قرار داد. - از نظر صبر: هنگامی که به خانه اش حمله شد، به خاطر حفظ اسلام در عین قدرت صبر پیشه کرد و شمشیر نکشید. - از نظر کمک به فقرا: آیات زیادی چون آیه اطعام و ولایت و... در شأن ایشان نازل شد. - از نظر تقوی: هرگز سیاست بازی را بر اصول ترجیح نداد و هرگز از اصول عدول نکرد. - از نظر خلوص: خالصاً لوجه الله... اطعام می کرد { إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ } (آیه ۹ دهر). جهاد می کرد، از حق خود می گذشت، خلافت می کرد، هدفش فقط جلب رضایت خدا بود (بقره ۲۰۷ و ۲۶۵). - از نظر زهد: هرگز یک وعده غذای کامل با یک خورشت آن هم نمک نخورد! و دنیا را سه طلاقه کرد. - ... و در هر کمالی هیچ مانندی نداشت که با او مقایسه شود. بنابراین چنانچه فضایل امیرالمؤمنین حتی بدون ذکر نام برای هر انسانی گفته شود، شیفته آن حضرت می شود. علاوه بر کمالاتی نظیر شجاعت، علم، فصاحت و سایر خصلت های حمیده ای که پروردگار عالم به امام (علیه السلام) عنایت فرموده است، و هر کدام به تنهایی می تواند دلیلی بر محبوبیت آن بزرگوار باشد، پاسخ این سؤال نیازمند مقدمه مختصری است که در زیر بدان اشاره می شود: اکثر مردم در این دنیا چنین می پندارند که: حق آن ها ضایع گشته و آنچه بهره آن ها بوده است، دیگران غصب

نموده اند. اکثر کسانی که استحقاق مقام و منصبی را دارند، از آنچه که شایسته آن ها است محرومند.

صفحه ۲۳۳

چه بسا عالمانی که از متاع دنیا بهره ای نبرده، و در کنار خود جاهلی را می بینند که از تمام امکانات زندگی بهره مند است. چه بسیارند شجاعانی که در میدان های نبرد، دلاوری هایی از خود نشان داده و جان فشانی ها نموده اند، ولی در میدان زندگی از امکانات اولیه زندگی بی بهره و محرومند. در حالی که افراد بزدل و ترسو را که از سایه آن شجاعان، در هراسند، می بیند که مالک بخش عظیمی از دنیا گشته و مال و منال بسیار فراهم آورده اند. چه بسا افراد عاقل و با کیاست و مدبر که روزگار را به سختی می گذرانند، در حالی که ابلهانی را می توان دید که گویی زر و سیم از آسمان و زمین بر ایشان می بارد. چه بسیار افراد مؤمنی که از روی اخلاص، در راه بندگی حق گام نهاده و عمر خویش را صرف طاعت و عبادت حق تعالی نموده اند، ولی محرومیت ها و تنگناهای زندگی از هر سو آن ها را احاطه نموده است. حال آن که افراد لا ابالی را می بینند که از زندگی مرفهی برخوردارند. چه بسیارند افرادی که به خاطر نبوغ، کیاست و تدبیر خویش استحقاق نعمت ها و مزایای زندگی را در دست می گیرند. از این دیگران، یعنی: کسانی که از خصایل ذاتی محرومند، محتاج گشته و مجبور به خضوع و خشوع در برابر آن ها می گردند. از این افراد که بگذریم در میان صاحبان حرفه و فن به همین منوال است. آنان که از همه ماهرتر و کارآیی بیشتری دارند، نوعاً با مشقت و سختی های بسیار روبرو بوده و زندگی را به سختی می گذرانند، در حالی که افرادی که شاگرد آن ها نیز نمی توانند باشند، بازارشان گرم و روزگارشان به سامان است. علاوه بر این ها چون توده مردم، ناز و نعمت اهل دنیا و زرق و برق زندگی آن ها را از یک طرف، و محرومیت و بیچارگی خویش را از طرف دیگر مشاهده می کنند، عموماً نسبت به دنیا دچار کینه و بغضند، و چنین احساس می کنند که حق آن ها ضایع گشته و ثمره کار و کوشش آن ها در سفره اغنیا و ثروتمندان گرد آمده است. پس از بیان این مقدمه باید دانست که علی (علیه السلام)، نه فقط ذی حقی بود که از حقش محروم گشت، بلکه پیشوای محرومین و سید و بزرگ کسانی است که حقشان ضایع گشته

صفحه ۲۳۴

است. بدیهی است افرادی که احساس می کنند حق شان پایمال گشته و متحمل ذلت و خواری شده اند، هوادار یکدیگر بوده و به دلیل مصیبتی که به آن ها رسیده و ظلمی که بر آن ها رفته است، درد مشترکی را احساس می کنند و بر علیه کسانی که حقوق آن ها را پایمال کرده اند، یک دست و یک صدا شوند. حال باید گفت: وقتی این محرومین که جملگی در یک سطح قرار دارند، نسبت به هم این چنین همدلی داشته و هر کدام غم دیگری را غم خود می دانند، نسبت به بزرگ مردی والا مقام که تمام فضایل عالی انسانی را دارا بوده، و مراتب والای شرافت و کرامت را از آن خود ساخته است، و با وجود همه این خصوصیات، آن چنان مظلوم واقع گشته که او را مظلوم عالم می دانند، چه احساس و قضاوتی باید داشته باشند؟! علی (علیه السلام) مردی بود که دنیا تلخی های بسیاری به او چشاند. مصیبت از پی مصیبت و اندوه پس از اندوه به ایشان روی آورد و در طول زندگی خویش، هم از بیگانه و هم از آشنا، نامردمی ها دیده است. کسانی که اصلاً قابل قیاس با وی نبوده اند را بر خود مسلط دیده و بر علی (علیه السلام)، فرزندان و عشیره اش حکومت نموده و مسلط شدند. حتی کسانی که خود، پای بند دین و مذهب نبوده اند او را سب نموده و کافر و بی نماز می خواندند. سرانجام نیز این انسان بزرگوار و شریف را در محراب عبادت به شهادت رساندند. پس از او فرزندان یکی یکی به تیغ ستم کشته شده و حریم او به اسارت رفته، نوادگان و عموزادگانش از هر سوی تحت تعقیب قرار گرفتند و در هر کجا که به چنگ افتادند: قتل، حبس، شکنجه و آزار در انتظارشان بود. با این که فضل و زهد، عبادت وجود،

شهامت و بزرگواری و انتفاع خلق از او و فرزندانش بر احدی - حتی دشمنانش - پوشیده نیست. آیا می شود بشریت خود را به چنین شخصی وابسته نداند؟ آیا می شود دلها واله و شیدای او نبوده و در راه عشق و محبت او، از همه چیز خویش نگذرد؟ آیا انسان ها می توانند خود را یار و یاور این مظلوم ندانسته و به خاطر ظلم و ستمی که بر او رفته است، خشمگین نباشند؟ این معنا ریشه در جان انسان ها دارد و یک امر کاملاً فطری و طبیعی است.

صفحه ۲۳۵

حال فرض کنید: اگر جمعی کنار دریا ایستاده باشند و فردی که به شنا وارد نیست، در آب افتد و طعمه امواج دریا شود، تمام کسانی که ناظر این صحنه هستند، حد اقل بر او دل می سوزانند و بعضی هم برای نجات آن غریق، خود را به آب می افکنند و خود را با خطر هم آغوش می سازند. حال آن که در آن لحظه چشم داشت و توقع مزد و پاداش دنیوی و یا حتی اجر و ثواب اخروی را هم ندارند. چه بسا که برخی از آن ها در اعتقاد به خدا و قیامت سست باشند و یا حتی اعتقاد نداشته باشند ولی همان رحم و عطوفت ذاتی که انسان ها نسبت به هم دارند، آن ها را به این کار وادار می دارد. همین طور است اگر حاکمی ستمگر بر مردم شهری مسلط شود و آن ها را به انواع عقوبت ها معذب سازد، نوعی همدلی و همبستگی بین آن مردم پیدا می شود و همگی برای رفع ظلم و ستم متحد می شوند، و غم دیگران را غم خود می پندارند. حال اگر فردی شریف و جلیل القدر، که نزد همه آن ها محترم است بیش از دیگران مورد ظلم و آزار حاکم قرار گیرد، اموال و دارایی اش به یغما رود، همسر عفیفه اش مورد ضرب و شتم قرار گیرد، فرزندان و بستگانش به قتل رسیده و تحت تعقیب باشند، اینان بیشتر دور او را گرفته و هر چه ظلم و ستم بر او بیشتر شود گرایش مردم نسبت به او بیشتر خواهد شد زیرا فطرت انسان ها این امر را ایجاب می کند و علی (علیه السلام) مصداق چنین فرد محبوبی است. (۱) دوستی علی، ملاک پاک نطفه ابوبکر می گوید: پیامبر را در خیمه با علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) دیدم، فرمود: ای جماعت مسلمانان، من در صلح و مسالمت با کسی هستم که با اهل خیمه در صلح باشد و با کسی که با آن ها در جنگ باشد در جنگم. دوست دارم کسی را که آن ها را دوست داشته باشد. دوست نمی دارد آن ها را مگر حلال زاده و دشمنی نمی کند با آنان — ۱. این مطالب از شرح خطبه ۱۹۳ نهج البلاغه ابن ابی الحدید گرفته شده است.

صفحه ۲۳۶

مگر حرامزاده. (۱) احمد بن حنبل و شافعی از مالک بن انس نقل می کنند: ما اولاد حرامزاده را از راه بغض علی می شناسیم. (۲) — ۱. الریاض النضر، حافظ محب الدین طبری، ج ۲ ص ۱۸۹؛ الغدیر ۴ ص ۳۲۳. اسنی المطالب ص ۸؛ نهایه ابن الاثیر، ج ۱ ص ۱۱۸؛ الغدیر ۴ ص ۳۲۲

صفحه ۲۳۷

گفتن حی علی خیر العمل در اذان پرسش: آیا «حَیَّ عَلَى خَیْرِ الْعَمَلِ» جزو اذان بوده و یا کسی از صحابه و تابعین این جمله را در اذان آورده است؟ پاسخ: ابن حزم در کتاب «المحلی»، طبق روایت صحیح از عبدالله ابن عمر و ابو امامه بن سهل بن حنیف نقل می کند (حتی پس از حذف این جمله از اذان) اینان این جمله را در اذان خود می آورده اند. (۱) - حسن بن یحیی بن الجعد و زید بن ارقم و شافعی در یکی از دو قول خود این جمله را ذکر کرده اند. (۲) - بیهقی روایتی از امام علی بن الحسین نقل می کند که ایشان این جمله را می آورده و فرموده جزء اذان است. (۳) - بیهقی در سنن الکبری به روایت صحیح از عبدالله بن عمر نقل کرده که او این جمله را در اذان می آورده است. (۴) - تثویب که جایگزین «حَیَّ عَلَى خَیْرِ الْعَمَلِ» شده در یک خواب نقل شده است. (۵) شوکانی

در نیل الاوطار می گوید که شافعی از یکی از دو قولش گفته که حذف آن بدعت است. و در کتاب «بحر» گفته این (جایگزینی) را عمر ایجاد کرده و فرزندش عبدالله بن عمر — ۱. المحلی، ج ۳، ص ۱۶۰. نیل الاوطار، ج ۲، ص ۳۹، ط دار الجیل بیروت. ۳. السنن الکبری، ج ۱، ص ۶۲۴. نیل الاوطار، ج ۲، ص ۳۹. همان مأخذ.

صفحه ۲۳۸

گفته بدعت است. (۱) شوکانی از علمای اهل سنت در کتاب مذکور می گوید هنگامی که حضرت علی (علیه السلام) تثویب در اذان «الصلاة خیر من النوم» را شنید فرمود «چیزی که جزو اذان نیست به آن اضافه نکنید». — ۱. نیل الاوطار، ج ۲، ص ۳۸

صفحه ۲۳۹

گفتن أشهد أن علیاً ولی الله در اذان پرسش: آیا «أشهد أن علیاً ولی الله» جزء اذان است؟ پاسخ: خیر، شیعه آن را جزو اذان نمی داند و هر کس آن را به قصد اجرای اذان بخواند از نظر علمای شیعه بدعت و تشریع است و فقط آن را به عنوان ذکر مستحب دانسته اند. (۱) — ۱. شبهای پیشاور، ۸۲۳

صفحه ۲۴۰

گفتن الصلاة خیر من النوم در اذان صبح پرسش: آیا عبارت «الصلاة خیر من النوم» جزء اذان بوده یا بعد از آن به آن اضافه شده است؟ پاسخ: ۱. در نیل الاوطار به روایت صحیح محمد بن اسحاق نقل می کند که در اذان نبوده است. (۱) ۲. از سعید بن مسیب در همین منبع نقل می کند، این کلمه در صلاة فجر اضافه شده است. ۳. مالک در «موطأ» تصریح می کند که این عبارت به امر عمر بن الخطاب به اذان صبح اضافه شده است. او می گوید مؤذن نزد عمر آمد تا داخل شدن وقت نماز صبح را به او خبر دهد. ولی او را خفته یافت، لذا فریاد بر آورد: الصلاة خیر من النوم، نماز از خوابیدن بهتر است، عمر دستور داد تا این جمله را در اذان صبح قرار دهند. (۲) ۴. شافعی آنرا مکروه و بدعت می داند و شوکانی می گوید: اگر جزو اذان بود حضرت علی (علیه السلام) و عبدالله بن عمر و طاووس به آن اعتراض نمی کردند. (۳) ۵. ابن جریج از عمر بن فحس نقل می کند که سعد نخستین کسی بود که در خلافت عمر این جمله را در اذان گفت. (۴) ۶. ابن جزم می گوید: ما این جمله را نمی گوئیم چون در زمان رسول الله (صلی الله علیه و آله) نبوده است. (۵) — ۱. نیل الاوطار، ج ۲، ص ۳۷. الموطأ مالک، ج ۱، ص ۷۳. نیل الاوطار، ج ۲، ص ۳۸. ۴. مصنف عبد الرزاق ج ۱، ص ۴۷۴. ۵. المحلی، ج ۳، ص ۱۶۰

صفحه ۲۴۱

منابع ۱- احادیث ام المؤمنین عایشه، السید مرتضی العسکری. ۲- احیاء العلوم الدین، ابو حامد محمد بن محمد الغزالی (ف ۵۰۵ ق.)، صحیح باشراف عبد العزیز عز الدین السیروان، دار القلم، بیروت. ۳- اختیار معرفة الرجال (رجال الکشی)، ابو جعفر محمد بن الحسن الطوسی (ت ۴۶۰ ق.)، صححه وعلق علیه و قدم له حسن المصطفوی، انتشارات دانشگاه مشهد، ۱۳۴۸ ش. ۴- اصول الکافی: محمد بن یعقوب کلینی، دفتر نشر فرهنگ اهل البيت و ط نظم السلطنة، ۱۳۱۱. ۵- اضاء الصحیحین، شیخ محمد صادق. النجمی، موسسه المعارف الاسلامیه، قم. ۶- افحام الاعداء والخصوم، سید ناصر حسین موسوی هندی، مکتبه النینوی الحدیثه. ۷- الاستیعاب فی معرفة الاصحاب، ابن عبد البر بن عاصم النمری القرطبی، مصطفی محمد، مصر ۱۳۸۵ و ط کلیات الازهریه، ۱۳۹۶. ۸- الامالی، ابو جعفر محمد بن الحسن الطوسی (ف ۴۶۰ ق.)، قدم له السید محمد صادق. بحر العلوم، المطبعة الحیدریه، النجف. ۹- الامالی، ابو

جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه قمی (الصدوق.) (ف ۳۸۱ ق.)، مؤسسه‌الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۰ ق. ۱۰ -
الامالی، ابو عبدالله محمد بن النعمان البغدادی (المفید) (ف ۴۱۳ ق.)، منشورات جماعة المدرسين قم، ۱۴۰۳ ق. ۱۱ - الامام علی بن
ابی طالب (علیه السلام)، عبد الفتاح عبد المقصود، بیروت، منشورات مکتبه العرفان، ترجمه فارسی:

صفحه ۲۴۲

سید محمد مهدی جعفری، تهران شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۱ ش. ۱۲ - الامامه والسیاسه، ابو محمد عبدالله بن مسلم ابن قتیبه،
تحقیق محمد الزینی، مؤسسه الحلبي و شرکاه، ط دار المعرفه، بیروت. ۱۳ - الامامه والتبصره، ابن بابویه قمی. ۱۴ - البدايه والنهايه: ابو
الفدا ابن کثیر الدمشقی، مکتبه المعارف، بیروت ۱۹۹۶ م. ۱۵ - البرهان فی تفسیر القرآن، السید هاشم بن سلیمان الحسینی البحرانی
(ف ۱۱۰۷ ق.)، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، قم. ۱۶ - التاريخ الكبير، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری، دار الفکر، بیروت،
لبنان، ۱۴۰۷ ق. ۱۷ - التحفه السنیه، سید عبدالله جزایری. ۱۸ - الجامع الصغیر فی احادیث البشیر النذیر، جلال الدین عبد الرحمن، بن
ابی بکر السيوطی (ف ۹۱۱ ق.)، الطبعة الاولى، دار الفکر، بیروت، ۱۴۰۱ ق. ۱۹ - الحدائق الناضرة، المحقق البحرانی. ۲۰ - الخصال،
شیخ صدوق، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسين حوزه علمیه، ۱۴۰۳ ق.، قم، ایران. ۲۱ - الخلاف، الشيخ الطوسي. ۲۲ - الدر
المنثور فی التفسیر بالمأثور، عبد الرحمن بن ابی بکر السيوطی، المکتبه الاسلامی و الجعفری و غیر هما، تهران. ۲۳ - الدرجات
الرفیعه، السید علی ابن معصومخان، انتشارات بصیرتی، ۱۳۹۷ ق.، قم، ایران. ۲۴ - السنن الکبری: ابوبکر احمد بن حسین بیهقی،
حیدر آباد دکن ۱۳۵۲. ۲۵ - السیده فاطمه الزهراء البیرمی. ۲۶ - السیره النبویه، و اخبار الخلفاء ابو حاتم محمد بن حبان ابن احمد
البستی التیمی (ت ۳۵۴ ق.)، صححه وعلق علیه السید عزیز بک و جماعة من العلماء، الطبعة الاولى، مؤسسه الكتب الثقافیه، بیروت،
۱۴۰۷ ق. ۲۷ - الشیعه فی احادیث الفریقین، ص ۱۲۸ به نقل از مناقب، ص ۲۲۶. ۲۸ - الصحيح من السیره النبوی الاعظم، جعفر مرتضی
العاملی، مؤسسه نشر اسلامی، قم، ۱۴۰۰ ق. ۲۹ - الصراة المستقیم الی مستحق التقدیم، بیاضی عاملی (۸۷۷ ق.)، تهران، المکتبه
المرتضویه، ۱۳۸۴ ق. ۳۰ - الصوارم المهرقه، الشهید نورالله التستری. ۳۱ - الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع والزندقة، احمد
بن محمد بن حجر الهیثمی (ف ۹۷۴ ق.)،

صفحه ۲۴۳

تخریج عبد الوهاب بن اللطیف، الطبعة الثانية، مکتبه القاهرة، ۱۳۸۵ ق. ۳۲ - العمدة، ابن بطریق، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه
مدرسين، ۱۴۰۷ ق.، قم، ایران. ۳۳ - الغارات، ابو اسحاق. ابراهیم بن محمد الکوفی المعروف بابن هلال الثقفی (ت ۲۸۳ ق.)، حقه
وعلق علیه السید عبد الزهراء الحسینی الخطیب، الطبعة الاولى، دار الاضواء، بیروت ۱۴۰۷ ق. ۳۴ - الغدير فی الكتاب والسنة، والادب
العلامة الامینی، مکتبه الامام أمير المؤمنين. ۳۵ - الفایق فی غریب الحديث، جلاله زمخشری، دار الكتب العلمیه، بیروت. ۳۶ - الفصول
المهمه: فی معرفه الائمه ابن صباغ المالکی، (ت ۸۵۵) حقه سامی القرمزی، دار الحديث، ۱۴۲۲. ۳۷ - القصائد والعلویات، ابن ابی
الحدید، چاب الاعلمی، بیروت. ۳۸ - الکافئه، شیخ مفید، دار المفید. بیروت، لبنان. ۳۹ - الکامل فی التاريخ، ابو الحسن علی بن ابی
الکرم (ابن اثیر) دار الفکر، بیروت ۱۳۷۴. ۴۰ - اللمعه البيضاء، التبریزی الانصاری. ۴۱ - المباهله، سید عبدالله الحسینی، مکتبه النجاح.
۴۲ - المزار، شهید اول. ۴۳ - المستدرک علی الصحیحین، ابو عبدالله بن عبدالله الحاکم نيسابوری (ف ۱۴۰۵ ق.)، دار المعرفه،
بیروت. ۴۴ - المصنف فی الاحادیث والاثار، ابوبکر عبدالله بن محمد ابن ابی شیهه (ت ۲۳۵ ق.)، تحقیق و تعلیق: سعید محمد اللحام،
بیروت، دار الفکر، ۱۴۰۹ ق. ۴۵ - المصنف، عبد الرزاق. صنعانی (۲۱۱ ق.)، تصحیح و تخریج: حبیب عبد الرحمن اعظمی، بیروت،
المکتب الاسلامی، ۱۳۹۰ ق. ۴۶ - المعجم الاوسط، الطبرانی ۴۷ - المعجم الكبير، ابو القاسم سلیمان بن احمد الطبرانی (ت ۳۶۰ ق.)،

حققه و خرج احادیثه حمدی عبد المجید السفلی، الطبعة الثانية، مكتبة ابن تیمیه، القاهرة، ۱۴۰۴ ق. ۴۸ - المعیار والموازنه، ابو جعفر الاسكافي، تحقيق: محمد باقر محمودی، بیروت، ۱۴۰۲ ق. ۴۹ - المغنی فی ابواب التوحید والعدل، قاضی عبد الجبار، ابو الحسن الاسد آبادی، تحقيق: الدكتور عبد الحليم محمود، الدكتور سليمان دنيا، مراجعه الدكتور ابراهيم مدكور، باشراف الدكتور طه حسين، الدار المصرية للتأليف والترجمة.

صفحه ۲۴۴

۵۰ - المفردات (مفردات غريب القرآن)، راغب اصفهانی، مصطفى البابي الحلبي، ۱۳۸۱ ق.، مصر. ۵۱ - المناظرات فی الامامه، الشيخ عبدالله الحسن. ۵۲ - المناقب، ابو مؤيد الموفق بن احمد الحنفی المعروف بأخطب خوارزم (الخوارزمي) (ت ۵۶۸ ق.)، قدم له محمد رضا الموسوي الخراسان، مكتبة نينوى الحديثه، طهران. ۵۳ - الموضوعات، ابن الجوزي (۵۷ ق.)، تحقيق: عبد الرحمن محمد عثمان، مدينه، المكتبة السلفية، ۱۳۸۶. ۵۴ - الموطأ، ابو عبدالله مالك بن انس (ت ۱۷۹ ق.) (همراه تنوير الحوالك)، دار احياء الكتب العربيه، مصر. ۵۵ - النص والاجتهاد: السيد عبد الحسين شرف الدين الموسوي، مطبعة سيد الشهداء، قم ۱۴۰۴. ۵۶ - النهايه فی غريب الحديث والاثار، مبارك بن محمد بن اثير جر، دار الاحياء الكتب العربيه، قاهره. ۵۷ - انساب الاشراف، بلاذري، تحقيق محمودی، مؤسسة الا-علمی، بیروت، لبنان. ۵۸ - بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار: محمد باقر مجلسی، دار الاحياء التراث العربی، بیروت ۱۴۰۳. ۵۹ - بحرانی در غايه المرام ۶۰ - تاريخ بغداد او مدينه السلام، ابوبكر احمد بن علي الخطيب البغدادي، دار الكتب العلميه، بیروت. ۶۱ - تاريخ طبری (تاريخ الرسل والملوڪ)، ابو جعفر محمد بن جرير الطبري (ت ۳۱۰ ق.)، تحقيق محمد ابوالفضل ابراهيم، الطبعة الرابعة، دار المعارف، القاهرة، ۱۹۷۹ م. ۶۲ - تاريخ مدينه دمشق، تراجم النساء، ابوالقاسم علي ابن الحسن المعروف بابن عساكر (ت ۵۷۱ ق.)، تحقيق سكينه الشهابي، الطبعة الاولى، دار الفكر، دمشق، ۱۹۸۲ ق. ۶۳ - تاريخ يعقوبي، احمد ابن ابی يعقوب بن جعفر بن واضح يعقوبي (ت ۲۸۴ ق.)، دار صادر، بیروت. ۶۴ - تاويل الآيات الظاهرة، سيد شرف الدين استر آبادی، چ امير، ۱۴۰۷ ق.، قم، ايران. ۶۵ - تحف العقول عن آل الرسول، ابو محمد الحسن بن علي بن الحسين بن شعبه الحراني (قرن چهارم)، مكتبة بصيرتي، قم، ۱۳۹۴ ق. ۶۶ - تذكرة الموضوعات، محمد طاهر بن الهندي الفتني. ۶۷ - ترجمان حیات امام علي، ترجمه شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد، ۱۳۸۰. ۶۸ - ترجمه الامام الحسين و مقتله من الطبقات الكبرى، ابو عبدالله محمد بن سعد (ت ۲۳۰ ق.)، تحقيق السيد عبد العزيز الطباطبائي، الطبعة الاولى، مؤسسة آل البيت لاحياء التراث، قم، ۱۳۱۵ ق. ۶۹ - تفسير الصافي (كتاب الصافي في تفسير القرآن)، محمد بن المرتضى المدعو ملا- محسن الفيض الكاشاني (ف ۱۰۹۱ ق.)، تصحيح حسن الحسيني اللواساني النجفي، الطبعة الخامسة، المكتبة الاسلامية،

صفحه ۲۴۵

تهران، ۱۳۵۶ ش. ۷۰ - تفسير العياشي، ابو النضر محمد بن مسعود السلمي العياشي (ت ۳۲۰ ق.)، تحقيق هاشم الرسولي المحلاتي، المكتبة العلمية الاسلامية، تهران. ۷۱ - تفسير القرآن العظيم، ابو الفدا ابن كثير الدمشقي، دار المعرفة، بيروت ۷۲ - تفسير القرطبي، القرطبي، مؤسسه التاريخ العربی، بيروت. ۷۳ - تفسير الميزان (الميزان في تفسير القرآن)، السيد محمد حسين الطباطبائي (ف ۱۳۶۰ ق.)، دار الكتاب الاسلامي، قم ۱۳۹۳ ق. ۷۴ - تفسير نور الثقلين، عبد علي علي بن جمعة العروسي الحويزي (ت ۱۱۱۲ ق.)، صححه و علق عليه و اشرف على طبعه هاشم الرسولي المحلاتي، دار الكتب العلمية، قم. ۷۵ - تنبيه الغافلين، السيد تحسين آل شبيب، مركز الغدير. ۷۶ - تهذيب الكمال في اسماء الرجال، ابو حجاج يوسف المزني (۷۴۲ ق.)، تحقيق: بشار عواد، بيروت، مؤسسة الرسالة، ۱۴۰۸ ق. ۷۷ - جامع الصغير في احاديث البشير النذير، جلال الدين عبد الرحمن بن ابی بكر السيوطي (ف ۹۱۱ ق.)، الطبعة الاولى، دار

الفکر، بیروت، ۱۴۰۱ ق. ۷۸ - جلوه هایی از عدالت مولود کعبه، نیرالسادات صانعی، تهران، انتشارات اندیشمند، ۱۳۷۹. ۷۹ - جواهر المطالب فی مناقب الامام علی (علیه السلام)، ابن الدمشقی. ۸۰ - حقوق. آل البيت (علیهم السلام)، الشیخ محمد حسین الحاج. ۸۱ - خلاصه عقبات النوار، السید حامد نقوی، بعثت، قم. ۸۲ - دفع شبهه، التشبیه لابن الجوزی، مطبعة دار الامام النووی، عمان، اردن، تحقیق حسن السقاف. ۸۳ - دلائل الامامه، ابو جعفر محمد بن جریر بن رستم الطبری (از عالمان قرن چهارم)، منشورات المطبعة الحیدریه، النجف، ۱۳۸۳ ق. ۸۴ - ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی، محب الدین ابو جعفر احمد بن عبدالله الطبری (ت ۶۹۴ ق.)، بیروت. ۸۵ - رفع المناره، محمود سعید ممدوح، دار الامام النووی، عمان، اردن. ۸۶ - روضه الواعظین، ابو علی محمد بن الفتال النیسابوری (ف ۵۰۸ ق.)، الطبعة الاولى، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۶ ق. ۸۷ - سبل السلام، ابن حجر عسقلانی، المطبعة البابي الحلبي و اولاده، مصر.

صفحه ۲۴۶

۸۸ - سبل الهدی و الرشاد، الصالحی الشامی. ۸۹ - سقیفه و فدک، ابوبکر احمد بن عبد العزيز الجوهری (ت ۳۲۳ ق.)، روايه عز الدين عبد الحميد بن هبه الله بن ابی الحديد المعتزلی، تقديم و جمع و تحقيق محمد هادی الامینی، مكتبة نینوی الحديثه، طهران. ۹۰ - سنن ابن ماجه، ابو عبدالله محمد بن يزيد القروینی المعروف بابن ماجه، تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي، دار الاحياء التراث العربی، بیروت، ۱۳۹۵ ق. ۹۱ - سنن الترمذی، ابو عيسى محمد بن عيسى بن سوره الترمذی (ف ۲۹ ق.)، دار الفكر، بیروت. ۹۲ - سير اعلام النبلاء، شمس الدين ابو عبدالله محمد بن احمد بن عثمان الذهبي (ف ۴۸ ق.)، اشرف على تحقيق الكتاب و خرج احاديثه شعيب الارنؤوط، الطبعة الثامنة، بیروت، ۱۴۱۲ ق. ۹۳ - شهای پیشاور، سلطان الواعظین شیرازی، دار الكتاب الاسلامی - تهران ۱۳۴۹. ۹۴ - شرح سنن النسائي، جلال الدين سيوطي و حاشية السندی، دار احیاء التراث العربی، بیروت. ۹۵ - شرح صحيح مسلم، نووی، طبع دار العلم، بیروت، (بی تا). ۹۶ - شرح نهج البلاغه: عز الدين بن هبة بن ابی الحديد بن محمد معتزلی (ف ۶۵۶ ق. ۹)، بتحقيق ابو الفضل ابراهيم، الطبعة الاولى، دار احیاء الكتب العربیة، مصر، ۱۳۷۸ ق. ۹۷ - شرح الاخبار، فی فضائل الائمة الاطهار، ابوحنيفة النعمان بن محمد التميمی (ت ۳۶۳ ق.)، الطبعة الاولى، دار الثقلین، بیروت، ۱۴۱۴ ق. ۹۸ - شواهد التنزيل، عبدالله بن عبدالله بن احمد الحسکانی، مؤسسه الاعلمی، بیروت ۱۳۹۳. ۹۹ - صحيح ابن حبان، ابن حبان. ۱۰۰ - صحيح البخاری: ابو عبدالله محمد بن اسماعيل بخاری (ف ۲۵۶ ق.)، شرح و تحقيق قاسم الشماعی الرفاعي، الطبعة الاولى، دار القلم، بیروت، ۱۴۰۷ ق. ۱۰۱ - صحيح الترمذی: بشرح ابن العربی، ابو عيسى محمد بن عيسى بن سورة، المطبعة المصرية بالازهر، ۱۳۵۰. ۱۰۲ - صحيح مسلم: ابو الحسين مسلم بن الحجاج القشیری (ت ۲۶۱ ق.)، بشرح النووی، دار الكتاب العربی، بیروت، ۱۴۰۷. ۱۰۳ - صحيفه الزهرا (عليها السلام)، جواد قیومی اصفهانی، قم انتشارات اسلامی، ۱۳۷۳ ش. ۱۰۴ - صراط المستقیم، علی بن یونس العاملی ۱۰۵ - عمر بن خطاب، عبد الرحمن احمد البکری، الارشاد، بیروت.

صفحه ۲۴۷

۱۰۶ - عين العبرة، سيد احمد آل طاووس، دار الشهاب قم. ۱۰۷ - عيون اخبار الرضا (عليه السلام)، ابو جعفر محمد بن علی بن الحسين بن بابويه القمي (الصدوق). (ت ۳۸۱ ق.)، عنی بتصحيحه وتذييله السيد مهدي الحسيني الاجوردي، انتشارات جهان. ۱۰۸ - فتح الباری شرح صحيح البخاری، شهاب الدين احمد بن علی ابن حجر العسقلانی (ت ۸۵۲ ق.)، تحقيق عبد العزيز بن عبدالله بن باز، محمد فؤاد عبد الباقي، الطبعة الاولى، دار الكتب، العلمیه، بیروت ۱۴۱۰ ق. ۱۰۹ - فتح الملك العلی، احمد بن الصديق المغربي. ۱۱۰ - قاعدة القرعة، حسين کرمی. ۱۱۱ - قرآن مجید. ۱۱۲ - کتاب سليم بن قيس (کتاب السقیفه)، سليم بن قيس الهلالي العاملی الکوفی

(ت حدود ٩٠ ق.)، دار الفنون للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، ١٤٠٠ ق. ١١٣ - كتاب الاربعين، الشيخ الماجوزي. ١١٤ - كتاب الاربعين، شيخ بهاء الدين محمد العاملي، چاپ سنگي، ١٢٧٤ ق. ١١٥ - كتاب الام، امام شافعي، بيروت. ١١٦ - كشف الخفاء، العجلوني، دار الكتب العلمية. ١١٧ - كشف اللثام، فاضل هندي. ١١٨ - كفاية الطالب، كنجي شافعي، المطبعة الحيدريه، ١٣٩٠ ق. نجف اشرف عراق. ١١٩ - كمال الدين و تمام النعمه، ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين بن بابويه القمي (الصدوق). (ف ٣٨١ ق.)، صححه و علق عليه علي اكبر الغفاري، مكتبة الصدوق. هران، ١٣٩٥ ق. ١٢٠ - كنز العمال في احاديث الاقوال والافعال، علاء الدين بن حسام الدين المتقي الهندي (ف ٩٧٥ ق.)، موسسه الرساله، بيروت، ١٤٠٩ ق. ١٢١ - كنز الفوائد، محمد بن علي بن عثمان الكراجكي (ف ٤٤٩ ق.)، تحقيق عبدالله نعمه، دار الضواء، بيروت، ١٤٠٥ ق. ١٢٢ - لسان الميزان في تفسير القرآن، شهاب الدين احمد بن علي ابن حجر العسقلاني (ت ٨٥٢ ق.)، الطبعة الاولى، دار الفكر، بيروت، ١٤٠ ق. ١٢٣ - لوايح الاشجان، السيد محسن امين، مكتبة البصيرتي. ١٢٤ - مجمع الزوايد و منبع الفوائد، نور الدين علي بن ابي بكر الهيثمي (ت ٨٠٧ ق.)، دار الكتاب العربي،

صفحه ٢٤٨

بيروت، ١٤٠٢ ق. ١٢٥ - مسند ابويعلى الموصلي، ابويعلى احمد بن علي بن المثنى التميمي (ف ٣٠٧ ق.)، حققه و خرج احاديثه حسين سليم اسد، الطبعة الاولى، دار الثقافة العربي، دمشق. ١٢٦ - مسند زيد بن علي، زيد بن علي، دار الحياة، بيروت. ١٢٧ - مسند، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل الشيباني (ق ٢٤١ ق.)، دار الاحياء التراث العربي، بيروت. ١٢٨ - مسند الشاميين، طبراني. ١٢٩ - مصباح الفقيه، آقا رضا الهمداني، مكتبة الصدر. ١٣٠ - مطالب السئول في مناقب آل الرسول، كمال الدين ابو سالم محمد بن طلحه النصيبي الشافعي (ف ٦٥٢ ق.)، طبع حجري، تهران، ١٢٨٧ ق. ١٣١ - معالم المدرستين، علامه السيد مرتضى العسكري، موسسه النعمان، بيروت، ١٤١٠ ق. ١٣٢ - معجم رجال الحديث و تفصيل طبقات الرواة، السيد ابو القاسم الموسوي الخوئي (ت ١٤١٣ ق.)، دار الزهراء، بيروت، ١٤٠٣ ق. ١٣٣ - معجم الكبير، ابو القاسم سليمان بن احمد طبراني (٢٦٠ - ٣٦٠ ق.)، احياء التراث، بيروت، ١٤٠٤ ق. ١٣٤ - مفاتيح الجنان، حاج شيخ عباس قمي. ١٣٥ - مناقب آل ابي طالب (مناقب ابن شهر آشوب)، ابو جعفر محمد بن علي بن شهر آشوب (ف ٥٨٨ ق.)، دار الضواء، بيروت، ١٤٠٥ ق. ١٣٦ - منية المريد في آداب المفيد و المستفيد، اعداد السيد احمد الحسيني، مجمع الذخاير الاسلاميه، قم، ١٤٠٢ ق. ١٣٧ - ميزان الاعتدال في نقد الرجال، شمس الدين ابو عبدالله محمد بن احمد بن عثمان الذهبي (ف ٧٤٨ ق.)، تحقيق علي محمد البجاوي، دار الفكر، بيروت. ١٣٨ - نحرور انقاز تاريخ الاسلامي، حسن بن فرحان المالكي. ١٣٩ - نظم درر السمطين، زرندي حنفي، نينوي، تهران، ايران. ١٤٠ - نهج الايمان، ابن جبر، چاپ مجتمع امام هادي. ١٤١ - وسائل الشيعة الى تحصيل مسائل الشريعة: محمد بن الحسن الحر العاملي، المكتبة الاسلاميه، تهران ١٣٧٨ و ط دار احياء التراث العربي، بيروت ١٤٠٣. ١٤٢ - وفيات الائمة (من علماء البحرين والقطيف)، دار البلاغه، بيروت. ١٤٣ - ينابيع الموده لذوي القربى، سليمان القندوزي الحنفي، موسسه الاعلمي للمطبوعات، بيروت.